

К. МАРКС

АМЕРИКАНСКИЯТ ВЪПРОС В АНГЛИЯ

Лондон, 18 септември 1861 г.

Писмото на г-жа Бичер-Стоу до лорд Шефтсбъри¹⁴⁵, каквито и да са собствените му достойнства, принесе голяма полза, тъй като принуди настроените против Севера лондонски вестници да изложат пред обществеността официалните причини за техния враждебен тон по отношение на Севера и за зле прикритите си симпатии към Юга, които звучат много странно в устата на хора, твърдещи, че изпитват безкраен ужас от робството. Тяхното първо и най-важно съображение е, че сегашната американска война не е „война за премахване на робството“ и че поради това от благородните британци, които са свикнали да водят свои войни и се интересуват от войните на другите народи само от гледна точка на „всеобщите хуманни принципи“, не може да се иска да симпатизират на своите братовчеди от Севера.

„Преди всичко“ — пише „Economist“ — „да се приема, че спорът между Севера и Юга е спор за свободата на негрите, от една страна, и за робството на негрите — от друга, е толкова безсрамно, колкото и погрешно“. „Северът — заявява „Saturday Review“¹⁴⁶ — „не провъзгласява премахването на робството и никога не е претендирал, че се бори против робството. Северът не избира за свое *oriflamme** свещения принцип на справедливостта по отношение на негрите; неговият *cri de guerre*** не е безусловното премахване на робството“. „Ако ние“ — пише „Examiner“¹⁴⁷ — „сме измамани относно истинското значение на това благородно движение, кой, ако не самите федералисти, е отговорен за тази измама?“

Преди всичко трябва да признаем, че първото съображение е правилно. Войната не бе започната с цел да се премахне робство-

* — знаме. *Ред.*** — воен вик. *Ред.*

то и правителството на Съединените щати само положи най-големи усилия, за да опровергае всяка подобна мисъл. Но от друга страна, трябва да си спомним, че не Северът, а Югът започна войната, Северът само се отбраняваше. Ако е вярно, че Северът след дълги колебания и след като прояви нечувано в летописите на европейската история търпение, най-после изтегли меча не за да премахне робството, а за да спаси Съюза, не по-малко вярно е, че Югът от своя страна започна войната с гръмката прокламация, че „специалната институция“* била единствената и главната цел на метежа. Той призна, че се бори за свободата да държи други хора под робство — свобода, която противно на престите на Севера, той обяви за застрашена от победата на републиканската партия¹⁴⁸ и от избирането на Линколн за президент. Конгресът на конфедератите се хвалеше, че неговата новоизкалъпена конституция¹⁴⁹, за разлика от конституцията на Вашингтоновци, Джеферсоновци и Адамсовци, за пръв път признала робството за добро по своята същност, за опора на цивилизацията и за божествена институция. Докато Северът заявяваше, че се бори само за запазването на Съюза, Югът се хвалеше, че е вдигнал метеж в името на господството на робството. Ако идеалистичната и враждебно настроена спрямо робството Англия не бе развълнувана от декларацията на Севера, как можа да се случи така, че тя не почувствува силно отвращение към циничните признания на Юга?

„Saturday Review“ се стареа да се измъкне от тази неприятна дилема, като поставя под съмнение декларациите на самите южни щати. Списанието е по-проницателно и открива, „че робството има много малко общо със сецесията“; че, напротив, декларациите на Джеферсон Дейвис и К^о били само „конвенционализъм“, който имал „почти същото значение, както и конвенционалните декларации за осквернени олтари и разрушени огнища, които винаги се срещат в подобни прокламации“.

Запасът от аргументи, с който разполагат настроените против Севера вестници, е много оскъден и във всички ние намираме все едни и същи изрази, повтарящи се като формулите на математически ред на определени интервали и с твърде малко вариации или комбинации.

„Защо“ — провиква се „Economist“ — „едва вчера, когато сецесионистското движение за пръв взе сериозен обрат при първото съобщение за избирането на г. Линколн, северняците предложиха на Юга всевъзможни гаранции за запазването на тази омразна институция, ако остане в Съюза, и тържествено отречеа, че имат каквото и да било намерение да се намесват, при което техните водачи предлагаха в конгреса един компромис след друг, основани на съгласие-

* — робството. *Ред.*

то да не се засяга робството?" „Как да си обясним“ — пита „Examiner“, — „че Северът бе готов да уреди въпроса чрез най-широки отстъпки на Юга по отношение на робството? Как стана така, че в конгреса беше предложена определена географска линия, в чиито рамки робството трябваше да бъде признато като необходима институция? Южните щати не се задоволиха с това“.

„Economist“ и „Examiner“ би трябвало да запитат не само защо компромисът на Критенден¹⁵⁰ и другите компромиси бяха предложени в конгреса, но и защо не бяха приети? Те искат да ни накарат да повярваме, че тези компромисни предложения не са били приети от Севера и отхвърлени от Юга, а в действителност са били провалени от партията на Севера, която прокара избора на Линколн. Тъй като тези предложения никога не стигнаха до формата на решения, а си останаха в зачатъчния стадий на *ria desideria**, Югът фактически нямаше възможност нито да ги отхвърли, нито да ги приеме. Към същността на въпроса ни приближава следващата бележка на „Examiner“:

„Г-жа Стоу казва: „Когато робовладелската партия разбра, че не може повече да използва Съюза за своите цели, тя реши да го унищожи“. В тези думи се съдържа признанието, че преди това робовладелската партия е използвала Съюза за своите цели, и би било добре, ако г-жа Стоу би могла да ни покаже ясно кога Северът е започнал да се обявява против робството.“

Би трябвало да се предполага, че „Examiner“ и другите оракули на общественото мнение в Англия са достатъчно добре запознати със съвременната история, за да не се нуждаят от сведенията на г-жа Стоу по тези извънредно важни въпроси. Непрекъснато растящото злоупотребяване със Съюза от страна на робовладелската клика, действаща в съюз с демократическата партия на Севера¹⁵¹, е, така да се каже, характерна черта на историята на Съединените щати от началото на настоящия век. Следващите една след друга компромисни мерки бележат последователните етапи на намеса в работите на Съюза, която водеше към постепенното му превръщане в роб на робовладелците. Всеки от тези компромиси бележи ново посегателство от страна на Юга и нова отстъпка от страна на Севера. Същевременно нито една от непрекъснатите победи на Юга не бе удържана без ожесточена борба срещу една от антагонистичните сили на Севера, които се явяваха под формата на различни партии, с различни лозунги и под различни знамена. Но макар действителният и окончателен резултат от всяка отделна схватка да беше от полза за Юга, внимателният наблюдател на историческите събития не можеше да не види, че всяко ново напредване на робовладелците бе крачка към тяхното окончателно

* — добри пожелания. *Ред.*

поражение. Дори по времето на Мисурийския компромис противостоящите сили бяха до такава степен балансирани, че Джеферсон, както виждаме от неговите спомени, се опасяваше, че Съюзът е застрашен от разпадане поради този смъртен антагонизъм¹⁵². Посегателствата на робовладелските сили достигнаха кулминационната си точка, когато по силата на закона Канзас-Небраска¹⁵³ за пръв път в историята на Съединените щати — както призна сам г. Дъглас — бяха унищожени всички юридически прегради за разпространението на робството върху територията на Съединените щати; когато по-късно един от северните кандидати купи своя избор за президент, като обеща на Съюза да завоюва или да купи в Куба ново поле за господството на робовладелците; когато по-късно с решението си по делото на Дред Скот¹⁵⁴ федералните власти провъзгласиха разпространението на робството за закон на американската конституция, и най-после, когато африканската търговия с роби бе фактически възобновена в още по-големи размери, отколкото по времето на легалното ѝ съществуване. Но едновременно с тази кулминационна точка на посегателствата на Юга, улеснени от престъпната отстъпчивост на демократическата партия на Севера, съществуваха несъмнени признаци, че противоположната дейност на Севера се е засилила до степен, която не можеше скоро да не измени съотношението на силите. Канзаската война¹⁵⁵, образуването на републиканската партия и големият брой гласове, които г. Фримонт получи през време на президентските избори от 1856 г. — всичко това убедително доказваше, че Северът е събрал достатъчно енергия, за да поправи грешките, които бяха извършени през полувековната история на Съединените щати под натиска на робовладелците, и да върне страната към истинските принципи на нейното развитие. Освен тези политически явления съществуваше един важен статистически и икономически факт, който показваше, че злоупотребяването с федералния съюз в интерес на робовладелците е достигнал точката, от която то — принудително или *de force majeure** — ще трябва да се върне назад. Този факт бе развитието на Северозапада, гигантският прогрес, постигнат от неговото население от 1850 до 1860 г., както и новото, живително влияние, което той не можеше да не окаже върху съдбините на Съединените щати.

Беше ли всичко това тайна глава на историята? Нужно ли беше „*признанието*“ на г-жа Бичер-Стоу, за да разкрие на „*Ехатинер*“ и на другите политически светила на лондонския печат грижливо скриваната истина, че „досега робовладелската партия

* — доброволно. *Ред.*

е използвала Съюза за своите цели“? Американският Север ли е виновен, че английските журналисти бяха изненадани от рязкото сблъскване на антагонистичните сили, борбата между които от половин век е движещата сила на историята на Съединените щати? Американците ли са виновни, че английският печат взема за мимолетен каприз това, което в действителност е назрял резултат от дългогодишна борба? Само фактът, че образуването и развитието на републиканската партия в Америка почти не бе забелязано от лондонския печат, по-изразително от всичко друго показва колко празни са били неговите тиради против робството. Вземете например двата антипода на лондонския печат: лондонския „Times“ и „Reynolds's Weekly Newspaper“¹⁵⁶; първият е най-големият орган на респектабилните класи, вторият — единственият все още съществуващ орган на работническата класа. Първият, малко преди да завърши кариерата на г. Бюкънън, публикува обширна аполгия на неговото управление и отвратителни клевети срещу републиканците. Рейнолдс от своя страна през време на пребиваването на Бюкънън в Лондон бе един от неговите любимци и оттогава никога не е пропускал случая да превъзнася Бюкънън и да хули неговите противници. Как можа да се случи така, че републиканската партия, която издигна като своя програма откритата борба против посегателствата на робовладелците и против използването на Севера в интерес на робовладението, удържа победа на Север? Как можа да се случи по-нататък, че голямото мнозинство на членовете на демократическата партия на Севера отхвърли предишните си връзки с водачите на робовладелците, пренебрегна полувековните си традиции, пожертвува значителни търговски интереси и още по-значителни политически предразсъдъци, побърза на помощ на сегашното републиканско правителство и щедро му предложи хора и пари?

Вместо да отговори на тези въпроси, „Economist“ се провиква:

„Можем ли да забравим, че аболционистите на Север и на Запад бяха преследвани и малтретирани също тъй жестоко, както и на Юг? Може ли да се отрича, че своенравнието и безразличието, за да не кажем неискреността на вашингтонското правителство, години наред бяха главната пречка, в която се разбиваха нашите усилия за действително премахване на търговията с роби по бреговете на Африка, при което голяма част от корабите, които се занимаваха тъкмо с тази търговия, бяха построени с капитал на Севера, принадлежаха на търговци от Севера и имаха екипаж от моряци-северняци?“

Това наистина е шедьовър на логиката. Настроената против робството Англия не може да симпатизира на Севера, който ликвидира гибелното влияние на робовладелците, защото не може да забрави, че Северът, когато все още бе изложен на това влияние,

поддържаше търговията с роби и преследваше аболиционистите и че неговият демократичен строй бе заразен от робовладелските предразсъдъци. Англия не може да симпатизира на правителството на г. Линколн, защото трябва да критикува правителството на г. Бюкънън. Тя по необходимост трябва да хули сегашното движение на възраждането на Севера, да поощрява ония северняци, които симпатизират на заклеяната в републиканската програма търговия с роби. Тя трябва да кокетира с робовладелците на Юга, които създадоха собствена държава, защото не може да забрави, че днес Северът не е това, което беше вчера. Необходимостта да оправдава своята позиция с подобни дребнави олдбейлиевски предлози¹⁵⁷ доказва повече от всичко друго, че настроената против Севера част от английския печат се ръководи от скрити съображения, прекалено долни и позорни, за да могат да бъдат изказани открито.

Тъй като една от любимите маневри на тази част от английския печат е да упреква сегашното републиканско правителство за действията на неговите робовладелски настроени предшественици, тя с всички сили се опитва да втълпи на английския народ, че „New-York Herald“¹⁵⁸ трябва да се смята за единствен истински изразител на общественото мнение на Севера. Лондонският „Times“ даде тон в тази насока и *servum pecus** на останалите враждебно настроени към Севера вестници, големи и малки, усърдно му приглася. Така например „Economist“ пише:

„В разгара на спора имаше доста нюйоркски вестници и нюйоркски политици, които съветваха воюващите страни сега, когато бяха изкарали големи армии на полсражението, да ги използват не една против друга, а против Великобритания; да уредят вътрешните спорове, включително и спора по въпроса за робството, и да нахлуят на британска територия без предупреждение и с превъзхождащи сили.“

„Economist“ много добре знае, че енергично подкрепените от лондонския „Times“ усилия на „New-York Herald“ да въвлече Съединените щати във война против Англия преследваха само една цел: да се осигури успехът на сецесията и да се провали движението за възраждане на Севера.

Враждебно настроеният към Севера английски печат все пак прави една отстъпка. Снобският „Saturday“ ни съобщава:

„Това, което при избирането на Линколн бе спорно и ксето ускори големото възбуждение, бе не нещо друго, а ограничаването на робството в омиц щати, където тази институция вече съществува.“

* — раболепното стадо. *Ред.*

А „Economist“ заявява:

„Истина е, че целта на републиканската партия, която избра г. Линколн, бе да предотврати разпространяването на робството върху незаселените територии... Твърде възможно е един пълен и сигурен успех на Севера да му даде възможност да ограничи робството до петнадесетте щата, където то вече е въведено, и по този начин да доведе до евентуално премахване на тази система — макар че това е по-скоро вероятно, отколкото сигурно.“

В 1859 г. по повод на експедицията на Джон Браун в Харпърс Фери¹⁵⁹ същият този „Economist“ публикува серия от грижливо скалътпени статии, с които целеше да докаже, че по силата на някакъв *икономически закон* американското робство било обречено на постепенно изчезване от момента, в който то нямало да може повече да се разпространява. Този „икономически закон“ беше много добре разбран от робовладелците.

„Ако робовладелската територия не се увеличи значително“ — казва Тумбс, — „след 15 години или ще трябва да се търпи робите да бягат от белите, или пък белите ще бъдат принудени да бягат от робите.“

Провъзгласеният от републиканците принцип за ограничаване на робството в територията, установена от конституцията, бе ясната основа, върху която опасността от сецесия бе изтъкната за пръв път в камарата на представителите на 19 декември 1859 г. Г-н Сингълтон (Мисисипи) запита г. Къртис (Айова) дали „републиканската партия е решила да не дава на Юга нито педя нова територия за робовладение, докато Югът остава в Съюза“, и тъй като г. Къртис отговори утвърдително, г. Сингълтон заяви, че *това ще разруши Съюза*. Неговият съвет към щата Мисисипи бе: колкото по-скоро той излезе от Съюза, толкова по-добре. — „Нека джентълмените си спомнят, че Джеферсон Дейвис предвождаше нашите войски в Мексико, че той е още жив и може би ще възглави армията на Юга“. Независимо от *икономическия закон*, по силата на който разпространението на робството било жизнено условие за неговото запазване на територията, установена от конституцията, водачите на Юга никога не са се заблуждавали относно необходимостта да запазят *политическата* си власт над Съединените щати. Джон Къхун, защитавайки своите предложения в сената, недвусмислено заяви на 19 февруари 1847 г., „че от всички органи на властта само в сената Югът запазва равновесието на силите“ и че създаването на нови робовладелски щати било станало необходимо „за запазване на равновесието на силите в сената“. Освен това олигархията на 300 000 робовладелци не може да запази своето влияние дори на своята територия, без да подхвърли на своите бели плебей примамката на предстоящи завоевания вът-

ре и извън границите на Съединените щати. Ако след това според оракулите на английския печат Северът взе твърдото решение да ограничи робството в сегашните му граници и по този начин да го ликвидира по конституционен път; не бе ли това достатъчно да му спечели симпатиите на противницата на робството Англия?

Но английските пуритани изглежда наистина могат да бъдат удовлетворени само от строго аболиционистка война.

„Тъй като това“ — заявява „Economist“ — „не е война за освобождаване на негърската раса, какви други разумни доводи могат да ни заставят да симпатизираме толкова горещо на делото на федералистите?“

„Беше време“ — пише „Examiner“, — „когато нашите симпатии бяха на страната на Севера, тъй като ние смятахме, че той действително се противопоставя сериозно срещу намесата на робовладелските щати“ и е „за освобождението като справедлива мярка по отношение на черната раса“.

Но в същите броеве, в които тези вестници ни заявяват, че не могат да симпатизират на Севера; тъй като водената от него война не била война за премахване на робството, те ни съобщават, че „отчаяното средство да се провъзгласи освобождението на негрите и да се призовават робите за всеобщо въстание“ било нещо, „самата мисъл за което вдъхва отвращение и ужас“, и че един „компромис“ бил „далеч за предпочитане пред успеха, купен на такава цена и *опетнен с такова престъпление*“.

Следователно английските настоявания за аболиционистка война са празни приказки. Истината прозира в следните изречения:

„В края на краищата“ — пише „Economist“ — „дава ли ни *тарифата на Морил*¹⁶⁰ основание да проявяваме благодарност и симпатии и представлява ли увереността, че в случай на победа на северияците тази тарифа ще бъде разпространена върху цялата република, достатъчно основание да се стараем толкова шумно за техния успех“?

„Североамериканците“ — пише „Examiner“ — „в действителност се грижат само за едно: за егонистична протекционистка тарифа... На южните щати им омръзна протекционистката тарифа на Севера да ги лишава от плодовете на робския труд“.

„Examiner“ и „Economist“ се допълват взаимно. Последният е достатъчно честен, за да признае в края на краищата, че за него и неговите последователи въпросът за симпатиите е чисто и просто въпрос за тарифата, докато първият свежда войната между Севера и Юга до война заради тарифата, до война между протекционизма и свободата на търговията. „Examiner“ може би не знае, че в 1832 г. дори южнокаролинските привърженици на ликвидирането на Съюза — по думите на генерал Джайксън — се нуждаеха от протекционизма само като от предлог за сецесията; но дори „Examiner“ би трябвало да знае, че сегашният метеж не дочака

приемането на тарифата на Морил, за да избухне. Всъщност южняците не могат да се оплакват, че протекционистката тарифа на Севера ги лишава от плодовете на труда на техните роби, защото през 1846—1861 г. беше в сила фритредерска тарифа.

В последния си брой „Spectator“¹⁶¹ характеризира тайните мисли на някои враждебно настроени към Севера печатни органи по следния удивителен начин:

„Какво всъщност смятат за желателно тези органи за оправдаване на своя претекст да приписват всичко на неумолимата логика на фактите? Те твърдят, че разпадането на Съюза било желателно именно защото то, както вече казахме, било единствено възможната стъпка към прекратяване на тази „безпричинна и братоубийствена борба“ и по други причини, които те са изобретили като подходящо обосноваване на моралните искания на страната, тъй като изходът на събитията вече е ясен; тези причини се изтъкват, разбира се, със задна дата и представяват скромен опит „за оправдаване властта на бога над човека“ в един момент, когато неизбежната необходимост е станала явна. Те заявяват, че за щатите щяло да бъде много изгодно да бъдат разделени на съпернически си групи. Тези групи ще възпират взаимно честолюбивите си стремежи; ще неутрализират взаимно своите сили и ако някога Англия влезе в конфликт с една или няколко от тях, самото съперничество между антагонистичните групи ще бъде от полза за нас. Те подчертават, че това ще създаде твърде благоприятно положение на нещата, защото ще ни освободи от страха и ще стимулира политическата „конкуренция“ — тази най-добра гаранция за честност и искреност между щатите.

Такива са доводите — много упорито отстоявани — на възникващата сега сред нас многобройна група, която симпатизира на южняците. Преведено на разбираем език — не е ли печално, че английската аргументация по този въпрос е такава, че се нуждае от превод, — това означава, че ние съжаляваме за сегашния размах на „братоубийствената“ война, защото в бъдеще тя може да предизвика в една страшна схватка серия от хронически малки войни, страсти и дребнави заяждания между групите от съпернически си щати. Неподправената истина — а на привържениците на това далеч неанглийско схващане тя е добре известна, макар че те я прикриват с благоприлични фрази — е, че съперническите си групи от американски щати не могат да живеят в мир и съгласие. Състоянието на гибелна враждебност, пораждаща от същите причини, които предизвикаха сегашния конфликт, би станало тогава хроническо. Твърдите, че различните групи от щати имали различни митнически интереси. Тези различни митнически интереси биха станали източник на престанани малки войни, ако щатите се разделят и робството — коренът на целия конфликт — стане източник на безкрайни ежби, разногласия и борби. Между враждуващите щати никога вече не би могло да се създаде устойчиво равновесие. И все пак се твърди, че тази перспектива за продължителна, непрекъсната борба била предписаното от providението разрешение на разгорелия се сега голям спор; единствената истинска причина, поради която тази перспектива се преценява благоприятно, е, че докато сегашният голям конфликт може да доведе до възстановяване и укрепване на политическото единство, то, напротив, алтернативата за множество дребни конфликти ще доведе до отслабване и разделяне на континента, което не може да плаши Англия.

Не отричаме, че американци сами посяха семената на този долен и жалък начин на мислене със своята често пъти недружелюбна и предизвикателна позиция спрямо Англия, но трябва да кажем, че е долно и отвратително да хра-

ним такива мисли. За нас е ясно, че отсрочването на окончателното разрешение на въпроса не крие надеждата за дълбок и траен мир за Америка, но, напротив, би означавало регрес и разпадане на американската нация на враждуващи кланове и племена, и все пак вдигаме в ужас ръце пред сегашната „братоубийствена“ война, защото в нея се крие надеждата за окончателно разрешение. Ние съветваме американците да предпочетат едно неопределено бъдеще, изпълнено с дребни разпри, които ще бъдат не по-малко братоубийствени и вероятно далеч по-деморализиращи, защото това ще ни избави от жилото на американската конкуренция.“

*Написано от К. Маркс на 18 септември
1861 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от английски

*Напечатано във вестник „New-York Daily
Tribune“, бр. 6403 от 11 октомври 1861 г.*

▲

К. МАРКС

БРИТАНСКАТА ТЪРГОВИЯ С ПАМУК

Лондон, 21 септември 1861 г.

Непрекъснатото покачване на цените на суровия памук започва най-после сериозно да се отразява върху памуко-предачните фабрики, които сега потребяват 25% по-малко памук от нормалното. Това е резултат от всекидневното намаляване на производството, тъй като много фабрики работят само четири или три дни през седмицата; една част от машините както в предприятията, в които е въведена съкратена работна седмица, така и в ония, които още работят пълна работна седмица, бездействуват; някои фабрики временно са изобщо затворени. В някои градове като например в Блякбъри намаляването на работната седмица се придружава от намаляване на работната заплата. Но намаляването на работното време сега тепърва започва и ние можем със сигурност да предскажем, че след няколко седмици този отрасъл на промишлеността ще премине към три работни дни седмично и същевременно много машини в повечето предприятия ще бъдат спрени. Общо взето английските фабриканти и търговци много бавно и твърде неохотно осъзнаха лошото положение с доставките на памук.

„Цялата последна американска реколта“ — казаха те — „отдавна вече е изпратена в Европа. Прибирането на новата реколта едва е започнало. Ние нямаме да можем да получим нито една бала памук повече, отколкото получихме, дори войната и блокадата изобщо да не съществуваха. Сезонът на транспортване на памука започва не по-рано от края на ноември и преди края на декември не могат да се очакват големи доставки на памук. Дотогава няма голямо значение дали памукът остава в плантациите или се изпраща в пристанищата веднага след неговото балиране. Ако блокадата бъде прекратена по някое време *преди края на тази година*, може би през март или април ще получим обикновеното количество памук, все едно че блокадата никога не е била обявявана.“

В най-скритите кътчета на търговските души се таеше надеждата, че цялата американска криза, а следователно и блокадата ще свършат преди края на годината или че лорд Палмерстон насила ще пробие блокадата. Последната мисъл обаче бе напълно изоставена, когато Манчестер — покрай всичко друго — разбра, че две мощни сили — паричните капиталисти, вложили огромни капиталы в промишлените предприятия на Северна Америка, и житната търговия, която се опира на Северна Америка като на своя главен източник за снабдяване — съвместно ще противодествуват на всяка непредизвикана агресия от страна на британското правителство. Надеждите, че блокадата ще бъде вдигната своевременно в интерес на Ливерпул или Манчестер¹⁶², или че американската война ще завърши с компромис със сецесионистите, отстъпиха пред едно явление, досега непознато на английския памучен пазар, а именно — американските операции с памук в Ливерпул, които отчасти имаха спекулативен характер, а отчасти имаха за цел обратното изпращане на памука в Америка. В резултат през последните две седмици на ливерпулския памучен пазар цареше трескаво възбуждение, тъй като към спекулативното влягане на капитала в памук от страна на ливерпулските търговци се прибави спекулативното влягане на капитал от страна на манчестерските и други фабриканти, които се стремят да се запасят със суровини за зимата. Размерите на тези трансакции достатъчно ясно личат от факта, че значителна част от свободните складове в Манчестер вече е заета от такива запаси и че през цялата седмица от 15 септември до 22 септември цената на американските сортове „мидлинг“* се повиши с $\frac{3}{8}$ пенса за фунт, а на най-добрите качества — с $\frac{5}{8}$ пенса.

От избухването на американската война цените на памука постепенно се покачат, но огромното несъответствие между цените на суровините и цените на прежда та и тъканите стана очевидно едва през последните седмици на август. Дотогава всяко сериозно спадане на цените на памучните изделия, което можеше да се очаква поради значителното намаляване на американското търсене, се уравновесяваше на първо място с натрупване на запаси от стоки и със спекулативно изпращане на памучни изделия в Китай и Индия. Но тези азиатски пазари скоро бяха задръстени. „Calcutta Price Current“¹⁶³ от 7 август 1861 г. пише:

„Натрупват се запаси от стоки; след нашето последно съобщение са доставени не по-малко от 24 000 000 ярда гладка памучна материя. Съобщенията от Англия показват, че продължават да се изпращат товари, които далеч над-

* — средни сортове памук. *Ред.*

вишават нашите потребности, а докато това става, не можем да очакваме подобрене . . . Пазарът на Бомбай също е задръстен.“

Ограничаването на индийския пазар се дължи и на някои други обстоятелства. Неотдавнашният глад в северозападните провинции бе последван от опустошенията на холерата, докато в цяла Долна Бенгалия непрестанните дъждове, които наводниха целия край, сериозно компрометираха оризовата реколта. В кореспонденции от Калкута, получени в Англия миналата седмица, се съобщава, че продажбите са давали чиста цена от $9\frac{1}{4}$ пенса за един фунт прежда № 40, която в Манчестер не може да бъде купена за по-малко от $11\frac{3}{8}$ пенса, докато продажбите на 40-дюймовата тъкан за ризи в сравнение със сегашните цени в Манчестер са носели загуба от $7\frac{1}{2}$ пенса, 9 пенса и 12 пенса на парче. На китайския пазар цените също спаднаха поради натрупване на внесените стоки.

При тези обстоятелства, тъй като търсенето на английски памучни изделия спада, техните цени, разбира се, не могат да догонват непрекъснато покачващите се цени на суровините; напротив, получените за предене, тъкане и шамповане на памука цени в много случаи не могат да покрият производствените разходи. Да вземем например следния случай, който един от най-големите манчестерски фабриканти съобщава относно грубото предене.

	Цена за 1 фунт	Разлика в цената на памука и преждата	Стойност на преденето на 1 фунт
<i>17 септември 1860 г.</i>			
Стойност на памука	$6\frac{1}{4}$ пенса	4 пенса	3 пенса
Прежда (основа)			
№ 16 продадена за.....	$10\frac{1}{4}$ „	—	—
	Печалба — 1 пени на 1 фунт		
<i>17 септември 1861 г.</i>			
Стойност на памука	9 пенса	2 пенса	$3\frac{1}{2}$ пенса
Прежда (основа)			
№ 16 продадена за.....	11 „	—	—
	Загуба — $1\frac{1}{2}$ пенса на 1 фунт		

Потреблението на индийски памук бързо расте и при по-нататъшно покачване на цените доставките от Индия ще се увеличават все повече, но засега все още е невъзможно да се променят за няколко месеца всички условия на производството и да се извърши обрат в търговията. Англия плаща сега за своето дългого-

дишно лошо управление на обширната индийска империя. Двете главни пречки, които тя трябва да преодолее в опитите си да замести американския памук с индийски, са недостигът на съобщителни и транспортни средства в цяла Индия и бедственото положение на индийския селянин, което го прави неспособен да създаде благоприятни условия. Англичаните сами са си виновни за двете трудности. Съвременната промишленост на Англия почиваше общо взето върху две еднакво отвратителни опори. Едната бяха *картофите* като единствено средство за прехрана на населението на Ирландия и значителна част от английската работническа класа. Тази опора бе пометена от маната по картофите и от последвалата я ирландска катастрофа¹⁶⁴. Тогава трябваше да се намери по-широка основа за възпроизводството и поддържането на милионите трудещи се. Втората опора на английската промишленост беше отглежданият от робите памук на Съединените щати. Сегашната американска криза я принуждава да разшири кръга на своите доставки и да освободи памука от контрола на отглеждателите и потребяващата роби олигархия. Докато английските памучни фабриканти се опираха на отглеждания от робите памук, можеше с пълно основание да се твърди, че те се базираха на двойно робство — на косвеното робство на белите в Англия и на прякото робство на черните отвъд Атлантическия океан.

Написано от К. Маркс на 21 септември
1861 г.

Напечатано във вестник „New-York Daily
Tribune“, бр. 6405 от 14 октомври 1861 г.

Печата се по текста на вестника
Превод от английски

К. МАРКС.

ЛОНДОНСКИЯТ „TIMES“ ЗА ОРЛЕАНСКИТЕ ПРИНЦОВЕ В АМЕРИКА

Лондон, 12 октомври 1861 г.

По повод посещението на пруския крал в Компьен¹⁷¹ лондонският „Times“ публикува няколко остри статии, които предизвикаха голямо възмущение откъд Ламанша. „Pays, Journal de l'Empire“¹⁷² на свой ред окачестви писачите от „Times“ като хора, главите на които са отровени от джин, а перата потопени в кал. Размяната на ругатни по този повод има за цел само да заблуди общественото мнение относно интимните отношения, които съществуват между Принтинг-хауз-скуер¹⁷³ и Тюйлери. Извън пределите на Франция героят на декември няма по-голям ласкател от лондонския „Times“ и услугите на този вестник са толкова по-неоценими, колкото повече той възприема от време на време тона и маниера на цензора Катон по отношение на своя Цезар. Месеци наред „Times“ обсипваше Прусия с оскърбления. Използвайки жалкия случай с Макдоналд¹⁷⁴, той даваше на Прусия да разбере, че Англия би приветствувала преминаването на рейнските провинции от варварското господство на Хохенцолерните към просветения деспотизъм на Бонапарт. С това той озлоби не само пруската династия, но и пруския народ. „Times“ отхвърли идеята за англо-пруски съюз в случай на конфликт между Прусия и Франция. Той напругаше всички сили, за да убеди Прусия, че тя не трябва да очаква нищо от Англия и че най-доброто, което може да направи, е да дойде до някакво разбирателство с Франция. Когато слабият и нерешителен пруски крал се реши най-после да направи посещение в Компьен, „Times“ можеше гордо да се превикне: „quodcum magna pars fui!“^{*}; но сега

* — „голямата заслуга за това принадлежи на мен“ (Вергилий, „Енеида“, книга втора). *Ред.*

беше дошло времето да бъде заличен от паметта на англичаните фактът, че именно „Times“ бе насочил пруския монарх по този път. Оттук неговите бутафорски гръмотевици. Оттук съответните контрагръмотевици от страна на „Pays, Journal de l'Empire“.

Сега „Times“ отново зае позицията на смъртен противник на бонапартизма и с нея отново придоби смелостта да помогне на декемврийския герой. Скоро му се представи случай за това. Луи Бонапарт, естествено, е много чувствителен винаги, когато се касае за славата на съперничещите му претенденти за френската корона. Той стана за посмешище по време на аферата около памфлета на херцог д'Омал срещу Плон-Плон¹⁷⁵, а с поведението си направи за делото на орлеанистите повече, отколкото всички привърженици на Орлеаните, взети заедно. През последните дни френският народ отново бе принуден да прави паралел между Плон-Плон и Орлеанските принцове. Когато Плон-Плон замина за Америка, в предградията Сант-Антоан се появиха карикатури, които го изобразяваха като шишко, тръгнал да търси корона, но представящ се същевременно за най-безобиден пътешественик, който изпитва особено отвращение към миризмата на барута. Когато Плон-Плон се връщаше във Франция, без да е прибавил нещо към лаврите, които бе спечелил в Крим и Италия, Орлеанските принцове прекосиха Атлантическия океан, за да постъпят на служба в националната армия¹⁷⁶. Оттук голямото възбуждение в бонапартисткия лагер. Ядът на бонапартистите не можеше да намери достатъчен отдушник в продажния парижки печат. По този начин щяха само да се разкрият опасенията на привържениците на Империята, да се възобнови скандалната история с памфлета и да се даде повод за нежелателни сравнения между принцовете в изгнание, които се борят под републиканско знаме срещу поробителите на милиони трудещи се, и един друг изгонен принц, който като английски специален констебъл е положил клетва да участва в задушаването на английското работническо движение¹⁷⁷.

Кой можеше да помогне на декемврийския герой да разреши тая дилема? Кой друг, ако не лондонският „Times“? Ако същият този лондонски „Times“, който на 6, 7, 8 и 9 октомври 1861 г. вбеси „Pays, Journal de l'Empire“ с твърде циничните си бележки относно посещенията в Компьен, публикуваше на 12 октомври безпощадни нападки срещу Орлеанските принцове заради постъпването им в редовете на националната армия на Съединените щати, нямаше ли с това Луи Бонапарт да докаже, че е прав по отношение на Орлеанските принцове? Нямаше ли статията на „Times“ да бъде преведена на френски език, коментирана от парижкия печат,

разпратена от *préfet de police** до всички департаментски вестници и пусната в обръщение из цяла Франция като безпристрастна присъда, която лондонският „Times“, личният враг на Луи Бонапарт, е произнесъл относно последните действия на Орлеанските принцове? Затова „Times“ публикува днес най-непристойни нападки срещу тези принцове.

Луи Бонапарт, разбира се, е твърде делови човек, за да споделя слепотата на официалните обработвачи на общественото мнение относно войната в Америка. Той знае, че народите на Англия, Франция, Германия и на цяла Европа гледат на делото на Съединените щати като на свое собствено дело, като на дело на свободата, и че въпреки цялата продажна софистика те вждат в Съединените щати свободна земя за милионите безимотни в Европа, обетована земя, която сега трябва да бъде защищавана с оръжие в ръка от мръсните посегателства на робовладелците. Нещо повече, Луи Наполеон знае, че народните маси във Франция свързват борбата в подкрепа на Съюза с борбата на своите прадеди за американската независимост и че за тях всеки французин, който изтегля своя меч в защита на националното правителство, само изпълнява завета на Лафайет¹⁷⁸. Ето защо Бонапарт знае, че ако нещо може да помогне на Орлеанските принцове да си спечелят симпатиите на френския народ, това е влизането им в редовете на националната армия на Съединените щати. Той потреперва при самата мисъл за това и по тази причина лондонският „Times“, неговият критичен ласкател, заявява днес на Орлеанските принцове, че „тяхната популярност сред френския народ няма да порасне, ако те се унижат да служат на това *недостойно поприще*“. Луи Наполеон знае, че всички войни, които са се водили в Европа между враждуващи нации след неговия държавен преврат, не са били истински войни, а безпочвени и безсмислени, основани на фалшиви предлози. Войните с Русия и Италия, да не говорим за разбойническите експедиции срещу Китай, Кохинхина¹⁷⁹ и т. н., никога не можаха да си спечелят симпатиите на френския народ, който инстинктивно съзнаваше, че те се водят само с цел да се заздравят веригите, изковани от държавния преврат. Първата голяма война в съвременната история е войната в Америка.

Народите на Европа знаят, че робовладелците на Юга започнаха тази война с декларацията, че по-нататъшното съществуване на робовладението било вече несъвместимо с по-нататъшното съществуване на Съюза. Следователно европейските народи знаят, че борбата за съществуването на Съюза е борба против същест-

* — префекта на полицията. *Ред.*

вуването на робството и че в тази борба най-висшата досега форма на народно самоуправление дава сражение на най-низката и най-безсрамна форма на поробване на човека, отбелязана някога в летописите на историята.

На Луи Бонапарт естествено е извънредно неприятно, че Орлеанските принцове вземат участие тъкмо в такава война, която по грандиозните си размери и по величието на своята цел така се отличава от безпочвените, безсмислени и незначителни войни, водени в Европа от 1849 г. насам. Затова лондонският „Times“ трябва по необходимост да заяви:

„Да не виждаме разликата между война, водена от враждуващи нации, а тази крайно безпочвена и безсмислена гражданска война, каквато историята не познава, значи да нанасяме един вид оскърбление на обществената нравственост.“

„Times“ естествено трябва да доведе докрай нападките си срещу Орлеанските принцове, които „са се унижили да служат на такова недостойно поприще“. Като прави дълбок реверанс пред победителя при Севастопол и Солферино, „Times“ пише:

„Глупаво е да се прави сравнение между операциите при Спринг-филд и Манасас и подвизите при Севастопол и Солферино.“

Следващата поща ще покаже по какъв предопределен начин императорските органи ще използват статията на „Times“. Според пословицата приятел в нужда се познава, а тайният съюзник на лондонския „Times“ именно сега е в много тежко положение.

Недостигът на памук, съпътствуван от недостиг на зърнени храни, търговската криза, съпътствувана от бедствено положение в селското стопанство, от намаляване на митническите приходи и парични затруднения, принудиха Френската банка да надуе лихвения процент на 6%, да влезе в преговори с Ротшилдовци и Беринг за сключване на заем от 2 милиона ф. ст. на лондонския пазар, да заложни в чужбина ценните книжа на френското правителство и след всичко това да остане само с резерв 12 000 000 ф. ст. при задължения, надвишаващи 40 000 000 ф. ст. Това положение на нещата в областта на икономиката представлява удобен случай за конкуриращите претенденти да играят с удвоен залог. В предградията Сант-Антоан вече станаха хлебни бунтове и затова настоящият момент е най-неподходящ да се позволи на Орлеанските принцове да си спечелят популярност. Оттук яростната атака на лондонския „Times“.

Написано от К. Маркс на 12 октомври 1861 г.

Напечатано във вестник „New-York Daily Tribune“, бр. 6426 от 7 ноември 1861 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от английски

К. МАРКС

ИНТЕРВЕНЦИЯТА В МЕКСИКО

Лондон, 8 ноември 1861 г.

Проектираната от Англия, Франция и Испания интервенция в Мексико е според мен едно от най-чудовишните начинания, които са били записани някога в летописите на международните отношения. Това е чисто Палмерстонова идея, която учудва непосветения с абсурдната си цел и с безсмислеността на използваните средства, които изглеждат несъвместими с известната ловкост на стария интригант.

Вероятно между многото жезла, които Луи Бонапарт е принуден да държи винаги в огъня, за да отклонява вниманието на френската публика, е и една мексиканска експедиция. Безспорно Испания, чиито политици никога не са се отличавали с много ум, се е главозамаляла от своите евтини успехи в Мароко и Сан-Доминго и мечтае за възстановяване на своето господство в Мексико. Но не подлежи на съмнение също, че френският план още далеч не бе узрял и че както Франция, така и Испания рязко се противопоставяха на една съвместна експедиция в Мексико под английско ръководство.

На 24 септември собственият *Moniteur* на Палмерстон, лондонският „Morning Post“, пръв оповести във всичките му подробности плана за съвместна интервенция, и то съгласно постановленията на един договор, който — както заявява вестникът — бил току-що сключен между Англия, Франция и Испания. Едва това съобщение бе прекосило Ламанша, и френското правителство го обяви за лъжа на колоните на парижкия „Patrie“. На 27 септември лондонският „Times“, националният орган на Палмерстон, за пръв път наруши в уводна статия мълчанието, което пазеше

по този план, и опроверга „Patrie“, без обаче да се позовава на него. „Times“ дори твърдеше, че граф Ръсел бил довел до знанието на френското правителство решението на Англия за интервенция в Мексико и че г. Дьо Тувенел отговорил, че френският император бил стигнал до същото решение. Сега дойде редът на Испания. Един полуофициозен мадридски вестник потвърди намерението на Испания да се намеси в работите на Мексико, като същевременно отхвърли идеята за съвместна интервенция с Англия. *Dementis** продължиха да се сипят едно след друго. „Times“ категорично заяви, че „американският президент напълно е одобрил експедицията“. Всички американски вестници, спирайки се на въпросната статия на „Times“, отдавна опровергаха това твърдение.

Следователно очевидно е — и това бе изрично признато от „Times“, — че съвместната интервенция в сегашната ѝ форма е английска, т. е. Палмерстонова машинация. Испания бе принудена да се присъедини към нея под натиска на Франция, след като самата Франция бе спечелена за каузата чрез отстъпките, които ѝ бяха направени в областта на европейската политика. В това отношение знаменателно съвпадение е, че в същия брой от 6 ноември, в който съобщава за сключеното в Париж споразумение за съвместна интервенция в Мексико, „Times“ публикува уводна статия, в която се отнася пренебрежително и с високомерно презрение към протеста на Швейцария против неотдавнашното нахлуване на френски войски на нейна територия — в Далската долина. Като цена за съучастничеството си в мексиканската експедиция Луи Бонапарт е получил *carte blanche* за проектираните от него посегателства срещу Швейцария, а може би и срещу други части на европейския континент. Преговорите между Англия и Франция по този пункт продължиха през целия септември и октомври.

В Англия никой не желае интервенция в Мексико с изключение на кредиторите на Мексико, които обаче никога не са могли да се похвалят с каквото и да било влияние върху общественото мнение на нацията. Затова бе трудно да се съобщи на обществеността за Палмерстоновия план. Най-доброто средство за това бе да се обърка британският слон с противоречиви новини, които изхождат от една и съща лаборатория, съставени са от един и същ материал и се отличават само по дозите, в които се дават на животното.

В броя си от 24 септември „Morning Post“ заяви, че няма да има „никаква териториална война заради Мексико“, че единствен-

* — Опроверженията. *Ред.*

ният спорен въпрос са финансовите претенции към мексиканското държавно съкровище, че „Мексико не може да бъде третирано като държава с организирано и стабилно правителство“, и че затова „главните мексикански пристанища ще бъдат временно окупирани, а митническите им приходи — конфискувани“.

„Times“ от 27 септември, напротив, заяви, че „в резултат на дългия си опит ние станахме непреклонни по отношение на нечестността, безсрамието, легалното и непоправимо ограбване на нашите съотечественици от страна на една банкрутирала държава“ и че следователно „частният грабеж на английските кредитори“ не се намирал в основата на интервенцията, както твърди „Morning Post“. Като отбелязваше en passant*, че „столицата на Мексико има достатъчно здрав климат, в случай че се наложи да се стигне толкова далеко“, „Times“ все пак изказваше надеждата, че „само присъствието на една обединена ескадра в Мексиканския залив и окупирането на няколко пристанища ще бъдат достатъчни да принудят мексиканското правителство да положи *нови* усилия за запазването на мира и ще заставят недоволните да се придържат към по-конституционна форма на опозиция от разбойническото.“

Ако следователно според „Morning Post“ експедицията трябва да бъде предприета, защото „в Мексико не съществувало никакво правителство“, то според „Times“ експедицията имала за цел да насърчи и подкрепи *съществуващото* мексиканско правителство. Най-оригиналното средство за укрепването на едно правителство е безспорно окупирането на неговата територия и конфискуването на неговите приходи.

След като „Times“ и „Morning Post“ дадоха тон, Джон Бул бе предаден на второстепенните правителствени оракули, които го обработваха системно в същия противоречив дух в продължение на четири седмици, докато общественото мнение най-сетне бе достатъчно подготвено за идеята за съвместна интервенция в Мексико, макар умишлено да бе държано в неведение относно нейната цел и задачи. Най-после преговорите с Франция завършиха. „Moniteur“ съобщи, че договърът между трите държави, предприемащи интервенцията, бил сключен на 31 октомври, а „Journal des Débats“²⁰⁸, един от собствениците на който е назначен за комендант на един кораб от френската ескадра, съобщи на света, че не се предвиждало постоянно териториално завоевание, че щели да бъдат завзети Веракрус и други пунктове по крайбрежието, че било взето решение да бъде предприето настъпле-

* — между другото. *Ред.*

ние срещу столицата, ако законните власти не се съгласят да задоволят исканията на интервентите, и че освен това в републиката щяло да бъде установено силно правителство.

Вестник „Times“, който след своето първо съобщение от 27 септември изглежда е забравил за самото съществуване на Мексико, сега трябваше отново да се намеси. Онзи, който не знае за връзките на „Times“ с Палмерстон и за първоначалното оповестяване на Палмерстоновия план на неговите страници, би сметнал навярно днешната уводна статия на „Times“ за най-рязката и безмилостна сатира на цялата авантюра. Тя започва с констатацията, че „експедицията представява *твърде удивително явление*“ (по-нататък вестникът я нарича забележително явление).

„Три държави се обединяват, за да принудят една четвърта държава да се държи добре *не толкова чрез война, колкото чрез авторитетна намеса за установяване на реда.*“

Авторитетна намеса за установяване на реда! Това е буквално жаргонът на Свещения съюз и той действително звучи *твърде удивително* в устата на Англия, която се гордее със своя принцип за ненамеса! Но защо тогава „методите на водене и обявяване на война и всички други норми на международното право“ се заменят от „авторитетна намеса за установяване на реда“? Защото — казва „Times“ — „в Мексико не съществува никакво правителство“. А коя е официалната цел на експедицията? „Да се предявят искания на законното правителство в Мексико.“

Единствените претенции на държавите-интервенти, единствените предлози, които биха могли, макар и що-годе да оправдаят техните враждебни действия, могат да бъдат много лесно посочени. Това са паричните претенции на кредиторите и редица лични оскърбления, които били нанесени на поданици на Англия, Франция и Испания. Това са същите основания за интервенцията, които първоначално бяха изтъкнати от „Morning Post“, а неотдавна бяха официално потвърдени от лорд Джон Ръсел в едно негово интервю пред представители на мексиканските кредитори в Англия. В днешния си брой „Times“ заявява:

„Англия, Франция и Испания се споразумяха да предприемат експедиция, за да принудят Мексико *да изпълнява своите специални задължения и за да защитят поданиците на съответните корони.*“

Но по-нататък в статията си „Times“ променя насоката и се провиква:

„... Ние несъмнено ще успеем да *получим поне признание на нашите парични претенции*; фактически *една единствена британска фрегата би могла по всяко време да получи подобно удовлетворение*. Смеем също да се надяваме,

че най-скандалните насилия, които бяха извършени, ще бъдат изкупени с незабавни и съществени обезщетения; но ясно е, че ако искаме да постигнем само това, не е нужно да прибягваме до такива крайни средства, каквито се предлагат сега."

И така „Times“ многословно признава, че изтъкнатите първоначално мотиви за експедицията са празни предлози, че за постигането на удовлетворение не е нужно нито едно от предлаганите сега мероприятия, и че в действителност „признаването на паричните претенции и защитата на европейските поданици“ нямат изобщо нищо общо със сегашната съвместна интервенция в Мексико. Какви са тогава нейната истинска цел и задачи?

Преди да проследим по-нататъшните обяснения на „Times“, ще отбележим en passant някои други „куриози“, които „Times“ мъдро е избягнал да засегне. Преди всичко действително „куриоз“ е, че Испания — не друга страна, а именно Испания — предприема кръстоносен поход в името на светостта на външните дългове! „*Coûgrier du dimanche*“²⁰⁹ в броя си от миналата неделя призовава вече френското правителство да се възползва от удобния случай и да принуди Испания „да изпълни своите вечно отлагани стари задължения към френските кредитори.“

Вгорият, още по-голям „куриоз“ е, че същият Палмерстон, който съгласно неотдавнашната декларация на лорд Джон Ръсел възнамерява да нахлуе в Мексико, за да принуди неговото правителство да плати дълговете си на английските кредитори, че същият този Палмерстон доброволно и против волята на мексиканското правителство *пожертвува* договорните права на Англия и гаранциите, които Мексико даде на своите английски кредитори.

По силата на договора, сключен с Англия в 1826 г., Мексико се задължаваше да не допуска установяване на робството в която и да било област от тогавашните му владения. Съгласно друга клауза на същия договор Мексико предоставяше на Англия като гаранция за получените от британски капиталисти заеми ипотeka върху 45 000 000 акра държавни земи в Тексас. Именно Палмерстон десет или дванадесет години по-късно се намеси като посредник на страната на Тексас против Мексико. В договора, който той сключи тогава с Тексас, той жертвува не само *клаузата против робството*, но и *ипотеката върху държавните земи*, лишавайки по този начин английските кредитори от техните гаранции. Тогава мексиканското правителство протестира, но междувременно държавният секретар Джон К. Къхун си позволи шегата да уведоми сентджеймския кабинет, че неговото желание „да бъде ликвидирано робството в Тексас“ би могло да бъде осъществено най-добре чрез присъединяването на Тексас към Съединените ща-

ти. Фактически английските кредитори загубиха правото да предявяват каквито и да било претенции на Мексико, тъй като Палмерстон се бе отказал доброволно от дадените им с договора от 1826 г. гаранции.

Но тъй като лондонският „Times“ заявява, че сегашната интервенция няма нищо общо с паричните претенции или личните оскорбления, то каква най-после е нейната истинска или привидна цел?

„Авторитетна намеса за установяване на реда“. Тъй като Англия, Франция и Испания замислят нов свещен съюз и образуват въоръжен ареопаг за установяване на реда в целия свят, Мексико — пише „Times“ — *„трябва да бъде спасено от анархията и насочено по пътя на самоуправлението и мира“*. „Интервентите трябва да установят там силно и трайно правителство“ и това правителство трябва да бъде съставено от членовете на „една мексиканска партия“.

Но нима някой си въобразява, че Палмерстон и неговият глашатай „Times“ действително гледат на една съвместна интервенция като на средство за осъществяване на провъзгласената цел, именно прекратяване на анархията и установяване на силно и трайно правителство в Мексико? Далеч от това, да се придържа към подобно химерично кредо, вестник „Times“ заявява в уводната си статия от 27 септември изрично:

„Единственият въпрос, по който могат да възникнат разногласия между нас и нашите съюзници, се отнася до *управлението на републиката*. Англия би искала да го остави в ръцете на *либералната партия, която е сега на власт*, докато Франция и Испания са подозирани в пристрастие към *неотдавна сваленото господство на клерикалите*. . . Нанстина би било странно, ако както в Стария, така и в Новия свят Франция играе ролята на покровителка на свещениците и бандитите.“

В днешната си уводна статия „Times“ продължава в същия дух и резюмира своите опасения в следната фраза:

„Трудно е да се предположи, че всички държави, които участвуват в интервенцията, ще предпочетат *една* от двете партии, които съществуват в Мексико; *също тъй трудно е да си въобразим*, че би могъл да се намери практически компромис между толкова решителни врагове.“

Следователно Палмерстон и „Times“ са съвсем наясно по това, че „в Мексико съществува правителство“, че „либералната партия“, очевидно покровителствувана от Англия, „е сега на власт“, че „властта на клерикалите е свалена“, че една испанска интервенция бе последната отчаяна надежда на свещениците и бандитите и че, най-после, анархията в Мексико си отива. Следо-

вателно те знаят, че съвместната интервенция, чиято официално оповестена цел е да бъде спасено Мексико от анархията, ще даде точно обратния резултат, ще отслаби конституционното правителство, ще засили партията на духовенството с помощта на френските и испанските щикове, ще разгори отново огъня на гражданската война и вместо да задуши, ще възстанови анархията в пълния ѝ разцвет.

Заключението, което сам „Times“ прави, изхождайки от тези предпоставки, е действително „удивително“ и „забележително“.

„Макар тези съображения“ — пише вестникът — „да ни карат да гледаме с безпокойство на резултатите от експедицията, те не говорят против целесъобразността на самата експедиция.“

И така фактът, че експедицията противоречи на собствената си официално оповестена цел, не говори против целесъобразността на самата експедиция. Фактът, че средствата противоречат на собствената си официално оповестена цел, не говори против самите средства.

Но аз още не съм споменал най-големия „куриоз“, който ни поднася „Times“.

„Ако“ — пише вестникът — „президентът Линколн приеме предвидената в договора покана да участва в предстоящите операции, работата ще вземе още по-забележителен характер.“

Наистина би било най-голям „куриоз“, ако Съединените щати, които живеят в дружба с Мексико, се съюзят с европейските пазители на реда и с участието си в техните действия санкционират намесата на един европейски въоръжен ареопаг във вътрешните работи на американските държави. Първият проект за такова присаждане на Свещения съюз отвъд Атлантическия океан бе съставен от Шатобриан за френските и испанските Бурбони по времето на Реставрацията. Този опит се провали благодарение на английския министър г. Кънинг и американския президент г. Мънро. Сегашните събития в Съединените щати се сториха на Палмерстон благоприятен момент за подемане на стария проект в изменена форма. Тъй като Съединените щати понастоящем не могат да позролят външни усложнения да се прибавят към тяхната война за Съюза, всичко, което им остава, е да протестират. Техните доброжелатели в Европа се надяват, че те ще протестират и по този начин пред очите на целия свят решително ще отхвърлят каквото и да било участие в този крайно позорен план.

Тази военна експедиция на Палмерстон, която трябва да бъде осъществена в съюз с две други европейски велики сили, ще бъде

предприета в период, когато парламентът е във ваканция, без санкцията и против волята на британския парламент. Първата война, която Палмерстон предприе без съгласието на парламента, беше афганистанската война, смекчена и оправдана с представянето на *подправени документи*²¹⁰. Друга такава война беше неговата персийска война от 1856—1857 г.²¹¹. Той я защити тогава под предлог, че „принципът на предварителната санкция на камарата не важи за войните в Азия“. Изглежда, че този принцип не важи и за войните в Америка. Загубвайки контрола върху войните в други континенти, парламентът губи всякакъв контрол върху държавното съкровище и парламентарното управление се превръща в същински фарс.

Написано от К. Маркс на 8 ноември 1861 г.

Напечатано във вестник „New-York Daily Tribune“, бр. 6440 от 23 ноември 1861 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от английски

К. МАРКС

НОВИНАТА ЗА ИНЦИДЕНТА С „ТРЕНТ“ И ВПЕЧАТЛЕНИЕТО,
КОЕТО ТЯ НАПРАВИ В ЛОНДОН

Лондон, 30 ноември 1861 г.

От обявяването на войната срещу Русия никога не съм наблюдавал такова възбуждение във всички слоеве на английското общество, каквото предизвика новината за случая с „Трент“, донесена в Саутхемптън от кораба „Ла Плата“ на 27 този месец. В 2 часа след обед благодарение на електрическият телеграф новината за „неприятния епизод“ стана известна в информационните отдели на английските борси. Всички търговски книжа спаднаха, докато цените на селитрата се повишиха. Курсът на държавните ценни книжа спадна с $\frac{3}{4}\%$, а Лойд установи застраховка срещу военни рискове в размер на 5 гиней за параходите, идващи от Ню Йорк. Късно вечерта в Лондон се носеха най-невероятни слухове, че американският пълномощен министър бил поканен да напусне страната, че била дадена заповед за незабавното конфискуване на всички американски параходи в пристанищата на Обединеното кралство, и т. н. Приятелите на сецесионистите — ливерпулските търговци на памук — се възползуваха от случая и за десет минути свикаха в залата за памучните търгове на борсата протестен митинг под председателството на г. Спенс, автор на някакъв незначителен памфлет в защита на южната конфедерация. Представителят на адмиралтейството на борда на „Трент“, комодор Уилямс, който пристигна с „Ла Плата“, бе незабавно извикан в Лондон.

На следващия ден, 28 ноември, лондонският печат държеше общо взето много сдържан тон, който представляваше странен контраст с огромното възбуждение в политическите и търговските кръгове от предишната вечер. Палмерстоновите вестници „Times“,

„Morning Post“, „Daily Telegraph“, „Morning Advertiser“ и „Sun“²²² бяха получили указание не да възбуждат, а да успокояват общественото мнение. „Daily News“, осъждайки поведението на „Сан Джасинто“, очевидно целеше не толкова да засегне федералното правителство, колкото да снесе от себе си подозрението, че е „предубеден против янките“, докато „Morning Star“²²³, вестникът на Джон Брайт, отминавайки с мълчание въпроса за политичността и мъдростта на този „акт“, защищаваше неговата законност. Имаше само две изключения от общия тон на лондонския печат. Торийските писачи от „Morning Herald“ и „Standard“, които в действителност представляват един вестник с различни наименования, дадоха израз на своето диво злорадство от това, че най-после са хванали „републиканците“ в капан и са намерили готов casus belli*. Те бяха подкрепени само от един друг вестник — „Morning Chronicle“²²⁴, който вече години наред се опитва да продължи своето несигурно съществуване, като се продава ту на отровителя Палмер, ту на Тюйлери. Възбуждението на борсата стихна до голяма степен благодарение на примирителния тон на ръководещите лондонски вестници. Същия ден, 28 ноември, комодор Уйлямс се яви в адмиралтейството и докладва за обстоятелствата на инцидента в Стария Бахамски пролив. Неговият доклад заедно с писмените показания на офицерите на борда на „Трент“ бе представен незабавно на адвокатите на короната, чието мнение късно вечерта бе официално доведено до знанието на лорд Палмерстон, лорд Ръсел и други членове на правителството.

На 29 ноември можеше да се забележи известна промяна в тона на официалния печат. Стана известно, че адвокатите на короната са обявили действията на фрегатата „Сан Джасинто“ за технически пропуск и за *незаконни* и че кабинетът, свикан през деня на съвещание, е решил да изпрати със следващия параход инструкции на лорд Лайънс да действа съобразно със заключенията на английските адвокати. В резултат възбуждението в главните делови центрове — борсата, Лойд, Ерусалимската кантора, Балтийското дружество и т. н. — се възобнови с удвоена сила и бе още повече засилено от новината, че проектираното изпращане на един товар селитра за Америка е било спряно предишния ден и че на 29-и митническите власти са получили заповед, с която се забранява износът на този артикул за която и да било страна освен в строго ограничени случаи. Курсът на английските държавни ценни книжа спадна с още $\frac{3}{4}\%$ и известно време във всички борси цареше истинска паника, тъй като бе станало невъзможно да се сключват

* — повод за война. *Ред.*

каквито и да било сделки с някои ценни книжа, а цената на всички спадна рязко. След обед борсата се посъвзе благодарение на различни слухове, но главно благодарение на новината, че според г. Адамс вашингтонският кабинет щял да порицае действията на „Сан Джасинто“.

На 30 ноември (днес) всички лондонски вестници с единствено то изключение на „Morning Star“ поставиха алтернативата — или вашингтонският кабинет ще даде удовлетворение, или *война*.

След като изложих накратко събитията от пристигането на „Ла Плата“ до днес, ще премина сега към отзивите на печата. Въпросът за арестуването на южните емисари на борда на един английски пощенски параход трябваше, естествено, да бъде разгледан от две страни — юридическа и политическа.

Що се отнася до юридическата страна на въпроса, първата трудност, изтъкната от печата на торите и от „Morning Chronicle“, бе, че Съединените щати никога не били признали южните сецесионисти за воюваща страна и следователно не могли да им предявяват каквито и да било права, произтичащи от състоянието на война.

Този софизъм бе веднага оборен от самия официален печат.

„Ние“ — писа „Times“ — „вече признахме щатите на Конфедерацията за воюваща държава и когато му дойде времето, ще признаем и тяхното правителство. С това ние сме поели всички задължения и неудобства на неутрална държава по отношение на две воюващи страни“.

Следователно независимо от това, дали Съединените щати признават конфедератите за воюваща страна или не, те имат правото да настояват Англия да приеме всички задължения и неудобства на една неутрална държава в морска война.

Затова целият лондонски печат със споменатите вече изключения признава правото на „Сан Джасинто“ да претърси „Трент“, за да се убеди дали на него няма товари или хора, спадащи към категорията „военна контрабанда“. Намеците на „Times“, че английското решение, създаващо прецедент, „бе взето при условия, свършено различни от ония, които съществуват сега“; че „тогава нямаше параходи, нито пощенски кораби за превозване поща, която да представлява непосредствен интерес за целия свят“; че „ние (англичаните) се борихме за своето съществуване и в ония дни правехме неща, които не бихме позволили на другите да правят — не бяха взети сериозно. Частният Moniteur на Палмерстон, „Morning Post“, заяви същия ден, че пощенските параходи били обикновени търговски кораби и не спадали към подлежащите на претърсване военни и транспортни кораби. Правото на претърсване бе фактически признато на „Сан Джасинто“ както от лон-

донския печат, така и от адвокатите на короната. Възражението, че „Трент“ не пътувал от едно пристанище на воюваща страна за друго, а, напротив, от неутрално пристанище за друго неутрално пристанище, отпадна благодарение на заключението на лорд Стоуел, че правото на претърсване имало за цел да установи местоназначението на един кораб.

След това възникна въпросът, дали, като е изстрелял снаряд над носовата част на „Трент“, а след това друг, който избухнал близо до него, „Сан Джасинто“ не е нарушил обичаите и правилата на вежливостта, които трябва да се спазват при упражняването на правото на преглед и претърсване? Целият лондонски печат призна, че тъй като подробностите по произшествието досега са известни само от обясненията на една от заинтересованите страни, такъв второстепенен въпрос не може да повлияе върху решението, което английското правителство трябва да вземе.

Тъй като с това бе признато правото на обиск, упражнено от „Сан Джасинто“, какво е търсил този кораб? *Военна контрабанда*, която се е предполагало, че „Трент“ превозва. Що е военна контрабанда? Военна контрабанда ли са *телеграмите* на правителството на една воюваща страна? Военна контрабанда ли са *хората*, които носят със себе си тези телеграми? И — в случай, че на двата въпроса се даде утвърдителен отговор — дали тези телеграми и пренасящите ги лица са военна контрабанда, ако те са намерени на търговски кораб, пътуващ от едно неутрално пристанище за друго неутрално пристанище? Лондонският печат признава, че заключенията на най-големите юридически авторитети от двете страни на Атлантическия океан са толкова противоречиви и с такава привидна основателност могат да бъдат приведени в полза както на утвърдителния, така и на отрицателния отговор на този въпрос, че във всеки случай *prima facie** въпросът се решава в полза на „Сан Джасинто“.

В духа на това преобладаващо в английския печат мнение английските юристи оставиха настрана същността на въпроса и се спряха само на формалната му страна. Те твърдят, че международното право е нарушено не *по същество*, а само *формално*. Те стигнаха до извода, че „Сан Джасинто“ е направил грешката да арестува на своя отговорност емисарите на Юга, вместо да отведе „Трент“ в някое федерално пристанище и да отнесе въпроса до федерален призов съд, тъй като нито един въоръжен крайцер няма правото да поема върху себе си съдебни функции в открито море. Затова единственото, което английските юристи вменяват във

* — на пръв поглед. *Ред.*

вина на „Сан Джасинто“, е една *процедурна грешка* и според мен те са прави в своето заключение. Лесно биха могли да се извоят прецеденти, които показват, че Англия също е нарушавала формалностите на морското право, но закононарушенията никога не трябва да водят до изместване на самото право.

Сега може да бъде поставен въпросът, дали искането на английското правителство за освобождаване на емисарите на Юга може да се обоснове с едно правонарушение, което самите англичани признават по-скоро за *формално*, отколкото по *същество*? Във връзка с това един адвокат от Темпъл* отбелязва в днешния брой на „Times“:

„Макар нашата позиция по този въпрос да не е толкова благоприятна, че да можем да оспорим постановлението на американския съд, с което корабът ще бъде осъден, като явно противоречащо на международното право, все пак неправилните действия на американския капитан, който е позволил на „Трент“ да продължи пътя си за Саутхемптън, явно са били в интерес на английските собственици и пътници. Може ли в този случай да се смята като повод за международен конфликт една процедурна грешка, която в действителност се оказва в наша полза?“

Но ако американското правителство трябва, както ми се струва, да признае, че капитан Уилкс е извършил — безразлично дали формално или по същество — нарушение на морското право, собствената му репутация и собствените му интереси би трябвало да го накарат да не проявява прекомерна дребнавост по въпроса за условията за удовлетворението, което трябва да бъде дадено на потърпевщата страна. Американското правителство трябва да помни, че ако въвлече Съединените щати във война с Англия, то би действувало в интерес на сецесионистите, че подобна война би била добре дошла за Луи Бонапарт при сегашните му затруднения и поради това би била подкрепена от официалните кръгове на Франция и че, най-после, въоръжените сили, които се намират сега под английско командване в различни пунктове на Северна Америка и Западна Индия, заедно с въоръжените сили на мексиканската експедиция биха осигурили на английското правителство решително надмощие по море.

Що се отнася до политическата страна на инцидента в Бахамския пролив, не само английският, но и целият европейски печат единодушно изразява смайването си от странното поведение на американското правителство, което предизвиква толкова сериозни международни усложнения, за да бъдат арестувани господа Мейсън, Слайдел и К^о, докато господа Янси и Ман важно се разхождат из Лондон. Вестник „Times“ сигурно има право, като казва:

* — здание в Лондон, където се помещават адвокатските кантори. *Ред.*

„Дори г. Сюзърд трябва да признае, че гласовете на емисарите на Юга, раздавайки се от затвора, звучат хиляди пъти по-убедително в Лондон и Париж, отколкото ако се раздаваха в Сент-Джеймс или Тюйлери.“

Народът на Съединените щати, който великодушно се съгласи с ограничаването на собствената му свобода в името на спасението на своята страна, сигурно ще прояви не по-малка готовност да спечели на своя страна общественото мнение в Англия, като признае открито и старателно поправи една международна грешка, оправдаването на която би могло да доведе до осъществяването на най-смелите надежди на метежниците.

Написано от К. Маркс на 30 ноември 1861 г.

Напечатано във вестник „New-York Daily Tribune“, бр. 6462 от 19 декември 1861 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от английски

К. МАРКС

ЗАСИЛВАНЕТО НА СИМПАТИИТЕ В АНГЛИЯ

Лондон, 7 декември 1861 г.

Приятелите на Съединените щати отсам Атлантическия океан със загриженост се надяват, че федералното правителство ще направи стъпки за помирение. Това съвсем не значи, че те участват в бесния шум на английския печат по повод на един военен инцидент, който дори според самите английски кралски юристи се свежда само до процедурна грешка и може да бъде резюмиран накратко в смисъл, че е било извършено нарушение на международното право, защото капитан Уилкс, вместо да конфискува „Трент“ с неговия товар и неговите пътници, както и с емисарите, е задържал само последните. Причината за загрижеността на приятелите на голямата република не е и опасението, че в края на краищата тя няма да може да се справи с Англия, макар че в тила ѝ бушува гражданска война. Най-после, те най-малко очакват, че в тежкия час на изпитание Съединените щати макар и за миг ще се откажат от гордото положение, което те заемат в съвета на нациите. Мотивите, от които те се ръководят, са от съвсем друг вид.

Първо, непосредствената задача на Съединените щати е да погушат метежа и да възстановят Съюза. Най-горещото желание на робовладелците и на техните оръдия в Севера винаги е било да тласнат Съединените щати във война с Англия. Първата стъпка на Англия при избухване на една война би била незабавното признаване на южната Конфедерация, а втората — прекратяването на блокадата. Второ, нито един генерал, ако не бъде принуден, няма да приеме сражение в момент и при условия, избрани от неприятеля.

„Една война с Америка“ — пише „Economist“, списание, което се радва на голямото доверие на Палмерстон — „винаги ще бъде един от най-печалните епизоди в историята на Англия; но ако тя се наложи, *сега е моментът, в който войната би ни причинила минимални щети, и единственият момент в нашата обща история, в който тя би ни дала неочаквана и частична компенсация*“.

Тъкмо защото Англия страстно се стреми в този „единствен момент“ да се залови за всеки що-годе подходящ предлог за война, Съединените щати би трябвало да се пазят да не дадат на Англия такъв повод в този „единствен момент“. Война се започва не с намерение да се причинят на врага „*минимални щети*“ или дори да му се даде чрез нея „*неочаквана и частична компенсация*“. Предимствата на момента ще бъдат изцяло на едната страна, на страната на вашия неприятел. Нужно ли е голямо напрежение на ума, за да се докаже, че моментът, когато в една държава бушува гражданска война, е най-неблагоприятен за започване на война с външен враг? По всяко друго време търговските слоеве на Великобритания биха гледали на една война със Съединените щати с най-голям ужас. Сега, напротив, една голяма и влиятелна част от търговските кръгове от месеци подтиква правителството да наруши насилствено блокадата и по този начин да осигури необходимите суровини на главния отрасъл на английската промишленост. Страхът от намаляване на английския износ за Съединените щати загуби своята острота, тъй като това е вече факт. „Те“ (Северните щати) — пише „Economist“ — „са лоши, а не добри клиенти“. Широкият кредит, който английската търговия предоставяше обикновено на Съединените щати, главно чрез приемането на полици, теглени срещу Китай и Индия, е намалал вече около пет пъти в сравнение с 1857 г. Най-последно, но не най-маловажно съображение: Франция на декемврийския преврат, фалирала, парализирана вътре в страната, притисната от външни трудности, се залавя за една англо-американска война като за дар от небето и за да купи подкрепата на Англия в Европа, с всички сили ще поддържа „коварния Албион“ отвъд Атлантическия океан. Прочетете само френските вестници. Крайното възмущение, до което те са стигнали в своята нежна загриженост за „честта на Англия“, дългите им тиради, че Англия трябвало да отмъсти за оскърблението, нанесено на британския флаг, гнусните им клевети по адрес на всичко американско — всичко това би било наистина ужасно, ако не беше същевременно смешно и отвратително. Най-после, ако Съединените щати отстъпят в този случай, те няма да накърнят нито на йота своето достойнство. Англия сведе своето обвинение само до чисто *процедурна грешка, до технически пропуск*, каквито тя самата системно е вършила във всички свои морски вой-

ни, против които Съединените щати никога не са преставали да протестираат и които президентът Медисон в своето послание, с което обяви войната от 1812 г., надълго и нашироко заклейми като едно от най-възмутителните нарушения на международното право²⁵⁴. Ако в защита на Съединените щати може да се изтъкне, че плащат на Англия със същата монета, няма ще се намери някой да ги осъди, че великодушно снемат от себе си отговорността за това, което един отделен американски капитан е направил на своя глава и което те винаги са осъждали като системна узурпация от страна на английската флота? Фактически от това би спечелила само Америка. От една страна, Англия ще трябва да признае правото на Съединените щати да задържат и да предават на американски призов съд всеки английски кораб, който се намира на служба на Конфедерацията. От друга страна, тя ще трябва веднъж завинаги пред целия свят да се откаже на практика от една претенция, от която не я накараха да се откаже нито Гентският мирен договор от 1814 г., нито преговорите между лорд Ашбъртън и държавния секретар Уебстър в 1842 г.²⁵⁵ Следователно въпросът се свежда в края на краищата до следното: предпочитате ли да използвате „неприятния епизод“ за своя изгода или, заслепени в момент на гняв, в интерес на вашите вътрешни и външни врагове?

Откакто преди една седмица ви изпратих моята последна кореспонденция*, английските консолидирани държавни облигации паднаха още повече, като спадането в сравнение с миналия петък стигна 2%; сегашната им цена възлиза на $89\frac{3}{4}$ до $89\frac{7}{8}$ в брой и на 90 до $90\frac{1}{8}$ по новата сметка на 9 януари. Това котиране отговаря на котирането на английските консолидирани държавни облигации през първите две години на англо-руската война**. Това спадане се дължи изключително на войнствените декларации на получените с последната поща американски вестници; на гневния тон на лондонския печат, чиято двудневна съдържаност беше само маска, поставена по заповед на Палмерстон; на изпращането на войски в Канада; на прокламацията, която забранява износа на оръжия и материали за произвеждане на барут, и най-после на всекидневните високопарни декларации за мощни военни приготовления в доковете и флотските арсенали.

В едно можем да бъдем сигурни: Палмерстон би искал да има законен повод за една война със Съединените щати, но среща в кабинета най-решителна съпротива от страна на господата Гладстон

* Виж настоящия том, стр. 398—403. *Ред.*

** — Кримската война. *Ред.*

и Милнер Гибсон и в по-малка степен на сър Корнуол Луис. „Благородният виконт“ се поддържа от Ръсел, сервилно оръдие в неговите ръце, и от цялата клика на вигите. Ако вашингтонският кабинет даде желаня повод, сегашният кабинет ще падне и ще бъде заменен от правителство на торите. Между Палмерстон и Дизраели е вече постигнато споразумение относно подготвителните стъпки за подобна смяна на декорите. С това именно се обясняват бесните призови за война на „Morning Herald“ и „Standard“, тези гладни вълци, които вият в очакване да получат отдавна липсващите им трохи от обществената милостиня.

Плановете на Палмерстон ще станат очевидни, ако си припомним някои факти. Именно той настояваше на 14 май сутринта за издаване на прокламация за признаване сецесионистите за воюваща страна, след като бе уведомен по телеграфа от Ливерпул, че г. Адамс ще пристигне в Лондон на 13 май вечерта. Именно той след жестока борба със своите колеги изпрати 3 000 войници в Канада — смешно нищожна армия за заемането на един фронт от 1 500 мили, но хитра маневра, за да се поощри метежът и да се раздразни Съюзът. Именно той преди няколко седмици убеди Бонапарт да предложи съвместна въоръжена намеса в „междусобната война“, подкрепи това предложение в кабинета и прегърпя неуспех само поради съпротивата на своите колеги. Тогава той и Бонапарт прибягнаха до мексиканската интервенция като *pis aller**. Тази операция преследваше две цели: да предизвика справедливото негодувание на американците и същевременно да създаде претекст за изпращане на ескадра, готова, както се изразява „Morning Post“, „да вземе всякакви мерки, към които враждебното поведение на вашингтонското правителство може да ни застави във водите на Северния Атлантик.“ По времето, когато тази експедиция замина, „Morning Post“ заедно с „Times“ и по-незначителните Палмерстонови вестникарски роби писа, че това е прекрасно и при това човеколюбиво дело, тъй като то поставя робовладелската Конфедерация между два огъня: между аболционисткия Север и ненавиждащите робството Англия и Франция. Но какво пише в днешния си брой същият „Morning Post“ — тази странна смесица от Дженкинс и Родомонт, от ласкателство и самохвалство — по повод на адреса на Джеферсон Дейвис? Чуйте Палмерстоновия оракул:

„Трябва да очакваме, че в продължение на доста дълго време тази интервенция може да има пасивен характер; докато северното правителство се намира много далеч, за да си позволи сериозна намеса в този въпрос, южната

* — крайно средство. *Ред.*

Конфедерация, напротив, има твърде дълга граница с Мексико, така че нейната приятелска позиция към инициаторите на интервенцията може да има голямо значение. Северното правителство винаги се е подигравало с нашия неутралитет, а южното, проявявайки държавнически такт и умереност, е признавало, че това е всичко, което ние бихме могли да направим за двете страни. Както в нашите преговори с Мексико, така и в нашите отношения с вашингтонския кабинет, *приятелската сдържаност* на южната Конфедерация е важен момент в наша полза.“

Ще отбележа, че „Nord“ — руски вестник, следователно вестник, посветен в плановете на Палмерстон — в броя си от 3 декември дава да се разбере, че мексиканската експедиция от самото начало е преследвала не официално оповестената цел, а една война против Съединените щати.

Писмото на генерал Скот²⁵⁶ упражни такова благотворно въздействие върху общественото мнение и дори върху лондонската борса, че заговорниците от Даунинг-стрийт и Тюйлери сметнаха за необходимо да изкарат на сцената „Patrie“, който, давайки да се разбере, че е информиран от официален източник, заявява, че арестуването на емисарите на Юга на борда на „Трент“ било открито санкционирано от вашингтонския кабинет.

Написано от К. Маркс на 7 декември 1861 г.

Напечатано във вестник „New-York Daily Tribune“, бр. 6467 от 25 декември 1861 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от английски

К. МАРКС

ОБЩЕСТВЕННОТО МНЕНИЕ В АНГЛИЯ

Лондон, 11 януари 1862 г.

Новината за мирното уреждане на конфликта във връзка с „Трент“²⁷⁸ бе посрещната от огромното мнозинство на английския народ с такъв възторг, който недвусмислено доказа непопулярността на надвисналата война и страха от нейните последици. Съединените щати не трябва никога да забравят, че поне *работническата класа* в Англия от началото до края на конфликта нито веднъж не ги изостави. На нея се дължи, че въпреки всекидневните злостни подстрекателства от страна на продажния и безотговорен печат в Обединеното кралство не можа да бъде проведен нито един публичен митинг в полза на войната през цялото време, когато мирът висеше на косъм. В единствения митинг в полза на войната, който се състоя при пристигането на „Ла Плага“ в залата за памучните търгове на ливерпулската борса, участваха единствено спекулантите с памук. Дори в Манчестер настроението на работниците бе толкова категорично, че един изолиран опит за свикване на митинг в полза на войната бе изоставен много скоро след лансирането на идеята за него.

В който и град на Англия, Шотландия или Ирландия да ставаха публични митинги, на тях неизменно се протестираше против бесните крясъци на вестниците за война, против зловещите планове на правителството и се настояваше за мирно разрешаване на спорния въпрос. Характерни в това отношение са двата последни митинга, които се състояха в Падингтон (Лондон) и в Нюкясъл на Тайна. На първия митинг г. Вашингтон Уилкс бе аплодиран за неговото твърдение, че Англия няма правото да порицава арестуването на емисарите на Юга; на митинга в Нюкясъл бе почти

единодушно приета резолюция, в която се казва, първо, че единствената вина на американците е, че не са упражнили в *установената от закона форма* правото на претърсване и задържане и, второ, че капитанът на „Трент“ би трябвало да бъде наказан за нарушаване на английския неутралитет, провъзгласен от кралицата.

При нормални обстоятелства поведението на английските работници би могло да се обясни с естествените симпатии, които народните маси в целия свят трябва да изпитват към единственото народно правителство в света. Но при сегашните обстоятелства, когато голяма част от английската работническа класа непосредствено и тежко страда от последиците на блокадата на Юга; когато друга нейна част е косвено засегната от ограничаването на американската търговия, предизвикано, както им се обяснява, от корыстната „протекционистка политика“ на републиканците; когато единственият останал демократичен седмичник „Reynolds's Paper“ се продаде на господата Янси и Ман и всяка седмица изчерпва всичките си запаси от сквернословия, за да призовава работниците да принудят правителството в техен интерес да обяви война на Съединените щати — при тези обстоятелства справедливостта изисква да отдадем дължимото на твърдата позиция на английската работническа класа, особено ако я сравним с лицемерното, нагло, страховливо и глупаво поведение на официалния и преуспяващ Джон Бул.

Каква разлика между сегашната позиция на народните маси и поведението им по времето на конфликта с Русия*! Тогава „Times“, „Post“ и другите лакеи от лондонския печат хленчеха за мир, а в отговор из цялата страна се провеждаха грандиозни митинги в полза на войната. Сега те крещат за война, а в отговор се свикват митинги в полза на мира, които заклеят пагубните за свободата планове на правителството и неговите симпатии към робовладелците. Гримасите, които авгурите на общественото мнение напращаха, когато узнаха за мирното уреждане на инцидента с „Трент“, са действително забавни.

Преди всичко те би трябвало да се поздравят за достойнството, здравия разум, добрата воля и сдържаността, които проявяваха всеки ден в продължение на цял месец. Те *проявяваха* сдържаност през първите два дни след пристигането на „Ла Плата“, когато Палмерстон не беше сигурен дали ще може да се намери юридически предлог за разпра. Но кралските юристи още не бяха успели да изкалъпят юридическия софизъм и тези вестници вдигнаха такъв шум, какъвто не се е чувал от времето на антиякобинската

* — Кримската война. *Ред.*

война. Нотите на английското правителство бяха изпратени от Куинстаун в началото на декември. Официален отговор от Вашингтон не можеше да се очаква преди началото на януари. Всички нови инциденти, които станаха през това време, говореха в полза на американците. Тонът на задатлантическия печат беше спокоен, въпреки че инцидентът с „Нашвил“²⁷⁹ може да е възбудил неговите страсти. Всички установени факти показват, че капитан Уилкс е действувал на своя глава. Вашингтонското правителство се намираше в деликатно положение. Ако отхвърлеше английските искания, то щеше да усложни гражданската война с външна война. Ако отстъпеше пред тези искания, то щеше да създаде впечатлението, че отстъпва под натиска отвън, и щеше да накърни по този начин своята популярност сред народа. Изпаднало в такова трудно положение, правителството водеше в същото време война, която има на своя страна горещите симпатии на всеки, който не е отявлен разбойник.

Здравият човешки разум и елементарното приличие трябваше следователно да диктуват на лондонския печат, поне в интервала от време между изпращането на английското искане и получаването на американския отговор, старателно да се въздържа от всяка дума, способна да възбуди страстите, да предизвика вражда и да усложни трудното положение. Но не! Този „неописуемо подъл и раболепен“ печат, както го окачестви Уилям Кобет — а той беше авторитет в тази област, — открито се хвалеше, когато обединените сили на Съединените щати му вдъхваха страх, че близо половин век смирено е понасял растящите оскърбления и обиди на робовладелските правителства; сега обаче с дивашкото ликуване на страхливец този печат бърза да си отмъсти на републиканското правителство, заето с гражданска война. Летописите на човешката история не познават друг пример на толкова открито признавана подлост.

Един от лакеите, частният *Moniteur* на Палмерстон, „*Morning Post*“, заявява, че американските вестници били отправили срещу него най-гнусно обвинение. Джон Бул изобщо не бе уведомен (защото олигарсите, които се разпореждат с него, както си искат, грижливо криеха това от него), че г. Сюзърд, без да дочака телеграмата на Ръсел, бе отрекъл всякаво участие на вашингтонския кабинет в действията на капитан Уилкс. Телеграмата на г. Сюзърд пристигна в Лондон на 19 декември. На 20 декември слуховете за тази „тайна“ се разпространиха в борсата. На 21-и лакеите от „*Morning Post*“ сериозно оповестиха, че „въпросната телеграма нямала абсолютно нищо общо с оскърблението, нанесено на нашия пощенски параход“.

В „Daily News“, „Morning Star“ и други лондонски вестници ще се намерят много резки нападки срещу лакеите, но от тях не може да се узнае какво се говори в чужбина. А там се говори, че „Morning Post“ и „Times“, подобно на „Patrie“ и „Pays“, са заблуждавали своите читатели не само за да ги дезориентират в политическо отношение, но и за да ги ограбят на борсата в интерес на своите господари.

Безсрамният „Times“, разбирайки много добре, че през цялата криза не е компрометиран никой друг освен самия себе си и за лишен път е доказал несъстоятелността на своето твърдение, че упражнява влияние върху истинския народ на Англия, прибегва днес до един трик, който тук, в Лондон, предизвиква само смех, но който може да бъде разбран погрешно откъд Атлантическия океан. Лондонското „простолюдие“, „тълпата“, както го наричат вестникарските лакеи, недвусмислено даде да се разбере — и дори намекна за това във вестниците, — че то би счело за извънредно уместно забавление да посрещне г. Мейсън (който, между другото, е далечен роднина на Палмерстон, тъй като пращядо му е бил женен за дъщеря на сър У. Темпъл), Слайдел и К^о със същите демонстрации, с каквито беше посрещнат на времето Хайнау в бирената фабрика в Баркли. „Times“ изпада в ужас само при мисълта за един толкова нечуван инцидент, но какво прави той, за да го предотврати? Той увещава английския народ да не отрупва Мейсън, Слайдел и К^о с каквито и да било публични овации! Вестник „Times“ знае, че днешната му статия ще даде повод за подигравки във всички бирарии в Лондон. Но какво значение има това! Отвъд Атлантическия океан могат да помислят, че великодушното на „Times“ ги е спасило от оскърблението, което биха представлявали за тях публичните овации за Мейсън, Слайдел и К^о, докато всъщност „Times“ възнамерява само да запази тези господа от публично оскърбление!

Докато изходът на инцидента с „Трент“ бе неизвестен, „Times“, „Post“, „Herald“, „Economist“ и „Saturday Review“ — с една дума, целият аристократичен продажен лондонски печат, опитаха всички средства, за да убедят Джон Бул, че дори да желае, вашингтонското правителство не е в състояние да запази мира, защото американската тълпа няма да допусне това и защото федералното правителство е правителство на тълпата. Сега самите факти опровергаха тези господа. Но стараят ли се те да изкупят своите злостни оскърбления по адрес на американския народ? Признават ли те поне своите грешки, които вестникарските лакеи не могат да не направят, когато се одързостяват да съдят действията на един свободен народ? Ни най-малко! Сега те единодушно зая-

вяват, че като не предугадило английските искания и не предало изменниците южняци веднага след тяхното задържане, американското правителство пропуснало прекрасна възможност за помирение и по този начин лишило от всякаква стойност сегашната си концесия. Това се казва лакейщина! Г-н Сюзърд осъди действията на Уилкс още преди получаването на английските искания и веднага заяви, че е готов да започне преговори за мирното разрешаване на въпроса. А какво правите вие в подобни случаи? Когато под предлог, че английски моряци били насилно завербовани да служат на американски кораби — предлог, който изобщо няма нищо общо с правилата на морската война и явно представлява чудовищно нарушение на всяко международно право, — „Леопард“ даде залп от всичките си оръдия срещу „Чесапик“, уби шестима моряци, рани двадесет и един и задържа намиращите се на борда на „Чесапик“ мними англичани, какво направи тогава английското правителство? Това беззаконие бе извършено на 20 юни 1807 г. Действително удовлетворение, освобождаване на моряците и т. н. бе предложено едва на 8 ноември 1812 г., т. е. пет години по-късно. Наистина, британското правителство веднага осъди действията на адмирал Бъркли, както направи и г. Сюзърд по отношение на капитан Уилкс; но като наказание адмиралът беше преместен на по-висок пост.

Като публикува указите на Кралския съвет, Англия открито призна, че те представляват нарушение на правата на неутралните държави изобщо и на Съединените щати по-специално; че тя е била принудена да приеме тези укази като контрамярка по отношение на Наполеон и че тя с радост щяла да ги отмени, ако Наполеон отмени своите мерки, които нарушават правата на неутралните страни. Наполеон ги отмени — доколкото те засягаха Съединените щати — през пролетта на 1810 г. Англия продължи да нарушава морските права на Америка, което тя открито признаваше. Това трая от 1806 г. до 23 юни 1812 г., след като на 18 юни 1812 г. Съединените щати бяха обявили война на Англия. В този случай Англия отказваше в продължение на шест години не да даде удовлетворение за своите открито признати правонарушения, а да прекрати тези правонарушения. И същите тези хора говорят за прекрасната възможност, пропусната от американското правителство! Право или криво, британското правителство извърши подлост, като засили своето оплакване, основано на един мним технически пропуск, на една чиста процедурна грешка, с ултиматум, с искане за предаване на арестуваните. Американското правителство може да е имало основания да удовлетвори това искане, но то не можеше да има никакви основания да го предугади:

При сегашното уреждане на конфликта във връзка с „Трент“ не бе разрешен въпросът, който лежи в основата на целия спор и който вероятно ще възникне отново — въпросът за правата на една воюваща морска държава по отношение на неутралните страни. Ще се опитам с ваше позволение да осветля този въпрос в една от следващите си кореспонденции. Засега ми позволете да добавя, че според мен господата Мейсън и Слайдел оказаха голяма услуга на федералното правителство. В Англия съществуваше влиятелна партия на привържениците на войната, която отчасти от търговски, отчасти от политически съображения се домогваше до конфликт със Съединените щати. Инцидентът с „Трент“ бе изпитание за тази партия. Тя не издържа това изпитание. Военните страсти стихнаха в резултат на незначително събитие, клапанът бе отворен; гръмогласният бяс на олигархията възбуди подозренията на английската демокрация, широките британски кръгове, заинтересовани от поддържането на отношения със Съединените щати, оказаха съпротива, истинският характер на гражданската война стана ясен на работническата класа и най-после — последният, но съвсем не най-маловажен резултат — опасният период, когато Палмерстон управляваше самовластно, без контрол от страна на парламента, върви бързо към своя край. Това беше единственият период, когато можеше да се мисли Англия да бъде въввлечена във войната на страната на робовладелците. Сега за това не може да става и дума.

Написано от К. Маркс на 11 януари 1862 г.

Напечатано във вестник „New-York Daily Tribune“, бр. 6499 от 1 февруари 1862 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от английски

тектонистката система и системата на свободната търговия, а Англия стои, разбира се, на страната на свободната търговия. Трябва ли робовладелецът да се ползва с всички плодове на труда на робите или трябва да бъде лишен с измама от част от тези плодове от протекционистите на Севера? Това било въпросът, за който се касаело в тази война. На „Times“ принадлежи това блестящо откритие; „Economist“, „Examiner“, „Saturday Review“ и tutti quanti* развиха темата по-нататък. За това откритие е характерно, че бе направено не в Чарлстон, а в Лондон. В Америка на всеки, разбира се, бе известно, че през 1846—1861 г. господствуваше фритредерска тарифа и че депутатът Морил прокара в конгреса своята протекционистка тарифа от 1861 г. едва след като метежът бе вече избухнал. Следователно сецесията стана не защото тарифата на Морил бе прокарана в конгреса, а в най-добрия случай тарифата на Морил бе прокарана в конгреса, защото бе станала сецесията. Когато в 1832 г. в Южна Каролина бе извършен първият опит за сецесия¹⁸¹, протекционистката тарифа от 1828 г. несъмнено послужи като предлог, но само като предлог, както е известно от една декларация на генерал Джексон. Този път обаче старият предлог всъщност не бе повторен. На конгреса на сецесионистите в Монтгомери се избягваше всякакво споменаване на въпроса за тарифата, тъй като производството на захар в Луизиана, един от най-влиятелните щати на Юга, почива всецяло върху покровителствените мита.

Войната на Съединените щати — продължава своята защитна реч лондонският печат — не е нищо друго освен война за насилственото запазване на Съюза. Янките не могат да се решат да зачеркнат 15 звезди от своето знаме. Те искат да изглеждат колосална фигура на световната арена. Друго би било, разбира се, ако войната би се водила за премахване на робството! Но въпросът за робството — както между другото категорично заявява „Saturday Review“ — няма нищо общо с тази война.

Преди всичко трябва да припомним, че инициативата за войната изхождаше не от Севера, а от Юга. Северът се намира в отбрана. В продължение на месеци той спокойно бе гледал как сецесионистите завземаха фортове, военни арсенали, докове, митници, каси, кораби, запаси от оръжие на Съюза, оскърбяваха неговото знаме, вземаха в плен негови войскови части. Най-после сецесионистите решиха с шумна военна акция да принудят правителството на Съюза да изостави своята пасивна позиция и само по тази причина предприеха бомбардировката на форта Съмтер

* — другите като тях. *Ред.*

при Чарлстон. На 11 април (1861 г.) техният генерал Борегар бе узнал на една среща с коменданта на форта Съмтер майор Андерсон, че фортът има осигурено продоволствие само за още три дни и следователно след изтичането на този срок ще трябва да бъде предаден без бой. За да предотвратят това предаване без бой, рано сутринта на следващия ден (12 април) сецесионистите започнаха бомбардировката, която след няколко часа доведе до падането на форта. Едва това известие бе предадено по телеграфа в Монтгомери, седалището на конгреса на сецесионистите, и военният министър Уокър публично заяви от името на новата Конфедерация: „Никой не може да каже къде ще завърши *започналата днес война*“. Същевременно той пророкуваше, „че знамето на южната Конфедерация още преди 1 май ще се развява над купола на стария Капитолий във Вашингтон, а в скоро време може би и над Фанъл-хол в Бостон“¹⁸². Едва сега бе издадена прокламацията, с която Линколн призова 75 000 души да защитават Съюза. Бомбардировката на форта Съмтер пресече единствено възможния конституционен изход, именно — свикването на всенароден американски конвент, както Линколн бе предложил в своето обръщение при поемането на президентския пост. За Линколн оставаше само един избор: да избяга от Вашингтон, да опразни Мериленд и Делавер, да остави на произвола на съдбата Кентъки, Мисури и Вирджиния, или да отговори на войната с война.

На въпроса за принципа на гражданската война в Америка отговаря бойният лозунг, с който Югът наруши мира. Стивънс, вицепрезидентът на южната Конфедерация, заяви в конгреса на сецесионистите, че новоназначената в Монтгомери конституция се отличава съществено от конституцията на Вашингтон и Джеферсон по това, че сега за пръв път робството се признавало само по себе си за добра институция и за крайъгълен камък на цялото държавно здание, докато революционните прадеди, хората, жертва на предрасъдъците на XVIII век, гледали на робството като на внесено от Англия и отстранимо с течение на времето зло. Друг матадор на Юга, г. Спрат, се провикна: „За нас се касае за създаването на голяма робовладелска република (a great slave republic)“. — И така, ако Северът изтегли меча само за да защити Съюза, нима Югът не бе вече заявил, че по-нататъшното съществуване на робството било вече несъвместимо с по-нататъшното съществуване на Съюза?

Както бомбардирането на форта Съмтер даде сигнала за започването на войната, така изборната победа на *републиканската* партия на Севера и избирането на Линколн за президент бяха послужили като сигнал за сецесията. Линколн бе избран на 6 но-

ември 1860 г. На 8 ноември 1860 г. от Южна Каролина телеграфираха: „Сецесията се смята тук за решена.“ На 10 ноември законодателното събрание на щата Джорджия се занима с планове за сецесия, а на 13 ноември бе насрочено специално заседание на законодателното събрание на щата Мисисипи, за да разгледа въпроса за сецесията. Но самото избиране на Линколн бе само резултат от разцепление в *демократическия* лагер. През време на изборната борба демократите от Севера дадоха гласовете си на *Дъглас*, а демократите от Юга — на *Брекинридж* и именно на това раздробяване на гласовете на демократите дължеше своята победа *републиканската* партия. На какво се дължи, от една страна, надмощието на републиканската партия на Север? На какво се дължи, от друга страна, разцеплението в *демократическата* партия, двете части на която на Север и на Юг повече от половин век бяха действували съвместно?

Властта над Съюза, която Югът постепенно бе узурпирал в резултат на своето споразумение с демократите от Севера, достигна кулминационната си точка при президентството на Бюкнън. Последният Континентален конгрес в 1787 г. и първият конгрес, свикан въз основа на конституцията през 1789—1790 г., бяха забранили по законодателен път робството на всички територии на републиката северозападно от Охайо. (Територии се наричат, както е известно, намиращите се във вътрешността на Съединените щати колонии, чието население още не е достигнало числеността, необходима според конституцията за образуване на самостоятелни щати¹⁸³.) Така нареченият Мисурийски компромис (1820 г.), в резултат на който Мисури влезе в Съединените щати като робовладелски щат, забраняваше робството на всички останали територии северно от 36°30' географска ширина и западно от Мисури. В резултат на този компромис областта на робовладението бе разширена с няколко градуса географска дължина, докато, от друга страна, бъдещото му разпространение изглеждаше ограничено от точно определена географска линия. Тази географска бариера бе на свой ред повалена в 1854 г. от така наречения законопроект Канзас-Небраска, чийто автор беше Ст. А. Дъглас, тогавашният лидер на демократите на Севера. Този законопроект, който мина през двете камари на конгреса, отменяше Мисурийския компромис, поставяше робството и свободата при равни условия, предписваше на правителството на Съюза да се отнася към тях с еднакво безразличие и предоставяше на народния суверенитет, т. е. на мнозинството на колонистите, разрешаването на въпроса, да се въвежда ли или не робството в която и да било територия. Така за пръв път в историята на Съединените щати бяха отстранени всякакви географ-

ски и законни прегради за разпространението на робството в териториите. При действието на това ново законодателство свободната до този момент територия Ново Мексико — територия, пет пъти по-голяма от щата Ню Йорк — бе превърната в робовладелска територия и сферата на робството бе продължена от границата на Мексиканската република до 38° северна ширина. В 1859 г. Ново Мексико получи робовладелски кодекс, който може да съперничи по варварство с кодексите на Тексас и Алабама. Но, както доказва преброяването от 1860 г., при население от около 100 000 жители Ново Мексико не наброява и петдесет роби. Следователно за Юга бе достатъчно да изпрати през границата няколко авантюристи с малко роби, а след това — с помощта на централното правителство във Вашингтон, както и на неговите чиновници и доставчици в Ново Мексико — да свика шумно едно мнимо народно представителство, за да натрапи на тази територия робството и по този начин господството на робовладелците.

Но в други територии този удобен метод се оказва неприложим. Тогава Югът отиде още една крачка по-далеч и апелира от името на конгреса към Върховния съд на Съединените щати. Този съд, наброяващ девет съдии, от които петима принадлежат към Юга, бе отдавна най-послушният инструмент на робовладелците. В 1857 г. по прословутото дело на Дред Скот¹⁸⁴ той постанови, че всеки американски гражданин има правото да вземе със себе си на която и да било територия всяка призната от конституцията собственост. Конституцията признавала робите за собственост и задължавала правителството на Съюза да защитава тази собственост. Следователно въз основа на конституцията собствениците можели да принудят своите роби да работят в териториите и по този начин всеки отделен робовладелец можел да въвежда робството в свободните досега територии против волята на мнозинството на колонистите. Законодателните събрания на териториите се лишаваха от правото да забраняват робството, а на конгреса, както и на правителството на Съюза, се възлагаше задължението да защитава пионерите на робовладелската система.

Ако Мисурийският компромис от 1820 г. разшири географските граници на робството в териториите, ако законопроектът Канзас-Небраска от 1854 г. унищожи всяка географска граница и постави на нейно място една политическа преграда — волята на мнозинството на колонистите, то Върховният съд на Съединените щати с решението си от 1857 г. унищожи и тази политическа преграда и превърна всички територии на републиката, сегашните и бъдещите, от разсадници на свободни щати в разсадници на робството.

В същото време при правителството на Бюкнън в северните щати безогледно се провеждаше издаденият в 1850 г. по-суров закон за предаване на бегълците роби¹⁸⁵. Конституционното призвание на Севера изглежда бе да играе ролята на ловец на роби за южните робовладелци. От друга страна, за да попречи по възможност за колонизирането на териториите със свободни заселници, партията на робовладелците осуети всички така наречени *Freesoil-Maßregeln*, т. е. мерки, които трябваше да осигурят безвъзмездно на колонистите известно количество необработени държавни земи¹⁸⁶.

Както във вътрешната, така и във външната политика на Съединените щати интересите на робовладелците служеха за пътеводна звезда. Фактически Бюкнън достигна президентския пост в резултат на издаването на Остендския манифест, в който завладяването на Куба било чрез покупка, било със силата на оръжието, се провъзгласяваше за голямата задача на националната политика¹⁸⁷. През време на неговото управление Северно Мексико бе вече поделено между американските спекуланти със земя, които нетърпеливо чакаха сигнала, за да се нахвърлят върху Чиуауа, Коауила и Сонора¹⁸⁸. Непрекъснатите пиратски експедиции на филибъстерите против държавите на Централна Америка също се ръководеха от Белия дом във Вашингтон. В най-тясна връзка с тази външна политика, чиято открита цел беше завоюването на нови области за разпространение на робството и на господството на робовладелците, се намираше тайно поддръжаното от правителството на Съюза възобновяване на търговията с роби¹⁸⁹. На 20 август 1859 г. Ст. А. Дъглас сам заяви в американския сенат: през последната година от Африка са внесени повече негри, отколкото през която и да било друга година, дори в сравнение с периода, когато търговията с роби беше още законна; броят на внесените през последната година роби достига 15 000.

Въоръженото разпространение на робството навън стана признатата цел на националната политика, а Съюзът стана всъщност роб на 300 000 робовладелци, които господствуваха на Юг. До този резултат доведоха редица компромиси, които Югът дължеше на своя съюз с демократите от Севера. В същия този съюз се бяха разбили досега всички периодически повтаряни от 1817 г. опити да се окаже съпротива на непрекъснато засилващия се натиск на робовладелците. Най-после настъпи обрат.

Едва бе прокаран законопроектът Канзас-Небраска, който премахваше географската граница на робовладението и поставяше въвеждането на робството в новите територии в зависимост от волята на мнозинството на колонистите, и въоръжени емисари на робовладелците, погранична сбирщина от Мисури и Арканзас, с ловджийски

нож в едната ръка и револвер в другата се нахвърлиха върху Канзас и чрез нечувани зверства се опитаха да прогонят колонистите от заселената от тях територия. Тези разбойнически набези се поддържаха от централното правителство във Вашингтон. Оттук извънредно силната реакция. Из целия Север, особено на Северозапад, бе образувана Помощна организация, която да поддържа Канзас с хора, оръжие и пари¹⁹⁰. От тази Помощна организация възникна *республиканската* партия, която следователно дължи своето появяване на борбата за Канзас. След като опитът за превръщането на Канзас в *робовладелска територия* със силата на оръжието бе осуетен, Югът се опита да постигне същия резултат по пътя на политическите интриги. Правителството на Бюкнън положи всички усилия, натрапвайки на Канзас робовладелска конституция, да го накара да влезе в Съединените щати като *робовладелски щат*. Оттук новата борба, която този път се водеше главно във Вашингтонския конгрес. Дори Ст. А. Дъглас, лидерът на демократите от Севера, решително се обяви сега (1857—1858 г.) против правителството и против своите съюзници от Юга, тъй като натрапването на робовладелска конституция противоречало на принципа на суверенитета на колонистите, прокаран в законопроекта за Небраска от 1854 г. Дъглас, сенаторът от северозападния щат Илинойс, щеше да загуби, разбира се, цялото си влияние, ако бе признал на Юга правото да отнеме с оръжие или чрез конгресни актове колонизираните от Севера територии. По този начин освен че извика на живот *республиканската партия*, борбата за Канзас предизвика същевременно първото *разцепление* в самата *демократическа партия*.

Республиканската партия провъзгласи своята първа програма в президентските избори от 1856 г. Въпреки че нейният кандидат Джон Фримонт не победи, огромният брой гласове, които той получи, безусловно свидетелствуваше за бързото разрастване на партията, особено на Северозапад. На своя втори национален конгрес в навечерието на президентските избори (17 май 1860 г.) республиканците повториха своята програма от 1856 г., като я обогатиха с някои допълнения. Нейното основно съдържание бе следното: на робството не се дава повече нито педя нова територия; пиратската външна политика трябва да бъде преустановена; възобновяването на търговията с роби се заклеявява; най-после, трябва да бъдат издадени закони за свободните земи за поощряване на свободната колонизация.

Най-важната точка от тази програма беше, че на робството не се дава нито педя нова земя — напротив, то трябваше да бъде веднъж завинаги ограничено в границите на ония щати, където

бе вече узаконено. По този начин робството един вид се интернираше; но непрекъснатото разширяване на територията и непрекъснатото разпространение на робството извън старите му граници е условие за съществуването на робовладелските щати на Съюза.

Отглежданите от робите култури — памук, тютюн, захар и т. н., които са главните износни артикули на Юга, са доходни само ако се произвеждат от големи групи роби в масов мащаб и на обширните пространства на естествено плодородна почва, която изисква само примитивен труд. Интензивните култури, които зависят не толкова от плодородието на почвата, колкото от вложени капитал, от интелигентността и енергията на работника, противоречат на самата същност на робството. Оттук бързото превръщане на щати като Мериланд и Вирджиния, които по-рано използват робския труд за производството на стоки за износ, в щати, развъждащи роби, за да ги изнасят след това в отдалечените райони на Юга. Дори в Южна Каролина, където робите са четири седмици от населението, памуковата култура от години почти съвсем не се развива поради изтощаването на почвата. Нещо повече, под натиска на обстоятелствата, Южна Каролина вече се е превърнала отчасти в щат, който развъжда роби, като всяка година продава вече на най-южните и югозападни щати роби за 4 милиона долара. Щом настъпи такъв момент, става необходимо придобиването на нови територии, за да могат част от робовладелците да заемат със своите роби нови плодородни земи, а на останалата част да се създаде нов пазар за развъждане, а следователно и за продажба на роби. Така например не подлежи на съмнение, че ако Луизиана, Мисури и Арканзас не бяха присъединени към Съединените щати, робството във Вирджиния и Мериланд отдавна щеше да изчезне. Един от лидерите на южняците, сенаторът Тумбс, сполучливо формулира на конгреса на сецесионистите в Монтгомери икономическия закон, който изисква непрекъснато разширяване на територията на робовладението:

„Ако не се увеличи значително робовладелската територия“ — каза той, — „след 15 години ще трябва да се разреши на робите да бягат от белите, или пък белите ще бъдат принудени да бягат от робите“.

Представителството на отделните щати в камарата на представителите на конгреса зависи, както е известно, от броя на тяхното население. Тъй като населението на свободните щати расте несравнено по-бързо от населението на робовладелските щати, броят на представителите на Севера трябваше скоро да надмине броя на представителите на Юга. Затова същинското седалище на политическата власт на Юга все повече и повече става американ-

ският сенат, където всеки щат, независимо от броя на неговото население, е представен от двама сенатори. Следователно, за да утвърди своето влияние в сената, а чрез сената и своята хегемония в Съединените щати, Югът се нуждаеше от непрекъснато образуване на нови робовладелски щати. Но това беше възможно само чрез завоюване на чужди земи, както беше с Тексас, или чрез превръщане на принадлежащите на Съединените щати територии отначало в робовладелски територии, а след това в робовладелски щати, както беше с Мисури, Арканзас и т. н. *Джон Къхун*, от когото робовладелците се възхищават като от свой държавен деец *excellence*, още на 19 февруари 1847 г. заяви в сената, че само сенатът гарантирал на Юга равновесие на силите, че било необходимо да се разшири територията на робовладението, за да се запази това равновесие между Севера и Юга в сената, и че следователно били оправдавани опитите на Юга да създава насилствено нови робовладелски щати.

Най-после броят на същинските робовладелци на Юг не надвишава 300 000 — ограничена олигархия, на която противостоят много милиони така наречени „бели бедняци“ (*poor whites*), чиято маса постоянно растеше в резултат на концентрацията на поземлената собственост и чието положение може да се сравни само с положението на римските плебей през периода на крайния упадък на Рим. Само чрез придобиването и чрез изгледите за придобиване на нови територии, както и чрез пиратски набези, могат да се примиряват интересите на тези „бели бедняци“ с интересите на робовладелците, да се дава безопасна насока на техния неспокоен стремеж към дейност и да бъдат съблазнени с перспективата сами да станат някога робовладелци.

И така едно ограничаване на робството в рамките на старата му територия трябваше съгласно икономическия закон да доведе до постепенното му изчезване, да премахне в политическо отношение хегемонията, която робовладелските щати упражняват чрез сената, и, най-после, да изложи робовладелската олигархия на опасностите, които я застрашават в собствените ѝ щати от страна на „белите бедняци“. Със своя принцип, че всяко по-нататъшно разширяване на робовладелските територии трябва да бъде забранено със закон, републиканците подсякоха самия корен на господството на робовладелците. Поради това избраната победа на републиканците трябваше да доведе до открита борба между Севера и Юга. Но самата тази победа бе обусловена, както споменахме по-горе, от разцеплението в лагера на демократите.

Борбата за Канзас бе вече предизвикала разцепление между робовладелската партия и съюзените с нея демократи от Севера.

Същият спор избухна отново в по-обща форма сега, през време на президентските избори в 1860 г. Демократите от Севера начело със своя кандидат Дъглас поставиха въвеждането на робството в териториите в зависимост от волята на мнозинството на колонистите. Партията на робовладелците начело със своя кандидат Брекинридж твърдеше, че робството законно присъщило от конституцията на Съединените щати, както бил разяснил и Върховният съд; робството било вече само по себе си законно във всички територии и не се нуждаело от каквато и да било специална натурализация. Следователно, докато републиканците забраняваха всякакво увеличение на робовладелските територии, партията на южняците претендираше за всички територии на републиката като за гарантирани със закон домени. Онова, което робовладелците се бяха опитали да извършат като образец с Канзас — да натрапят робството на една територия с помощта на централното правителство, против волята на самите колонисти, — сега се обявяваше от тях за закон за всички територии на Съюза. Лидерите на *демократите* не можеха да направят такава концесия, защото тя щеше да доведе само до дезертиране на тяхната армия в лагера на републиканците. От друга страна, предложеният от Дъглас „суверенитет на колонистите“ не можеше да задоволи партията на робовладелците. Това, към което тя се стремеше, трябваше да бъде прокарано през следващите четири години при новия президент; то можеше да бъде прокарано само със средствата на централното правителство и не допускаше по-нататъшно отлагане. От вниманието на робовладелците не се изплъзваше обстоятелството, че се бе образувала нова сила. *Северозападът*, населението на който от 1850 до 1860 г. почти се бе удвоило и се намираще вече приблизително на едно равнище с бялото население на робовладелските щати — една сила, която нито по традиции, нито по темперамент, нито по начин на живот бе склонна да се влачи от компромис към компромис, подобно на старите североизточни щати. За Юга Съюзът имаше стойност само доколкото му предоставяше федералната власт като средство за провеждане на политика в интерес на робовладелците. В противен случай за него беше по-добре да скъса сега, вместо да наблюдава още четири години развитието на републиканската партия и възхода на Северозапада, и да започне борбата при по-неблагоприятни условия. И така, партията на робовладелците играеше ва-банк! Когато демократите на Севера отказаха да играят повече ролята на „белите бедняци“ от Юга, Югът даде победата на Линколн в резултат на раздробяването на гласовете и използва след това тази победа като предлог, за да изтегли меча.

Цялото движение, както се вижда, почиваше и почива на *въпроса за робството*. Не в смисъл, дали робите в съществуващите робовладелски щати трябва да бъдат незабавно освободени или не, а дали 20-те милиона свободни жители на Севера трябва и занаяпред да се подчиняват на една олигархия от 300 хиляди робовладелци; дали огромните територии на републиката трябва да станат разсадници на свободни щати или на робството; най-последно, дали националната политика на Съюза трябва да направи свой девиз въоръженото разпространение на робството в Мексико, Централна и Южна Америка.

В друга статия ще разгледаме твърдението на лондонския печат, че Северът трябва да приветствува сецесията като най-благоприятното и единствено възможно разрешение на конфликта.

Написано от К. Маркс на 20 октомври 1861 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 293 от 25 октомври 1861 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

ГРАЖДАНСКАТА ВОЙНА В СЪЕДИНЕНИТЕ ЩАТИ

„Нека избяга, той не е достоен за твоя гняв!“ Този съвет, който Лепорело дава на изоставената любима на Дон Жуан, английската държавна мъдрост — неотдавна и чрез устата на лорд Джон Ръсел — непрекъснато внушава на Северните щати. Ако Северът позволява на Юга да избяга, той щял да се освободи от всякаква връзка с робството, от своя исторически първороден грях и щял да създаде основата за ново, по-високо развитие.

Действително, ако Северът и Югът представляваха две самостоятелни държави като например Англия и ХанOVER, тяхното отделяне щеше да бъде не по-трудно от отделянето на Англия и ХанOVER¹⁸¹. Но „Югът“ не представлява нито географски строго отделена от Севера област, нито духовно единство. Изобщо той не е страна, а боен лозунг.

Съветът за доброволно разделяне предполага, че южната Конфедерация, макар и да е нападащата страна в гражданската война, я води поне с отбранителни цели. Смята се, че за партията на робовладелците се касае само за това, да обедини областите, в които е господствувала досега, в самостоятелна група от щати и да ги изведе от върховната власт на Съюза. Нищо не може да бъде по-погрешно. „На Юга е нужна цялата му територия. Той иска и трябва да я има“. С този боен зов сецесионистите нападаха Кентъки. Под „цялата територия“ на Юга те разбират преди всичко така наречените *погранични щати* (border states) — Делавер, Мериленд, Вирджиния, Северна Каролина, Кентъки, Тенеси, Мисури и Арканзас. Освен това те претендират за цялата територия и южно от линията, която минава от северозападния

край на Мисури до Тихия океан. Следователно онова, което робовладелците наричат „Юг“, обхваща повече от три четвърти от досегашните владения на Съюза. Голяма част от територията, за която те претендират, се намира още във владение на Съюза и тепърва трябва да бъде отвоювана от него. Що се отнася до така наречените погранични щати, включително и ония, които се намират във владение на Конфедерацията, те никога не са били *същински робовладелски щати*. Те образуват по-скоро онази област от Съединените щати, в която системата на робството и системата на свободния труд съществуват редом една с друга и се борят за господство и която представлява същинското полесражение между Юга и Севера, между робството и свободата. Следователно войната, която води южната Конфедерация, е не отбрателна, а завоевателна война, война за разпространение и увековечаване на робството.

Планинската верига, която започва в Алабама и се простира на север до река Хъдзон, образувайки един вид гръбначния стълб на Съединените щати, разрязва така наречения Юг на три части. Планинската област, която се образува от Алеганските планини с техните две паралелни вериги — Къмберландската планина на Запад и Сините планини на изток, — подобно на клин отделя низината на западното крайбрежие на Атлантическия океан от низината на южните долини на Мисисипи. И двете тези разделени от планинската област низини, с огромните им оризови ниви и широко простиращите се памучни плантации, представляват истинската зона на робството. Дългата като клин планинска област, която се врязва в самото сърце на робовладелската територия и има съответно свободна атмосфера, здрав климат и почва, богата с каменни въглища, сол, варовик, желязна руда и злато, с една дума, с всички видове суровини, необходими за всестранното промишлено развитие, е и сега в по-голямата си част свободна страна. По физическите си свойства почвата тук може да се обработва успешно само от свободни селяни, притежаващи отделни парцели земя. Робовладелската система само спорадично вегетира тук и никога не е пускала корени. От жителите на тази планинска област се състои в повечето от така наречените погранични щати ядрото на свободното население, което вече в интерес на своето самосъхранение застава на страната на Севера.

Да разгледаме отделните части на спорната област.

Делауер, най-северонточният от пограничните щати, се намира фактически и в духовно отношение във владение на Съюза. Всички опити на сецесионистите да създадат тук поне една приятелски настроена към тях партийна фракция се провалиха от на-

чалото на войната благодарение на единодушното на населението. Контингентът от роби в този щат отдавна се намира в процес на измиране. Само от 1850 до 1860 г. броят на робите намаля наполовина, така че Деллауер наброява сега — при общ брой на населението 112 218 души — само 1 798 роби. Въпреки това южната Конфедерация иска Деллауер да ѝ бъде предаден и във военно отношение Северът действително не би могъл да го задържи, щом Югът овладее Мериленд.

Гореспоменатият конфликт между планинската област и равнината се наблюдава и в самия *Мериленд*. На 687 034 души, които представляват цялото население, тук се падат 87 188 роби. Че далеч преобладаващото мнозинство от населението върви със Съюза, още веднаж убедително доказаха неотдавнашните всеобщи избори за Вашингтонския конгрес. Тридесетхилядната армия на Съюза, която окупира понастоящем Мериленд, трябва не само да служи като резерв на Потомакската армия, но и по-специално да държи в шах бунтовните робовладелци във вътрешните райони на страната. Тук се проявява същото явление, както и в другите погранични щати, където основната маса на населението е на страната на Севера, а една числено незначителна партия на робовладелците — на страната на Юга. Партията на робовладелците компенсира своята малобройност със средствата на властта, които са ѝ осигурили дългогодишния монопол върху всички държавни длъжности, наследственото занимаване с политически интриги и концентрирането на огромни състояния в малко ръце.

Вирджиния представлява в настоящия момент голям военен лагер, където главната армия на сецесионистите и главната армия на Съюза са изправени една срещу друга. В северозападните планински области на Вирджиния броят на робите възлиза на 15 000, докато двадесет пъти по-голямото свободно население се състои в по-голямата си част от независими селяни. Напротив, източната равнина на Вирджиния наброява около половин милион роби. Развъждането на негри и тяхното продаване в южните щати са главният източник на доход. Щом инициаторите на метежа в равнината прокараха акта за сецесията чрез интриги в законодателното събрание на щата в Ричмонд и побързаха да отворят вратите на Вирджиния за южната армия, северозападната част на Вирджиния се обяви против сецесионистите, образува нов щат и сега под знамето на Съюза с оръжие в ръце защитава своята територия срещу южните нашественици.

Тенеси, който има население 1 109 847 жители, от които 275 784 роби, се намира в ръцете на южната Конфедерация, която

е поставила цялата страна в обсадно положение и е въвела система на проскрипции, която напомня времето на римските триумвирати. Когато през зимата на 1861 г. робовладелците предложиха да се свика всенароден конвент, който трябваше да гласува за сецесия или против сецесия, мнозинството от населението отхвърли каквото и да било свикване на конвент, за да унищожи по този начин всякакъв предлог за сецесионистко движение. По-късно, когато Тенеси бе вече окупиран от войските на южната Конфедерация и в него бе установена система на терор, все още повече от една трета от гласоподавателите се обявиха в изборите в полза на Съюза. Истинския център на съпротивата срещу партията на робовладелците образува тук, както и в повечето погранични щати, планинската област, *Източен Тенеси*. На 17 юни 1861 г. в Грийнвил се събра всенароден конвент на Източен Тенеси, който се изказа в полза на Съюза, делегира бившия губернатор на щата Андрю Джонсон, един от най-ревностните привърженици на Съюза, във Вашингтонския сенат и публикува една „declaration of grievances“ — жалба, която разкрива всички средства за измама, интриги и заплашвания, с помощта на които Тенеси е бил „изтръгнат чрез гласуване“ [„hinausvotiert“] от Съюза. Оттогава сецесионистите държат Източен Тенеси в шах със силата на оръжието.

Същото положение, както и в Западна Вирджиния и Източен Тенеси, наблюдаваме в Северна Алабама, Северозападна Джорджия и в северната част на Северна Каролина.

По запад, в пограничния щат *Мисури*, който има 1 173 317 жители и 114 965 роби — последните в по-голямата си част натикани в северозападната част на щата, — народният конвент се изказа през август 1861 г. в полза на Съюза. Джексон, губернаторът на щата и оръдие в ръцете на партията на робовладелците, се опълчи против законодателното събрание на Мисури, бе обявен извън закона и възглави въоръжените банди, които нападнаха Мисури от Тексас, Арканзас и Тенеси, за да постави Мисури на колена пред Конфедерацията и да разкъса с меча връзките му със Съюза. Мисури наред с Вирджиния е в настоящия момент главният театър на гражданската война.

Ново Мексико не е щат, а само територия, където през време на президентството на Бюкнън бяха внесени 25 роби, за да бъде изпратена след тях от Вашингтон робовладелска конституция; Ново Мексико, както признава дори Югът, изобщо не се е стремilo да се присъедини към него. Затова пък Югът се стреми да присъедини Ново Мексико и поради това прехвърли през границата от *Тексас* въоръжена банда авантюристи. Ново Мексико апели-

ра към правителството на Съюза за защита срещу тези „освободители“.

Читателят навярно е забелязал, че ние придаваме особено значение на численото съотношение между робите и свободните жители в отделните погранични щати. И действително това съотношение е решаващо. То е термометърът, с който трябва да се измерват жизнените сили на робовладелската система. Душата на цялото сецесионистко движение е *Южна Каролина*. Този щат наброява 405 541 роби на 301 271 свободни жители. На второ място идва *Мисисипи*, който даде на южната Конфедерация нейния диктатор Джеферсон Дейвис. Този щат наброява 436 696 роби на 354 699 свободни жители. На трето място идва *Алабама*, където 435 132 роби се падат на 529 164 свободни жители.

Последният от спорните погранични щати, за който трябва още да споменем, е *Кентъки*. Неотдавнашната му история е особено характерна за политиката на южната Конфедерация. Кентъки наброява 225 490 роби на 1 135 713 жители. В три последователни общонародни избори — през зимата на 1861 г., когато се избираха делегати за един конгрес на пограничните щати, през юни 1861 г., когато се състояха изборите за вашингтонския конгрес, и най-после през август 1861 г., на изборите за законодателно събрание на щата Кентъки — все по-голямо мнозинство се изказваше в полза на Съюза. Затова пък Магофин, губернаторът на Кентъки, и всички длъжностни лица на щата са фанатични привърженици на партията на робовладелците, също както и Брекинридж, представител на Кентъки във вашингтонския сенат, вицепрезидент на Съединените щати при Бюкнън и кандидат на партията на робовладелците в президентските избори през 1860 г. Много слабо, за да спечели Кентъки за сецесията, влиянието на партията на робовладелците бе достатъчно силно, за да го склонят при избухването на войната към неутралитет. Конфедерацията признаваше неутралитета, докато той служеше на нейните цели, докато тя бе заета със смазването на съпротивата в Източен Тенеси. Щом тази цел бе постигната, тя почна да чука с приклада на вратите на Кентъки, викайки: „*На Юга е нужна цялата му територия*. Той иска и трябва да я има!“

Разбойническите банди на Конфедерацията нахлуха в „неутралния“ щат едновременно от югозапад и югоизток. Кентъки се събуди от съня на неутралитет, неговото законодателно събрание открито застана на страната на Съюза, създаде към предателя губернатор комитет за обществена безопасност, призова народа на оръжие, обяви Брекинридж извън закона и заповяда на сеце-

сионистите да опразнят незабавно заетата територия. Това беше сигнал за война. Една армия на южната Конфедерация се движи към Луисвил, докато доброволци от Илинойс, Индиана и Охайо се стичат в Кентъки, за да го спасят от въоръжените мисионери на робството.

Опитите на Конфедерацията да присъедини например Кентъки и Мисури против волята на тези щати доказват несъстоятелността на предлога, че тя се борела за правата на отделните щати против посегателствата на Съюза. Конфедерацията наистина признава на отделните щати, които тя причислява към „Юга“, правото да се отделят от Съюза, но съвсем не правото да останат в Съюза.

Дори в същинските робовладелски щати съществуват противодействащи елементи, колкото и войната навън, военната диктатура вътре и робството навсякъде да им придават в момента привидността на хармония. Ярък пример е Тексас, където 180 388 роби се падат на 601 039 жители. Законът от 1845 г., по силата на който Тексас влезе в Съединените щати като робовладелски щат, му даваше правото да образува от неговата територия не един, а пет щати. По този начин Югът щеше да получи вместо два нови десет гласа в американския сенат, а увеличението на броя на гласовете му в сената беше главната цел на тогавашната му политика. Но от 1845 до 1860 г. робовладелците не смятаха за възможно да разделят Тексас, където немското население играе голяма роля, дори само на два щата, без да дадат на партията на свободния труд във втория щат надмощие над партията на робовладението. Това е най-доброто доказателство за силата на противодействието срещу робовладелската олигархия в самия Тексас.

Джорджия е най-големият и най-населеният от робовладелските щати. При общо 1 057 327 жители тук се наброяват 462 230 роби, което прави близо половината от населението. Въпреки това робовладелската партия и досега не е успяла да санкционира в Джорджия чрез всенародно гласуване конституцията, натрапена на Юга в Монтгомери.

Пред конвента на щата *Луизиана*, който се събра на 21 март 1861 г. в Нови Орлеан, политическият ветеран на щата, Розелиъс, заяви:

„Монтгомерииската конституция не е конституция, а конспирация. Тя учредява не народно правителство, а *ненавистна и неограничена олигархия*. На народа не бе позволено да вземе участие в това дело. Конвентът в Монтгомери изкопа гроба на политическата свобода, а сега ни свикват, за да присъствуваме на нейното погребение.“

Олигархията на 300 000 робовладелци използва наистина конгреса в Монтомери не само за да провъзгласи отделянето на Юга от Севера. Тя го използва и за да измени вътрешното устройство на робовладелските щати, за да подчини напълно онази част от бялото население, която имаше още известна самостоятелност под закрилата на Съюза и при неговата демократична конституция. Още в периода от 1856 до 1860 г. политическите водачи, юристите, моралистите и теолозите на робовладелската партия се бяха опитали да докажат не толкова правомерността на робството на негрите, колкото че цветът на кожата няма значение за същността на въпроса и че трудещите се класи навсякъде са създадени за робство.

И така ние виждаме, че войната, която води южната Конфедерация, е в същинския смисъл на думата завоевателна война за разпространение и увековечаване на робството. Повечето погранични щати и територии се намират още във владение на Съюза, на чиято страна те се обявиха най-напред в изборите, а след това и с оръжие в ръка. Конфедерацията обаче ги причислява към „Юга“ и се стреми да ги отвоюва от Съюза. В пограничните щати, които Конфедерацията е окупирала засега, тя държи в подчинение сравнително свободните планински райони чрез обсадно положение. Що се отнася до същинските робовладелски щати, Конфедерацията изтласква досегашната демокрация, като я замества с неограничената олигархия на 300 000 робовладелци.

Ако се откажеше от своите завоевателни планове, южната Конфедерация би се отказала от своята жизнеспособност и от целта, която се преследва със сецесията. Сецесията стана само защото в рамките на Съюза превръщането на пограничните щати и територии в робовладелски щати изглеждаше вече невъзможно. От друга страна, ако отстъпеше мирно спорните области на южната Конфедерация, Северът би предоставил на робовладелската република повече от три четвърти от цялата територия на Съединените щати. Северът би загубил напълно заливите на Мексико, Атлантическия океан с изключение на тясната ивица земя от залива Пенобскот до залива Деллауер и сам би се откъснал от Тихия океан. Мисури, Канзас, Ново Мексико, Арканзас и Тексас биха последвали Калифорния¹⁹². Големите земеделски щати в низината между Скалистите планини и Алеганите, в долините на Мисисипи, Мисури и Охайо, неспособни да изтръгнат устието на Мисисипи от ръцете на силната и враждебна робовладелска република на Юга, биха били принудени по силата на своите икономически интереси да се отделят от Севера и да се присъединят към южната Конфедерация. Тези северозападни щати на свой ред

биха въвлекли в същия водовъртеж на сецесията всички други северни щати, разположени по на изток, с изключение може би на щатите от Нова Англия¹⁹³.

По този начин би станало в действителност не разпадане на Съюза, а неговото *реорганизиране, реорганизирането му на базата на робството*, под признатия контрол на робовладелската олигархия. Планът за подобно реорганизиране бе открито провъзгласен от главните оратори на Юга на конгреса в Монгомери и въплътен в онзи параграф на новата конституция, който дава на всеки щат на стария Съюз правото да се присъедини към новата Конфедерация. Робовладелската система щеше да зарази целия Съюз. В северните щати, където робството на негрите е практически неосъществимо, бялата работническа класа щеше да бъде сведена постепенно до равнището на илоти¹⁹⁴. Това напълно би отговаряло на открито провъзгласения принцип, че само определени раси могат да се ползват със свобода и че ако на Юг най-тежният труд е участ на негрите, то на Север той е участ на германците и ирландците или на техните преки потомци.

Следователно съвременната борба между Юга и Севера не е нищо друго освен борба между две социални системи — системата на робството и системата на свободния труд. Тази борба избухна, защото двете системи не могат повече да съжителствуват мирно на северноамериканския континент. Тя може да завърши само с победата на една от тези системи.

Ако пограничните щати, спорните области, където двете системи се бореа досега за господство, са трън в тялото на Юга, то, от друга страна, не може да не се признае, че в досегашния ход на войната те бяха най-слабият пункт на Севера. Една част от робовладелците в тези окръзи проявяваха лицемерна лоялност към Севера по нареждане на заговорниците от Юга; друга част в действителност смятаха, че съобразно със своите реални интереси и традиционни представи те трябва да вървят със Съюза. И едните, и другите в еднаква степен парализираха Севера. Грижата да държи в добро разположение „лоялните“ робовладелци от пограничните щати, страхът да не ги хвърли в обятията на сецесионистите — с една дума, трогателното внимание към интересите, предразсъдъците и чувствата на тези съмнителни съюзници, от началото на войната извънредно много отслаби правителството на Съюза, принуди го към полумерки, застави го лицемерно да крие принципа на войната и да щади най-уязвимото място на противника, корена на злото — *самото робство*.

Ако неотдавна Линколн отхвърли малодушно Мисурийската прокламация на Фримонт за освобождаването на робите, принад-

лежащи на метежниците¹⁹⁵, това стана само от опасение от гръмния протест на „лоялните“ робовладелци на Кентъки. Но обрат вече е настъпил. С Кентъки в борбата между Севера и Юга е въвлечен последният от пограничните щати. Със започването на действителна война за пограничните щати в самите погранични щати изходът на тази война вече не зависи от дипломатическите и парламентарните преговори. Едната част от робовладелците ще смъкне маската на лоялност, а другата ще предпочете перспективата за парично обезщетение, каквото Великобритания даде на западноиндийските плантатори¹⁹⁶. Самите събития налагат да се провъзгласи решаващият лозунг — *освобождението на робите*.

До каква степен най-упоритите демократи и дипломати на Севера са принудени да стигат до този извод, показват някои декларации, направени през последно време. Генерал *Кас*, военен министър при Бюкнън и досега един от най-ревностните привърженици на Юга, в открито послание обявява освобождението на робите за *conditio sine qua non* за спасението на Съюза. Д-р *Браунсон*, водачът на католическата партия на Севера, по собственото му признание, най-енергичният противник на аболиционисткото движение от 1836 до 1860 г., публикува в последния брой на своя „Преглед“¹⁹⁷ от октомври статията за освобождението на робите.

„Ако ние“ — казва той между другото — „се борихме досега против освобождението на робите, смятайки го за опасно за Съюза, толкова по-решително трябва да се обявим против запазването на робството сега, когато се убедихме, че по-нататъшното му съществуване е несъвместимо със запазването на Съюза или на нашата нация като свободна република.“

Най-после „World“¹⁹⁸, нийоркски орган на дипломатите на Вашингтонския кабинет, завършва една от своите последни гръмки статии против аболиционистите с думите:

„В деня, в който ще се реши кое трябва да загине — робството или Съюзът, в този ден ще бъде произнесена смъртната присъда на робството. Ако Северът не може да победи без освобождение, той ще победи с освобождение.“

Написано от К. Маркс в края на октомври
1861 г.

Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 306 от 7 ноември 1861 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

КРИЗАТА В АНГЛИЯ

Днес, както и преди петнадесет години, Англия е изправена пред катастрофа, която застрашава да подкопае из основи цялата ѝ икономическа система. Както е известно, *картофите* бяха единственият продукт за прехраната на Ирландия и на значителна част от работническото население на Англия, когато маната по картофите през 1845 и 1846 г. поразил жизнения източник на ирландците. Резултатите от тази ужасна катастрофа са известни. Населението на Ирландия намаля с два милиона, една част от които загина от глад, друга избяга отвъд Атлантическия океан. Същевременно това чудовишно бедствие допринесе за победата на партията на привържениците на свободната търговия в Англия; английската поземлена аристокрация бе принудена да пожертвува един от най-доходните си монополи, а отменяването на житните закони осигури по-широка и по-здрава база за възпроизводството и издръжката на милионите трудещи се.

Каквото бяха *картофите* за ирландското селско стопанство, това е *памукът* за най-важния промишлен отрасъл на Великобритания. От неговото преработване зависи съществуването на една маса от населението, която е по-голяма от общия брой на жителите на Шотландия, от две трети от сегашния брой на населението на Ирландия. Съгласно преброяването от 1861 г. населението на Шотландия възлизаше на 3 061 117 души, а населението на Ирландия — само на 5 764 543 души, докато повече от четири милиона жители на Англия и Шотландия живеят пряко или косвено от памучната промишленост. Наистина памукът не е поразен от никаква болест. И производството на памук не е моно-

пол на отделни области на земното кълбо. Напротив, нито едно растение, което дава материал за облекло, не заема толкова обширни площи в Америка, Азия и Африка, както памукът. Памучният монопол на робовладелските щати от американския Съюз не е естествен, а исторически създаден монопол. Той растеше и се развиваше едновременно с монопола на английската памучна промишленост на световния пазар. В 1793 г., наскоро след периода на големите механически изобретения в Англия, Илай Уитни, квакер от Конектикът, изобрети *cottongin* — памучочистачна машина, която отделя памучното влакно от семената на памука. Преди това изобретение при най-напрегнат еднокдневен труд един негръ едва успяваше да очисти от семената 1 фунт памучно влакно. След изобретяването на *cottongin* една стара негритянка може лесно да очиства дневно 50 фунта памучно влакно, а постепените усъвършенствувания по-късно удвоиха производителността на машината. Оковите на памучната култура в Съединените щати сега са разбити. Ръка за ръка с английската памучна промишленост тя бързо израсна в търговска велика сила. В процеса на това развитие Англия от време на време изглежда се боеше от монопола на американския памук като от зловещ призрак. Такъв момент настъпи например в периода, когато освобождението на негрите в английските колонии бе купено за 20 000 000 фунта стерлинги. Счита се за рисковано промишлеността на Ланкашир и Йоркшир да почива върху суверенитета на робовладелския бич в Джорджия и Алабама, докато английският народ понася такива огромни жертви за отменяването на робството в собствените му колонии. Но филантропията не твори историята, а най-малко историята на търговията. Подобни опасения възникваха всеки път, когато реколтата на памука в Съединените щати беше лоша и когато робовладелците използванаха подобно стихийно явление, за да повишават изкуствено цените на памука чрез различни комбинации. Собствениците на английски памукопредачни и тъкачни фабрики заплашваха тогава с бунт против „краля памук“. Крояха се различни проекти за получаване на памук от азиатски и африкански източници. Така беше например в 1850 г. Но последвалата богата реколта на памук в Съединените щати властно заглуши подобни пориви към освобождение. Нещо повече, през последните години американският памучен монопол достигна едва мислими по-рано размери, отчасти вследствие на фритредерското законодателство, което отмени съществуващото досега диференциално мито върху отглеждания от робите памук, а отчасти вследствие на едновременния гигантски прогрес на английската памучна промишленост и на памучната култура в Америка през послед-

ните десет години. Още в 1857 г. Англия потребяваше близо един и половина милиарда фунта памук.

Изведнъж Гражданската война в Америка застрашава сега тази главна опора на английската промишленост. Докато Съюзът блокира пристанищата на южните щати, за да попречи на износа на тазгодишната реколта на памука и по този начин да лиши сепаратистите от главния източник на доход, принудителна сила на тази блокада придава едва Конфедерацията с решението си да не изнася по своя инициатива нито една бала памук, а, напротив, да принуди Англия сама да идва да взема своя памук от южните пристанища. Това ще застави Англия да разкъса насилствено блокадата, да обяви след това война на Съюза и по този начин да хвърли своя меч на блюдото на везните в полза на робовладелските щати.

От началото на Гражданската война в Америка цената на памука в Англия непрекъснато растеше, но дълго време в по-малка степен, отколкото можеше да се очаква. Общо взето английският търговски свят гледаше на американската криза, изглежда, твърде флегматично. Причината за това хладнокривно отношение бе очевидна. Цялата последна реколта американски памук отдавна вече се намираще в Европа. Новата реколта никога не се товари на кораби преди края на ноември, а що-годе значителни размери това натоварване рядко достига преди края на декември. Ето защо дотогава беше съвсем безразлично дали балите памук ще останат в плантацията или веднага след опаковането им ще бъдат закарани в южните пристанища. Ако блокадата бѣдеше прекратена в даден момент преди края на годината, Англия можеше със сигурност да разчита да получи през март или април обикновеното количество памук, все едно че никога не е имало блокада. Английският търговски свят, заблуден в по-голямата си част от английския печат, хранеше илюзията, че военният спектакъл ще трае не повече от шест месеца и ще завърши с признаването на Конфедерацията от страна на Съединените щати. Но в края на август на ливерпулския пазар се появиха североамериканци, за да купуват памук отчасти за спекула в Европа, отчасти за да го изпратят обратно в Северна Америка. Това нечувано събитие отвори очите на англичаните. Те започнаха да разбират цялата сериозност на положението. Оттогава ливерпулският памучен пазар се намира в трескаво възбуждение; цените на памука скоро се повишиха 100% над средното им равнище и спекулата с памук взе същия необуздан характер, с който се отличаваше железопътната спекула през 1845 г. Предачните и тъкачните предприятия в Ланкашир и в другите центрове на британската па-

мучна промишленост намалиха работното си време на три дни седмично, една част от тях съвсем спряха машините; пагубното въздействие върху другите отрасли на промишлеността не закъсня да се прояви и в момента цяла Англия трепери пред наближаването на най-голямата икономическа катастрофа, която досега я е застрашавала.

Потреблението на *индийски* памук естествено нараства, а растящите цени ще осигурят още по-усилен внос на памук от неговата древна родина. Но невъзможно е за няколко месеца да се изменят коренно производствените условия и характерът на търговията. Днес Англия всъщност изкупва своето продължително жестоко управление на Индия. Сегашните ѝ трескави опити да замести американския памук с индийски се натъкват на две големи препятствия: липсата на съобщителни и транспортни средства в Индия и бедственото положение на индийския селянин, което не му дава възможност да използва благоприятната в момента обстановка. Но като се абстрахираме от това, както и от обстоятелството, че индийският памук се нуждае от предварителна грижлива обработка, за да може да заеме мястото на американския, дори при най-благоприятни обстоятелства ще трябва да минат *години*, преди Индия да може да произвежда нужното количество памук за износ. А точно изчислено е, че след *четири месеца* запасът от памук в Ливерпул ще бъде изчерпан. Дори за това време той ще стигне само ако намалението на работното време на три дни седмично и пълното спиране на част от машините ще се извършва от британските собственици на памукопрераждателни и тъкачни фабрики в още по-големи размери, отколкото досега. Този начин на действие вече излага фабричните окръзи на огромни социални бедствия. Ами ако американската блокада продължи и след януари! Какво ще стане тогава?

Написано от К. Маркс около 1 ноември
1861 г.

Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 305 от 6 ноември 1861 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

ИКОНОМИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ

В настоящия момент в Англия не съществува политически въпрос, който да привлича всеобщото внимание. Страната проявява интерес към френската финансова, търговска и селскостопанска криза, към британската промишлена криза, към недостига на памук и към американските работи.

В тукашните компетентни кръгове нито за миг не се заблудиха, че икономическите полици, които Френската банка получи от някои големи банкерски къщи от двете страни на Ламанш, са само извънредно слаба палиативна мярка. Всичко, което можеше да се постигне и което беше постигнато по този начин, беше едно *краткотрайно* намаляване на отлива на злато в Англия. Повторните опити на Френската банка да мобилизира металическите резерви в Петербург, Хамбург и Берлин подкопават нейния кредит, без същевременно да пълнят нейната каса. Повишаването на лихвата по съкровищните бонове, за да се задържи техният курс, и необходимостта да се получи от Виктор Емануил съгласие за намаляване на плащанията по новия италиански заем се схващат тук като опасен симптом на болестта на френските финанси. При това е известно, че в момента в Тюйлери се води борба между два финансови проекта. Истинските бонапартисти начело с Персини и Перейра (от *Crédit Mobilier*) искат напълно да подчинят Френската банка на правителството, да я сведат до обикновено бюро на Министерството на финансите и да използват преустроеното по този начин учреждение като фабрика за асигнации.

Известно е, че този принцип лежеше първоначално в основата на организацията на *Crédit Mobilier*. По-малко авантюристич-

ната партия, представлявана от Фулд и други ренегати от времето на Луи Филип, предлага *нов национален заем*, който според едни трябва да възлиза на 400, според други — на 700 милиона франка. В днешната си уводна статия, отразявайки, както изглежда, становището на Сити, „Times“ твърди, че поради своята икономическа криза Франция е напълно парализирана и лишена от влияние в Европа. Но „Times“ и Сити грешат. Ако правителството на декемврийския преврат успее да преживее зимата без големи вътрешни сътресения, напролет то ще затръби за война. Това няма да отстрани вътрешните затруднения, но ще ги заглуши.

В една от предишните си статии* аз изтъкнах, че спекулата с памук в Ливерпул през последните месеци извънредно много напомня най-безумните времена на железопътната мания от 1845 г. Зъболекари, хирурзи, адвокати, готвачки, вдовици, работници, канторски служещи и лордове, артисти и свещеници, войници и шивачи, журналисти и наемодатели, мъже и жени — всички спекулираха с памук. Купуваха се, продаваха се и се препродаваха нищожни количества от една до четири бали. По-значителни количества памук оставаха с месеци в един и същи склад, макар да променяха двадесет пъти своите собственици. Който бе купил памук в 10 часа, го продаваше в 11 часа вече с надбавка от $\frac{1}{2}$ пени на фунт. По този начин един и същ памук за десет часа преминаваше от ръце в ръце често по шест пъти. Но тази седмица настъпи нещо като затишие, и то не по някаква друга разумна причина, а поради това, че един фунт памук (среден сорт орлеански памук) достигна цена 1 шилинг и че дванадесет пенса правят един шилинг и следователно представляват кръгла цифра. Затова всеки е решил да пласира своите запаси, щом бъде достигнат този максимум. Оттук внезапното увеличение на предлагането и последвалата реакция. Щом англичаните свикнат с мисълта, че цената на един фунт памук може да се повиши над 1 шилинг, лудостта ще се възроди в още по-безумни форми.

Последният официален месечен отчет на *Министерството на търговията* за британския износ и внос съвсем не разпръсна мрачното настроение. *Таблицата за износа* обхваща деветмесечен период от януари до септември 1861 г. Тя показва — в сравнение със същия период на 1860 г. — намаление на износа с около 8 милиона фунта стерлинги. От тях само 5 671 730 ф. ст. се падат на износа за Съединените щати, а останалата сума се разпределя между британска Северна Америка, Източна Индия, Австралия, Турция и Германия. Увеличение на износа се наблюдава само по

* Виж настоящия том, стр. 352—355. *Ред.:*

отношение на *Италия*. Така например износът на английски памучни стоки за Сардиния, Тоскана, Неапол и Сицилия се е увеличил от 756 892 ф. ст. в 1860 г. на 1 204 287 ф. ст. в 1861 г.; износът на английска памучна прежда се е увеличил от 348 158 ф. ст. на 538 373 фунта стерлинги; износът на железарски изделия се е увеличил от 120 867 ф. ст. на 160 912 ф. ст. и т. н. Тези цифри имат голямо значение за разбирането на английските симпатии към италианската свобода.

Докато износната търговия на Великобритания е намаляла по този начин с около 8 милиона ф. ст., нейната *вносна търговия се е увеличила* в още по-голяма степен — обстоятелство, което ни най-малко не допринася за изравняването на платежния баланс. Това увеличение на вноса произтича главно от увеличението на вноса на пшеница. Докато през първите осем месеца на 1860 г. стойността на внесената пшеница възлизаше само на 6 796 131 ф. ст., през същия период на настоящата година тя достига 13 431 487 фунта стерлинги.

Най-забележителното явление, което *таблицата за вноса* разкрива, е бързото увеличение на *вноса от Франция*, който сега е достигал вече близо 18 милиона ф. ст. (годишно), докато английският износ за Франция малко превишава износа например за Холандия. Политиците от континенталните страни не са забелязали досега това съвършено ново явление в историята на съвременната търговия. То доказва, че икономическата зависимост на Франция от Англия е около 6 пъти по-голяма от икономическата зависимост на Англия от Франция, особено ако не само разглеждаме цифрите в таблиците на английския износ и внос, но и ги сравняваме с таблиците на френския внос и износ. Тогава се оказва, че сега Англия е станала главният експортен пазар за Франция, докато Франция е останала съвсем второстепенен експортен пазар за Англия. Оттук големият страх от конфликт с „коварния Албион“, въпреки шовинизма и всички хвалби за Ватерло.

Най-последните английски таблици за износа и вноса свидетелствуват за още един важен факт. Докато английският износ за *Съединените щати* през първите девет месеца на текущата година е намалял с повече от 25% в сравнение със същия период на 1860 г., само нюйоркското пристанище *е увеличило* през първите осем месеца на текущата година износа си за Англия с 6 милиона фунта стерлинги. Износът на американско злато за Англия през този период почти бе преустановен, докато сега, напротив, от няколко седмици се наблюдава отлив на златото от Англия към Ню Йорк. В действителност се оказва, че лошата ре-

колта в Англия и Франция помага на Северна Америка да покрива своя дефицит, докато тарифата на Морил¹⁹⁹ и свързаните с гражданската война икономии са намалили извънредно много потреблението на английски и френски промишлени изделия в Северна Америка. Сравнете сега тези статистически данни с йеремиадите на „Times“ относно финансовия крах на Северна Америка!

Написано от К. Маркс на 3 ноември 1861 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 308 от 9 ноември 1861 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

ИНТЕРВЕНЦИЯТА В МЕКСИКО

Лондон, 7 ноември 1861 г.

Днес „Times“ помества една написана в познатия ни калейдоскопично пъстър и афектирано-хумористичен стил уводна статия относно френското нашествие в Дапската долина и прогеста на Швейцария против това нарушение на неприкосновеността на нейната територия²⁰⁰. Оракулът от Принтинг хаус скуер припомня как по времето на най-ожесточената борба между английските фабриканти и поземлени собственици малките деца, заети във фабриките, били подучвани да хвърлят игли в най-фините части на машините, за да нарушат по този начин работата на целия мощен механизъм. Машините са Европа, малкото дете е Швейцария, а иглата, която тя хвърля в спокойно работещия автомат, е нашествието на *Луи Бонапарт* на нейна територия или, по-точно, нададеният от Швейцария вик по повод на това нашествие. По този начин иглата внезапно се превръща във вик от убудванe с игла, а самата аналогия — в глупава шега с читателя, който чака аналогия. „Times“ се забавлява по-нататък със собственото си откритие, че Дапската долина представлявала едно единствено село на име Кресониер. Вестникът завършва кратката си статия с една теза, която се намира в пълно противоречие с нейното начало. Защо — провиква се вестникът — да се вдига голям шум за тази безкрайно незначителна швейцарска дреболия, тъй като още следващата пролет Европа ще бъде обхваната от пламъци от всички страни? Не забравяйте, че Европа току-що бе призната за изправен механизъм. Цялата статия изглежда пълна безсмислица и все пак тя има своя смисъл. Тя означава, че Палмерстон

е дал на своя съюзник отвъд Ламанш *carte blanche** по отношение на Швейцария. Обяснението на всичко това ще намерим в сухото съобщение на „Moniteur“, че Англия, Франция и Испания са сключили на 31 октомври конвенция за съвместна *интервенция в Мексико*.²⁰¹ Колкото далеч е кантонът Ваадт от Веракрус, толкова близо са една до друга статията на „Times“ за Дапската долина и съобщението на „Moniteur“ за Мексико.

Твърде вероятно е, че Луи Бонапарт счита една интервенция в Мексико за една от многото възможности, които той непрекъснато държи готови, за да развлича френския народ. Несъмнено Испания, която евтините успехи в Мароко и Сан-Доминго²⁰² са завъртели главата, мечтае за възстановяването на своето господство в Мексико. Но не подлежи на съмнение, че френският план още не е узрял окончателно и че двете държави — Франция и Испания — се плашеха от един кръстоносен поход срещу Мексико под *английско* върховно командване.

Вестник „Morning Post“²⁰³, собственият Moniteur на Палмерстон, съобщи на 24 септември подробностите на един договор, който Англия, Франция и Испания били сключили за съвместна интервенция в Мексико. На следния ден „Patrie“²⁰⁴ отрече съществуването на каквото и да било подобен договор. На 27 септември „Times“ опроверга съобщението на „Patrie“, без обаче да се позовава на него. Съгласно статията на „Times“ лорд Ръсел *съобщил* на френското правителство решението на Англия относно интервенцията, на което г. Тувенел отговорил, че френският император бил взел същото решение. Сега беше ред на Испания. Испанското правителство заяви в един полуофициозен орган, че имало предвид интервенция в Мексико, но съвсем не съвместно с Англия. Опроверженията заваляха като дъжд. „Times“ категорично заяви, че „американският президент бил дал пълното си съгласие за проектираната експедиция“. Но едва това съобщение стигна отвъд Атлантическия океан, и всички американски правителствени вестници го заклеиха като лъжа, заявявайки, че президентът Линколн няма да предприеме действия против Мексико, а ще го подкрепи. От всичко това се вижда, че планът за интервенция в сегашния му вид е възникнал в сентджеймския кабинет²⁰⁵.

Не по-малко загадъчни и противоречиви от обясненията относно произхода на конвенцията бяха обясненията относно нейните цели. Единият орган на Палмерстон — „Morning Post“ — съобщи, че Мексико не било организирана държава с устойчиво правителство, а просто разбойническо гнездо. Тя трябвало да бъде трети-

* — свобода на действие, *Ред.*

рана като такава. Експедицията преследвала само една цел — задоволяването на кредиторите на мексиканската държава в Англия, Франция и Испания. За тази цел обединените военни сили щели да заемат главните пристанища на Мексико, да събират на неговите брегове вносни и износни мита и да запазят тази „материална гаранция“, докато бъдат задоволени всичките им вземания.

Другият орган на Палмерстон — „Times“, — напротив, заяви, че в резултат на дългия си опит Англия „се е закалила срещу грабежи от страна на банкрутиралото Мексико“. Касаело се не за частните интереси на кредиторите; „Times“ се надява, че „само присъствието на една обединена ескадра в Мексиканския залив и окупирането на няколко пристанища ще бъдат достатъчни да накарат мексиканското правителство да положи *нови* усилия за запазване на вътрешния мир и ще принудят недоволните да се придържат към по-конституционна форма на опозиция от разбойничеството“.

И така, съгласно тази декларация експедицията се предприемала за поддържане на официалното правителство на Мексико. Но същевременно „Times“ наемква, че „столицата на Мексико има достатъчно здрав климат в случай, че се наложи да се стигне толкова далеко“.

Най-оригиналният начин за утвърждаването на едно правителство е безспорно насилственото секвестриране на неговите доходи и окупирането на неговата територия. От друга страна, просто окупиране на пристанищата и събирането на мита в тях биха принудили мексиканското правителство само да установи една разположена по-навътре в страната линия от митници. По този начин вносните мита върху чуждите стоки и износните мита върху американските стоки биха се удвоили и интервенцията фактически би задоволрила претенциите на европейските кредитори чрез налагане на контрибуция на европейско-мексиканската търговия. Мексиканското правителство може да стане платежоспособно само ако се консолидира вътре в страната, а то може да се консолидира вътре в страната само ако се зачита неговата независимост навън.

Ако привидните цели на експедицията си противоречат до такава степен, още по-противоречиви са средствата, които се предлагат за постигането на тези цели. Самите английски правителствени органи признават, че ако една едностранна интервенция на Франция, Англия или Испания може да постигне нещо, то *съвместната* интервенция на тези държави не може да постигне нищо.

Ще припомним, че либералната партия в Мексико, възглавявана от Хуарес, официалния президент на републиката, господ-

ствува сега над почти цялата територия на страната; че католическата партия, водена от генерал Маркес, търпеше поражение след поражение и че организираните от нея разбойнически банди са отблъснати в планините на Керетаро и са принудени да сключат съюз с тамошния индиански вожд Мехия. Последната надежда на католическата партия беше *испанска* интервенция.

„Единственият пункт“ — пише „Times“, — „по който могат да възникнат разногласия между нас и нашите съюзници, се отнася до *управлението на републиката*. Англия би искала да го остави в ръцете на либералната партия, докато Франция и Испания са подозирани в пристрастие към неотдавна събореното господство на клерикалите. Странно би било, ако както в Стария, така и в Новия свят Франция играе ролята на покровителка на свещениците и бандитите. Както в Италия привържениците на Франциск II биват екипирани от Рим, за да внасят анархия в управлението на Неапол, така в Мексико по големите пътища и дори по улиците на столицата се подвизават разбойници, които клерикалната партия открито обявява за свои приятели.“

Именно затова Англия укрепява либералното правителство; като предприема кръстоносен поход против него съвместно с Франция и Испания, тя се старее да задуши анархията, изпращайки на берящата душа клерикална партия нови подкрепления от Европа!

Крайбрежието на Мексико, където обикновено вилнее треска с изключение на краткия зимен период, може да бъде задържано само ако бъде завоювана самата страна. Но трети английски правителствен орган — „Economist“, обявява завоюването на Мексико за невъзможно.

„Ако“ — пише той — „на Мексико бъде натрапен един английски принц заедно с английска армия, Съединените щати ще бъдат страшно разярени. Ревността на Франция би направила подобно завоевание невъзможно и английският парламент почти единодушно би отхвърлил подобно предложение веднага след неговото внасяне. От своя страна Англия не може да повери на Франция управлението на Мексико. За Испания не може да става и дума.“

И така цялата експедиция представлява мистификация, разгадката на която „Patrie“ дава със следните думи:

„Конвенцията признава за необходимо в Мексико да бъде установено силно правителство, което да може да поддържа там спокойствие и ред.“

Касае се просто за това, принципът, съгласно който Свещеният съюз се считаше за призван да се меси във вътрешните работи на правителствата на европейските страни, да бъде приложен към американските държави от един нов свещен съюз. Първият план от този род бе съставен от Шатобриан за испанските и френските Бурбони по време на Реставрацията²⁰⁶. Той бе провален благодарение на *Кънинг* и *Мънро*, президент на Съединените ща-

ти, които решително отхвърли всяка европейска намеса във вътрешните работи на американските държави. Оттогава американският Съюз винаги е гледал на доктрината Мънро²⁰⁷ като на международен закон. Но сегашната гражданска война създаде удобна ситуация, която осигурява на европейските монархии precedent за интервенция, въз основа на който да могат да действуват и в бъдеще. В това именно се състои истинската цел на англо-френско-испанската интервенция. Нейният най-близък резултат може да бъде и неизбежно ще бъде само *възстановяването* на вече започналата да стихва в Мексико анархия.

Независимо от всички общи съображения от международно-правен характер това събитие има голямо значение за Европа, тъй като Англия купи сътрудничеството на Луи Бонапарт в мексиканската експедиция с цената на отстъпка в областта на континенталната политика.

*Написано от К. Маркс на 7 ноември 1861 г.
Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 311 от 12 ноември 1861 г.*

*Печата се по текста на вестника
Превод от немски*

К. МАРКС

ОТСТРАНЯВАНЕТО НА ФРИМОНТ

Отстраняването на Фримонт от поста главнокомандуващ армията в Мисури е възлова точка в историята на развитието на Гражданската война в Америка. Фримонт трябва да изкупва два големи греха. Той беше първият кандидат на републиканската партия за президент (1856 г.) и той е първият генерал на Севера, който заплаши робовладелците с освобождаване на робите (30 август 1861 г.)²¹⁸. Следователно той си остава конкурент за бъдещите кандидати за президентския пост и пречка за сегашните привърженици на компромиса.

През последните две десетилетия в Съединените щати се създаде своеобразната практика да не се избират за президенти хора, които са заемали видно положение в своята партия. Наистина имената на подобни хора се използват за предизборни демонстрации, но щом настъпи решителният момент, отказват се от тях и ги заместват с неизвестни посредствености, които се ползват само с местно влияние. По този начин станаха президенти Полк, Пирс, Бюкнън и други. По този начин бе избран и А. Линколн. Генерал Андрю Джаксън бе фактически последният президент на Съединените щати, който дължи избирането си на своето лично значение, докато всичките му приемници, напротив, го дължат на личната си незначителност.

В изборите от 1860 г. най-изтъкнатите имена на републиканската партия бяха Фримонт и Сюзърд. Известен със своите авантюри през време на мексиканската война²¹⁹, със смелото си изследване на Калифорния и с кандидатурата си в изборите от 1856 г., Фримонт бе твърде значителна фигура, за да бъде дори

поставен на преценка, когато се касаеше вече не за демонстрация, а за успеха на републиканската партия. Затова той не излезе като кандидат. Друго е със Сюзърд, републикански сенатор в конгреса във Вашингтон, губернатор на щата Ню Йорк и безусловно най-добрият оратор на републиканската партия от нейното основаване насам. Нужни бяха редица обидни поражения, за да бъде склонен г. Сюзърд да се откаже от собствената си кандидатура и да пледира в речите си за тогава още сравнително малко известния А. Линколн. Но щом видя собствената си кандидатура провалена, той като републикански Ришельо предложи услугите си на един човек, когото смяташе за републикански Людовик XIII. Той съдействува за избирането на Линколн за президент, като постави условие Линколн да го назначи за държавен секретар — длъжност, която до известна степен може да бъде сравнена с поста английски министър-председател. И наистина едва Линколн бе избран за президент, и на Сюзърд бе осигурен постът държавен секретар. Тутакси настъпи странна промяна в държането на този Демостен на републиканската партия, който на времето се прослави с предсказанието за „irrepressible conflict“ (неизбежния конфликт) между системата на свободния труд и системата на робството²²⁰. Макар и избран на 6 ноември 1860 г., Линколн трябваше да встъпи в длъжност едва на 4 март 1861 г. През този интервал, през време на зимната сесия на конгреса, Сюзърд стана фокусът на всички опити за компромиси; северните адвокати на Юга, като например „New-York Herald“, за който досега Сюзърд беше *bête noire**, внезапно почнаха да го възхваляват като държавния деец на помирието и всъщност той не бе виновен, че мирът не бе сключен на всяка цена. Сюзърд явно гледаше на своя пост на държавен секретар само като на трамплин и бе зает по-малко със сегашния „неизбежен конфликт“, отколкото с бъдещото президентство. Той даде отново доказателство, че виртуозите на ораторското изкуство са опасно ограничени държавни дейци. Достатъчно е да прочете човек неговите държавни телеграми! Каква отвратителна смесица от високопарни фрази и дребнав дух, поза на сила и акт на слабост!

Следователно за Сюзърд Фримонт бе опасен съперник, който трябваше да бъде погубен — нещо, което изглеждаше толкова по-лесно, защото Линколн, верен на адвокатския си маниер и чужд на всяка оригиналост, страхливо се придържа към буквата на конституцията и се плаши от всяка стъпка, която би могла да разтревожи „лоялните“ робовладелци от пограничните щати. Фри-

* — черна овца. *Ред.*

монт има съвсем друг характер. Той е явно човек на патоса, малко високопарен и надменен и нелишен от склонност към мелодраматизъм. Отначало правителството се опита да го принуди чрез редица дребнави шикани да подаде доброволно оставка. Когато това не успя, то го отстрани от командването в момента, когато организираната от него самия армия току-що бе преминала в настъпление в югозападната част на Мисури и предстоеше решително сражение.

Фримонт е кумирът на северозападните щати, които го превъзнасят като „pathfinder“ (следотърсач)²²¹. Те гледат на неговото отстраняване като на лично оскърбление. Ако правителството на Съюза претърпи още няколко неуспеха като тези при Бул-Рън и Болс-Блъф²²², може да се каже, че в лицето на Джон Фримонт то само е създавало водача на опозицията, която тогава ще се опълчи против него и ще сложи край на досегашната дипломатическа система на водене на война. Що се отнася до публикувания от военното министерство във Вашингтон обвинителен акт против отстранения генерал, на него ще се върнем по-късно.

*Написано от К. Маркс около 19 ноември
1861 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 325 от 26 ноември 1861 г.*

К. МАРКС

ИНЦИДЕНТЪТ С „ТРЕНТ“

Лондон, 28 ноември 1861 г.

Сблъскването на английския пощенски параход „Трент“ със северноамериканския военен кораб „Сан Джасинто“ в тесния проход на Стария Бахамски пролив е злобата на деня. На 27 ноември след обед пощенският параход „Ла Плата“ донесе новината за този инцидент в Саутхемптън, откъдето електрическият телеграф веднага я разнесе с мълниеносна бързина из цяла Великобритания. Още същата вечер лондонската борса стана арена на бурни сцени, каквито се разиграха по времето на обявяването на Италианската война. Курсът на държавните ценни книжа падна от три четвърти до един процент. Най-неправдоподобни слухове се разпространяваха в Лондон. Говореше се, че на американския пълномощен министър *Адамс* били връчени паспортите, че върху всички американски кораби в Темза било наложено ембарго и т. н. Същевременно на ливерпулската борса търговците свикаха протестен митинг, за да призват английското правителство да вземе мерки да отмъсти за поруганата чест на британския флаг. Всеки нормален англичанин си легна с убеждението, че ще заспи при мирно, а ще се събуди при военно положение.

Но въпреки всичко това, може почти категорично да се твърди, че сблъскването между *Трент* и *Сан Джасинто* не крие *никаква опасност от война*. Полуофициалният печат от рода на „*Times*“ и „*Morning Post*“ призовава към спокойствие и се старае да потуши пламъка на страстите със студени юридически разсъждения. Вестници като „*Daily Telegraph*“, които по едва доловим *mot d'ordre** надават вой в защита на британския лъв, са истински

* — сигнал. *Ред.*

образец на умереност. Само опозиционният печат на торите — „Morning Herald“ и „Standard“²²³, е въвн от себе си. Тези факти принуждават всеки, който има понятие от подобни въпроси, да стигне до извода, че правителството вече е взело решение да не прави от този „untoward event“ (неприятен епизод) *casus belli**.

Освен това, макар и не във всички подробности на неговия развой, това събитие можеше да се предвиди. На 12 октомври г. Слайдел, пратеник на Конфедерацията във Франция, и г. Мейсън, пратеник на Конфедерацията в Англия, заедно със своите секретари Юстис и Мак-Фарланд, пробиха блокадата на Чарлстон с парахода „Теодора“ и отплуваха за Хавана, за да се опитат оттам да се прехвърлят в Европа под английски флаг. Пристигането им в Англия се очакваше всеки ден. Северноамерикански военни кораби излязоха от Ливерпул, за да заловят тези господа заедно с техните телеграми отсам Атлантическия океан. Английското правителство вече бе възложило на своите официални юрисконсулти да проучат въпроса, дали северноамериканците имат правото да предприемат подобна стъпка. Говори се, че юрисконсултите дали утвърдителен отговор.

От юридическа гледна точка въпросът се върти в омагьосан кръг. От образуването на Съединените щати Северна Америка е възприела *английското* морско право в цялата му строгост. Един основен принцип на това морско право гласи, че всички *неутрални търговски кораби* подлежат на *обиск* от страна на воюващите държави.

„Това право“ — заяви лорд Стоуел в едно свое станало знаменито съдебно решение — „е единствената гаранция, че на неутралните кораби няма да се превозва никаква контрабанда.“

Най-големият американски авторитет, *Кент*, заявява в същия смисъл:

„Това право произтича от правото на воюващата нация на самосъхранение. Доктрината на *английските* адмиралтейски съдилища относно правото на инспектиране и претърсване е напълно призната от съдилищата на нашата страна“

Не опозицията срещу правото на претърсване, както понякога погрешно се предполага, предизвика англо-американската война от 1812—1814 г.²²⁴ Америка обяви тази война по-скоро затова, защото Англия си присвои *незаконно* правото да претърсва дори американските *военни кораби* под предлог за залавяне на избягали английски моряци.

* — повод за война. *Ред*

Следователно „Сан Джасинто“ е имал правото да претърси „Трент“ и да конфискува намиращата се на него контрабанда. Че *телеграмите*, които са се намирали у Мейсън, Слайдел и К^о, спадат към категорията на контрабандата, признават дори „Times“, „Morning Post“ и т. н. Остава само въпросът, дали самите господ Слайдел, Мейсън и К^о са били контрабанда и дали следователно са можели да бъдат конфискувани! Този пункт е деликатен и по него докторите по правото са на различно мнение. *Праг*, най-големият английски авторитет по въпроса за „контрабандата“, споменава в раздела „*Квази-контрабанда — телеграми, пътници*“ по-специално за „предаване на информации и заповеди на едно воюващо правителство на негови чуждестранни агенти или превозване на военни пътници“²²⁵. Господа Мейсън и Слайдел, макар да не са офицери, не бяха и дипломатически представители, тъй като техните правителства не са признати нито от Англия, нито от Франция. Какво представляват те тогава? Още *Джеферсон*, оправдавайки извънредно широкото понятие контрабанда, на което се е позовавала Англия през време на англо-френските войни, отбелязва в своите мемоари²²⁶, че по самата си природа контрабандата изключва всякакво окончателно определение и неизбежно оставя широк простор на произвола. Но във всеки случай се вижда, че като се изхожда от английското право, *юридическият въпрос* се свежда до една от Дънс-Скотовите контроверзи²²⁷, динамичната сила на които няма да излезе извън рамките на дипломатическата кореспонденция.

Политическата страна на действията на северноамериканците съвсем правилно се характеризира от „Times“ със следните думи:

„Дори г. Сюзърд трябва да признае, че гласовете на емисарите на Юга, които се раздават от техния плен, звучат хиляди пъти по-убедително в Лондон и Париж, отколкото ако се раздаваха в Сент Джеймс и Тюйлери“.

А нима Конфедерацията не е вече представена в Лондон от господ Янси и Ман?

Ние гледаме на тази последна акция на г. Сюзърд като на една от характерните нетактичности на самонадеяна слабост, която се опитва да се представи за сила. Ако тази морска авантюра ускори отстраняването на Сюзърд от вашингтонския кабинет, Съединените щати няма да имат никакво основание да я вписват в летописите на своята гражданска война като „untoward event“.

..Написано от К. Маркс на 28 ноември 1861 г.

..Напечатано във вестник „Die Presse“, бр. 331
от 2 декември 1861 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

АНГЛО-АМЕРИКАНСКИЯТ КОНФЛИКТ

Лондон, 29 ноември 1861 г.

Адвокатите на короната²²⁸ трябваше вчера да дадат своето мнение относно морския инцидент в Бахамския пролив. Документите, с които разполагаха за случая, се състояха от писмените показания на останалите на борда на „Трент“ английски офицери и от устните показания на комодор Уйлямс, който се намираше на борда на „Трент“ като представител на адмиралтейството, но на 27 ноември пристигна с парахода „Ла Плата“ в Саутхемптън, откъдето бил незабавно извикан телеграфически в Лондон. Адвокатите на короната признаха правото на „Сан Джасинто“ да инспектира и претърси „Трент“. По този пункт не можеше да има никакви съмнения, тъй като прокламацията на кралица Виктория за неутралитет, издадена при избухването на Гражданската война в Америка, изрично отнася *телеграмите* към категорията контрабанда²²⁹. Остана следователно въпросът, дали самите господа Мейсън, Слайдел и К⁰ са контрабанда и дали могат поради това да бъдат конфискувани. Адвокатите на короната изглежда се придържат към това гледище, защото те игнорираха целия въпрос за *материалното* право. Според съобщението на „Times“ в своето заключение те обвиняват коменданта на „Сан Джасинто“ само в *процедурна грешка*. Вместо да задържи господа Мейсън, Слайдел и К⁰, той е трябвало да вземе на буксир самия „Трент“ като приза, да го закара в най-близкото американско пристанище и да предаде там въпроса за разглеждане от северноамерикански призов съд²³⁰. Такава е безспорно процедурата, която отговаря на английското, а следователно и на северноамериканското морско право.

Също тъй безспорно е, че през време на антиякобинската война англичаните често нарушаваха това правило и действаха по съкратената процедура на „Сан Джасинто“. Както и да е, благодарение на това мнение на адвокатите на короната целият конфликт се свежда до *технически пропуск* и затова губи всякакво непосредствено значение. За правителството на Съединените щати приемането на това тълкуване, а следователно и даването на формално удовлетворение се улеснява от две обстоятелства. Първо, комендантът на „Сан Джасинто“ капитан Уилкс не е могъл да получи от Вашингтон каквито и да било преки инструкции. На връщане от Африка за Ню Йорк той пристигна на 2 ноември в Хавана, която напусна на 4 ноември, докато сблъскването му с „Трент“ стана на 8 ноември в открито море. Само двудневният престой на капитан Уилкс в Хавана не му даваше възможност да се свърже със своето правителство. Консултът на Съединените щати беше единственият представител на американските власти, с когото той можеше да преговаря. Второ, той очевидно не е бил на себе си, както доказва неговият отказ да представи телеграмите.

Важността на това събитие се състои в неговото морално въздействие върху английския народ и в политическия капитал, който английските приятели на сецесионистите — търговците на памук, лесно могат да направят от него. За характеристика на последните може да служи свиканият от тях в Ливерпул протестен митинг, за който вече споменах по-рано.* Митингът се състоя на 27 ноември в 3 часа след обед в залата на памучните търгове на ливерпулската борса, един час след като тревожната телеграма бе получена от Саутхемптън.

След напразни опити да бъде натрапено председателството на г. Кюнард, собственика на параходите Кюнард, които се движат между Ливерпул и Ню Йорк, и на други видни представители на търговския свят, председателското място бе заето от един млад търговец на име *Спенс*, известен със своя памфлет в защита на робовладелската република²⁹¹. Противно на правилата на английските митинги самият председател внесе предложение „да бъде призовано правителството да защити достойнството на британския флаг, като поиска незабавно удовлетворение за нанесената обида“. Това бе посрещнато с бурно одобрение, ръкопляскания и безкрайни възгласи: браво, браво! Главният аргумент на защитника на робовладелската република беше, че американският флаг е охранявал досега превозващите роби кораби, които Англия претендира, че има правото да претърсва. И ето че този филантроп поч-

* Виж настоящия том, стр. 392—394. *Ред.*

на да силе бесни нападки срещу търговията с роби! Той призна, че войната от 1812—1814 г. със Съединените щати е била предизвикана от Англия, тъй като тя е настоявала за правото да претърсва военните кораби на Съюза за дезертирали английски моряци.

„Но каква голяма разлика“ — продължава той с удивителна диалектика — „между правото на претърсване за залавяне на дезертьор от английската флота и правото на насилствено задържане на такива високоуважавани хора като господата Мейсън и Слайдел, които при това се намират под закрилата на английския флаг!“

Но той изигра главния си коз в края на своята тирада.

„Неотдавна“ — изрева той — „бях на европейския континент. Трябваше да се червя от срам, слушайки забележките, които се правят там относно нашето поведение към Съединените щати. Какво говори всеки интелигентен човек на континента? Че ние сме решили да понасяме робски всяка несправедливост, всяко оскърбление на нашето достойнство от страна на правителството на Съединените щати. Какво можех да отговарям на това? Да се червя. Но веднъж стомна за вода... Нашето търпение трая достатъчно дълго, толкова дълго, колкото можехме да го контролираме (!). Сега ние сме изправени най-после пред факти (!) и това е много неприятен и поразителен факт (!), и дълг на всеки англичанин е да даде на правителството да разбере колко решително и единодушно е чувството на тази голяма страна във връзка с обидата, нанесена на нейния флаг“.

Този безсмислен поток от думи бе посрещнат с гръм от ръкопляскания. Възраженията на противниците бяха заглушавани от рев, свиркане и тропане с крака. На забележката на някой си г. Кямпбел, че целият този митинг се води „против правилата“, неумолимият Спенс отговори: „Може да е така; но самият факт, който трябва да разгледаме, също противоречи на правилата“. В отговор на предложението на някой си Търнер митингът да бъде отложен за следващия ден, за да може „град Ливерпул също да каже думата си и неговото име да не се узурпира от една клика от памучни маклери“, от всички страни се раздадоха гласове: „Хванете го за яката, изхвърлете го вън!“ Без да се смушава, г. Търнер повтори своето предложение, което обаче, обратно на всички правила на английските митинги, не бе поставено на гласуване. Спенс победи. Но в действителност нищо не охлади така настроението в Лондон, както новината за победата на г. Спенс.

Написамо от К. Маркс на 29 ноември 1861 г.

Чапечатамо във вестник „Die Presse“, бр. 332
от 3 декември 1861 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

ГЛАВНИТЕ АКТЬОРИ В ДРАМАТА „ТРЕНТ“

Лондон, 4 декември 1861 г.

В настоящия момент няма да бъде безинтересно да се запознаем с главните действащи лица на драмата „Трент“. На една страна стои активният герой, комендантът на „Сан Джасинто“ капитан *Уилкс*, на другата — пасивните герои *Дж. М. Мейсън* и *Джон Слайдел*. Капитан Чарлз Уилкс е пряк потомък на брата на прочутия английски демагог Уилкс, който известно време застрашаваше да разклати трона на Георг III. Борбата със северноамериканските колонии спаси тогава Хановерската династия от избухване на английска революция, чиито симптоми се долавяха еднакво както в крясъците на един Уилкс, така и в писмата на един Юниус²³⁸. Капитан Уилкс, роден в 1798 г. в Ню Йорк, служи от 43 години в американската флота и командува ескадрата, която през 1838—1842 г. изследва северната и южната част на Тихия океан по поръчение на правителството на Съюза. Той публикува един отчет за тази експедиция в пет тома²³⁹. Освен това той е автор на съчинение за Западна Америка, което съдържа редица ценни сведения за Калифорния и Орегон²⁴⁰. Сега е установено със сигурност, че Уилкс е действувал на своя отговорност и без указание от Вашингтон.

Двамата задържани емисари на южната Конфедерация — господа: *Мейсън* и *Слайдел* — са във всяко отношение противоположност един на друг. *Мейсън*, роден в 1798 г., произхожда от едно от ония стари аристократически семейства във Вирджиния, които избягаха от Англия, след като роялистите претърпяха окончателно поражение в битката при Вустер²⁴¹. Дядото на нашия герой* при-

* — Джордж Мейсън. *Ред.*

надлежи към ония хора, които наред с Вашингтон, Джеферсън и др. американците наричат „the revolutionary fathers“ (бащите на революцията). Джон Слайдел не е нито аристократ по произход, нито робовладелец по рождение, както неговият колега Мейсън. Той е роден в Ню Йорк, където дядо му и баща му били честни tallow-chandlers (търговци на свещи). След като учил няколко години право, Мейсън излезе на политическата арена. След 1826 г. той беше на няколко пъти член на Вирджинската камара на депутатите, през 1837 г. в продължение на една сесия беше член на Камарата на представителите на американския конгрес, но става значителна фигура едва от 1847 г. През тази година той бе избран от Вирджиния в американския сенат, където остана до пролетта на 1861 г. Слайдел, който сега е на 68 години, трябваше много рано да напусне Ню Йорк поради една любовна история и дуел — с една дума, поради някаква скандална история. Той замина за Нови Орлеан, където отначало живееше от комар, а по-късно от адвокатство. Отначало член на законодателното събрание на Луизиана, той скоро си проби път в камарата на представителите и най-после в сената на американския конгрес. Като ръководител на изборните машинации през време на президентските избори в 1844 г., по-късно като участник в едно мошеничество с държавни земи, той шокира донякъде дори онзи вид морал, който е общоприет в Луизиана.

Мейсън наследи своето влияние, Слайдел го придоби. Двамата се намериха и се допълниха в амерчканския сенат, тази цитадела на робовладелската олигархия. Съгласно американската конституция сенатът избира специална комисия по външните работи, която играе приблизително същата роля, каквато в Англия играеше по-рано Тайният съвет (privy council)²⁴², преди неговите функции да бяха узурпирани от така наречения кабинет, величина, теоретически неизвестна на английската конституция. Мейсън бе дълго време председател на тази комисия, а Слайдел — неин виден член.

Мейсън, твърдо убеден, че всеки вирджинец е полубог, а всеки янки — плебей и негодник, никога не се стараеше да крие презрението си към своите северни колеги. Високомерен, надут, нахален, той умееше да си мръщи мрачно челото като Зевс и фактически пренасяше в сената обичайните за плантация маниери. Фанатичен апологет на робството, безсрамен клеветник на Севера и особено на неговата работническа класа, громител на Англия, Мейсън досаждаше на сената с натрапчивото многословие на своите упорити словоизлияния, които напразно се опитваха да прикрият под празната помпозност пълната липса на съдържание.

Като един вид демонстрация през последните години той носеше дрехи от сиво платно, домашно вирджинско производство, но — което е характерно за този човек, сивото сако бе украсено с крещящи копчета, които се изработват в един от щатите на Нова Англия — Конектикът.

Докато Мейсън играеше на авансцената ролята на Jupiter topans* на робовладелската олигархия, Слайдел действуваше зад кулисите. Притежавайки рядка способност да интригантствува, неуморим и упорит, безсъвестен и безскрупулен, но същевременно предпазлив, потаен, никога недействуващ направо, а винаги по заобиколни пътища — Слайдел беше душата на конклава на южните заговорници. За репутацията на този човек можем да съдим по това, че когато в 1845 г., малко преди избухването на войната с Мексико, той бе изпратен там като пълномощник, Мексико отказа да преговаря с подобен субект²⁴³. Интригите на Слайдел направиха Полк президент. Той бе един от най-гибелните съветници на президента Пирс и злият гений на правителството на Бюкнън. Дватамата — Мейсън и Слайдел — бяха главните оратори, които защитиха закона за бегълците роби²⁴⁴; двамата бяха виновни за кървавата баня в Канзас и двамата бяха тайни инициатори на мерки, с които правителството на Бюкнън даде на Юга всички средства за отделяне, като остави Севера напълно беззащитен.

Още в 1855 г. Мейсън заяви на едно публично събрание в Южна Каролина, че „за Юга има само един път — незабавно, пълно и вечно отделяне“. През март 1861 г. той заяви в сената, че „не дължи allegiance (вярност) на правителството на Съюза“, но продължи да стои в сената и да получава своята заплата на сенатор, докато това беше безопасно за неговата личност — шпионин във върховния съвет на нацията и вероломен храненик на държавната хазна.

Прабабата на Мейсън била дъщеря на прочутия сър Уилям Темпъл. Следователно той е далечен роднина на Палмерстон. За народните маси на Севера Мейсън и Слайдел бяха не само политически противници, но и *лични врагове*. Оттук всеобщото ликуване по повод на тяхното залавяне, което в първите дни притъпи дори съзнанието за опасността, която идва от страна на Англия.

Написано от К. Маркс на 4 декември 1861 г.

Напечатано във вестник „Die Presse“, бр. 337
от 8 декември 1861 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

* — гръмовержеца Юпитер. Ред.

К. МАРКС

*СПОРОВЕТЕ ОКОЛО ИНЦИДЕНТА С „ТРЕНТ“

Лондон, 7 декември 1861 г.

Палмерстоновият печат — а при друг случай аз ще покажа, че по въпросите на външната политика Палмерстон контролира $\frac{9}{10}$ от английския печат също тъй *безусловно*, както Луи Бонапарт — $\frac{9}{10}$ от френския печат,* — Палмерстоновият печат чувства, че работи в обстановката на „мили препятствия“**. От една страна, той признава, че адвокатите на короната са свели обвинението срещу Съединените щати до *проста процедурна грешка*, до *технически пропуск*. От друга страна, той самохвално заявява, че въз основа на подобни чисто адвокатски шикани на Съединените щати бил предявен *императивен ултиматум*, основание за който може да служи само едно сериозно правонарушение, но съвсем не грешка от формален характер, допусната при упражняването на едно признато право. Затова Палмерстоновият печат сега отново повдига въпроса за *материалното право*. Голямата важност на този въпрос ни кара да се спрем накратко на въпроса за *материалното право*.

Предварително ще отбележим, че нито един английски вестник не се осмелява да обвинява „Сан Джасинто“, че спрял и претърсил „Трент“. Следователно този пункт не е спорен.

Освен това искаме да припомним един много важен пасаж от прокламацията на кралица Виктория за неутралитет от 13 май 1861 г. Този пасаж гласи:

„Виктория, кралицата. Тъй като се намираме в мир със Съединените щати... ние предупреждаваме всички наши любими поданици... да не действу-

* Виж настоящия том, стр. 433—436. *Ред.*

** Хайне, „Нова пролет. Пролог“. *Ред.*

ват противно на нашата прокламация чрез нарушаване на законно признатата блокада или чрез *транспорт на офицери... телеграми... или някаква друга военна контрабанда*. Всички лица, извършили подобно правонарушение, подлежат на различни наказания, предвидени от английското муниципално право и от международното право... Подобни лица по никой начин не могат да разчитат на нашата *защита* срещу последните от тяхната простъпка, а, напротив, ще си навлекат нашето недоволство.“

Следователно тази прокламация на кралица Виктория обявява преди всичко *телеграмите* за контрабанда и подлага кораба, който превозва такава контрабанда, „на наказанията, предвидени от международното право“. Какви са тези наказания?

Един американски автор по международно право *Уитън*, чийто авторитет се признава еднакво от двете страни на Атлантическия океан, казва в своята книга „Elements of International Law“ („Основи на международното право“) ²⁴⁵, стр. 565:

„Превозването на телеграми на неприятеля влече след себе си *пленяването и конфискацията на неутралния кораб*, който ги превозва. Последните на подобна услуга далеч надхвърлят последните на транспортването на обиквената контрабанда... *Англиският съдия* сър *У. Скот* казва, че превозването на военни материали неизбежно има ограничен характер, докато превозването на телеграми представлява акт, който може да провали целия план на кампанията на неприятеля... Конфискуването на забранените предмети, което е обикновеното наказание за контрабанда, би било смешно по отношение на телеграми. За телеграми не се плаща никакво навло. Следователно тяхното конфискуване не засяга собственика на кораба, т. е. не наказва превозващия ги кораб. Затова трябва да бъде *конфискуван* самият кораб, който ги превозва.“

В своето съчинение „Introduction to American Law“ („Увод към американското право“) ²⁴⁶ *Уокър* казва:

„Неутралните държави не трябва да участвуват в превозването на *телеграми на неприятеля* под заплахата от конфискуване на кораба и неговия товар.“

Кент, който минава за голям авторитет в английските съдилища, в своите „Commentaries“ („Коментарии“) ²⁴⁷ заявява:

„Ако при претърсването на кораб се открие, че превозва *телеграми на неприятеля*, той подлежи на задържане и конфискация по присъда на призов съд.“

Д-р *Фоберт Филмор*, „Advocate of Her Majesty in Her Office of Admiralty“ („Адвокат на кралица Виктория в нейния Адмиралтейски съд“), в последния си труд по международно право ²⁴⁸, стр. 370, пише:

„Официалните съобщения на длъжностно лице (official) за положението на воюващо правителство са такива *телеграми*, които дават основание превозващите ги лица (carriers) да бъдат третирани като неприятели. Вредните последици на подобна услуга са неизчислими и излизат далеч извън рамките на превозването на обиквената контрабанда, защото е ясно, че предаването на подоб-

ни телеграми може да съдейства за успеха или за провала на най-важните планове на една воюваща армия... Наказанието е конфискуване не само на кораба, който превозва телеграмите, но и на неговия товар“.

Следователно два пункта са безспорни. Прокламацията на кралица Виктория от 13 май 1861 г. разпростира върху *английските* кораби, които превозват телеграми на Конфедерацията, наказанията, предвидени от международното право. А международното право съгласно неговите английски и американски тълкуватели предвижда като *наказание* пленяването и конфискуването на такива кораби.

Затова Палмерстоновите вестници *лъжеха* по поръчение отгоре — а ние бяхме достатъчно наивни да повярваме на техните лъжи, — че капитанът на „Сан Джасинто“ не търсел *телеграми* на „Трент“ и затова не открил такива; че поради това в резултат на този пропуск „Трент“ бил неуязвим. Напротив, американските вестници от 17 до 20 ноември, които *не можеха* още да знаят английските лъжи, *единодушно* заявяват, че телеграмите *са заловени* и вече се печатат, за да бъдат представени на конгреса във Вашингтон. Това променя цялата работа. На основание на тези телеграми „Сан Джасинто“ имаше правото да вземе „Трент“ на буксир и всеки американски призов съд беше длъжен да конфискува парахода и неговия товар. Заедно с „Трент“ и неговите пътници по необходимост попадаха под американска юрисдикция.

Господа Мейсън, Слайдел и К^о веднага след пристигането на „Трент“ в Мънро биха попаднали като метежници под американска юрисдикция. Следователно, ако капитанът на „Сан Джасинто“ се задоволи да залови телеграмите и превозващите ги лица, вместо да влачи самия „Трент“ в някое американско пристанище, той ни най-малко не влоши положението на Мейсън, Слайдел и К^о, докато, от друга страна, неговата *процедурна грешка* бе само от полза за парахода, за неговия товар и неговите пътници. И би било наистина нечувано, ако Англия би обявила война на Съединените щати, защото капитан Уилкс извърши една вредна за Съединените щати, но полезна за Англия *процедурна грешка*.

Въпросът, дали самите Мейсън, Слайдел и К^о са контрабанда, бе само поставен и можеше да бъде само поставен, защото Палмерстоновите вестници бяха разпространили *лъжата*, че капитан Уилкс нито бил търсил, нито бил заловил телеграми. Именно в този случай Мейсън, Слайдел и К^о биха били всъщност единственият обект на кораба „Трент“, който може би можеше да бъде отнесен към категорията контрабанда. Но да се абстрахираме за момент от това обстоятелство. Прокламацията на кралица Виктория обявява за контрабанда „officers“ на една воюваща страна. Само военни

офицери ли могат да бъдат „officers“? Бяха ли Мейсън, Слайдел и К⁰ „officers“ на Конфедерацията? „Officers“ — казва *Самуел Джонсън* в своя речник на английския език²⁴⁹ — са „men employed by the public“, т. е. на немски „öffentliche Beamte“*. Същото обяснение дава и *Уокър* (виж неговия речник, издание 1861 г.)²⁵⁰.

И така съгласно английската терминология Мейсън, Слайдел и К⁰, които са емисари, id est** чиновници на Конфедерацията, попадат под категорията „officers“, които прокламацията на кралицата обявява за *контрабанда*. Капитанът на „Трент“ е *знаел* това им качество и затова е изложил себе си, своя кораб и своите пътници на опасността от конфискация. Ако съгласно *Филимор* и всички други авторитети един кораб, който е *саггър* (превозвач) на телеграми на неприятеля, подлежи на конфискация, тъй като нарушава неутралитета, това в още по-голяма степен важи за *лицата*, които превозват телеграмите. Съгласно *Уитън* може да бъде задържан дори *посланик* на неприятелска държава, докато се намира in transitu***. Принцип на цялото международно право изобщо е, че всяко лице, принадлежащо към воюваща страна, може да се разглежда и третира от противната страна като „воюващо“.

„Докато един човек“ — казва *Вател* — „продължава да бъде гражданин на своята страна, той е неприятел за всички, с които неговата нация се намира в състояние на война“²⁵¹.

И така ние виждаме, че английските кралски юристи сведоха спорния пункт до проста *процедурна грешка* — не до error in ge****, а до error in forma*****, тъй като в действителност няма *никакво нарушение на материалното право*. Палмерстоновите органи на печата отново повдигат въпроса за материалното право, защото една чисто процедурна грешка, при това в полза на „Трент“, не дава сериозно основание за предявяване на високомерен ултиматум.

Междувременно в същия смисъл се изказаха влиятелни лица от две диаметрално противоположни страни: от едната страна — господата *Брайт* и *Кобден*, от другата страна — *Дейвид Уркарт*. Това са принципиални и лични врагове, едните миролюбиви космополити, а другият — „последният англичанин“²⁵²; първите са винаги готови да пожертвуват цялото международно право в интерес на международната търговия, докато Уркарт непоколебимо защитава принципа: „fiat justitia, pereat mundus“*****, като под

* — „официални длъжностни лица“. *Ред.*

** — т. е. *Ред.*

*** — на път. *Ред.*

**** — грешка по същество. *Ред.*

***** — грешка във формата. *Ред.*

***** — нека загине светът, но да тържествува правосъдието.“ *Ред.*

„правосъдие“ той разбира „английското“ правосъдие. Мненията на Брайт и Кобден са важни, защото представляват интересите на една влиятелна фракция на буржоазията и са застъпени в правителството от Гладстон, Милнер Гибсон и в по-голяма или по-малка степен от сър Кернуол Луис. Мнението на Уркарт е важно, защото той е изучавал международното право през целия си живот и се признава от всички за *неподкупен* тълкувател на това международно право.

Обикновените вестникарски източници ще съобщят речта на Брайт в полза на Съединените щати и писмото на Кобден, написано в същия дух. Затова аз няма да се спирам на тях.

Органът на Уркарт „Free Press“²⁵³ в последния си брой от 4 декември заявява:

„Ние трябва да бомбардираме Ню Йорк!“ Тези безумни крясъци можеха да се чуят преди една седмица по всички улици на Лондон вечерта, когато се получи новината за едно съвсем незначително военно събитие. Подобни актове на задържане на лица и имущество на неприятелска държава на борда на неутрален кораб „Англия е извършвала във всяка война като нещо, което се разбира от само себе си“.

„Free Press“ напомня по-нататък, че в 1856 г. на Парижкия конгрес Палмерстон, без да бъде упълномощен от короната или от парламента, пожертвува английското морско право в интерес на Русия, и продължава:

„За да оправдаят тази жертва, вестниците на Палмерстон тогава заявяваха: Ако си запазим правото на претърсване, още при първата война в Европа ние неизбежно ще бъдем въвлечени във война със Съединените щати. А сега на страниците на същите вестници Палмерстон ни призовава да бомбардираме Ню Йорк, защото Съединените щати действуват съгласно същото право, което е общо за тях и за нас.“

Относно позицията на „органите на общественото мнение“ „Free Press“ отбелязва:

„Магарешкият рев на размразилия се пощенски рог на барон Мюнхаузен не е нищо в сравнение с какофонията на британския печат по повод пленяването на Мейсън и Слайдел.“

След това вестникът хумористично съпоставя в „строфи“ и „антистрофи“ противоречивите тези, с които английският печат се старае да уличи Съединените щати в едно „правонарушение“.

Написано от К. Маркс на 7 декември 1861 г.

Напечатано във вестник „Die Presse“, бр. 340
от 11 декември 1861 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

ВАШИНГТОНСКИЯТ КАБИНЕТ И ЗАПАДНИТЕ ДЪРЖАВИ

Една от най-поразителните изненади на тъй богатата с изненади англо-френско-турско-руска война* безспорно бе приетата в Париж през пролетта на 1856 г. декларация за морското право²⁶³. Когато започна войната против Русия, Англия не употреби срещу нея най-страшното си оръжие — конфискуването на принадлежащите на неприятеля стоки, превозвани с неутрални кораби, и капъорството. След свършването на войната Англия строши това оръжие и принесе неговите отломки в жертва на олтара на мира. Русия, привидно победената страна, получи една отстъпка, която тя напразно се бе стремела да изтръгне още от времето на Екатерина II чрез редица „въоръжени неутралитети“²⁶⁴, войни и дипломатически интриги. Напротив, Англия, привидният победител, се отказа от мощните нападателни и отбранителни средства, които бяха възникнали в резултат на нейното морско могъщество и които тя бе защищавала със силата на оръжието в продължение на 150 години против целия свят.

Човеколюбивите мотиви, които послужиха като предлог за приемането на декларацията от 1856 г., се изпаряват и при най-повърхностна проверка. Капъорството не е по-голямо *варварство* от действията на доброволчески отряди или на партизани в сухопътна война. Капъорските кораби са морски партизани. Конфискация на частното имущество на поданиците на воюваща нация се извършва и през време на сухопътна война. Нима военните реквизиции например не засягат освен държавната хазна на неприятеля

* — Кримска война. *Ред.*

и собствеността на частните лица? Сухопътната война по своята природа не застрашава имуществото на неприятеля, което се намира на неутрална територия, т. е. под суверенитета на неутрална държава. Морската война по своята природа заличава тези граници, защото морето като обща магистрала на всички нации не може да се намира под суверенитета на която и да било неутрална държава.

Но всъщност зад филантропичните фрази на декларацията от 1856 г. се крие голяма безчовечност. Декларацията по принцип превръща войната от война на народите във война на правителствата. Тя обявява собствеността за неприкосновена, но отказва тази неприкосновеност на човека. Тя еманципира търговията от ужасите на войната и по този начин прави търговските и промишлените класи равнодушни към тези ужаси. Впрочем, от само себе си се разбира, че човеколюбивите предлози на декларацията от 1856 г. бяха предназначени само за европейската галерия, така както и религиозните предлози на Свещения съюз.

Общозвестен е фактът, че лорд *Кларендон*, който на Парижкия конгрес унищожи с подписа си английското морско право, е действувал, както той призна по-късно в камарата на лордовете, без знанието на короната и без съответни пълномощия от нея. Единственото му пълномощие се състоеше в едно *частно писмо* на Палмерстон. Последният и досега още не се е осмелил да поиска от английския парламент да санкционира Парижката декларация и подписа на Кларендон под нея. Като оставим настрана дебатите по съдържанието на декларацията, опасения вдъхваше и възможността за дебати по конституционния въпрос — може ли един английски министър да узурпира правото, независимо от короната и парламента, да унищожи с едно драсване на перото старата основа на английското морско господство. Ако този министерски преврат не доведе до бурни интерпелации, а, напротив, бе мълчаливо приет като *fait accompli**, Палмерстон дължеше това на влиянието на манчестерската школа²⁶⁵. Тя сметна, че на представляваните от нея интереси, а следователно и на филантропията, цивилизацията и прогреса, напълно отговаря едно нововъведение, което би позволило на английските търговци да продължат безпрепятствено своята търговия с неприятеля на неутрални кораби, докато моряците и войниците се бият за честта на нацията. Манчестерци ликуваха, че с един неконституционен акт министърът бе принудил Англия да направи международни отстъпки, чието постигане по конституционен, парламентарен път бе абсолютно немислимо. Оттук се

* — свършен факт. *Ред.*

гашното възмущение на манчестерската партия в Англия от разкритията на Синята книга, представена от Сюърд на вашингтонския конгрес.

Както е известно, Съединените щати бяха единствената велика сила, която отказа да се присъедини към Парижката декларация от 1856 г. Ако Съединените щати се откажат от капьорството, те би трябвало да създадат голяма държавна военна флота. Всяко отслабяне на техните военни сили по море би ги застрашило с кошмара на постоянна сухопътна армия в европейски мащаб. При все това президентът Бюкнън изрази готовност да приеме Парижката декларация, ако бъде гарантирана еднаква неприкосновеност на цялото намиращо се на кораби имущество, неприятелско или неутрално, с изключение на военната контрабанда. Предложението му бе отхвърлено. От Синята книга на Сюърд сега става ясно, че веднага след идването си на власт Линколн е заявил на Англия и Франция, че Съединените щати са съгласни да се присъединят към Парижката декларация, доколкото тя отменя капьорството, при условие че забраната на капьорството бъде разпростряна и върху обхванатите от метежа части на Съединените щати, т. е. върху южната Конфедерация. Практическият отговор, който той получи, бе признаването на правото на воюваща страна на южната Конфедерация²⁶⁶.

„Хуманността, прогресът и цивилизацията“ подсказаха на кабинетите на Сент-Джеймс и Тюйлери, че забраняването на капьорството би намалило извънредно много шансовете на сецесионистите, а следователно и шансовете за разпадане на Съединените щати. Затова Конфедерацията бе набързо призната за воюваща страна, за да може след това да се отговори на вашингтонското правителство, че Англия и Франция не могат, разбира се, да признаят предложението на една от воюващите страни за закон, задължителен за другата воюваща страна. От същата „благородна искреност“ са проникнати всички дипломатически преговори на Англия и Франция с юнионисткото правителство от избухването на гражданската война насам; и ако „Сан Джасинто“ не беше задържал „Трент“ в Бахамския пролив, някой друг инцидент щеше да бъде използван като повод за конфликта, към който лорд Палмерстон се стремеше.

*Написано от К. Маркс около 20 декември
1861 г.*

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 354 от 25 декември 1861 г.*

*Печата се по текста на вестника
Превод от немски*

К. МАРКС

МНЕНИЕТО НА ВЕСТНИЦИТЕ И МНЕНИЕТО НА НАРОДА

Лондон, 25 декември 1861 г.

Политиците на континента, които си въобразяват, че в лицето на лондонския печат имат термометър за настроенята на английския народ, по необходимост правят в момента погрешни изводи. При първото съобщение за инцидента с „Трент“ английската национална гордост настръхна и призивът за война със Съединените щати прозвуча в почти всички слоеве на обществото. Лондонският печат, напротив, проявяваше престорена сдържаност и дори вестник „Times“ се съмняваше дали изобщо има *casus belli**. С какво се обяснява това явление? Палмерстон не беше сигурен дали кралските юристи са в състояние да намерят някакъв законен повод за война. Работата е в това, че една седмица и половина преди пристигането на „Ла Плата“ в Саутхемптън агенти на южната Конфедерация бяха направили от Ливерпул донос до английското правителство, че американски крайцери възнамеряват да отплуват от *английски* пристанища и да заловят господата Мейсън, Слайдел и т. н. в открито море; същевременно агентите молеха за намесата на английското правителство. Съобразявайки се със заключението на кралските юристи, правителството отклони тази молба. Оттук първоначално мирният и умерен тон на лондонския печат в противовес на войнственото нетърпение на народа. Но щом кралските юристи — атърни дженерал и атърни солиситор, и двамата членове на кабинета — изнамериха *технически* предлог за конфликт със Съединените щати, ролите на народа и печата се размениха. Военната треска в печата се засилваше толкова пове-

* — повод за война. *Ред.*

че, колкото тя отслабваше сред народа. В настоящия момент една война с Америка е толкова непопулярна сред всички слоеве на английския народ — с изключение на лицата, чиито интереси са свързани с памука, и на провинциалните дворянчета, — колкото оглушителен е войнственият вой на печата.

Но да хвърлим поглед на лондонския печат! Начело стои вестник „Times“, главният редактор на който, *Боб Лоу*, някога се подвизаваше в Австралия, като демагогски я подстрекаваше да се отдели от Англия. Той е второстепенен член на правителството, един вид министър на просветата, и просто креатура на Палмерстон. „Punch“²⁶⁷ е придворният шут на „Times“, който превръща неговите *sesquipedalia verba** в плоски остроумия и бездарни карикатури. Един от главните редактори на „Punch“ беше настанен от Палмерстон в Board of Health (Съвета по здравеопазването) с годишна заплата от 1 000 фунта стерлинги.

„Morning Post“ е отчасти лична собственост на Палмерстон. Друга част от това своеобразно предприятие е продадена на френското посолство. Остатъкът принадлежи на „haute volée“** и доставя най-точни сведения за придворните ласкатели и дамските шивачи. За това вестник „Morning Post“ се ползва сред английския народ със славата на *Дженкинс* (нарицателен образ на лакей) на печата.

„Morning Advertiser“ е обща собственост на „licensed victuallers“, т. е. на кръчмарите, които освен бира имат право да продават и ракия. Освен това този вестник е орган на английските *пиелисти*, а също и на *sporting characters*, т. е. на хората, които печелят от конни надбягвания, облози, боксови състезания и други такива. Редакторът на вестника г. *Грант*, който по-рано е работил във вестниците като стенограф и в литературно отношение е съвсем необразован човек, бе удостоен с честта да бъде канен на частните приеми на Палмерстон. Оттогава той се възхищава от „truly English minister“ (истински британския министър)²⁶⁸, когато при избухването на войната с Русия*** той бе изобличил като „руски агент“. Трябва да добавим, че набожните покровители на този ракиен вестник се намират под върховното командване на граф Шефтсбъри и че Шефтсбъри е зет на Палмерстон. Шефтсбъри е палата на *low church men*²⁶⁹, които присаждат светия дух върху нечестивия спирт на мъжествения „Advertiser“****.

* — високопарни думи. *Ред.*

** — „висшия свят“. *Ред.*

*** — Кримската война. *Ред.*

**** — Игра на думи: „spiritus“ означава „дух“, а също и „спирт“. *Ред.*

„Morning Chronicle“! *Quantum mutatus ab illo!** Близо половин век най-важният орган на партията на вигите и не злошастен съперник на „Times“, звездата на вестника побледня след войната на вигите²⁷⁰. Като претърпя всевъзможни метаморфози, той се превърна в реппу rare²⁷¹ и започна да се занимава със „сензации“, така например обяви се в защита на отровителя *Палмер*. По-късно вестникът се продаде на френското посолство, на което обаче скоро почна да се свида да хвърля парите си на вятъра. Тогава той се предаде с жар на антибонапартизъм, но с не по-голям успех. Най-послед вестникът намери дългоочакваните купувачи в лицето на господата Янси и Ман — агентите на южната Конфедерация в Лондон.

„Daily Telegraph“ е частна собственост на някой си *Леви*. Самият английски печат заклейми този вестник като *Палмерстонов* тоб rareг (вестник за тълпата). Наред с тази функция вестникът се занимава с *chronique scandaleuse*.** За „Telegraph“ е характерно, че след пристигането на новината за „Трент“ по заповед отгоре обяви *войната за невъзможна*. Натрапената му роля на достойнство и съдържаност бе толкова странна за самия него, че оттогава той напечатан половин дузина статии за проявените от него в този случай съдържаност и достойнство. Щом бе дадена заповедта за промяна на курса, вестникът се постара да се възнагради за натрапената му роля и да заглуши всичките си колеги с гръмки войнствени викове.

„Globe“²⁷² е правителственият вечерен вестник, който официално получава субсидии от всички правителства на вигите.

Вестниците на торите „Morning Herald“ и „Evening Standard“ принадлежат на една и съща будка; позицията им се определя от два мотива: от една страна, от традиционната омраза към „*бунтарските* английски колонии“, а от друга — от хроническата прзнота на тяхната кесия. Те знаят, че една война с Америка неизбежно ще събори сегашния коалиционен кабинет и ще прокара пътя за кабинет на торите. А с кабинета на торите ще се върнат официалните субсидии за „Herald“ и „Standard“. Ето защо дори гладни вълци, когато подушат плячка, не вият така силно, както тези вестници на торите, предвиждайки война с Америка и златния дъжд, който ще я последва!

От лондонския ежедневен печат заслужава да бъдат споменати още само „Daily News“ и „Morning Star“, които са противония, които крещат за война. „Daily News“ е скован в своите

* — Колко се е изменил той! (Вергилий, „Енеида“). *Ред.*

** — скандална хроника. *Ред.*

действия от връзката си с лорд Джон Ръсел, а на влиянието на „Morning Star“ (орган на Брайт и Кобден) вреди характерът му на „вестник, който е за мир на всяка цена“.

Повечето лондонски седмичници са само ехо на всекидневните вестници и следователно са предимно войнствено настроени. „Observer“²⁷³ служи срещу пари на правителството. „Saturday Review“ се стреми към esprit* и си въобразява, че го е намерил, като цинично се преструва, че стои над предразсъдъците на „хуманността“. За да демонстрират „esprit“, продажните адвокати, по-повече и даскали, които пишат в това списание, от избухването на гражданската война в Америка насам ръкопляскаат ухилени на робовладелците. По-късно, разбира се, те почнаха да тръбят за война заедно с „Times“. Те вече съставят военни планове срещу Съединените щати; тези планове поразяват със своето грубо невежество.

Като повече или по-малко достойни изключения трябва да се споменат „Spectator“, „Examiner“ и особено „Macmillan's Magazine“²⁷⁴.

И така, виждаме: общо взето лондонският печат — провинциалните вестници с изключение на вестниците, принадлежащи на памучните магнати, образуват похвален контраст — не представлява никой друг освен Палмерстон и отново Палмерстон. Палмерстон иска война, английският народ не я иска. Най-близките събития ще покажат кой ще победи в този двубой — Палмерстон или народът. Във всеки случай Палмерстон играе по-опасна игра, отколкото Луи Бонапарт в началото на 1859 г.²⁷⁵

Написано от Маркс на 25 декември 1861 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“, бр. 359
от 31 декември 1861 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

* — остроумие. *Ред.*

К. МАРКС

ШАРЛАТАНСТВОТО НА ФРЕНСКИЯ ПЕЧАТ. —
ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ПОСЛЕДИЦИ НА ВОЙНАТА

Лондон, 31 декември 1861 г.

Изглежда, че вярата в чудеса изчезва от една област само за да се установи в друга. Изгоните ли я от природата, тя възкръсва в политиката. Така поне смятат парижките вестници и техните съмишленици от телеграфната агенция и от агенциите за вестникарска информация. Така например парижки вестници от вчера съобщават: лорд Лайънс заявил на г. Сюзърд, че ще чака до 20 декември вечерта, но след това ще замине за Лондон, ако вашингтонският кабинет откаже да предаде арестуваните. Следователно парижките вестници са знаели още *вчера* какви мерки е взел лорд Лайънс *след* получаването на телеграмите, изпратени му с парахода „Европа“. Но и до *днес* в Европа още не е получена новината за пристигането на „Европа“ в Ню Йорк. *Преди* да са получили съобщение за пристигането на „Европа“ в Америка, „Patrie“ и К⁰ публикуват в Европа новини за събития, станали след пристигането на „Европа“ в Съединените щати. „Patrie“ и К⁰ очевидно смятат, че скоростта не е голямо чудо. Един тукашен вестник отбеляза в своята борсова статия, че тези парижки измислици, точно както и подстрекателските статии на някои английски вестници, служат не само на политическите спекулации на някои властници, но и в същата степен на *борсовите спекулации* на някои частни лица.

„Economist“, който досега беше един от най-гръмките глашатаи на военната партия, публикува в последния си брой писмото на *един ливерпулски търговец* и редакционна статия, в която предупреждава английската общественост да не подценява опасностите, които крие една война със Съединените щати. През 1861 г. Англия е внесла зърнени храни общо за 15 380 901 ф. ст.,

от които на Съединените щати са се падали близо 6 милиона фунта стерлинги. Англия би пострадала повече от невъзможността да купува американско жито, отколкото Съединените щати — от невъзможността да го продават. Освен това Съединените щати биха имали предимството на *по-бързата информация*. Решат ли да воюват, от Вашингтон веднага ще полетят телеграми за Сан Франциско и американските кораби в Тихия океан и в китайски води ще започнат военни действия много седмици, преди Англия да може да достави в Индия новината за войната.

От избухването на гражданската война насам американско-китайската търговия е намаляла в огромна степен, точно както и американско-австралийската търговия. Но доколкото тази търговия все още се води, товарите се купуват главно с английски кредитни писма, т. е. с английски капитал. Напротив, английската търговия, водена от Индия, Китай и Австралия, която винаги е имала значителни размери, се увеличи още повече след прекратяването на търговията със Съединените щати. Следователно американските капъорски кораби биха имали широко поле за дейност, а английските — сравнително малко. Английските капиталовложения в Съединените щати надвишават целия капитал, вложен в английската памучна промишленост, а американските капиталовложения в Англия са равни на нула. Английската флота превъзхожда американската, но далеч не както през време на войната от 1812—1814 г.

Ако американските капъорски кораби още тогава демонстрираха огромното си превъзходство над английските, какво ще бъде сега? За ефективна блокада на североамериканските пристанища, особено през зимата, не може да става и дума. По вътрешните водни пътища между Канада и Съединените щати — а надмощието тук има решаващо значение за сухопътната война в Канада — Съединените щати биха имали при започване на военните действия безусловно господство.

С една дума, ливерпулският търговец стига до следното заключение:

„Никой в Англия няма да се осмели да настоява за война само заради памука. За нас би било по-изгодно да храним три години всички памучни окръзи за държавна сметка, отколкото да воюваме за тях една година със Съединените щати.“

*Ceterum censeo*²⁷⁶, че *инцидентът с „Трент“* няма да доведе до война.

К. МАРКС

АМЕРИКАНОФИЛСКИ МИТИНГ

Лондон, 1 януари 1862 г.

Антивоенното движение сред *английския народ* се засилва и разраства от ден на ден. Многолюдни *митинги* в най-различни краища на страната настояват за *арбитражно* уреждане на конфликта между Англия и Америка. Меморандуми в същия смисъл ваяят върху шефа на кабинета, а независимият *провинциален печат* е почти единодушен в своята опозиция против войнствените кръсъци на лондонския печат.

По-долу привеждаме едно подробно съобщение за митинга, който се състоя миналия понеделник в *Брайтон*; той представлява особен интерес, защото е бил свикан по инициатива на работническата класа, а двамата главни оратори, господа *Кънингъм* и *Уайт*, са влиятелни членове на парламента, които принадлежат към онази част от камарата, която поддържа *правителството*.

Проектът на първата резолюция, внесен от г. *Ууд* (работник), гласи,

„че причината за конфликта между Англия и Америка е неправилно тълкуване на международното право, а не умишлено оскърбление на британския флаг; че поради това митингът е на мнение спорният въпрос да бъде предаден за арбитражно решение от някоя неутрална държава; че при тези обстоятелства една война с Америка не може да бъде оправдана с нищо, напротив, тя би била само осъдена от целия английски народ.“

В подкрепа на своето предложение г. *Ууд* между другото каза:

„Говори се, че това ново оскърбление било само последното звено на верига от оскърбления, които Америка е нанесла на Англия. Да приемем, че това е така; какво би показало в такъв случай дрънкането на оръжие в настоящия момент? То би показало, че докато Америка беше единна и силна, ние

търпеливо понасяхме нейните оскърбления, а сега, когато тя е в опасност, бърза да се възползваме от своята изгодна позиция, за да отмъстим за нанесеното оскърбление. Нима подобно поведение не би ни заклеймило като жалки страхливи в очите на цивилизования свят?"

Г-н Кънинггам:

"... В момента в Съюза се провежда открита *политика на освобождение* (ръкопляскания) и аз твърдо се надявам, че няма да бъде допусната никаква *интересенция* от страна на английското правителство (ръкопляскания)... Нима вие, свободни родени англичани, ще се оставите да бъдете въввлечени в една война против американската република? Защото такива са намеренията на „Times“ и на ония, които стоят зад този вестник... Апелирам към английските работници, които са най-много заинтересовани от запазването на мира, да вдигнат глас, а в случай на необходимост и ръка, за да предотвратят това голямо престъпление (гръмки ръкопляскания)... „Times“ използва всички средства, за да разпали войнствените страсти в нашата страна и да създаде с оскърбителните си нападки враждебно настроение сред американците... Аз не принадлежа към така наречената партия на мира. „Times“ поощрява политиката на Русия и употреби всички сили (в 1853 г.), за да подведе нашата страна да гледа спокойно военните завоевания на руските варвари на Изток. Аз бях между ония, които вдигнаха глас против тази погрешна политика. Когато в парламента бе внесен *законопроектът за заговорите*, който имаше за цел да улесни предаването на политическите емигранти, „Times“ не пестеше усилия да форсира прокарването на този законопроект в камарата на общините. Аз бях един от 99-те члена на камарата, които се противопоставиха на това посягателство върху свободите на английския народ и свалиха министъра (ръкопляскания). Този министър възглавява сега кабинета. Аз му предсказвам, че ако се опита да хвърли нашата страна във война с Америка без сериозни и убедителни основания, неговият план ще претърпи позорен провал. Уверен съм, че той ще претърпи ново позорно поражение, по-голямо от онова, което понесе във връзка със законопроекта за заговорите (гръмки ръкопляскания)... Не съм запознат с официалното послание, отправено до Вашингтон; но съгласно господстващото мнение кралските юристи препоръчали на правителството да застане на строго юридическото гледище, че мисарите на Юга не са могли да бъдат задържани без кораба, с който са пътували. На това основание като *conditio sine qua pop** трябва да бъде поискано предаването на Слайдел и Мейсън.

Да приемем, че народът, който живее отвъд Атлантическия океан, няма да позволи на своето правителство да предаде тези лица. Нима ще се оставите да бъдете въввлечени във война заради спасението на тези двама пратеници на робовладелците?... В нашата страна съществува партия на привържениците на войната против американската република. Спомнете си последната война с Русия. От публикуваните в Петербург тайни телеграми съвсем безспорно се изясни, че статиите, които „Times“ е публикувал през 1853 г., са били написани от едно лице, което е имало достъп до тайните руски държавни книжа и документи. Г-н *Лейърд* прочете тогава в камарата на общините най-фрапантните места от тези статии и „Times“ в своето смущение веднага промени тона си и още следващата сутрин почна да тръби за война... „Times“ неведнъж е нападал император Наполеон и е поддържал нашето правителство в искането му за неограничени кредити за построяване на сухопътни укрепления и плаващи батареи. След като нададе това тревожно предупреждение срещу Фран-

* — задължително условие. *Ред.*

дня, „Times“ иска сега чрез въвличането на нашата страна в една задатлантическа война да остави нашето крайбрежие незащитено срещу заплахите от страна на френския император... Трябва да се опасяваме, че сегашните големи военни приготовления се вършат не само във връзка с инцидента с „Трент“, но за случай на признаване на правителството на робовладелските щати. Ако Англия направи това, тя завинаги ще се покрие с незаличим позор.“

Г-н Уайт:

„Дължим да отбележим, че работническата класа е инициаторът на този митинг и че всички разходи по неговото организиране бяха поети от Комитета на работниците... Сегашното правителство никога не се е отличавало с голям такт, нито е било искрено и правдиво по отношение на народа... Никога нито за миг не съм вярвал, че е шо-годе възможно инцидентът с „Трент“ да доведе до война. Не на един член на правителството съм казвал в лицето, че нито един от тях не вярва във възможността за война поради инцидента с „Трент“. За какво са тогава тези огромни приготовления? Мисля, че Англия и Франция са се споразумели да признаят идната пролет независимостта на южните щати. Дотогава Великобритания ще успее да съсредоточи в американски води мощна флота. Канада ще бъде напълно подготвена за отбрана. Ако северните щати бъдат тогава склонни да използват признаването на южните щати като *casus belli**, Великобритания ще бъде готова...“

След това ораторът разгледа подробно опасностите, които крие една война със Съединените щати, напомни за симпатиите, които Америка е проявила във връзка със смъртта на генерал Хавлок, за помощта, която американските моряци оказаха на английските кораби в злосластното сражение на Байхе²⁷⁷, и т. н. На края той заяви, че гражданската война ще завърши с отменяване на робството и че поради това Англия безусловно трябва да бъде на страната на Севера.

След като събранието прие единодушно първата проекторезолюция, бе внесен, обсъден и приет меморандум до Палмерстон.

Написано от К. Маркс на 1 януари 1862 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“, бр. 5
от 5 януари 1862 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

* — повод за война. *Ред.*

К. МАРКС

КЪМ ИСТОРИЯТА НА СКРИТАТА ТЕЛЕГРАМА
НА СЮЪРД

Лондон, 14 януари 1862 г

Покойният инцидент с „Трент“ отново възкръсна, но този път като casus belli не между Англия и Съединените щати, а между английския народ и английското правителство. Новият casus belli ще бъде разгледан от парламента, който ще се събере следващия месец. Вие несъмнено вече сте обърнали внимание на полемиката на „Daily News“ и „Star“ против „Morning Post“ по повод скриването и отричането на мирната телеграма на Сюърд от 30 ноември, която американският пълномощен министър г. Адамс е прочел на лорд Джон Ръсел на 19 декември. Позволете ми сега да се върна на този епизод. В отговор на уверението на „Morning Post“, че телеграмата на Сюърд няма нищо общо със случая „Трент“, борсовите книжа спаднаха и милионни състояния преминаха от едни ръце в други, носейки на едни загуби, а на други печалба. Затова напълно необоснованата полуофициална лъжа на „Morning Post“, разобличена с публикуването на телеграмата на Сюърд от 30 ноември, предизвика огромно негодувание в търговските и промишлените кръгове.

На 8 януари след обед в Лондон се получи новината за мирното разрешение на конфликта. Още същата вечер „Evening Star“ (вечерно издание на „Morning Star“) отправи до правителството запитване относно скриването на телеграмата на Сюърд от 30 ноември. На следващата сутрин, 9 януари, „Morning Star“ даде следния отговор:

„Пита се, защо по-рано не се е чуло нищо за телеграмата на Сюърд, която г. Адамс е получил през декември? Това се обяснява много просто. Получената от г. Адамс телеграма не бе съобщена (not communicated) на нашето правителство.“

Същия ден вечерта „Star“ напълно опроверга „Post“, като обяви неговото „обяснение“ за жалко извѣртане. Телеграмата наистина не била „съобщена“ от Адамс на лорд Палмерстон и лорд Ръсел, а им била „прочетена“.

В събота, 11 януари, сутринта на сцената излезе „Daily News“ и въз основа на статията на „Morning Post“ от 21 декември доказа, че както този вестник, така и правителството са били по онова време много добре запознати с телеграмата на Сюърд и че те умишлено са изопачили нейното съдържание. Тогава правителството се притови за отстъпление. На 11 януари вечерта полуофициалният вестник „Globe“ заяви, че г. Адамс наистина съобщил на 19 декември телеграмата на Сюърд на правителството, но в нея „не се съдържало никакво предложение от страна на вашингтонския кабинет“, нито каквото и да било „непосредствено извинение за оскърблението на английския флаг“. Това срамежливо признание, че в продължение на три седмици английският народ е бил умишлено лъган, само наля масло в огъня, вместо да го угаси. Всички вестници на промишлените окръзи на Великобритания нададоха вик на негодувание, чието ехо прозвуча вчера най-после и във вестниците на торите. Забележете, че целият въпрос бе поставен на дневен ред не от политици, а от деловите кръгове. В днешния си брой „Morning Star“ пише по този повод:

„Лорд Джон Ръсел без съмнение също носи отговорност за скриването на истината; освен това той не направи нищо за опровергаването на лъжата на „Morning Post“, но той не е можел да продиктува толкова явно противоречията на истината, неизмеримо вредна статия на този вестник от 21 декември. На такава постъпка е способен само *един* човек; само министърът, който изфабрикува афганистанската война, бе способен да скрие мирното послание на Сюърд. Глулавата снизходителност на камарата на общините му прости едното престъпление; няма ли парламентът и народът да се обединят, за да го накажат за другото?“

Написано от К. Маркс на 14 януари 1862 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“, бр. 17
от 18 януари 1862 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

ДЪРЖАВЕН ПРЕВРАТ НА ЛОРД ДЖОН РЪСЕЛ

Лондон, 17 януари 1862 г.

Положението на лорд *Джон Ръсел* през време на неотдавнашната криза беше крайно неприятно дори за човек, цялата парламентарна дейност на когото доказва, че той рядко се е колебал да пожертвува действителна власт за официален пост. Никой не е забравил, че лорд Джон Ръсел трябваше да отстъпи на Палмерстон министър-председателския пост, но никой, изглежда, не помни, че той получи поста министър на външните работи от Палмерстон. Всички приемат като нещо съвсем естествено Палмерстон да ръководи от свое име кабинета, а от името на Ръсел — външната политика. Когато от Ню Йорк се получи първото известие за мирното разрешение на конфликта, вигите и торите почнаха да се надпреварват да възхваляват гръмка държавническата мъдрост на Палмерстон, без да удостоят неговия помощник, министъра на външните работи лорд Джон Ръсел, дори със скромна похвала. Той беше съвсем игнориран. Но едва бе избухнал скандалът заради *скритата* американска телеграма от 30 ноември, и името на Ръсел възкръсна от мъртвите.

Нападащи и защитници изведнъж направиха откритието, че *отговорният* министър на външните работи се нарича лорд *Джон Ръсел!* Сега обаче се изчерпи и търпението на Ръсел. Без да дочака откриването на парламента, противно на всички правителствени обичаи, той веднага публикува в официалния „*Gazette*“²⁸⁰ от 12 януари собствената си кореспонденция с лорд Лайънс. Тази кореспонденция доказва, че телеграмата на Сюзърд от 30 ноември е била прочетена от г. Адамс на лорд Джон Ръсел на 19 декември, че Ръсел изрично е признал тази телеграма като *извинение* за

действията на капитан Уилкс и че след декларацията на Ръсел г. Адамс е сметнал мирния изход на конфликта за сигурен. Какво става след това *официално* разкритие с „Morning Post“ от 21 декември, който отрече получаването на каквато и да било телеграма от Сюзърд във връзка с инцидента с „Трент“, какво става с „Morning Post“ от 9 януари, който обвини г. Адамс, че е скрил тази телеграма, какво става с всички крясъци за война на Палмерстоновия печат от 19 декември 1861 г. до 8 януари 1862 г.? Не-що повече! Телеграмата на лорд Джон Ръсел до лорд Лайънс от 19 декември 1861 г. доказва, че английският кабинет не е предявил *какъвто и да било военен ултиматум*; че лорд Лайънс не е получил инструкция да напусне Вашингтон седем дни след връчването на „този ултиматум“; че Ръсел е заповядал на пълномощния министър да избягва дори привидността на заплахата; и най-после, че английският кабинет е възнамерявал да вземе *окончателно решение* едва *след получаване* отговора на американското правителство. Следователно цялата гръмко възхвалявана от Палмерстоновия печат политика, която намери толкова много раболепни отзвучи на континента, се оказва празна химера. Тя никога не е била провеждана в действителност. Тя доказва само, както заявява днес един лондонски вестник, че Палмерстон „се е опитвал да провали официалната и задължителна за *отговорните* съветници на короната политика“.

Че *coup de main** на лорд Джон Ръсел порази Палмерстоновия печат като гръм от ясно небе, най-убедително доказва следният факт. Вчерашният брой на „Times“ *скри* кореспонденцията на Ръсел и не спомена нито дума за нея. Едва днес той препечатва на своите страници тази кореспонденция от лондонския „Gazette“, като я придружава с увод и въстъпителни бележки под формата на уводна статия, която грижливо заобикаля същинския спорен въпрос, *спорния въпрос между английския народ и английското правителство*, и го засяга само в сърдитата фраза, че „лорд Джон Ръсел се е попресилил, за да прочете в телеграмата на Сюзърд от 30 ноември някакво *извинение*“. Затова пък гневът на Юпитер Гръмовеержеца от Принтингхаус-скуер се излива в друга уводна статия, в която се доказва, че г. *Гилпин*, член на правителството, министър на търговията и привърженик на манчестерската школа, е недостоеен за своето място в правителството. Гилпин, бивш книжар, демагог и апостол на умереността, когото никой няма да сметне за герой, миналия вторник на митинг в Нортхемптон, който той представлява в парламента, престъпно призова английския

* — смелият удар. *Ред.*

народ да попречи чрез организирането на публични демонстрации за едно преждевременно признаване на южната Конфедерация, която той безпощадно заклейми като продукт на робовладелския строй. Като че ли — възмутено се провиква „Times“, — като че ли Палмерстон и Ръсел („Times“ сега отново си спомня за съществуването на лорд Джон Ръсел) не са се борили против робството през целия си живот! Разбира се, от страна на г. Гилпин бе нетактичност, *умишлена* нетактичност, да призовава английския народ да се бори против робовладелските симпатии на едно правителство, към което той самият принадлежи. Но както вече казахме, г. Гилпин не е герой. Цялата му кариера свидетелства, че той е твърде малко склонен към мъченичество. Неговата нетактичност бе проявена в *същия ден*, в който лорд Джон Ръсел извърши своя *coup de main*. Оттук можем да заключим, че английският кабинет съвсем не е „harpy family“* и че отделните му членове отдавна вече мислят за „развод“.

Руският епизод на драмата „Трент“ е не по-малко забележителен от нейния финал, разигран от английския кабинет. Русия, която през време на цялата тази шумотевица мълчаливо стоеше със скръстени ръце на заден план, сега внезапно се появява на авансцената, потупва г. Сюзърд по рамото и заявява, че най-после е настъпил моментът за окончателното уреждане на въпроса за морските права на неутралните страни. Както е известно, Русия се смята за призвана да поставя неотложните въпроси на цивилизацията в дневния ред на световната история в подходящия момент и на подходящото място. Русия ще стане неуязвима за морските държави, щом последните се откажат от своите права на воюваща страна по отношение на неутралните държави, а с това и от контрола върху износната търговия на Русия. Парижката конвенция от 16 април 1856 г., която на места *дословно* копира *руския договор* от 1780 г. за „въоръжен“ неутралитет против Англия, засега още не е *закон* в Англия. Каква ирония на съдбата би било, ако *англо-американският конфликт* завърши със санкционирането от английското правителство и английската корона на една отстъпка, която двама английски министри направиха на Русия на своя отговорност след завършването на *англо-руската война***!

Написано от К. Маркс на 17 януари 1862 г.

Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 20 от 21 януари 1862 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

* — „щастливо семейство“. *Ред.*

** — Кримската война. *Ред.*

К. МАРКС

РАБОТНИЧЕСКИ МИТИНГ В ЛОНДОН

Лондон, 28 януари 1862 г.

Работническата класа, така преобладаваща съставна част от едно общество, в което отдавна вече не съществува *селско съсловие*, няма, както е известно, свои представители в парламента. При все това тя не е без политическо влияние. Нито едно значително нововъведение, нито една решителна мярка не са били прокарани в тази страна* без *pressure from without* (натиск отвън), като или опозицията е прибегвала до такъв *pressure*** върху правителството, или правителството е упражнявало *pressure* върху опозицията. Под *pressure from without* англичаните разбират големите, извънпарламентарни народни демонстрации, които, разбира се, не могат да бъдат инсценирани без активното участие на работническата класа. През време на антиякобинската война *Пит* съумя да използва народните маси против вигите. Еманципацията на католиците, законопроектът за реформа, отменяването на житните закони, законопроектът за 10-часовия работен ден, войната с Русия, отхвърлянето на Палмерстоновия законопроект за заговорите²⁸¹ — всичко това беше резултат от бурни извънпарламентарни демонстрации, в които работническата класа, ту изкуствено подстрекавана, ту действайки спонтанно, се явяваше било в качеството на *personae dramatis****, било в качеството на хор, и играеше главната роля, или — според обстоятелствата — ролята на шумна тълпа. Толкова по-поразително е поведението на английска-

* — Англия. *Ред.*** — натиск. *Ред.**** — действувашо лице. *Ред.*

та работническа класа по отношение на гражданската война в Америка.

Мизерията на работниците от северните промишлени окръзи, предизвикана от затварянето на фабриките и намаляването на работното време *под предлог* на блокадата на робовладелските щати, не се поддава на описание и расте от ден на ден. Другите слоеве на работническата класа се намират в по-малко бедствено положение, но и те страдат жестоко от обратното въздействие на кризата в памучната промишленост върху останалите отрасли на промишлеността, от намаляването на износа на собствените и продукти за северните щати на Америка в резултат на тарифата на Морил и на пълното прекратяване на този износ за южните щати поради блокадата. Поради това английската намеса в американските работи е станала в настоящия момент за английската работническа класа въпрос за насъщния хляб. При това „natural superiors“ (естествените началства) на работниците не се спират пред никакви средства, за да разпалят гнева им против Съединените щати. Единственият все още съществуващ влиятелен и широко разпространен работнически орган, „*Reynolds's News paper*“, бе специално купен, за да повтаря всяка седмица от шест месеца насам в бесни пасквили *ceterum censeo*²⁸² за английска интервенция. Поради това работническата класа много добре разбира, че правителството само чака призови за интервенция отдолу, *pressure from without*, за да сложи край на американската блокада и на мизерията в Англия. При тези обстоятелства не може да не предизвиква учудване упоритостта, с която работническата класа мълчи или нарушава мълчанието си само за да издигне глас против интервенцията, *в защита* на Съединените щати. Това е ново блестящо доказателство за непоколебимата твърдост на английските народни маси, онази твърдост, която представлява тайната на мощта на Англия и благодарение на която през време на Кримската война и на въстанието в Индия обикновеният английски войник, да се изразим с хиперболичния език на Мадзини, изглеждаше полубог.

За да характеризираме „политиката“ на работническата класа, привеждаме по-долу едно съобщение за голям *работнически митинг*, състоял се вчера в Мерилебон, един от най-населените райони на Лондон.

Председателят, г. *Стедман*, откри митинга, заявявайки, че трябва да се вземе решение относно *приема*, който английският народ трябва да окаже на господата *Мейсън* и *Слайдел*.

„Необходимо е да се прецени дали тези господата идват, за да освободят робите от техните вериги или за да прибавят ново звено към тези вериги.“

Г-н Иейтс:

„В този случай работническата класа не може да мълчи. Двамата джеп-тъмни, които плават по Атлантическия океан за нашата страна, са агенти на робовладелски и тиранични щати. Те са в открит бунт против законната конституция на своята страна и идват тук, за да склонят нашето правителство да признае независимостта на робовладелските щати. Дълг на работническата класа е да каже сега своето мнение, за да не мисли английското правителство, че ние сме равнодушни зрители на неговата външна политика. Ние трябва да покажем, че парите, изразходвани от нашия народ за освобождение на робите, не трябва да отидат на вятъра. Ако нашето правителство действуваше честно, то от все сърце щеше да подкрепи северните щати при потушаването на този ужасен метеж.“

След обстойна защита на северните щати и забележката, че „резките тиради на г. Лъвджой против Англия са били предизвикани от оскърбителните нападки на английския печат“, ораторът предложи следната резолюция:

„Настоящото събрание смята, че агентите на метежиците, Мейсън и Слайдел, които сега са на път от Америка за Англия, съвсем не заслужават моралната подкрепа на английската работническа класа, защото са робовладелци и явни агенти на тираничната клика, която в настоящия момент е вдигнала бунт против американската република и е заклет враг на социалните и политическите права на работническата класа във всички страни.“

Г-н Уин подкрепи резолюцията. От само себе си се разбира, заяви той, че през време на пребиваването на Мейсън и Слайдел в Лондон трябва да се избягват всякакви лични оскърбления по техен адрес.

Г-н Николс, жител на „крайния север на Съединените щати“, както той сам се представи, а всъщност *advocatus diaboli**, изпратен на митинга от господата Янси и Ман, протестира против внесената резолюция.

„Аз съм тук, защото тук има свобода на словото. В нашата страна правителството от три месеца не позволява на никого да си отвори устата. Свободата е потъпкана не само на Юг, но и на Север. На Север има много противници на войната, но те не смеят да говорят. Не по-малко от двеста вестници са спрени или разгромени от тълпата. Южните щати имат същото право да се отделят от Севера, каквото Съединените щати имаха някога по отношение на Англия.“

Но въпреки красноречието на г. Николс първата резолюция бе приета единодушно. Тогава той стана отново:

„Ако вие упрекувате господата Мейсън и Слайдел, че са робовладелци, също то може да се каже за Вашингтон и Джеферсон и т. и.“

* — адвокат на дявола. *Ред.*

Г-н *Билс* опроверга *Николс* в обстойна реч и след това предложи втора резолюция:

„Предвид на зле скриваните усилия на „Times“ и други недобросъвестни вестници да заблудят английското обществено мнение относно събитията в Америка, да ни въвлекат под всякакъв предлог във война с милиони наши кръвни роднини и да използват временните затруднения на републиката, за да клеветят демократичните институции, настоящият митинг смята за извънредно важен дълг на работниците, тъй като те не са представени в сената на нацията, да изявяват своите симпатии към Съединените щати в тяхната титанична борба за запазването на Съюза; да разобличават позорната и безчестна позиция на вестник „Times“ и родствените му аристократически вестници, които се обявиха в защита на робовладеието; най-решително да се изкажат за политика на най-строга ненамеса в работите на Съединените щати и за уреждането на всички евентуални конфликти от назначени от двете страни делегати или арбитражни съдилища; да заклеймят политиката на война, провеждана от органа на борсовите спекуланти, и да изразят най-горещите си симпатии към стремежите на аболиционистите да постигнат окончателно разрешение на въпроса за робството.“

Тази резолюция бе приета единодушно, както и внесеното на края предложение „на американското правителство да бъде предаден чрез г. *Адамс* препис от взетите решения като израз на чувствата и становището на английската работническа класа“.

Написано от К. Маркс на 28 януари 1862 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“, бр. 32
от 2 февруари 1862 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

АНТИИНТЕРВЕНЦИОНИСТКИ НАСТРОЕНИЯ

Лондон, 31 януари 1862 г

Търговското величие на *Ливерпул* води своя произход от *търговията с роби*. Единственият принос, с който Ливерпул обогати поетичната литература на Англия, са одите за търговията с роби. Преди петдесет години *Уилберфорс* не можеше да стъпи в Ливерпул без риск за живота си. Както в миналия век търговията с роби, така през сегашния век търговията с продукта на робския труд — памука — образува материалната основа на могъществото на Ливерпул. Поради това не е чудно, че Ливерпул е центърът на английските приятели на сецесионистите. Той е всъщност *единственият* град на Обединеното кралство, в който през време на неотдавнашната криза можа да бъде устроен quasi публичен митинг в полза на една война със Съединените щати. И какво казва Ливерпул сега? Да чуем един от големите му ежедневници — „Daily Post“²⁸³.

В уводна статия, озаглавена „The cute Yankee“ („Хитрият янки“), между другото се казва:

„С присъщата си ловкост янките превърнаха една привидна загуба в реална печалба и принудиха Англия да служи на техните интереси... Наистина Великобритания засили своята мощ, но за какво? От основаването на Съединените щати янките винаги са настоявали плаващите под неутрален флаг пътници да имат привилегията да бъдат защитени от всякакво посегателство и нападение от страна на воюващите държави. Ние оспорихме най-енергично тази привилегия през време на антиякобинската война, на англо-американската война от 1812—1814 г. и неотдавна, в 1842 г., през време на преговорите между лорд Ашбъртон и държавния секретар Даниел Уебстър. Сега трябва да прекратим своята съпротива. *Принципът на янките победи*. Г-н Съърд констатира този факт, като заявява, че Англия по принцип е отстъпила и че в резултат на инициативата с „Треит“ Съединените щати са получили от нас една концесия, за

чието постигане те досега бяха изчерпали напразно всички средства на дипломатията и войната.“

Още по-важно е признанието на „Daily Post“ относно обрата в общественото мнение дори в Ливерпул.

„Конфедератите“ — пише той — „не са направили нищо, което да ги лъщи от досегашните симпатии. Тъкмо обратното! Те се бориха и дадоха огромни жертви. Ако не извоюват своята независимост, всеки трябва да признае, че те я заслужават. Както и да е, общественото мнение се обърна сега против техните претенции. До преди четири седмици те бяха храбреци (fine fellows). Сега ги обявяват за жалка банда (a very sorry set)... Нанстина е настъпил прелом. Антиробовладелската секта, която беше толкова утихнала през време на неотдавнашните народни вълнения, сега почна да се проявява и бълва змии и гуцери против търговията с хора и метежните робовладетци!... Не са ли покрити дори стените на нашия град с големи плакати, пълни с инсинуации и саркастични нападки срещу господата Мейсън и Слайдел, „авторите на проклетия закон за бегълците-роби“? ... Конфедератите загубиха от инцидента с „Трент“. Те разчитаха да спечелят от него, а той доведе до тяхната гибел. Те загубиха симпатиите на нашата страна и трябва колкото е възможно по-скоро да се примирят с това странно положение. С тях се отнесоха много лошо, но такава е положението (there will be no redress).“

След това признание на симпатизиращия на сецесионистите ливерпулски вестник лесно е да се разбере защо някои влиятелни Палмерстонови вестници внезапно заговориха сега, преди откриването на парламента, на съвсем друг език. Така например „Economist“ от миналата събота публикува статия под заглавие: „Трябва ли да спазваме блокадата?“

Авторът на статията изхожда преди всичко от безспорния *факт*, че блокадата съществувала *само на книга* и че, следователно, международното право позволявало тя да бъде нарушавана. Франция искала насилственото ѝ прекратяване. Поради това практическото разрешение на въпроса зависело от Англия, която имала важни и наложителни причини за подобна стъпка. Работата била там, че тя имала нужда от американския памук. Впрочем не е съвсем ясно как една „блокада, която съществува само на книга“, може да пречи на транспортирането на памук.

„И все пак — провиква се „Economist“ — Англия *трябва да спазва* блокадата“. След като привежда редица мними аргументи в полза на това гледище, авторът в края на краищата преминава към същността на въпроса.

„При такъв случай“ — пише той — „правителството би трябвало да се опира на подкрепата на цялата страна. Но в своята маса английският народ още не е *подготвен* за намеса, която поне привидно да означава, че ние поддържаме създаването на робовладелска република. Социалната система на Конфедерацията се основава върху робовладението; а федералистите направиха всичко, за да ни убедят, че робството е коренът на сецесията и че те са врагове на робст-

вото, а робството предизвиква у нас най-голямо отвращение... В това се крие истинската причина за заблуденото на народа. Разпадане, а не възстановяване на Съюза, независимост, а не поражение на Юга — ето единствено сигурния път за освобождението на робите. Ние се надяваме, че ще имаме случай да разясним това на нашите читатели. Но *засега това още не е ясно за всички. Мнозинството англичани мислят другояче.* И докато те упорито се придържат към това предубеждение, всяка интервенция на нашето правителство, която би ни поставила в активна опозиция срещу Севера и в мним съюз с Юга, би била лишена от каквато и да било искрена подкрепа от страна на английския народ.“

С други думи: опитът за подобна интервенция би довел до падане на правителството. С това се обяснява също защо „Times“ така решително се изказва против всякаква интервенция и за неутралитет на Англия.

Написано от К. Маркс на 31 януари 1862 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“, бр. 34
от 4 февруари 1862 г.*

Лечата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС
ПАМУЧНАТА КРИЗА

Преди няколко дни се състоя годишното събрание на *Манчестерската търговска камара*. Тя представлява Ланкашир, най-големия промишлен окръг на Обединеното кралство и центъра на британската памучна промишленост. Председателят на събранието г. *Е. Потър* и главните докладчици господа *Базли* и *Търнър* представяват Манчестер и част от Ланкашир в камарата на общините. Следователно от речите на събранието ние узнаваме *официално* каква позиция към американската криза ще заеме в „сената на нацията“ този важен център на английската памучна промишленост.

На *миналогодишното* събрание на търговската камара един от най-големите памучни магнати на Англия г. *Ашуърт* с пиндаровска високопарност възхвали нечуваното разрастване на памучната промишленост през последното десетилетие. Той изтъкна по-специално, че дори търговските кризи през 1847 и 1857 г. не предизвикали каквото и да било намаление на износа на английска памучна прежда и тъкани. Той обясни това явление с чудодейната сила на въведената в 1846 г. система на свободна търговия. Още тогава изглеждаше странно, че същата система, която не бе в състояние да спести на Англия кризите от 1847 и 1857 г., е способна да предпази от влиянието на тези кризи един *специален* отрасъл на английската промишленост — памучната индустрия. Но какво слушаме днес? Всички оратори, включително и г. Ашуърт, признават, че от 1858 г. е започнало небивало задръстване на азиатските пазари и че в резултат на масовото и непрекъснато нарастващо *свърхпроизводство* сегашният застои е трябвало да настъпи дори без Граждан-

ската война в Америка, тарифата на Морил и блокадата. Трудно е, разбира се, да се каже дали без тези отежняващи обстоятелства намалението на износа през последната година щеше да възлезе на 6 милиона фунта стерлинги, но няма нищо невероятно в това, че главните пазари на Азия и Австралия са осигурени с английски памучни изделия за 12 месеца.

Следователно, съгласно признанието на меродавната по този въпрос Манчестерска търговска камара сегашната криза на английската памучна промишленост е предизвикана не от американската блокада, а от английското свръхпроизводство. Но какви последици би имало за Англия продължаването на гражданската война в Америка? На този въпрос получаваме отново единодушния отговор: безмерни бедствия за работническата класа и разоряване на дребните фабриканти.

„В Лондон“ — отбеляза г. Читъм — „се говори, че сме имали достатъчно памук, за да продължаваме да работим. Но въпросът не е само в памука. Касае се преди всичко за неговата цена. При сегашните цени капиталът на фабрикантите бързо ще се стопи.“

Все пак търговската камара се изказа решително *против всякаква интервенция* в Съединените щати, макар че повечето от нейните членове са достатъчно повлияни от „Times“, за да смятат разпадането на северноамериканския Съюз за неизбежно.

„Интервенцията“ — заяви г. Потър — „е последното, което бихме препоръчали. Манчестер е последният град, който би направил подобно предложение. Нищо не може да ни принуди да препоръчваме нещо, което е безнравствено.“

Г-н Базли:

„По отношение на американската разпра трябва да се спазва най-строг принципът на ненамеса. Народът на тази велика страна трябва безпрепятствено да урежда собствените си работи.“

Г-н Читъм:

„Господстващото мнение в нашия окръг най-решително осъжда всяка намеса в американската разпра. Необходимо е ясно да се заяви това, защото в случай на съмнение другата страна би упражнила извънредно силен натиск върху правителството.“

И така, какво предлага търговската камара? Тя иска от английското правителство да отстрани всички пречки, които от страна на властите все още спъват отглеждането на памука в *Индия*. Тя иска по-специално отменяване на 10-процентовото вносно мито, с което се облагат в Индия английските памучни прежди и тъкани. Едва бе ликвидиран режимът на Остиндийската компания²⁸⁴, едва Източна Индия влезе в състава на Британската империя, и Палмер-

стон въведе чрез г. Уилсън въпросното вносно мито върху английските промишлени изделия в Индия, и то по същото време, когато продаде Савоя и Ница за англо-френския търговски договор. По този начин френският пазар бе до известна степен открит за английската промишленост, но в същото време в по-голяма степен ѝ бе закрит източноиндийският пазар.

Г-н Базли отбеляза по този повод, че след въвеждането на въпросното мито множество английски машини били изнесени за Бомбай и Калкута и че пак там били построени фабрики по английски образец. Тези фабрики се готвели да погълнат най-добри индийски памук. Ако към 10-процентовото вносно мито се прибавят и 15-процента за транспортни разходи, то изкуствено създадените по инициатива на английското правителство конкуренти са защитени с едно мито от 25%.

На събранието на магнатите на английската промишленост бе изразено изобщо крайно недоволство от протекционистката тенденция, която все повече и повече се разпространява в колониите, по-специално и в Австралия. Господа индустриалците забравят, че в продължение на сто и петдесет години колониите напразно протестираха против „колониалната система“ на метрополията. Тогава колониите искаха свобода на търговията, Англия настояваше за ограничителни мерки. Сега Англия проповядва свобода на търговията, а колониите намират, че протекционизмът, насочен против Англия, повече отговаря на техните интереси.

Написано от К. Маркс в началото на февруари 1862 г.

*Печата се по текста на вестника
Превод от немски*

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 38 от 8 февруари 1862 г.*

К. МАРКС

ДЕБАТИТЕ ПО АДРЕСА В ПАРЛАМЕНТА

Лондон, 7 февруари 1862 г.

Откриването на парламента представляваше невзрачна церемония. Отсъствието на кралицата и прочитането на тронното слово от лорд-канцлера лишиха тази церемония от всякакъв театрален ефект. Самото тронно слово е кратко, но съвсем неизразително. То рекапитулира *faits accomplis** на външната политика, а за тяхната оценка препраща към представените на парламента документи. Една единствена фраза предизвика известна сензация — фразата, в която кралицата „trusts“ (изказва надеждата), че „няма никакви основания да се опасяваме от нарушаване на мира в Европа“. Тази фраза в действителност означава, че европейският мир спада към областта на надеждата и вярата.

Господата, които направиха в двете камари предложение за отговора на тронното слово, бяха получили съгласно парламентарната практика съответно нареждане от министрите още преди три седмици. Техният отговор се състои обикновено от многословно повторение на тронното слово и от прекомерни ласкателства, които министрите си отправят от името на парламента. Когато в 1811 г. сър *Френсис Бърдет* изпревари официалните оратори с техния подготвен адрес и се възползва от случая да разкритикува рязко тронното слово, изглеждаше като че ли е застрашена самата *Magna Charta*²⁸⁵. Оттогава подобни ужаси повече не са се повтаряли.

Поради това от дебатите по тронното слово интерес представляват само „намеците“ на официалната опозиция и „контранаме-

* — свършените факти. *Ред.*

ците“ на министрите. Този път обаче дебатите представляваха по-скоро академически, отколкото политически интерес. Касаеше се за най-доброто надгробно слово за принц Алберт, който приживе твърде неохотно се подчиняваше на игото на английската олигархия. *Vox populi** присъди академическата палма на първенството на Дерби и Дизраели: на първия — като роден оратор, на втория — като изработен оратор.

„Деловата“ част на дебатите се въртеше около *Съединените щати, Мексико и Мароко*.

По въпроса за *Съединените щати Outs* (намиращите се в опозиция) превъзнасяха политиката на ns** (*beati possidentes****). *Дерби*, лидерът на консерваторите в камарата на лордовете, и *Дизраели*, лидерът на консерваторите в камарата на общините, бяха в опозиция не против кабинета, а един против друг.

Дерби изля преди всичко недоволството си поради липсата на „pressure from without“****. Той „се възхищавал“, каза той, от стоическото и пълно с достойнство поведение на фабричните работници. Що се отнасяло до фабрикантите, той не можел да ги похвали. За тях американският конфликт се оказал добре дошъл, защото свръхпроизводството и препълването на всички пазари без друго биха ги принудили да ограничат промишлеността.

По-нататък *Дерби* рязко нападна северноамериканското правителство, което „изложило себе си и своя народ на позорно унижение“ и не постъпило „джентълменски“, тъй като не проявило инициатива и не предало доброволно Мейсън, Слайдел и К⁰ и не се разкажало. Неговият секундант в камарата на общините, г. *Дизраели*, веднага разбра каква вреда нанасят нападите на *Дерби* на надеждите на консерваторите да дойдат на власт. Затова той се изказа в противоположния смисъл:

„Когато мисля за големите трудности, с които държавните дейци на Северна Америка трябваше да се борят, идвам до извода, че те ги преодоляха мъжествено и смело.“

От друга страна, *Дерби* с присъщата му последователност протестира против „новите учения“ за морското право. Англия открай време защищавала правата на воюващите държави против претенциите на неутралните страни. Наистина лорд Кларендон направи в 1856 г. в Париж „опасна“ отстъпка²⁸⁶. Но за щастие тя не била още ратифицирана от короната, така че „тя не променяла

* — Гласът на народа. *Ред.*

** — намиращите се на власт. *Ред.*

*** — блажените имаци. *Ред.*

**** — „иатиск отвън“. *Ред.*

нищо в международното право.“ Г-н *Дизраели*, явно по споразумение с правителството, съвсем не засегна този пункт.

Дерби одобрява водената от министрите политика на ненамеса. Времето за признаване на южната Конфедерация още не било настъпило, но той иска достоверни документи, за да може да се съди „доколко блокадата е ефективна и поради това юридически задължителна“. Лорд *Джон Ръсел* заяви, че правителството на Съединените щати отделило достатъчно кораби за блокадата, но я провеждало не навсякъде строго. Г-н *Дизраели* се въздържа да съди за характера на блокадата, но иска от министрите да представят документи за информацията. Той толкова по-настоятелно предупреждава против всяко прибързано признаване на Конфедерацията, тъй като в настоящия момент Англия се компрометирала със заплахи по адрес на една американска държава (Мексико), чиято независимост тя сама първа признала.

След *Съединените щати* дойде редът на *Мексико*. Нито един член на парламента не осъди войната, започната без обявяване на война, а намесата във вътрешните работи на една страна под лозунга за „Политика на ненамеса“ и коалицията на Англия, Франция и Испания за подчиняване на една полубеззащитна страна. В действителност *Оутс* само намекваха, че си запазват *Мексико* като предлог за партийни маневри. *Дерби* иска документи както относно конвенцията между трите велики сили, така и относно начина на нейното изпълнение. Той одобрява конвенцията, защото според него правилният път за всяка от договарящите се страни бил да отстоява своите претенции *независимо* от другата. Известни широко разпространени слухове го карат да се опасява, че поне една от трите велики сили — Испания — замисля операции, които излизат извън рамките на договора. (Като че ли *Дерби* действително допуска, че великата сила Испания може да се осмели да действа *против* волята на Англия и Франция! Лорд *Джон Ръсел* отговори: и трите държави преследват *една и съща* цел и внимателно ще избягват всичко, което би могло да попречи на мексиканците да уреждат въпросите на собственото им управление.

Г-н *Дизраели* в камарата на общините се въздържа да изказва каквото и да било мнение, преди да се е запознал с представените документи. Все пак той намира „декларацията на правителството за *подозрителна*“. Англия първа призна независимостта на *Мексико*. Това признаване ни напомня за един забележителен период в английската външна политика — периода на опозицията против Свещения съюз — и за един забележителен човек, *Кънинг*. Каква странна причина кара Англия да нанесе първия удар на мексиканската независимост? При това в най-кратък срок бе променен

предложът за интервенция. Отначало се касаеше за удовлетворение за щетите, причинени на английски поданици. Сега се говори за установяване на нови принципи на управление и за провъзгласяване на нова династия. Лорд Палмерстон се позовава на представените документи, на конвенцията, която забранявала на съюзниците „поробването“ на Мексико и натрапването на противна на народа форма на управление. Но същевременно той си отваря една дипломатическа вратичка. Той бил чувал да се говори, че една партия в Мексико искала да превърне републиката в монархия. Той не знаел колко силна е тази партия. Той „от своя страна желал само в Мексико да бъде образувано *някакво правителство*, с което да могат да преговарят чуждите правителства“. Той желал *следователно* образуването на „ново“ правителство. Той обявява *сегашното правителство на Мексико за несъществуващо*. Той дава на коалицията на Англия, Франция и Испания прерогативата на Свещения съюз да решава въпроса за съществуването и несъществуването на чужди правителства. „Това е всичко — скромно прибавя той, — към което се стреми правителството на Великобритания.“ Нищо повече!

Последният „открит въпрос“ на външната политика се отнасяше до *Мароко*. Английското правителство е сключило конвенция с Мароко, за да му даде възможност да плати своя дълг към Испания — дълг, който Испания никога не би могла да натрапи на Мароко без позволението на същата Англия. Както изглежда, някои лица са дали на Мароко паричен заем за срочните му плащания към Испания, като са ѝ отнели по този начин предложата за по-нататъшна окупация на Тетуан и за възобновяване на войната²⁸⁷. Английското правителство е гарантирало на тези лица по един или друг начин лихвите по техните заеми и от своя страна поема като гаранция управлението на мароканските митници. Дерби намери този начин за гарантиране независимостта на Мексико за „gather strange“ (твърде странен), но не изтръгна отговор от министрите. Г-н *Дизраели* в камарата на общините се спря малко по-подробно на тази транзакция, която имала „твърде неконституционен“ характер, тъй като министрите натрапвали на Англия нови парични задължения зад гърба на парламента. *Палмерстон* просто го препрати към представените „документи“.

През време на дебатите почти не бяха засегнати вътрешни въпроси. Дерби само предупреди да не се засягат „вълнуващи“ спорни въпроси като например въпроса за парламентарна реформа, като се има предвид „душевното състояние на кралицата“. Той е готов редовно да плаща на английската работническа класата на своето възхищение при условие, че тя понесе своето ли-

шаване от избирателни права със същия самоотвержен стоицизъм, както американската блокада.

Грешка би било от идиличното откриване на парламента да се съди за някакво идилично бъдеще. Напротив! Разтуряне на парламента или оставка на кабинета — гласи алтернативата на тазгодишната сесия. По-късно ще имаме случай да обосновем тази алтернатива.

*Написано от К. Маркс на 7 февруари 1862 г.
Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 42 от 12 февруари 1862 г.*

*Печата се по текста на вестника
Превод от немски*

К. МАРКС

АМЕРИКАНСКИ РАБОТИ

Президентът Линколн не се осмелява да направи една крачка напред, преди създаването на положение и всеобщото настояване на общественото мнение да направят невъзможно по-нататъшното прогакане. Но убедил се веднъж, че такъв повратен момент е настъпил, „old Abe“* изненадва и приятели, и врагове с някаква внезапна, по възможност безшумно проведена операция. Така например неотдавна той най-незабелязано предприе една неочаквана стъпка, която преди половин година можеше да му коства президентското кресло, а още няколко месеца по-рано щеше да предизвика буря от дебати. Имаме предвид *отстраняването на Мак-Клеелън* от поста commander in chief** на всички армии на Съюза. Най-напред Линколн замести военния министър Камерон с един енергичен и безцеремонен юрист, г. *Едвин Стантон*. Стантон веднага изпрати заповед до генералите Бюл, Халек, Бътлер, Шерман и до другите командувачи военни окръзи и началници на експедиционни отряди, че занаяпред всички заповеди, както официалните, така и секретните, те ще получават непосредствено от военното министерство и от своя страна ще трябва да представят докладите си непосредствено на военното министерство. Най-после Линколн издаде няколко заповеди, които подписа с принадлежащото му по конституцията звание „commander in chief of the Army and Navy“***. По този „безшумен“ начин на „младия Наполеон“²⁵⁹ бе отнето върховното командване на *всички* армии и бе оставено само командването на армията на Потомак, макар да му бе за-

* — „старият Ейб“ (Абрахам Линколн). *Ред.*** — главнокомандуващ. *Ред.**** — „главнокомандуващ армията и флотата“. *Ред.*

пазена титлата „commander in chief“. Поemanето на върховното командване от президента Линколн бе сполучливо означувано с успехите в Кентъки, Тенеси и по Атлантическото крайбрежие.

Постът commander in chief, който досега се заемаше от Мак-Клелън, бе завещан на Съединените щати от Англия и приблизително отговаря на званието grand connetable* в старата френска армия. През време на Кримската война дори Англия се убеди в нецелесъобразността на тази остаряла институция. Затова бе постигнат компромис, в резултат на който една част от предишните прерогативи на commander in chief бе предадена на военното министерство.

Ние още не разполагаме с необходимия материал, за да съдим за фабианската тактика²⁹⁰ на Мак-Клелън на Потомак. Но не подлежи на никакво съмнение, че неговото влияние е действувало подобно на спирачка върху воденето на войната изобщо. За Мак-Клелън може да се каже същото, което Маколи казва за Есекс:

„Военните грешки на Есекс произтичаха главно от неговата политическа перешителност. Той беше честен, но в никой случай горещо предан на делото на парламента и наред със сериозно поражение от нищо не се страхуваше толкова много, както от една решителна победа²⁹¹.“

Както и повечето офицери от редовната армия, получили образование в Уест-Пойнт²⁹², Мак-Клелън е повече или по-малко свързан чрез esprit de corps** със своите стари другари в неприятелския лагер. Всички те еднакво ревниво се отнасят към парвенютата измежду „цивилните“. Войната според тях трябва да се води чисто професионално с неизменната цел за възстановяването на Съюза върху старата му основа и поради това трябва преди всичко да бъде свободна от принципни и революционни тенденции. Хубав възглед за една война, която по своята същност е война на принципи! Първите генерали на английския парламент извършиха същата грешка.

„Но“ — казва Кромвел в своето обръщение към „опашката“ на Дъглия парламент от 4 юли 1653 г. — „как всичко се промени, щом начело застанаха хора, които изповядват а principle of godliness and religion!“***²⁹³

Вашингтонският вестник „Star“²⁹⁴, специален орган на Мак-Клелън, в един от последните си броеве заявява:

„Целта на всички военни комбинации на генерал Мак-Клелън е възстановяването на Съюза в абсолютна същия вид, в който той съществуваше преди метежа.“

* — върховен главнокомандуващ. *Ред.*

** — кастов дух. *Ред.*

*** — един принцип на благочестието и религията. *Ред.*

Не е чудно поради това, ако на Потомак, пред очите на главнокомандващия, армията се използваше за залавяне на роби! Неотдавна Мак-Клелън със специална заповед прогони от лагера музикантското семейство Кътчинсон, загдето пеело... песни против робството.

Освен тези „антитенденциозни“ демонстрации Мак-Клелън вземаше под своя закрила предателите в армията на Съюза. Така например той издигна Мейнард на по-висок пост, макар Мейнард, както доказват документите, публикувани от следствената комисия на камарата на представителите, да е действувал като агент на сецесионистите. Мак-Клелън успя да спаси от военен съд и в повечето случаи дори от уволнение всички военни изменници, като се почне от генерал Патерсон, предателството на когото реши поражението при Манасас, и се свърши с генерал Стоун, който *осъществи* поражението при Болс-Блъф в пряко споразумение с неприятеля. Следствената комисия на конгреса разкри най-поразителни факти в това отношение. Линколн реши да докаже с енергични действия, че с поемането на върховното командване от него е ударил часът на изменниците с генералски еполети и е настъпил *обрат* във военната политика. По негова заповед в 2 часа сутринта на 10 февруари генерал Стоун бе арестуван в леглото и докаран във форта Лафайет. Няколко часа по-късно бе издадена заповедта за арестуването му, подписана от *Стантон*; в нея бе формулирано обвинение в държавна измяна, по което ще се произнесе военен съд. Стоун бе арестуван и предаден на съд без генерал Мак-Клелън да бъде предварително уведомен.

Мак-Клелън явно бе решил, оставайки в бездействие и жънейки лаври в аванс, да не отстъпва първенството на никой друг генерал. Генералите Халек и Поп бяха взели решение за съвместна операция, за да принудят към решавашо сражение генерал Прайс, който веднъж вече бе спасен от Фримонт благодарение на намесата на Вашингтон. Една телеграма на Мак-Клелън им забрани да нанесат този удар. С аналогична телеграма на генерал Халек бе заповядано да не завзема форта Кълъмбъс в един момент, когато този форт бе наполовина наводнен. Мак-Клелън бе изрично забранил на генералите на запад да кореспондират помежду си. Проектираше ли се комбинирана операция, всеки от тях трябваше да се обръща най-напред към Вашингтон. Сега президентът Линколн им е върнал необходимата свобода на действия.

Колко изгодна е била за сецесионистите цялата военна политика на Мак-Клелън, най-добре доказват панегириците, с които „New-York Herald“ непрестанно го обсипва. Той е герой по вкуса на „Herald“. Прословутият *Бенет*, собственик и главен редактор на

„Herald“, по-рано господствуваше в правителствата на Пирс и Бюкнън чрез своите „специални представители“, alias* кореспонденти във Вашингтон. При правителството на Линколн той се опита да си извоюва пак същото положение по околен път, като за целта неговият „специален представител“ д-р Айвс, южняк и брат на един офицер, преминал към конфедератите, си спечели благодарно положението на Мак-Клелън. Изглежда, че под покровителството на Мак-Клелън този Айвс се е ползвал с големи привилегии по времето, когато начело на военното министерство стоеше Камерон. Той е очаквал очевидно от Стантон същите привилегии и затова на 8 февруари се отзовал във военното министерство, където военният министър, неговият главен секретар и няколко членове на конгреса тъкмо обсъждали военните мероприятия. Посочена му била вратата. Той се заинатил, но в края на краищата отстъпил, като заплашил, че „Herald“ ще открие огън против сегашното военно министерство, ако то го лиши от неговата „специална привилегия“ да се запознава във военното министерство по-специално с решенията на правителствените съвещания, с телеграмите, официалните съобщения и военните бюлетини. На другата сутрин, 9 февруари, д-р Айвс събрал у дома си целия генерален щаб на Мак-Клелън на закуска с шампанско. „Но нещастieto крачи бързо“**. Влязъл един подофицер с шестима войници, арестувал могъщия Айвс и го закарал във форта Мак Хенри, където той съгласно изричната заповед на военния министър „ще бъде държан под строг надзор като шпионин“.

Написано от К. Маркс около 26 февруари
1862 г.

Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 61 от 3 март 1862 г.

Печата се по текста на вестника
Превод от немски

* — иначе казано. Ред.

** Шилер. „Песен за камбаната“. Ред.

К. МАРКС

ПРИЯТЕЛИТЕ НА СЕЦЕСИОНИСТИТЕ
 В КАМАРАТА НА ОБЩИНИТЕ. —
 ПРИЗНАВАНЕТО НА АМЕРИКАНСКАТА БЛОКАДА

Лондон, 8 март 1862 г.

*Parturiunt montes!** Английските приятели на сецесионистите от момента на откриването на парламента заплашваха със „запитване“ по повод на американската блокада. Запитването най-после е направено в камарата на общините в твърде скромната форма на предложение, в което правителството се поканва да „представи допълнителни документи за състоянието на блокадата“, но дори това скромно предложение бе отхвърлено, без да се спазва формалността на поименното гласуване.

Г-н *Грегори*, депутат от Голуей, който отправи това запитване, още на миналогодишната сесия на парламента, наскоро след избухването на гражданската война, бе внесъл предложение за признаването на южната Конфедерация. На тазгодишната му реч не може да се откаже известна софистична ловкост. Единственият ѝ недостатък е, че се разпада на две части, от които едната отрича другата. В едната част се описва пагубното действие на блокадата върху английската памучна промишленост и *поради това* се иска прекратяване на блокадата. В другата част въз основа на представените от правителството документи, между които две заявления на господата Янси и Ман и на г. Мейсън, се доказва, че блокада изобщо не *съществува* освен на книга и че *затова* не трябва повече да се признава. Г-н Грегори подкрепяше своята аргументация с непрекъснати цитати от „*Times*“. Вестник „*Times*“, за който напомнянето за оракулските му мъдрости в този момент

* — *Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus!* (Планините раждат, ще се роди жалка мишка!) (Хораций. „Наука за поезията“.) *Ред.*

идва съвсем не навреме, благодарни на г. Грегори с *уводна статия*, в която публично го излага на присмех.

Запитването на г. Грегори бе подкрепено от г. *Бентинк*, краен тори, който от две години напразно се старее да предизвика в консервативния лагер сецесия от г. Дизраели.

Защитата на мнимите интереси на английската промишленост от г. Грегори, който представлява Голуей, незначителен пристанищен град в Западна Ирландия, и от г. Бентинк, който представлява Норфолк, чисто земеделски окръг, бе сама по себе си твърде забавно зрелище.

Против двамата се обяви г. *Форстер*, представител на Брадфорд, един от центровете на английската промишленост. Речта на Форстер заслужава да бъде разгледана по-отблизо, тъй като убедително доказва голословността на фразите за характера на американската блокада, разпространявани в Европа от приятелите на сецесионистите. Преди всичко, казва той, Съединените щати изпълниха всички изисквания от международното право формалности. Те не обявиха нито едно пристанище в състояние на блокада без предварителна прокламация, без специално официално съобщение за времето на установяване на блокадата и без да дадат срок от 15 дни, след изтичането на който се забранява влизането и излизането на всички чуждестранни неутрални кораби.

Приказките за „недействителност“ на блокадата от юридическа гледна точка се основават следователно само на честите случаи, при които тя била нарушавана. Преди откриването на парламента се казваше, че блокадата била нарушена от 600 кораба. Сега г. Грегори намалява този брой на 400. Неговите доказателства се основават на два списъка, от които единият връчен на правителството на 30 ноември от емисарите на Юга *Янси* и *Ман*, а другият, допълнителен списък — от *Мейсън*. Според Янси и Ман от обявяването на блокадата до 20 август тя е била нарушена от повече от 400 кораба било чрез влизане в пристанищата, било чрез излизане от тях. Но общият брой на влезлите и излезлите от пристанищата кораби възлиза съгласно официалните отчети на митниците само на 322. От тази цифра 119 са излезли в морето преди обявяването на блокадата, 56 — преди изтичането на разрешенния срок от 15 дни. Остават 147 кораба. От тези 147 кораба 25 са били речни лодки, доплавали от вътрешните райони на страната до Нови Орлеан, където стоят неизползвани; 106 кораба са били каботажни и всички, с изключение на три кораба, по израза на самия г. Мейсън, са „quasi inland“* кораби. От тези 106 кораба

* — „годни почти изключително за вътрешно плаване“. *Ред.*

66 са плавали между Мобиле и Нови Орлеан. Всеки, който познава тези брегове, разбира колко абсурдно е да се нарича нарушаване на блокадата плаването на един кораб зад лагуните, когато той почти не излиза в открито море, а само се движи покрай брега. Същото важи за корабите, които плават между Савана и Чарлстон, където те се движат между острови и тесни издатини на сушата. По думите на английския консул Бънч тези плоскодъжни кораби се появявали в открито море само за няколко дни. Като се приспаднат 106-те каботажни кораба, остават 16 кораба, отплували за чуждестранни пристанища, от които 15 за американски пристанища, главно за Куба, и 1 за Ливерпул. „Корабът“, пристигнал в Ливерпул, е шхуна, така както и всички останали „кораби“ с изключение на един стражеви кораб.

Много се говори — се провикна г. Форстер — за мнима блокада. Но не е ли този списък на господата Янси и Ман мним списък? На подобен анализ той подложи допълнителния списък на г. Мейсън и показа, че броят на измъкналите се крайцери възлиза само на 3 или 4, докато през последната англо-американска война²³⁵ не по-малко от 516 американски крайцери пробиха английската блокада и смущаваха английските брегове. „Напротив, тази блокада бе изключително ефективна от момента на нейното обявяване.“

По-нататъшни доказателства дават отчетите на английските консули, и особено южните ценоразписи. На 11 януари премията за износ на памук за Англия достигна в Нови Орлеан 100%, печалбата от вноса на сол — 1500%, а печалбата от военна контрабанда бе несравнено по-висока. Въпреки тези съблазнителни перспективи за печалба, бе еднакво невъзможно да се превозва както памук за Англия, така и сол за Нови Орлеан или Чарлстон. В действителност г. Грегори се оплаква не от това, че блокадата е неефикасна, а от това, че е прекалено ефикасна. Той ни призовава да сложим край на блокадата, а с това и на парализирането на промишлеността и търговията. Един отговор гласи: „Кой призовава камарата да наруши блокадата? Представителите на бедстващите окръзи ли? Раздава ли се този призив от Манчестер, където са принудени да затварят фабриките, или от Ливерпул, където корабите си стоят в доковете по липсата на товари? Напротив Той се раздава от Голуей и се поддържа от Норфолк.“

Сред приятелите на сецесионистите се прояви и г. Линдси, голям корабостроител от Северен Шилдс. Линдси бе предложил своите докове на Съюза и за тази цел ходи до Вашингтон, където прегърпя огорчението да получи отказ на своите делови предложения. Оттогава той насочи симпатиите си към сецесионистите.

Дебатите бяха приключени с една обширна реч на сър. Р. Палмър, дженерал-солиситор, който говори от името на правителството. С юридическа задълбоченост той доказва валидността и ефективността на блокадата от гледна точка на международното право. При това той всъщност разби на пух и прах, както го упрекна лорд Сесил, „новите принципи“, провъзгласени в Парижката конвенция от 1856 г. Между другото той изрази своето учудване от това, че г. Грегори и К^о се осмеляват да се позовават в един английски парламент на авторитета на г. Отфъой. Действително това е току-що открит „авторитет“ в бонапартисткия лагер. Статиите на Отфъой в „Revue contemporaine“²⁹⁶ върху морското право на неутралните страни доказват или пълно невежество или *mauvaise foi** по заповед отгоре.

С пълното фиаско на парламентарните приятели на сецесионистите по въпроса за блокадата отпадат всички изгледи за разрив между Англия и Съединените щати.

Нписано от К. Маркс на 8 март 1862 г.

Нпечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 70 от 12 март 1862 г.

Печата се по текста на вестника.

Превод от немски

* — недобросъвестност. Ред.

К. МАРКС и Ф. ЕНГЕЛС

ГРАЖДАНСКАТА ВОЙНА В АМЕРИКА

От каквато и гледна точка да разглеждаме гражданската война в Америка, тя представлява зрелище, което няма равно на себе си в летописите на военната история. Огромните размери на територията, за която се води борбата; широко разтегленият фронт на оперативните линии; огромните маси на неприятелските армии, чисто създаване едва ли можеше да се опре на някаква съществуваща по-рано организационна база; баснословните разходи за издръжката на тези армии; начинът на тяхното ръководство и общите тактически и стратегически принципи на водене на войната — всичко това е съвсем ново за европейския наблюдател.

Сецесионисткият заговор, който бе организиран дълго преди избухването на войната и се ползваше с покровителството и поддръжката на правителството на Бюкънън, даде на Юга възможност да действа пръв — предимство, с което той единствено можеше да се надява да постигне целта си. Застрашен от населяващите неговата територия роби и от значителни юнионистки елементи сред самите бели, с две трети по-малко свободно население, отколкото Северът, но по-готов за нападение поради масата авантюристично настроени безделници, укрили се на територията му, Югът можеше да постигне успех само при бързо, смело, почти безразсъдно настъпление. Успееха ли южняците да завземат Сент Луис, Цинцинати, Вашингтон, Балтиморе и може би Филадельфия, те можеха да разчитат на паника, през време на която дипломацията и подкупът можеха да осигурят признаването на независимостта на всички робовладелски щати. Но при неуспех на тази първа атака, поне в решаващите пунктове, тяхно-

то положение неизбежно щеше да се влошава с всеки ден, докато в същото време Северът щеше да се засилва. Това обстоятелство беше правилно преценено от лицата, които наистина в бонапартовски дух бяха организирали сецесионисткия заговор. Те откриха кампанията по съответен начин. Техните банди от авантюристи прегазиха Мисури и Тенеси, докато по-редовните им войски нападнаха Източна Вирджиния, подготвяйки *coup de main** срещу Вашингтон. Неуспехът на този удар би означавал *от военна гледна точка*, че цялата кампания на южняците е загубена.

Северът излезе на арената на военните действия неохотно и лениво, както трябваше да се очаква при неговото по-високо промишлено и търговско развитие. Социалният механизъм тук е несравнено по-komplициран, отколкото на Юг, и беше необходимо много повече време за насочването му по този необикновен път. Вербуването на доброволци за три месеца беше голяма, но може би неизбежна грешка. Политиката на Севера се състоеше в това, на първо време да се ограничи с отбрана на решаващите пунктове, да организира силите си, да ги обучава в операции от малък мащаб, без да ги излага на риска на решителни сражения, и най-после, когато организацията бъде заздравена достатъчно и от армията бъдат повече или по-малко отстранени предателските елементи, да премине към енергично, непрекъснато настъпление и преди всичко да си върне Кентъки, Тенеси, Вирджиния и Северна Каролина. Превръщането на гражданите във войници на Север изискваше повече време, отколкото на Юг. Но веднъж осъществено, можеше да се разчита на индивидуалното превъзходство на северняците.

Общо взето, като не се смятат грешките, които се дължаха по-скоро на политически, отколкото на военни причини, Северът действуваше съобразно с гореспоменатите принципи. Малката война в Мисури и Западна Вирджиния, от една страна, защити населението, вярно на Съюза, а, от друга, приучи войските на бойна дружба и на стрелба, без да ги излага на опасността от сериозни поражения. Позорът при Бул-Рън²⁹⁷ беше отчасти резултат на старата грешка да се набират доброволци за три месеца. Глупост беше необучени новобранци да бъдат хвърлени във фронтална атака срещу една силна позиция, на тежък терен и против един едва ли огъстъпващ им по численост противник. Паниката, която завладя войските на Съюза в решителния момент и причините за която и досега още не са изяснени, не можеше да учуди хора, що-годе запознати с историята на народните войни. Подобни неща се слу-

* ← внезапен удар. *Ред.*

чвах много често с френските войски през 1792—1795 г., но това не им попречи да удържат победите при Жемап, Фльорюс, Монтеноте, Кастилионе и Риволи²⁹⁸. Плоските шеги на европейския печат по повод паниката при Бул-Рън могат да бъдат извинени само с едно — със самохвалството на част от североамериканския печат, което я предшестуваше.

Шестмесечното затишие след поражението при Манасас беше използвано по-добре от Севера, отколкото от Юга. Войските на северняците получиха по-големи попълнения, отколкото южняците, и освен това техните офицери получиха по-правилни инструкции; дисциплината и обучението на войските тук не се сблъскаха със същите пречки, както на Юг. Предателите и негодниците, които се бяха промъкнали в армията, постепенно бяха отстранени и периодът на булърънската паника принадлежи към миналото. Разбира се, към армиите на двете страни не може да се прилага същата мярка, с която се мерят големите европейски армии или дори предишната редовна армия на Съединените щати. Наистина Наполеон можеше да обучи в лагерите батальони новобранци за един месец, на втория месец да ги изпрати на поход, а на третия да ги хвърли в бой, но тогава всеки батальон получаваше достатъчен брой опитни офицери и подофицери, всяка рота — по няколко стари войници, а в деня на боя младите войници образуваха общи бригади с ветераните и биваха, тъй да се каже, обработени от тях. Всички тези условия липсват в Америка. Без значителния брой опитни във военното дело хора, имигрирали в Америка вследствие на европейските революционни вълнения от 1848—1849 г., за организирането на юнионистката армия щеше да бъде нужно много повече време. Незначителният брой убити и ранени в сравнение с общия брой на участвувалите в боевете хора (средно един на двадесет) доказва, че повечето сражения, дори последните боеве в Кентъки и Тенеси, са били водени главно с огнестрелно оръжие, и то на значително разстояние, и че случайните атаки на нож или са били бързо прекъсвани от огъня на противника, или са го обръщали в бягство, преди да се е стигало до ръкопашен бой. Междувременно благодарение на успешното напредване на Бюл и Халек през Кентъки и Тенеси новата кампания започва при по-добри изгледи за успех.

Като си върна Мисури и Западна Вирджиния, Съюзът започна кампанията с настъплението срещу Кентъки. Тук сецесионистите имаха три силни позиции, укрепени лагера: Кълъмбъс на Мисисипи — на левия фланг, Боулинг Грийн — в центъра, и Мил Спрингс на Къмберланд ривър — на десния фланг. Техният фронт се простираше на повече от 300 мили от запад на изток. Дължи-

ната на този фронт не позволяваше на трите групи армии да се поддържат взаимно и даваше възможност на юнионистите да ги нападат поотделно с превъзхождащи сили. Голямата грешка в разположението на войските на сецесионистите произтичаше от техния опит да държат в свои ръце всички позиции. Един единствен силно укрепен лагер в центъра, предназначен за арена на решителното сражение и зает от главната маса войски, щеше да бъде несравнено по-изгоден за отбраната на Кентъки. Той или щеше да привлече главните сили на юнионистите, или щеше да ги постави в опасно положение, ако се опитат да напреднат, без да държат сметка за една такава силна концентрация неприятелски войски.

При тези обстоятелства юнионистите решиха да атакуват последователно трите споменати лагера, да подмамят противника да излезе от тях и да го принудят да приеме борбата в открита местност. Този план, съставен по всички правила на военното изкуство, беше изпълнен бързо и енергично. Към средата на януари един корпус юнионисти, наброяващ около 15 000 души, настъпи срещу Мил Спрингс, който беше зает от 10 000 сецесионисти. Юнионистите маневрираха така, че накараха противника да помисли, че има пред себе си само слаб разузнавателен отряд. Генерал Цоликофер веднага се хвана на въдицата, излезе от своя укрепен лагер и атакува юнионистите. Той скоро се убеди, че има работа с превъзхождащ го противник. Той падна в боя, а неговите войски претърпяха също такава съкрушително поражение, както и юнионистите при Бул-Рън. Но този път победата беше използвана по съвсем друг начин. Победителите преследваха по петите разбитата армия, докато тя се добра до своя лагер в Мил Спрингс сломена, деморализирана, без полска артилерия и без обоз. Този лагер беше разположен на северния бряг на Къмберланд ривър, така че в случай на ново поражение войските нямаха друг път за отстъпление, освен да се прехвърлят през реката с малкото параходи и лодки. Изобщо почти всички лагери на сецесионистите бяха разположени на *неприятелския* бряг на реката. Подобна позиция, когато в тила има мост, е не само правилна, но и твърде изгодна. В такъв случай лагерът служи като предмостово укрепление и дава възможност на командването да хвърля по свое усмотрение намиращите се в него войски на който си иска бряг на реката, с което се осигурява пълен контрол върху нея. Но един лагер на неприятелския бряг на реката без мост в тила при несполучлив бой отрязва пътя за отстъпление и принуждава войските да капитулират или ги обрича на изстребление и удавяне, както се случи с юнионистите при Болс-Блъф на неприятелския бряг на

Потомак, където ги беше завело предателството на генерал Стоун²⁹⁹.

Добрали се до своя лагер в Мил Спрингс, разбитите сецесионисти веднага разбраха, че или трябва да отблъснат една атака на противника срещу укрепленията им, или да капитулират в много скоро време. След урока, който получиха сутринта, те бяха загубили вяра в съпротивителните си сили. Затова когато на другия ден юнионистите тръгнаха в атака срещу лагера, те откриха, че неприятелят е използвал нощта, за да се прехвърли през реката, като е изоставил лагера, обоза, артилерията и всичките си запаси. По този начин крайният десен фланг на отбранителната линия на сецесионистите беше изтласкан към Тенеси, а Източен Кентъки, където масата от населението е настроена враждебно към робовладелската партия, отново премина в ръцете на юнионистите.

По същото време — към средата на януари — започнаха приготовленията за изгонването на сецесионистите от Кълъмбъс и Боулинг Грийн. Екипирана беше силна флотилия от лодки, въоръжени с мортири, и бронирани канонерки и навсякъде бе разпространена новината, че тя щяла да придружава една многобройна армия, напредваща по Мисисипи от Кейро към Мемфис и Нови Орлеан. Обаче всички демонстрации по Мисисипи бяха само лъжлив маньовър. В решителния момент канонерките бяха прехвърлени в Охайо ривър, а оттам в Тенеси ривър, по която те стигнаха до форта Хенри. Този пункт заедно с форта Донелсън на Къмберланд ривър образуваше втората отбранителна линия на сецесионистите в Тенеси. Позицията беше добре избрана, защото в случай на отстъпление зад Къмберланд реката щеше да прикрива техния фронт, а Тенеси — левия им фланг, докато тясната ивица земя между двете реки беше достатъчно защитена от двата гореспоменати форта. Но с бързи действия юнионистите пробиха втората линия, преди да бяха атакували левия фланг и центъра на първата линия.

През първата седмица на февруари канонерките на юнионистите се появиха пред форта Хенри, който след кратка бомбардировка се предаде. Гарнизонът се измъкна към форта Донелсън, тъй като сухопътните сили на експедиционния отряд бяха недостатъчни да обкръжат форта Хенри. След това канонерките се върнаха надолу по Тенеси ривър, минаха нагоре по Охайо ривър и от тук се насочиха по Къмберланд ривър към форта Донелсън. Една единствена канонерка се насочи смело нагоре по Тенеси през самото сърце на щата Тенеси, премина през щата Мисисипи и стигна до Флоренс в северната част на Алабама, където редица блата и

плитчини (известни под името *Mussel Shoals**) правят реката неплавателна. Фактът, че една единствена канонерка може да измине този дълъг не по-малко от 150 мили път и след това да се върне обратно, без нито веднъж да бъде нападната, доказва, че в района на реката преобладават настроения в полза на Съюза и че за юнионистките войски ще бъде много изгодно, ако проникнат тук.

Речната флотилия по Къмберланд съгласуваше операциите си с действията на сухопътните сили по командуването на генералите Халек и Грант. Сецесионистите в Боулинг Грийн бяха заблудени относно движенията на юнионистите. Затова те продължаваха да си стоят спокойно в своя лагер, докато една седмица след падането на форта Хенри фортът Донелсън беше обкръжен откъм сушата от 40-хилядна армия на юнионистите и застрашен откъм реката от силна флотилия канонерки. Подобно на лагера в Мил Спрингс и на форта Хенри фортът Донелсън също бе обърнат с тил към реката, без мост за в случай на отстъпление. Това беше най-силната от всички крепости, атакувани досега от юнионистите. Укрепленията на форта бяха построени много грижливо, а самата крепост бе достатъчно голяма, за да даде убежище на нейния 20-хиляден гарнизон. В първия ден на атаката канонерките заставиха да замлъкне огънят на обърнатите към реката батареи и обстрелваха вътрешните укрепления, докато сухопътните войски изтласкаха неприятелските форпостове и принудиха главната маса на сецесионистите да потърси закрила непосредствено при оръдията на форта. На втория ден канонерките, които предишния ден бяха много пострадали, са действували изглежда слабо. Затова пък сухопътните войски трябваше да издържат продължително и на места твърде тежко сражение с отрядите на гарнизона, които се опитваха да пробият десния фланг на противника, за да си осигурят път за отстъпление към Нашвил. Но една енергична атака на десния фланг на юнионистите срещу левия фланг на сецесионистите и значителните подкрепления, които получи левият фланг на юнионистите, решиха изхода на сражението в полза на атакуващите. Някои външни укрепления бяха взети с шум. Гарнизонът, изтласкан във вътрешните отбранителни линии, без шансове за отстъпление и явно неспособен да даде отпор на една нова атака на следващата сутрин, се предаде още на другия ден без всякакви условия.

С форта *Донелсън* в ръцете на юнионистите паднаха артилерията, обозът и военните запаси на противника; 13 000 сецесио-

* — Мъсъл Шолс (мидени плитчини). *Ред.*

нисти се предадоха в деня на завземането на форта, още 1 000 души — на следващия ден, и щом предните части на победителя се появиха при Кларксвил — град, разположен по-нагоре по течението на Къмберланд, той им отвори вратите си. И тук имаше голямо количество провизии, складирани за сецесионистите.

В завземането на форта Донелсън има едно загадъчно обстоятелство: бягството на генерал Флойд с 5 000 души на втория ден след започването на бомбардировката. Тези бегълци бяха твърде много, за да бъдат прекарани незабелязано през нощта с параходи. При известни предохранителни мерки от страна на нападащите те нямаше да могат да се измъкнат. Седем дена след капитулацията на форта Донелсън федералистите завзеха Нашвил. Разстоянието между тези два пункта е около 100 английски мили и преходите по 15 мили на ден по жалките пътища и през най-неблагоприятното време на годината правят чест на юнионистките войски. Щом научиха за падането на форта Донелсън, сецесионистите опразниха Боулинг Грийн; една седмица по-късно те изоставиха Кълъмбъс и се оттеглиха на един остров на Мисисипи, на 45 мили по на юг. По този начин Съюзът си върна целия Кентъки. Но Тенеси сецесионистите могат да задържат само ако дадат и спечелят едно голямо сражение. Говори се, че за тази цел те действително са съсредоточили 65 000 души. Нищо обаче не пречи на юнионистите да изкарат срещу тях превъзхождащи ги сили.

Ръководството на кентъкската кампания от Съмърсет до Нашвил заслужава най-голяма похвала. Завладяването на една толкова обширна област и напредването от Охайо до Къмберланд само за един месец говорят за енергия, решителност и бързина, които рядко са достигани от редовните армии в Европа. Сравнете например бавното напредване на съюзниците от Маджента до Солферино в 1859 г.³⁰⁰, и то без да преследват отстъпващия противник, без всякакви опити да отрежат изоставашите или да обходят и обкръжат цели войскови части на неприятелската армия.

Халек и особено Грант са прекрасен пример за решително водене на войната. Без да обръщат ни най-малко внимание нито на Кълъмбъс, нито на Боулинг Грийн, те съсредоточават силите си срещу главните пунктове — форта Хенри и форта Донелсън, бързо и енергично ги атакуват и именно с това правят положението на Кълъмбъс и Боулинг Грийн неудържимо. След това те веднага се насочват към Кларксвил и Нашвил, без да дадат време на отстъпващите сецесионисти да заемат нови позиции в Северен Тенеси. През време на това стремително преследване сецесионисткият корпус в Кълъмбъс остава напълно отрязан от центъра и десния фланг на своята армия. Английските вестници неоснователно кри-

тикуваха тази операция. Дори атаката на форта Донелсън да беше се провалила, сецесионистите при Боулинг Грийн, държани в шах от войските на генерал Бюл, не можеха да отделят достатъчно хора, които да дадат възможност на гарнизона да преследва разгромнените юнионисти в открита местност или да застраши тяхното отстъпление. От друга страна, Кълъмбъс е толкова отдалечен, че изобщо не можеше да попречи на движенията на Грант. И наистина, след като юнионистите прочистиха Мисури от сецесионистите, Кълъмбъс загуби всякакво значение за последните. Войските, които образуваха неговия гарнизон, трябваше да ускорят отстъплението си към Мемфис или Арканзас, за да избягнат опасността от безславно предаване.

В резултат на очистването на Мисури и на връщането на Кентъки театърът на военните действия се стесни толкова, че различните армии въздействуват върху цялата оперативна линия до известна степен съвместно и могат да се домогват до определени резултати. С други думи, войната едва сега взема *стратегически* характер и географската конфигурация на страната придобива нов интерес. Задачата на генералите на армията на Севера сега е да намерят ахилесовата пета на памукопроизводителните щати.

До завземането на Нашвил между армията в Кентъки и армията на Потомак не бе възможна каквато и да било стратегическа общност. Те бяха много отдалечени една от друга. Те се намираха на една и съща фронтова линия, но оперативните им линии бяха съвсем различни. Едва след победоносното настъпление в Тенеси операциите на Кентъкската армия придобиха значение за целия театър на военните действия.

Инспирираните от Мак-Клеълън американски вестници вдигат голям шум около плана „Анаконда“. Съгласно този план метежниците трябва да бъдат обкръжени от един огромен обръч от армии, който все повече и повече да се стяга и на края да задуши противника. Това е чиста детинщина. Това е възраждане на избрегената в Австрия към 1770 г. така наречена „*кордонна система*“³⁰¹, която тъй упорито, но и винаги толкова несполучливо се прилагаше от 1792 до 1797 г. срещу французите. При Жемап, Фльорюс и особено при Монтеноте, Милезимо, Дего³⁰², Кастилионе и Риволи на тази система беше сложен край. Французите разсичаха „анакондата“ на две, като нанасяха удар в един пункт, на който бяха съсредоточили превъзхождащи сили. След това отделните части на „анакондата“ се разсичаха последователно.

В гъсто населените и повече или по-малко централизирани държави винаги има един център, чието завземане от неприятеля лишава нацията от възможност за по-нататъшна съпротива. Бле-

стящ пример в това отношение е Париж. Но робовладелските щати нямат такъв център. Те са рядко населени, в тях има малко големи градове, и то само по крайбрежието. Пита се: съществува ли все пак един военен притегателен център, със загубването на който би бил пречупен гръбнакът на тяхната съпротива, или те, подобно на Русия в 1812 г., не могат да бъдат завладени, без да бъде завзето всяко село и всяка местност — с една дума, без да бъде завзета цялата периферия?

Нека хвърлим поглед върху географския облик на територията на сецесионистите с нейната дълга брегова линия покрай Атлантическия океан и също тъй дълга брегова линия покрай Мексиканския залив. Докато конфедератите държаха в свои ръце Кенгъки и Тенеси, заемащата от тях територия представляваше голяма компактна маса. Със загубването на тези два щата в тяхната територия се вбива един огромен клин, който отделя щатите покрай брега на Атлантическия океан от щатите покрай брега на Мексиканския залив. Прекият път от Вирджиния и двете Каролини за Тексас, Луизиана, Мисисипи и отчасти дори за Алабама минава през Тенеси, който сега е завзет от юнионистите. *Единственият* път, който след пълното завладяване на Тенеси от Съюза свързва двете групи робовладелски щати, минава през Джорджия. Това доказва, че *Джорджия е ключът към сецесионистката територия*. Със загубването на Джорджия конфедерацията ще бъде разсечена на две части, които няма да имат каквато и да било връзка помежду си. А сецесионистите едва ли ще могат да си върнат Джорджия, тъй като силите на юнионистите ще бъдат съсредоточени на една централна позиция, докато техните противници, разделени на две, едва ли ще могат да изкарат достатъчно сили за общо настъпление.

Необходимо ли е за подобна операция завземането на цяла Джорджия, включително и крайбрежието на Флорида? Съвсем не. В една страна, където съобщенията, особено между отдалечените пунктове, зависят много повече от железните пътища, отколкото от шосетата, е достатъчно да се завземат железопътните линии. Най-южната железопътна линия между щатите край брега на Мексиканския залив и край брега на Атлантическия океан минава през Мейкон и Гордон при Миледжвил.

Завземането на тези два пункта би разрязало територията на сецесионистите на две и би дало възможност на юнионистите да ги разбият последователно. От гореизложеното се вижда също, че нито една южна република не е жизнеспособна, ако не притежава Тенеси. Без Тенеси сърцето на Джорджия би било само на осемдневен или десетдневен преход от границата; Северът непрекъс-

нато би държал юмрук над главата на Юга и при най-малкия натиск Югът би трябвало да отстъпи или отново да започне борба за своето съществуване при условия, когато едно единствено поражение би му отнело всякакви изгледи за успех.

От изложеното следва:

Потомак *не* е най-важната позиция на театъра на военните действия. Завземането на Ричмонд и по-нататъшното настъпление на Потомаската армия на юг — затруднено от многото реки, които пресичат нейния път — биха могли да имат огромно морално въздействие. От чисто военна гледна точка те не биха решили *нищо*.

Изходът на кампанията зависи от Кентъкската армия, която се намира сега в Тенеси. От една страна, тази армия е най-близко до решаващите пунктове, от друга, тя заема една територия, без която сецесионистката държава е нежизнеспособна. Ето защо тази армия би трябвало да бъде засилена за сметка на всички останали, като за тази цел се пожертвуват всички по-малки операции. Непосредствените обекти на нейните действия биха били Чатануга и Долтън в Горен Тенеси — най-важните железопътни центрове на целия Юг. След тяхното завземане връзката между източните и западните сецесионистки щати би се ограничила с комуникационните линии в Джорджия. Следващата задача би била да се завземат Атланта и Джорджия, за да се отреже друга железопътна линия, и, най-сетне, със завземането на Мейкон и Гордон да се прекъсне и последната връзка между двете части³⁰³.

Ако обаче вместо това се провежда планът „Анаконда“, въпреки всички успехи в отделни пунктове и дори на Потомак, войната може да продължи до безкрайност, откривайки същевременно простор за финансови затруднения и дипломатически интриги.

Написано от К. Маркс и Ф. Енгелс
през март 1862 г.

Печата се по текста на вестника,
сверек с текста на списанието

Напечатано със съкращения в „The Volunteer Journal, for Lancashire and Cheshire“, кн. 80 от 14 март 1862 г. и изцяло във в. „Die Presse“, бр. 84 и 85 от 26 и 27 март 1862 г.

Превод от немски

К. МАРКС

ЕДНА МЕЖДУНАРОДНА АФЕРА МИРЕС

Лондон, 28 април 1862 г.

Главната тема на разговорите в тукашните дипломатически кръгове са действията на Франция в Мексико. Намира се за загадъчно обстоятелството, че Луи Бонапарт е увеличил своята експедиционна армия в момента, когато обеща да я намали, и че го възнамерява да настъпва, докато Англия се оттегля. Тук добре се знае, че тласъкът за мексиканската експедиция³⁰⁴ изхождаше от сенджеймския, а не от тюлерийския кабинет. Също тъй добре се знае, че Луи Бонапарт предпочита да изпълнява своите начинания, особено задокеанските си авантюри, под егидата на Англия. Реставрираната империя, както е известно, не е усвоила още уменията на своя създател да разквартирува френските войски в столиците на съвременна Европа. Като *pis aller** тя изпрати френските войски в столиците на древна Европа — Цариград, Атина и Рим и отгоре на това в Пекин³⁰⁵. Трябваше ли да се пропусне театралният ефект на една разходка до столицата на ацтеките и възможността за военно-археологически колекции à la Монтобан³⁰⁶? Но ако вземем под внимание сегашното състояние на френските финанси и бъдещите сериозни конфликти със Съединените щати и Англия, до които може да доведе настъплението на Луи Бонапарт в Мексико, веднага ще трябва да отхвърлим горното обяснение на неговото поведение, което обичат да ни поднасят различните английски вестници. Аз вярвам, че мога да ви съобщя разгадката на въпроса.

По времето на конвенцията от 17 юли 1861 г.³⁰⁷, когато трябваше да бъдат уредени претенциите на английските кредитори, а

* — крайно средство. *Ред.*

английският пълномощник същевременно поиска да му бъде представен списък на всички мексикански дългове или грехове, мексиканският министър на външните работи заяви, че дългът към Франция възлиза на 200 000 долара, т. е. на нищожната сума от около 40 000 фунта стерлинги. А сметката, която Франция предявява *sega*, съвсем не се побира в тези скромни рамки.

При католическото правителство на Сулоага и Мирамон бе сключено споразумение за издаване на мексикански държавни облигации на сума 14 000 000 долара чрез швейцарската банка Ж. Б. Жекер и К^о. Цялата сума, реализирана при първото издаване на тези облигации, възлезе само на 5 на сто от номиналната стойност, или на 700 000 долара. Всички издадени облигации много скоро попаднаха в ръцете на високопоставени французи, между които роднини на императора и хора, които направляват „*haute politique*“*. Банкерската къща Жекер и К^о продаде на тези господа въпросните облигации много под първоначалната им номинална цена.

Мирамон сключи този дълг по време, когато столицата се намираще в неговите ръце. По-късно, когато изпадна до обикновен вожда на партизански отряди, той нареди чрез своя така наречен министър на финансите, сеньор Песа-и-Песа, да бъдат отново издадени държавни облигации на номинална стойност 38 000 000 долара. Посредник при тази емисия бе отново bankerската къща Жекер и К^о, която обаче ограничи този път своите кредити на скромната сума от едва 500 000 долара, или 1—2 на сто на долар. Отново швейцарските банкери съумяха да се отърват колкото е възможно по-скоро от своята мексиканска собственост и отново облигациите попаднаха в ръцете на споменатите „високопоставени французи“, между които няколко постоянни посетители на императорския двор, чиито имена ще живеят толкова дълго, колкото и аферата Мирес в летописите на европейските борси³⁰⁸.

Именно този дълг от 52 000 000 долара, от които досега не са получени дори 4 200 000 долара, отказва да признае правителството на президента Хуарес, от една страна, защото не знае нищо за него, от друга страна, защото господата Мирамон, Сулоага и Песа-и-Песа не са имали конституционни пълномощия за сключването на подобен държавен дълг. Но споменатите по-горе „високопоставени“ французи успяха да прокарат в решаващата инстанция противоположното гледище. На свой ред лорд Палмерстон бе своевременно уведомен от някои членове на парламента, че цялата тази афера може да доведе до крайно неприятни запитва-

* — „висшата политика“. *Ред.*

ния в камарата на общините. Между другото трябвало да се опасява от въпроса, дали сухопътните и морските сили на Великобритания могат да бъдат използвани за поддържане на спекулативните операции на някои политици „rouge et poige*“ отвъд Ламанш. Поради това Палмерстон страстно се залови за конференцията в Орисаба³⁰⁹, за да се измъкне от една история, която застрашава да се превърне в една мръсна международна афера Мирес.

Написано от К. Маркс на 28 април 1862 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 120 от 2 май 1862 г.*

Печата се по текста на вестникъ

Превод от немски

* — буквално: червено и черно (изетовете на рулетката, т. е. на комарджините). *Ред.*

К. МАРКС

АНГЛИЙСКИЯТ ПЕЧАТ И ПАДАНЕТО НА НОВИ ОРЛЕАН

Лондон, 16 май 1862 г.

При получаването на първите съобщения за падането на Нови Орлеан³¹⁰ „Times“, „Herald“, „Standard“, Morning Post“, „Daily Telegraph“ и другите английски „sympathisers“* на южните nigger-drivers** доказваха въз основа на стратегически, тактически, филологически, екзегетически, политически, морални и фортификационни съображения, че това известие е една от ония „capards“***, които толкова често се пушат от Ройтер, Хавас, Волф³¹¹ и техните understrappers****. Естествените отбранителни средства на Нови Орлеан бяха засилени, пишеха вестниците, не само с новопостроени фортове, но и с всевъзможни подводни адски машини и бронирани канонерки. Вестниците подчертаваха по-нататък спартанския дух на жителите на Нови Орлеан и тяхната смъртна омраза към наемниците на Линколн. И най-после нали при Нови Орлеан Англия претърпя на времето поражението, което сложи позорен край на нейната втора война против Съединените щати (1812—1814 г.)? По този начин нищо не даваше основание за съмнение, че Нови Орлеан ще влезе в историята като втора Сарагоса или като Москва на „Юга“³¹². Освен това в него се намираха 15 000 бали памук, с които толкова лесно можеше да бъде запален неугасим огън на самоунищожението, да не говорим за това, че в 1814 г. добре овлажнените бали памук се оказаха по-неуязвими срещу запалителните снаряди от земните укрепления на Севастопол. И така, ясно е като ден, че падането на Нови Орлеан е ново самόхвалство на янките.

* — симпатизатори. *Ред.*

** — робовладелци. *Ред.*

*** — фалшиви новини. *Ред.*

**** — агенти. *Ред.*

Когато първоначалните съобщения бяха потвърдени от пристигналите два дни по-късно параходи от Ню Йорк, повечето английски вестници, които симпатизират на робовладелците, продължаваха да упорствуват в своя скептицизъм. Вестник „Evening Standard“ например бе толкова абсолютно сигурен в своето неверие, че един и същи брой отначало в уводна статия черно на бяло доказваше непристъпността на града на Полумесеца¹³, а след това в рубриката „Последни новини“ с едри букви съобщаваше за падането на непристъпния град. Обаче „Times“, който винаги е смятал дискретността за най-добрата част на храбростта*, промени своя тон. Наистина вестникът още се съмняваше, но същевременно се подготвяше за всяка евентуалност, защото Нови Орлеан бил град на „rowdies“**, а не на герои. Този път „Times“ имаше право. Нови Орлеан бе основан от отрепките на френската бохème***, той е в същинския смисъл на думата френска колония на престъпници и никога през цялото време на своето съществуване не е отричал своя произход. Само че „Times“ стигна post festum**** до това твърде разпространено мнение.

Но в края на краищата le fait accompli***** убеди дори най-неверния Тома. Какво да се прави? Английският печат, който симпатизира на робовладелците, сега доказва, че падането на Нови Орлеан било печалба за конфедератите и поражение за федералистите.

Падането на Нови Орлеан позволявало на генерал Лавел да засили със своите войски армията на Борегар, който толкова повече се нуждаел от подобно подкрепление, тъй като на неговия фронт Халек бил съсредоточил 160 000 души (явно преувеличено!), а, от друга страна, неговите комуникации с изтока били прекъснати от генерал Мичел, който прекъснал железопътната връзка от Мемфис за Чатануга, т. е. за Ричмонд, Чарлстон и Савана. Откъснат по този начин (което ние дълго преди сражението при Коринт посочихме като стратегически необходим ход*****), Борегар нямаше друга железопътна връзка от Коринт освен с Мобиле и Нови Орлеан. След като Нови Орлеан паднал и той разполагал сега с единствената железопътна линия за Мобиле, той вече не можел, разбира се, да снабдява войските си с необходимите хранителни продукти и поради това се оттеглил към Тюпело; с пристигането на войските на Лавел според английския печат, който симпатизира на робовладелците,

* Шекспир. „Крал Хенрих IV“, част I, действие V, сцена четвърта. *Ред.*

** — „негодян“. *Ред.*

*** — бохема. *Ред.*

**** — късно. *Ред.*

***** — свършеният факт. *Ред.*

***** Виж настоящия том. стр. 497—499. *Ред.*

възможностите на Борегар за снабдяване, естествено, щели да нараснат.

От друга страна, отбелязват същите оракули, федералистите в Нови Орлеан ще бъдат изтребени от жълтата треска и в края на краищата, ако самият Нови Орлеан не е Москва, то неговият кмет не е ли един Брут? Трябвало да се прочете (ср. „New-York Herald“) неговото мелодраматично храбро послание до комодор Фарагут. „Brave words, Sir, brave words!“*, но смелите думи не тропат кости.

Вестниците на южните робовладелци обаче гледат на падането на Нови Орлеан не толкова оптимистично, както техните английски утешители. В това можем да се убедим от следните извадки:

Ричмондският вестник „Dispatch“³¹⁴ пише:

„Какво стана с бронираните канонерки, с „Мисисипи“ и „Луизиана“, от които очаквахме, че ще спасят града на Полумесеца? Тяхното въздействие върху неприятеля бе такова, като че ли бяха направени от стъкло. Безсмислено е да се отрича, че падането на Нови Орлеан е тежък удар. Правителството на Конфедерацията е отрязано по този начин от Западна Луизиана, Тексас, Мисури и Арканзас.“

Норфолкският вестник „Day Book“³¹⁵ отбелязва:

„Това е най-сериозното поражение от започването на войната. То ще има за резултат лишения и недостиг за всички слоеве на обществото и, което е най-лошото, поставя под заплаха снабдяването на нашата армия.“

Излизаният в Атланта вестник „Intelligencer“³¹⁶ се оплаква:

„Ние очаквахме друг резултат. Приближаването на врага не беше изненада; ние отдавна го предвиждахме, но ни уверяваха, че дори противникът да заобиколи форта Джаксън, страшен артилерийски огън щял да го принуди да отстъпи или да го унищожи. Всичко това се оказа илюзия, както и всеки път, когато безопасността на един пункт или на един град е трябвало да бъде осигурена с крепостни съоръжения. Съвременните изобретения, изглежда, са направили крепостните съоръжения неспособни за отбрана. Бронираните канонерки ги разрушават или спокойно плават покрай тях. Ние се страхуваме, че Мемфис ще сподели съдбата на Нови Орлеан. Нима, не е глупост да се лъжем с празни надежди?“

Най-после питърсбургският вестник „Express“³¹⁷ заявява:

„Вземането на Нови Орлеан от федералистите е най-изключителното и фатално събитие през цялата война.“

Написано от К. Маркс на 16 май 1862 г.

Печата се по текста на вестника

Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 138 от 20 май 1862 г.

Превод от немски

* — „Смели думи, сър, смели думи!“ (Шекспир. „Крал Хенрих IV“. Част I, действие III, сцена трета; порифразирано). *Ред.*

К. МАРКС

ДОГОВОР ПРОТИВ ТЪРГОВИЯТА С РОБИ

Лондон, 18 май 1862 г.

Американските вестници публикуват сега *in extenso** договора за борба с търговията с роби, сключен на 7 април т. г. във Вашингтон между Съединените щати и Англия. Главните пунктове на този важен документ са следните. Правото на претърсване е взаимно, но може да се упражнява от двете страни само от ония военни кораби, които имат специални пълномощия за тази цел от една от договарящите се държави. Договарящите се държави си доставят взаимно от време на време изчерпателна статистика за частта от тяхната флота, която е предназначена за надзор върху търговията с негри. Правото на претърсване може да бъде упражнено само по отношение на търговски кораби, в една зона на разстояние 200 мили от африканския бряг, южно от 32^о северна ширина, и на 30 морски мили от бреговете на Куба. Претърсване на кораби — било на английски кораби от американски крайцери, било на американски кораби от английски крайцери — не се допуска в онази част на морето, която спада към английската или американската територия (т. е. на три морски мили от брега); претърсване не се допуска също наблизко до пристанища или до колонии на други държави.

Смесени съдилища със седалище в Сиера Леоне, Капшат и Ню Йорк, състоящи се наполовина от англичани, наполовина от американци, решават въпроса за задържаните кораби. В случай на произнасяне на осъдителна присъда по отношение на кораб,

* — изцяло. Ред.

екипажът, доколкото това е осъществимо без прекомерни разходи, се предава на съдебните власти на нацията, под чийто флаг е плавал корабът. В този случай не само екипажът (капитан, помощник-капитан и т. н.), но и корабоприжателите понасят наказанието, което се предвижда по законите на съответната страна. Търговските кораби, по отношение на които смесените съдилища са произнесли оправдателна присъда, получават в срок от една година обезщетение от държавата, под чийто флаг е плавал задържаният военен кораб. За законен повод за задържане на кораби се смята не само присъствието на роби негри на тях, но и наличността на специални приспособления за търговия с роби в конструкцията на кораба, белезници, вериги и други оръдия за обезопасяване на негрите, най-после, хранителните припаси в количество, което явно надвишава нуждите на екипажа. Кораб, на който бъдат открити подобни подозрителни предмети, трябва да докаже своята невинност и дори в случай на оправдателна присъда не може да претендира за каквото и да било обезщетение.

Командир на крайцер, надвишил дадените му по договора пълномощия, носи отговорност пред съответното правителство. Ако командирът на крайцер на една от договарящите се държави има подозрения, че някой търговски кораб — под ескорта на един или няколко военни кораби на другата договаряща се държава — превозва на борда си негри, или е участвувал в търговия с африкански роби, или е екипиран за такава търговия — трябва да съобщи своите подозрения на командира на ескорта и заедно с него да претърси заподозрения кораб, който след това трябва да бъде откаран в седалището на едно от смесените съдилища, ако съгласно постановленията на договора попада под категорията на подозрителните кораби. В случай на произнасяне на осъдителна присъда негрите, намиращи се на борда на корабите, се предават в разпореждане на правителството, под чийто флаг е извършено залавянето. Те трябва да бъдат незабавно освободени и тяхната свобода се гарантира от правителството, на чиято територия те се намират. Договорът може да бъде развален едва след десет години. Той остава в сила в продължение на една година от момента, в който една от договарящите се страни съобщи за неговото разваляне.

Този англо-американски договор, който е резултат от гражданската война в Америка, нанася смъртоносен удар на търговията с негри. Действието на договора ще бъде засилено със законопроекта, внесен неотдавна от сенатора Съмнър, който отменя закона от 1808 г. относно търговията с негри по бреговете на Съединените щати и наказва като престъпление транспортирането на роби от едно пристанище на Съединените щати в друго.³¹⁸ С приема-

нето на този законопроект ще бъде парализирана до голяма степен търговията, която развъждащите негри щати (bourger slave states*) водят с потребяващите негри щати (същинските slave states**).

Написано от К. Маркс на 18 май 1862 г.

Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 140 от 22 май 1862 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

* — пограничните робовладелски щати *Ред.*

** — робовладелските щати. *Ред.*

К. МАРКС и Ф. ЕНГЕЛС

ПОЛОЖЕНИЕТО НА АМЕРИКАНСКИЯ ВОЕНЕН ТЕАТЪР

Както показват получените сега подробни сведения, завземането на Нови Орлеан представлява почти безпримерен по своята смелост подвиг на флотата. Флотата на юнионистите се състоеше само от дървени кораби: около шест военни кораби, въоръжени с по 14 до 25 оръдия и поддържани от многобройна ескадра от канонерки и кораби, въоръжени с мортири. Тази флота имаше пред себе си два форта, преграждащи входа за Мисисипи. В обсега на действията на 100-те оръдия на тези фортове реката бе преградена със здрава верига, зад която бяха натрупани мини, брандери* и други разрушителни средства. За да се стигне между фортовете, трябваше да се преодолеят тези първи препятствия. Но зад фортовете имаше втора страшна отбранителна линия от бронирани канонерки, между които „Манасас“ — железен бронеломен кораб, и „Луизиана“ — мощна плаваща батарея. След като юнионистите обстрелваха безрезултатно в продължение на шест дни двата форта, които напълно господствуват над реката, те решиха въпреки техния огън да форсират с три дивизиона желязната бариера, да проникнат нагоре по реката и да се опитат да влязат в бой с „ironsides“***. Този смел опит успя. А щом флотилията се появи пред Нови Орлеан, победата естествено бе решена.

Сега Борегар нямаше вече какво да защитава в Коринт. Неговата позиция там имаше значение само докато прикриваше Ми-

* — кораб, натоварен със запалителен материал, който се запалва и насочва срещу неприятелските кораби. *Бълг. ред.*

** — железен, силен човек. Така се наричади в Англия войските на Кромвел. Тук в смисъл на сецесионистите. *Ред.*

сисипи и Луизиана и по-специално Нови Орлеан. Сега неговото стратегическо положение е такова, че при загубване на едно сражение не би имал друг избор, освен да разделн армията си на малки партизански отряди, защото без голям град в тила на своята армия, където са съсредоточени железопътни линии и средства за снабдяване, той не може да държи масите под своето командване.

Мак-Клелън неопровержимо доказа, че е военен бездарник, издигнат от благоприятен случай на висок и отговорен пост, и че той води войната не за да бие врага, а по-скоро да не бъде бит от неприятеля и по този начин да не изгуби собственото си узурпирано величие. Той се държи като старите така наречени „маневриращи генерали“, които извиняваха страхливото си изклончване от всяко тактическо решение с това, че принуждавали врага да предаде позициите си чрез стратегически обход. Конфедератите винаги му се изплъзват, защото той никога не ги напада в решителния момент. Така той им позволи спокойно да отстъпят от Манасас към Ричмонд, макар че планът за това отстъпление бе оповестен десет дни преди това дори от нийоркските вестници (например от „Tribune“). След това той раздели своята армия и предприе стратегически обходи на противника откъм фланговете, като се укрепил с един корпус пред Йорктаун. Крепостната война винаги дава предлог за протакания и за отклоняване от боя. След като съсредоточи сили, превъзхождащи конфедератите, той им позволи да се оттеглят от Йорктаун към Уйлямсбург и по-нататък, без да ги принуди да приемат бой. Никога още една война не е била водена по толкова жалък начин. И ако боят при отстъплението от Уйлямсбург не завърши с втори Бул Рън за юнионистките войски, а с поражение на ариергарда на конфедератите, Мак-Клелън няма никаква заслуга за този резултат.

След един преход от около 12 мили (английски) под 24-часов проливен дъжд и по крайно разкаляни пътища, 8 000 юнионистки войници под командването на генерал *Хайнцелман* (германец по произход, но роден в Пенсилвания) стигнаха недалеч от Уйлямсбург и се натъкнаха само на слаби постове на противника. Но когато последният се убеди в малочислеността на приближилия се отряд, той започна да изпраща от Уйлямсбург подкрепления от елитни войски и постепенно доведе силите си до 25 000 души. Към 9 часа сутринта борбата стана сериозна; към дванадесет и половина генерал Хайнцелман разбра, че шансовете за успех клонят към противника. Той започна да изпраща един курьер след друг при генерал Керни, който се намираше на 8 мили в тила му, но можеше да се движи съвършено бавно по „изчезналия“ поради дъжда път. Хайнцелман остана цял час без подкрепления. През това време

7-и и 8-и полкове от Джерси, които бяха изразходвали целия си запас от барут, започнаха да бягат към гората от двете страни на шосето. Тогава Хайнцелман заповяда на полковник Менил да земе с един пенсилвански кавалерийски ескадрон двете покрайнини на гората, като заплаши бегълците, че срещу тях ще бъде открит огън. Това принуди последните да се спрат.

Освен това за възстановяване на реда допринесе и примерът на един масачузетски полк, който също беше изразходвал всичкия си барут, но спокойно изчакваше врага с поставени на пушките щикове. Най-после в далечината се показа авангардът на генерал Керни под командването на бригадир Бери (от щата Майн). Армията на Хайнцелман посрещна спасителите с гръмко „ура“; Хайнцелман заповяда на полковите музиканти да изсвирят „Янки Дудъл“³¹⁹ и разположи пристигналия отряд на Бери по фронта на своите изморени войски в линия, дълга близо половин миля. След предварителна огнева подготовка бригадата на Бери се хвърли в стремителна атака на нож и прогони неприятеля от полесражението в неговите траншеи, най-голямата от които след няколко атаки и контраатаки беше завладяна от юнионистите. Така равновесието на силите беше възстановено. Пристигането на Бери спаси юнионистите. А в 4 часа пристигането на бригадите на Джеймсон и Бирни реши тяхната победа. В 9 часа вечерта започна оттеглянето на конфедератите от Уйлямсбург в посока на Ричмонд, което продължи на следващия ден под енергичното преследване от страна на кавалерията на Хайнцелман. На другия ден след боя, още към 6—7 часа сутринта, Хайнцелман завзе Уйлямсбург с частите на генерал Джеймсон. Ариергардът на бягашия противник беше излязъл от противоположния край на града само половин час преди това. Сражението, спечелено от Хайнцелман, беше в същинския смисъл на думата пехотно сражение. В него артилерия почти не взе участие. То беше решено с пушечен огън и атака на нож. Ако конгресът във Вашингтон би пожелал да изрази благодарност, той би трябвало да я адресира до генерал Хайнцелман, който спаси янките от втори Бул Рън, а не до Мак-Клелън, който както обикновено се отклони от „тактическото решение“ и за трети път вече позволи на числено по-слабия противник да се измъкне.

Армията на конфедератите във Вирджиния има повече шансове от армията на Борегар, първо, защото има насреща си не Халек, а Мак-Клелън, и, второ, защото нейният път за отстъпление се пресича от множество реки, които се спускат от планините към морето. Но за да не допуснат тази армия да се превърне без сражение в банди, нейните генерали рано или късно ще бъдат принудени да приемат решителен бой — така както русите бяха

принудени да се бият при Смоленск и Бородино *против* волята на генералите, които правилно преценяваха обстановката. Но колкото и плачевно да е командването на Мак-Клелън, постоянните отстъпления на конфедератите, придружени от изоставяне на артилерия, муниции и други военни припаси; както и от редица малки неуспешни боеве при отстъплението, крайно деморализираха тяхната армия, което ще проличи в деня на решителното сражение.

И така, обобщаваме. Ако Борегар или Джеферсън Дейвис загубят едно решително сражение, армиите им ще се превърнат в банди. Ако един от тях спечели решително сражение, което е съвсем невероятно, разложението на техните армии в най-добрия случай ще бъде само отложено. Те не са в състояние да извлекат и най-незначителна трайна полза дори от една победа. Те не могат да напреднат дори 20 английски мили, без да заседнат на едно място и да очакват отново настъплението на противника.

Остава още да се преценят шансовете на една партизанска война. И тук трябва да отбележим поразителния факт, че тъкмо в тази война срещу робовладелците населението взема твърде слабо участие, или по-точно, не взема никакво участие. В 1813 г. комуникациите на французите бяха постоянно прекъсвани и обект на непрестанни нападения от страна на Коломб, Люцов, Чернишев и двадесетина други партизански и казашки командири. В 1812 г. в Русия населението съвсем изчезна от пътя на френските войски; в 1814 г. френските селяни се въоръжаваха и избиваха патрулите и изоставашите войници на съюзниците. Тук обаче съвсем не виждаме подобно нещо. Напротив, покорно се помиряват с *изхода на големите* сражения и се утешават с това, че „*victrix causa diis placuit, sed victa Catoni*“*. Хвалбите за война по море се разсейват като дим. Впрочем, едва ли можем да се съмняваме, че „*white trash*“ („бялата смет“, както самите плантатори наричат „белите бедняци“) ще се опита да води партизанска война с набези. Подобен опит обаче много бързо ще превърне състоятелните плантатори в *привърженици на Съюза*. Те дори ще извикат на помощ войските на янките. Слуховете, че по Мисисипи изгаряли големи количества памук и др. п., се основават изключително на думите на двама жители на Кентъки, които били пристигнали в Луисвил... разбира се, не по Мисисипи. Пожарът в Нови Орлеан бе лесно организиран. Фанатизмът на новоорлеанските търговци се обяснява с това, че те бяха принудени да купят в брой маса облигации, из-

* — „боговете бяха за победителя, но Катон за победения“. (Лукиан. „Фареалия“). *Ред.*

дадени от конфедератското правителство. Пожарът в Нови Орлеан ще се повтори и в други градове; и другаде сигурно ще бъде изгорено още нещо, но подобни театрални ефекти могат само да изострят до крайност раздора между плантаторите и „white trash“ и тогава — *finis secessiae!**

Написано от К. Маркс и Ф. Енгелс
на 23—25 май 1862 г.

Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 148 от 30 май 1862 г.

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

* — край на сецесията. Ред.

К. МАРКС

АНГЛИЙСКАТА ХУМАННОСТ И АМЕРИКА

Лондон, 14 юни

Хуманността е станала сега в Англия — както свободата във Франция — експортен артикул за *traders in politics**. Ние си спомняме времето, когато цар Николай заповяда полски дами да бъдат бити от войници, а лорд Палмерстон намери за „неполитично“ нравственото възмущение на някои депутати от това събитие. Ние си спомняме, че преди около десет години на Йонийските острови избухна въстание³²⁰, което даде повод на тамошния английски губернатор да заповяда да бъдат бити с камшик не по-малък брой гръцки жени. *Probatum est*** — казаха тогава Палмерстон и неговите колеги виги, които участваха в правителството. Неотдавна въз основа на официални документи в парламента бе доказано, че бирниците в Индия употребяват против жените на раятите*** такива отвратителни средства на принуда, че за тях не може да се говори подробно. Наистина Палмерстон и неговите колеги не се осмелиха да оправдават тези страхотни, но какъв кръсък биха надали те, ако някое *чуждестранно* правителство би дръзнало да заяви открито възмущението си от тези английски мерзости, а не само смътно да намекне, че ще се намеси, ако Палмерстон и неговите колеги не дезавоират незабавно индийските данъчни власти. Сам цензорът Катон обаче не е можел да следи за нравите на римските граждани по-ревниво, отколкото английските аристократи и техните министри следят за „хуманността“ на воюващите янки!

* -- търговци в политика. *Ред.*** — Оправдано е. *Ред.**** — селяните. *Ред.*

Ледите от Нови Орлеан, жълтолики красавици, безвкусно на-
лични със скъпоценности и приличащи на жените на древните
мексиканци, само с тази разлика, че не изяждат робите си in
patura*, са този път поводът за проявяването на британско-аристо-
кратическата хуманност (по-рано поводът беше пристанищата на
Чарлстон). За английските жени, които гладуват в Ланкашир
(те обаче не са леди и не притежават роби), досега не си е отво-
рил устата нито един депутат; виковете на ирландските жени, кои-
то непрекъснато засилващият се процес на концентрация на дре-
бните арендни участници в Зеления Ерин** изхвърля на улицата и
изгонва от техните домове, сякаш в родината им са нахлули та-
тари, предизвикваха досега един единствен отклик от страна на
камарата на лордовете, камарата на общините и правителството
на нейно величество — проповеди за абсолютното право на позем-
лената собственост³²¹. Но ледите от Нови Орлеан — това, разбира
се, е съвсем друго нещо! Тези леди са прекалено просветени, за
да участвуват — подобно на богините на Олимп — във военната
разпра или да скочат — подобно на жените на сагунтинците — в
горящата влада³²². Те измислиха нова и безопасна форма на героиз-
ъм — форма, която можеше да бъде изобретена само от робовла-
делки, и то само от робовладелки в една страна, в която свобод-
ната част от населението по професия се състои от бакали, търгов-
ци на памук, захар или тютюн и за разлика от гражданите на антич-
ния свят не притежава роби. След като мъжете на тези леди избя-
гаха от Нови Орлеан или се изпокриха в своите къщи, те сами-
те изскочиха на улиците, за да заплюват в лицето победоносните
юнионистки войски, да им се плезят или изобщо, подобно на Ме-
фистофел, да правят „цинични жестове“, придружавайки ги с
оскърбителни изрази. Тези мегери вярваха, че могат да безчинст-
вуват „безнаказано“.

Такъв беше техният героизъм. Генерал Бътлер издаде про-
кламация, в която ги предупреди, че те ще бъдат третираны като
уличници, ако продължават да се държат като уличници. Макар
и адвокат по професия, Бътлер изглежда не е изучил както трябва
английското statute law³²³. Иначе по аналогия със законите, на-
трапени на Ирландия при Кясълри³²⁴, той изобщо щеше да им за-
брани да се показват на улиците. Предупреждението на Бътлер до-
новоорлеанските „леди“ доведе граф Карнарвон, сър Дж. Уолш
(който игра толкова комична и некрасива роля в Ирландия) и
г. Грегори, който още преди една година настояваше за признава-

* — живи. *Ред.*

** — древното название на Ирландия. *Ред.*

нето на Конфедерацията, в такова нравствено негодуване, че графът в камарата на лордовете, рицарят и човекът „without a handle to his name“* в камарата на общините отправиха до правителството запитване, за да узнаят какви мерки възнамерява то да вземе в името на оскърбената „хуманност“. И Ръсел, и Палмерстон се нахвърлиха върху Бътлер, и двамата очакваха, че той ще бъде дезавоиран от вашингтонското правителство, а тъй сантименталният Палмерстон, който призна декемврийския преврат от 1851 г.³²⁵ (по който случай някои „леди“ бяха дори застреляни, а други изнасилени от зуавите) зад гърба на кралицата и без знанието на своите колеги, само от „хуманно“ възхищение — този сантиментален виконт нарече предупреждението на Бътлер „позор“. И наистина леди, и то леди, които притежават роби, не могат да изливат безнаказано своята ярост и злоба върху обикновени юнионистки войници — селяни, занаятчии и други грубияни! Това е „позорно“.

Никой от тукашната публика не се заблуждава относно този фарс на хуманност. Неговата цел е отчасти да предизвика, отчасти да укрепи настроението в полза на интервенцията, преди всичко от страна на Франция. И действително след първите мелодраматични излияния рицарите на хуманността в камарата на лордовете и в камарата на общините свалиха като по команда своите трогателни маски. Техните декламации послужиха само като пролог към въпроса, дали френският император се е обърнал към английското правителство с предложение за посредничество и дали последното, както те се надяваха, е приело това предложение благосклонно. И Ръсел, и Палмерстон заявиха, че не знаят нищо за подобно предложение. Ръсел заяви, че според него настоящият момент е крайно неблагоприятен за каквото и да било посредничество. Палмерстон, по-предпазлив и по-сдържан, се ограничи със забележката, че в *настоящия* момент английското правителство не мисли за посредничество.

Планът е през време на прекъсването на заседанията на английския парламент Франция да изиграе своята роля на посредница, а през есента, когато положението в Мексико се закрепил, да започне интервенция. Затишието на американския военен театър отново е събудило спекулантите с интервенция в Сент-Джеймс и Тюйлери от техния маразм. Самото затишие се дължи на една стратегическа грешка на военното командване на северняците. Ако след победите си в Тенеси армията в Кентъки не се бе оставила да бъде примамена на юг, надолу по Мисисипи, а се беше

* — „без титла пред своето име“. Ред.

насочила бързо към железопътните центрове на Джорджия, Ройтер и К^о нямаше да могат сега да спекулират със слухове за „интервенция“ и „посредничество“. Както и да е, Европа не може да има по-страстно желание от това, превратът да се опита „да възстанови реда в Съединените щати“ и „да спаси цивилизацията“ и там.

Написано от К. Маркс на 14 юни 1862 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 168 от 20 юни 1862 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

НЕДОПУЩАНЕ НА ДЕБАТИ ЗА МЕКСИКО
И СЪЮЗЪТ С ФРАНЦИЯ

Лондон, 16 юли 1862 г.

Едно от най-странните изобретения на английския парламентаризъм е *count out* (отлагане на заседанията по липса на кворум). Какво представлява *count out*? Ако в камарата на общините присъствуват по-малко от 40 души, те не образуват кворум, т. е. събрание, способно да взема решения. Ако някой независим депутат внесе предложение, което е еднакво неприемливо и за двете олигархически фракции, за *Ins* и *Outs* (за ония, които влизат в правителството, и за ония, които са в опозиция), тогава те се споразумяват в деня на дебатите депутатите на двете страни да изчезнат постепенно, *alias**, да се разкарат. Щом опразването на банките достигне необходимия максимум, *government whip* (правителственият камшик), т. е. натовареният от кабинета с парламентарната дисциплина член на парламента, дава знак на предварително избран за тази цел събрат. Събратът депутат става и с най-невинен тон призовава *chairman*-а (председателя) да нареди да бъдат преброени присъстващите депутати. Преброяването се извършва и се оказва, че присъствуват по-малко от 40 члена. С това работата свършва. Нежелателното предложение е *отстранено*, при което и двете партии, и правителствената, и опозиционната, са избягнали тежката и компрометираща необходимост да гласуват против него.

На вчерашното заседание „*count out*“ бе изпълнен по интересен начин. Лорд Р. Монтегю бе заявил, че ще направи този ден предложение да бъдат обсъдени нови дипломатически документи по

* — с други думи. Ред.

повод *интервенцията в Мексико*. Той започна речта си със следните думи:

„Миналата събота на камарата бе представена последната Синя книга за Мексико, така че депутатите сега са в състояние да обсъждат мексиканския въпрос. Аз знам, че правителствената и опозиционната партия са се споразумели да провалят моето предложение чрез *count out*. Но аз се надявам, че чувството за дълг на камарата ще я възпре от подобна маневра по едни толкова важен въпрос.“

Но лорд Р. Монтегю си бе направил сметката без кръчмаря. След като се изказа той самият и *Лейард* му отговори от името на правителството, а *Фицджералд* издрънка няколко официални фрази от името на торите, стана *Кинглек* (либерален депутат). Той завърши *встъпителната част* на своята реч със следните думи:

„Всички тези преговори, разобличени сега с представените документи, са поразителен пример за начина, по който френското правителство използва връзките си с нашата страна, за да поддържа императорския трон.“

За френското правителство е извънредно важно да отклони вниманието на френския народ от вътрешните работи, като му показва какви големи начинания е предприело то в чужбина, но още по-важно е за френското правителство да покаже, че то върши тези дела по споразумение с една от великите почтени държави.“

Едва *Кинглек* бе изрекъл тези думи, и един „почтен“ член на камарата внесе предложение да бъдат „*преброени*“ присъстващите депутати. И какво? Оказа се, че камарата се е стопила и в нея са останали само 33 души. Внесеното от лорд *Монтегю* предложение бе убито чрез същия *count out*, против който той бе протестирал при откриването на дебатите.

Освен прекъснатата реч на *Кинглек* практически интерес представляваше само речта на лорд Р. Монтегю. В нея се съдържа следното важно разяснение на фактическото положение на нещата:

„Сър Чарлз Уайк сключи договор с Мексико. От сервилност към Луи Бонапарт този договор не бе ратифициран от лорд Джон Ръсел. Сър Ч. Уайк сключи въпросния договор, след като Франция чрез своята връзка с шефа на реакционната партия Алмонте бе тръгнала по пътя на отменяване на общото споразумение между Англия, Франция и Испания. Лорд Джон Ръсел сам заяви в една официална телеграма, че този договор задоволява всички справедливи искания на Англия. Но в своята кореспонденция с Тувенел той обеща, съобразно с желанието на Бонапарт, временно да не ратифицира договора. Той разреши на Тувенел да уведоми за това решение Законодателния корпус. Нещо повече, лорд Ръсел се унижи до такава степен, че обеща на Тувенел да прекъсне всякакви сношения със сър Ч. Уайк до 1 юли 1862 г. — срок, който дава на Тувенел време да отговори. Тувенел отговори, че Бонапарт не оспорвал правото на Англия да действа изолирано, но не одобрявал сключеният от сър Ч. Уайк англо-американски договор. Тогава Ръсел заповяда да бъде отложена ратификацията на договора, докато Уайк я очакваше.“

Англия, каза лорд Монтегю по-нататък, използва своето влияние, за да инкасира вземанията към мексиканското държавно съкровище, които *Морни* „и може би по-високопоставени лица във Франция“ измамнически придобиха с посредничеството на швейцарския борсов спекулант *Жекер*.

„Цялата мексиканска история“ — продължи той — „бе започната без знанието на парламента. Първата война, несанкционирана от парламента, бе водена в 1857 г. Палмерстон оправдаваше това с обстоятелството, че войната се водела в Азия. Същият принцип се прилага сега към Америка. В края на краищата той ще бъде приложен и към Европа. По този начин парламентарният режим се превръща в чист фарс, тъй като с контрола върху войните народното представителство губи и контрола върху финансите.“

Лорд *Монтегю* завърши своята реч с думите:

„Аз обвинявам правителството, че ни направи съюзници на палача на свободата във Франция и че сега дава възможност на този безсъвестен авантюрист да утвърждава деспотизма в една чужда страна. То свързва нашата съдба със съдбата на един човек, който предизвиква отвращението на хората и мъстта на небето.“

Написано от К. Маркс на 16 юли 1862 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 198 от 30 юли 1862 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

КЪМ КРИТИКАТА НА ПОЛОЖЕНИЕТО В АМЕРИКА.

Кризата, която е обхванала сега Съединените щати, е предизвикана от два вида причини: военни и политически.

Ако последната кампания бе водена по *единен* стратегически план, то, както вече разяснихме на страниците на този вестник*, главната армия на запад трябваше да използва своите успехи в Кентъки и Тенеси, за да нахлуе през северната част на Алабама в Джорджия и да овладее тук железопътните центрове при Декейтер, Миледжвил и т. н. По този начин щеше да бъде прекъсната връзката между източната и западната армия на сепаратистите и да бъде изключена възможността те да се поддържат взаимно. Вместо това армията в Кентъки се насочи на юг по Мисисипи, по посока на Нови Орлеан, и нейната победа близо до Мемфис доведе до един единствен резултат: по-голямата част от войските на Борегар бе изпратена в Ричмонд, така че сега конфедератите неочаквано получиха тук числено и позиционно превъзходство над Мак-Клелън, който не използва поражението на неприятелските войски при Йорктаун и Уилямсбург и освен това от самото начало бе раздробил собствените си бойни сили. Само командването на Мак-Клелън, което ние вече характеризирахме по-рано**, бе достатъчно, за да осигури гибелта на най-голямата и най-добре дисциплинирана армия. Най-после военният министър Стантон направи непростима грешка. За да постигне благоприятен ефект в чужбина, след завоюването на Тенеси той преуоста-

* Виж настоящия том, стр. 498—499, 517. *Ред.*

** Виж настоящия том, стр. 483—485, 509—513. *Ред.*

нови вербуването на войници и по този начин обрече армията на непрекъснато отслабване, тъкмо когато тя имаше най-голяма нужда от подкрепления за бързо и решително настъпление. Въпреки стратегическите грешки и въпреки командуването на Мак-Клелън, войната, благодарение на постоянния приток на новобранци, макар и да не бе спечелена досега, все пак бързо се приближаваше до победоносна развръзка. Стъпката на Стантон бе толкова по-фатална, защото тъкмо тогава Югът призоваваше под оръжие всички мъже от 18 до 35 години, залагайки по този начин всичко на една карта. Именно тези междувременно обучени хора дават сега почти навсякъде превес на конфедератите и им осигуряват инициативата. Те спряха Халек, изтикаха Къртис от Арканзас, разбиха Мак-Клелън и под командуването на Джаксън — Каменната стена, дадоха сигнала за партизански набези, които сега достигат вече до Охайо.

Военните причини на кризата са свързани отчасти с политическите. Една от тези причини бе влиянието на демократическата партия, която издигна такава бездарност като Мак-Клелън на поста *commander in chief** на всички въоръжени сили на Севера, защото на времето бе привърженик на Брекинридж. Друга причина бе плахото съобразяване с желанията, облагоите и интересите на лидерите на *пограничните робовладелски щати* (*border slave states*), което досега притъпяваше принципната заостреност на гражданската война и, така да се каже, я лишаваше от душа. „Лоялните“ робовладелци от тези погранични щати направиха така, че продиктуваните от Юга *fugitive slave laws* (закони за бегълците роби)³³¹ останаха в сила, симпатиите на негрите към Севера бяха насилствено задушени, нито един от генералите не се осмеляваше да сформира негърска рота и най-после от ахилесова пета на Юга робството се превърна в негова неуязвима броня. Благодарение на робите, които вършат всички производствени работи, Югът може да мобилизира цялото си боеспособно население!

В този момент, когато акциите на сецесионистите се покачват, лидерите на пограничните щати увеличават своите претенции. Но отправеният им от Линколн призив³³², в който той заплашва с бурно разрастване на аболиционистката партия, показва, че нещата вземат революционен обрат. Линколн знае това, което Европа не знае — че студеният отзвук на неговото искане за 300 000 новобранци се обяснява съвсем не с апатия или отпуснатост под влияние на поражението. Нова Англия и Северозапа-

* — главнокомандуващ. *Ред*

дълт, които дадоха главния човешки материал на армията, са решени да наложат на правителството революционно водене на войната и да напишат на звездния флаг като боен лозунг: „Премахване на робството“. Линколн отстъпва пред този *pressure from without** нерешително и предпазливо, но знае, че няма да може да му противостои дълго. Оттук неговият умолителен призив към пограничните щати да се откажат от институцията на робството доброволно и при изгодни договорни условия. Той знае, че само запазването на робството в пограничните щати осигурява досега неприкосновеността на робството на Юга и не позволява на Севера да употреби своето голямо радикално средство за лечение. Той грешни само когато си въобразява, че „лоялните“ робовладелци могат да бъдат убедени с доброжелателни речи и разумни доводи. Те ще отстъпят само пред силата.

Ние присъствувахме досега само на първото действие на гражданската война — война, която се водеше *конституционно*. Второто действие — воденето на войната *революционно* — тепърва предстои.

Междувременно разпуснатият сега за ваканцията конгрес декретира през време на първата си сесия редица важни мероприятия, които ние тук ще споменем накратко.

Освен финансови закони конгресът прие тъй дълго и напразно очаквания от народните маси на Севера *закон за хомстеда*, съгласно който една част от държавните земи се предоставя безвъзмездно за обработване от колонистите, родени или заселили се тук³³³. Той отмени робовладението в Колумбия и в столицата на Съюза, като даде парично обезщетение за бившите робовладелци³³⁴. Във всички *територии* на Съединените щати робството е обявено за „завинаги невъзможно“. Законът, по силата на който новият щат *Западна Вирджиния* се приема в Съюза, предписва постепенно отменяване на робството и обявява за свободни всички негърски деца, родени след 4 юли 1863 г. Условието за постепенното освобождение на негрите общо взето са взети от закона, който бе издаден преди 70 години в Пенсилвания за същата цел. Четвърти закон обявява за свободни всички роби на метежниците, щом те попаднат в ръцете на републиканската армия. Друг закон, който сега се изпълнява *за пръв път*, разрешава организирането на военни отряди от тези освободени негри и изпращането им на бой против южняците. Призната е независимостта на негърските републики Либерия и Хаити³³⁵ и най-после сключен е договор с Англия за отменяване на търговията с роби.

* — натиск отвън. *Ред.*

Следователно на която и страна да се усмихне военното щастие, и сега със сигурност може да се каже, че робството на негрите няма да преживее дълго гражданската война.

Написано от К. Маркс на 4 август 1862 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 218 от 9 август 1862 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

К. МАРКС

АБОЛИЦИОНИСТКИ ДЕМОНСТРАЦИИ В АМЕРИКА

На страниците на този вестник бе вече отбелязано*, че президентът *Линколн* — юридически предпазлив, търсещ примирение на почвата на конституцията и родом от пограничния робовладелски щат *Кентъки* — само с голяма мъка се освобождава от контрола на „лоялните“ робовладелци, старее се да избегне всеки открит разрыв с тях и именно поради това влиза в конфликт с принципиално последователните, все повече и повече издигани на преден план от развоя на събитията партии на Севера. За пролог към този конфликт може да се смята речта, която *Уендел Филипс* е произнесъл в Абингтон (*Масачузетс*) по случай годишнината от освобождението на робите в английска Западна Индия.

Уендел Филипс наред с *Гарисон* и *Дж. Смит* е шефът на аболиционистите в Нова Англия. В продължение на тридесет години той непрестанно и с опасност за живота си провъзгласяваше като боен лозунг освобождението на робите, еднакво равнодушен към насмешките на вестниците, към дююканията на продажните *lowdies*** и към предупрежденията на грижливите приятели. Като един от най-големите оратори на Севера, като човек с желязна воля, съчетаващ огромна енергия с най-възвишен начин на мислене, той се ползва с признание дори от страна на своите противници. „Лондонският „Times“ — какво би могло да характеризира по-ярко този великодушен вестник? — в днешния си брой *донася* на вашингтонското правителство за речта на *Уендел Филипс* в Абингтон. „Times“ смята тази реч за „злоупотребление“ със свободата на словото.

* Виж настоящия том, стр. 482—483, 532—533. *Ред.*** — хулиганите. *Ред.*

„Невъзможно е“ — пише „Times“ — „да се измисли нещо по-невъобразимо. Никога в нито една страна никога човек, притежаващ здрав разум и поне що-годе ценящ живота или свободата си, не е произнасял толкова безумни думи през време на гражданска война. Като чете тази реч, човек не може да не си направи извода, че ораторът е имал за цел да предизвика преследване от страна на правителството.“

И „Times“, въпреки или може би поради своята омраза към правителството на Съюза, изглежда готов да поеме ролята на държавен обвинител!

Речта на Уендел Филипс в Абингтон при сегашното положение на нещата има по-голямо значение от военен бюлетин. Ето защо ще приведем най-характерните места от нея.

„Правителството“ — каза между другото Уендел Филипс — „се бори за запазване на робството и поради това борбата му е безполезна. Линколн води политическа война. Но и до ден днешен той се бои повече от Кентъки, отколкото от целия Север. Той вярва в Юга. На въпроса не ги ли плаши градът от оръдейни снаряди и бомби, които изравяха земята наоколо и раздробяваха дърветата на трески, негрите, които се сражваха на страната на южняците, отговаряха: „Не, маса*“; ние знаем, че те не са предназначени за нас!“ Същото биха могли да кажат метежниците за бомбите на Мак-Клелън. Те знаят, че тези бомби не са предназначени да им причинят зло. Аз не казвам, че Мак-Клелън е предател, но твърдя, че ако беше предател, той трябваше да действа точно така, както действуваше. Не се страхувайте за Ричмонд, Мак-Клелън няма да го вземе. Ако войната и напред се води по същия начин, без разумна цел, това ще бъде безполезно пилеене на кръв и злато. По-добре би било Югът да стане независим днес, отколкото да се рискува макар и още един човешки живот за една война, която се води въз основа на сегашната, достойна за отвращение политика. За продължаване на войната в досегашния мащаб ще бъдат нужни 125 000 души годишно и един милион долари дневно. Но вие не можете да се отървете от Юга. Някога Джеферсон каза за робството: „Вълкът се намира под носа на Южните щати, но те не могат нито да го хванат, нито да го прогонят.“ Така и на нас Югът ни е под носа, но не можем нито да го хванем, нито да го прогоним. Признайте го утре и вие все пак няма да имате мир. Цели 80 години той живя заедно с нас, плашейки се от нас през цялото това време, ненавиждайки ни през половината на този период, постоянно причинявайки ни грижи и отправяйки клевети срещу нас. Ако отстъпим пред сегашните му претенции, той, упоен от своя успех, няма да се задържа и една година в рамките на една въображаема граница — не, в момента, в който ние ще говорим за мирни условия, той ще крещи за победа. Ние никога няма да имаме мир, докато не бъде изкоренено робството. Докато държите тази костенурка начело на нашето сегашно правителство, вие правите дупка с едната си ръка, за да я запушите с другата. Нека цялата нация потвърди решенията на Нюйоркската търговска камара и тогава армията ще има нещо, за което заслужава да се сражава. Джеферсон Дейвис не би взел Вашингтон, дори да беше в състояние да стори това. Той знае, че бомбата, паднала в този Содом, би пробудила цялата нация.

Целият Север би загърмял тогава в един глас: „Долу робството, долу всичко, което гречи за спасяването на републиката!“ Джеферсон Дейвис е напълно доволен от своите успехи. Тези успехи далеч надхвърлиха неговите очаквания!

* Маса (massa) — изопачена английска дума „master“ (господар), която се употребявала от негрите в Южните щати. *Ред.*

Ако той се задържи с тях до 4 март 1863 г., Англия ще признае — и това ще бъде в реда на нещата — южната Конфедерация... Президентът не изпълни акта за конфискация. Той може да е честен човек, но какво ни интересува неговата честност! Той не умее нито да вижда, нито да предвижда. Когато бях във Вашингтон, аз се уверих, че Линколн още преди три месеца бил написал прокламацията за освобождаване на всички роби, но Мак-Клелън го принудил да се откаже от своето решение, а представителите на Кентъки го принудили да остави на поста Мак-Клелън, в когото той няма доверие. Ще са нужни години, за да може Линколн да се научи да съчетава своите юридическо-адвокатски скрупули с изискванията на гражданската война. Това е страшната ограниченост на демократичното управление и неговото най-голямо зло.

Във Франция 100 души, убедени в своята правота, биха увлекли след себе си целия народ, а за да може нашето правителство да направи макар и една крачка, най-напред трябва да се раздвижат 19 милиона. А на колко от тези милиони години наред бие вълпявано, че робството е установено от бога институция! При тези предразсъдъци, с парализирани ръце и сърце, вие искате от президента да ви спаси от негрите! Ако тази теория е правилна, само робовладелският деспотизъм може да ни даде временен мир... Аз познавам Линколн. Във Вашингтон разбрах какво представлява той. Той е първокласна посредственост („a first-rate second-rate man“). Той честно чака момента, когато нацията ще вземе в ръцете си като метла и ще измете с негова помощ робството... В минали години недалеч от трибуната, от която говори сега, виги стреляха във въздуха, за да заглъшат моя глас, но какъв бе резултатът?

Синовете на тези виги намериха сега гроба си в блатата на Чикахомни⁸⁹⁹! Униожете в името на бога този Съюз и създайте на негово място друг, на основата на който да бъде написано: „Политическо равенство за всички граждани на света“... През време на своето пребиване в Чикаго аз попитах юристи от Илинойс, между които Линколн е упражнявал адвокатска практика, що за човек е той, може ли да казва „не“? Отговорът гласеше: „Той е безгръбначен. Ако американците искаха да изберат човек, абсолютно неспособен за ръководство, за инициатива, те трябваше да изберат Абрахам Линколн. Никой никога не го е чувал да казва „не“! Попитах: „А Мак-Клелън може ли да казва „не“?“ Директорът на Чикагските централни железници, където е работил Мак-Клелън, отговори: „Той е неспособен да вземе каквото и да било решение. Попитайте го нещо — и ще мине час, докато ви отговорят. През цялото време, докато имаше работа с управлението на Централните железници, той нито веднъж не разреши нито един сериозен спорен въпрос.“

Ето какво представляват тези двама души, от които повече от когото и да било зависи сега съдбата на северната република! Лица, добре запознати със състоянието на армията, уверяват, че Ричмонд е можел да бъде завзет вече пет пъти, ако не е пречел бездълникът, стоящ начело на Потомаската армия; но той предпочете да копае калта в блатата на Чикахомни, за да напусне след това позорно това място заедно с неговите жалки укрепления. Линколн от жалък страх от пограничните робовладелски шати оставя този човек на сегашния му пост; но не е далеч денят, когато Линколн ще признае, че никога не е имал доверие в Мак-Клелън... Нека се надяваме, че войната ще придобие достатъчно дълго, за да ни превърне в истински мъже, и тогава ние бързо ще победим. Бог е вложил в нашите ръце гръмотевницата на освобождението, за да поразим метежниците...“

Написано от К. Маркс на 22 август 1862 г.

Печата се по текста на вестника

Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 239 от 30 август 1862 г.

Превод от немски

К. МАРКС

ПОЛОЖЕНИЕТО В СЕВЕРНА АМЕРИКА

Лондон, 4 ноември 1862 г.

Генерал Браг, командуваният армията на южняците в Кентъки — другите намиращи се тук бойни сили на южняците се ограничават с партизански отряди, — е издал при навлизането си в този пограничен щат прокламация, която хвърля известна светлина върху последните комбинирани шахматни ходове на Конфедерацията. Тази прокламация, адресирана до щатите на Северозапада, представя успеха на Браг в Кентъки като нещо, което се разбира от само себе си, и е явно съставена с оглед на евентуално победоносно нахлуване в Охайо, централния щат на Севера. Преди всичко Браг заявява, че Конфедерацията е готова да гарантира свободата на корабоплаването по Мисисипи и Охайо. Тази гаранция има смисъл само докато робовладелците държат в ръцете си пограничните щати. Следователно в Ричмонд смятат, че едновременното нахлуване на Ли в Мериленд и на Браг в Кентъки ще осигури с един удар овладяването на пограничните щати. По-нататък Браг се опитва да докаже правотата на Юга, който се борел само за своята независимост и изобщо искал мир; но истинската същност на прокламацията, нейната цел е адресираното до Северозападните щати предложение за сключване на сепаративен мир, за отделяне от съюза и присъединяване към Конфедерацията, тъй като икономическите интереси на Северозапада и Юга съвпадали толкова, колкото противоположни били интересите на Северозапада и Североизтока. И така виждаме: едва Югът си е въобразил, че владее пограничните щати, и той вече е издрънкарал официално своята по-нататъшна цел — възстановяване на Съюза с изключване на щатите на нова Англия от него.

Но както нахлуването в Мериланд, така и нахлуването в Кентъки претърпя крах: първото — в сражението при Антитам Крик, второто — в сражението при Перивил край Луисвил. Както там, така и тук конфедератите бяха нападащата страна и атакуваха авангарда на армията на Бюл. Федералистите дължат своята победа на командира на авангарда, генерал Мак-Кук, който възпира значително превъзхождащите сили на противника, докато Бюл може да хвърли в боя главните си сили. Не подлежи на ни най-малко съмнение, че поражението при Перивил ще повлече след себе си опразването на Кентъки от конфедератите. Най-големият партизански отряд, състоящ се от най-фанатичните привърженици на робовладелската система в Кентъки и командуван от генерал Морган, бе унищожен приблизително по същото време при Франкфорт (между Луисвил и Лексингтон). Най-после Розекранс удържа решаващата победа при Коринг, след която на разбитата инвазионна армия под командването на генерал Браг оставаше само бързо да отстъпи.

По този начин твърде широко и ловко предприетият от военна гледна точка при най-благоприятни условия поход на конфедератите за отвоюване на загубените погранични робовладелски щати изглежда напълно се е провалил. Като оставим настрана непосредствените военни резултати, тези боеве допринасят по друг начин за отстраняването на главната трудност. Значението, което същинските робовладелски щати придават на пограничните щати, се обяснява, разбира се, с наличността на робовладелски елементи в последните, същите елементи, които натрапват на правителството на Съюза дипломатически и конституционни скрупули в неговата борба против робството. Но тези елементи биват практически ликвидирани на главната арена на гражданската война, пограничните щати, от самата гражданска война. Голяма част от робовладелците непрекъснато се преселва със своя „black chattel“ (черен добитък) на Юг, за да осигури своята собственост. След всяко поражение на конфедератите това преселение се възобновава във все по-големи размери.

Един от моите приятели*, германски офицер, който се сражава под звездния флаг последователно в Мисури, Арканзас, Кентъки и Тенеси, ми пише, че това преселване твърде много напомня на бягството от Ирландия през 1847—1848 г. Освен това най-дейните елементи сред робовладелците — младежта, от една страна, политическите и военните лидери — от друга — сами се отделят от основната маса на своята класа и или организират в собствените

* — П. Вайдемайер. *Ред.*

си щати партизански отряди, които биват унищожавани като таква, или напускат родните си места и се присъединяват към армията или администрацията на Конфедерацията. И ето резултата: от една страна, огромно намаляване на робите в пограничните щати, където те винаги трябваше да се борят с „encroachments“ (попълзновенията) на конкуриращия свободен труд, а, от друга страна, оттеглянето на най-дейната част на робовладелците с тяхната бяла свита. Остава следователно само един слой от „умерени“ робовладелци, които скоро алчно ще грабнат прекомерно високата сума, предлагана им от Вашингтон като откуп за техния „black chattel“, който без друго ще се обезцени, щом южният пазар е затворен за неговата продажба. По този начин войната сама води до разрешение на въпроса, тъй като фактически преобразува обществените отношения в пограничните щати.

Най-благоприятният за Юга сезон за водене на военните действия вече мина; за Севера обаче той тепърва започва, защото втрещените реки сега отново стават плавателни и отново се открива възможност за вече изпробваните с такъв успех комбинирани военни действия по суша и по море. Северът усърдно използва отидва. Строежът на десет бронирани кораба за западните реки е вече на завършване; към това се строят двойно повече полубронирани кораби за плитките води. На изток много нови броненосци вече са спуснати във водата, а други още се строят. Всички те ще бъдат готови до 1 януари 1863 г. Ериксон, изобретателят и строителят на „Монитор“, ръководи строежа на девет нови кораба от същия тип. Четири от тях вече „плават“.

Армията на Потомак, в Тенеси и Вирджиния, както и в различни пунктове на Юг — Норфолк, Ню Берн, Порт Роял, Пенсаккола и Нови Орлеан — получава всеки ден нови подкрепления. Първият набор от 300 000 души, обявен от Линколн през юли, е напълно набран и отчасти вече се намира на театъра на военните действия. Вторият набор от 300 000 души със срок от девет месеца се набира постепенно. В някои щати набирането на новобранци е заменено с вербуване на доброволци, но никъде не се натъква на сериозни трудности. Невежеството и злобата обявиха набирането на новобранци за нечувано събитие в историята на Съединените щати. Няма нищо по-погрешно от това. През време на войната за независимост и на втората война с Англия (1812—1815 г.) се набираха големи контингенти новобранци; същото се наблюдаваше и през време на различните малки войни с индианците и никога не се е натъквало на шо-годе сериозно противодействие.

Забележителен факт е, че тази година броят на преселниците от Европа в Съединените щати достигна близо 100 000 души и че половината от тези преселници са ирландци и англичани. На неотдавнашния конгрес на английската „Association for the advancement of science“* в Кембридж икономистът Меривейл трябваше да припомни на своите съотечественици факта, който „Times“, „Saturday Review“, „Morning Post“ и „Morning Herald“, да не говорим за *dii minorum gentium*** , съвсем са забравили или биха искали да бъде забравен от англичаните, а именно факта, че мнозинството от английското свръхнаселение намира нова родина в Съединените щати.

Написано от К. Маркс на 4 ноември 1862 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 309 от 10 ноември 1862 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

* — „Асоциация за съдействие за развитието на науката“. *Ред.*

** — буквално: по-младите богове; тук: второстепенните величия. *Ред.*

К. МАРКС

УВОЛНЯВАНЕТО НА МАК-КЛЕЛЪН

Уволняване на Мак-Клелън! — такъв е отговорът на Линколн на изборителната победа на демократите.

Вестниците на демократите бяха заявили с пълна сигурност, че избирането на *Сеймур* за губернатор на щата Ню Йорк незабавно ще повлече след себе си анулирането на *прокламацията*, в която Линколн провъзгласи робството на сецесионистката територия за отменено от 1 януари 1863 г. Но не беше успяло още да изсъхне печатарското мастило върху техните пророчества, и техният любим генерал — техният любимец, защото „наред със сериозно поражение той се страхуваше най-много от решителна победа“ — бе лишен от поста командувач и се оттегли от служба.

Читателите си спомнят, че на въпросната прокламация на Линколн Мак-Клелън отговори с контрапрокламация — заповед по своята армия, в която, макар да ѝ забраняваше каквито и да било демонстрации против мярката на президента, същевременно бе прибавил следните съдбоносни думи: „Задачата на гражданите е да се възползват от изборителната урна, за да поправят грешките на правителството или да упражнят въздействие върху неговата политика.“ По този начин Мак-Клелън, който командуваше главната армия на Съединените щати, апелираше от името на президента към предстоящите избори. Той хвърли на блюдота на везните тежестта на своя висок пост. Като изключим едно про-
нунциаменто в испански стил, той не можеше да прояви по-предизвикателно своята враждебност към политиката на президента. Затова след победата на демократите в изборите на Линколн остана само един избор — или сам да изпадне до ролята на оръдие

на симпатизиращата на робовладелците партия на компромиса, или да я лиши от нейната опора в армията, като отстрани Мак-Клелън.

Уволняването на Мак-Клелън в *настоящия* момент е следователно политическа демонстрация. Но то и без друго беше станало неизбежно. *Commander in chief** Халек в един доклад до военния министър бе обвинил Мак-Клелън в открито неподчинение. На 6 октомври, наскоро след поражението на конфедератите в Мериленд, Халек даде заповед за преминаване на Потомак, именно защото ниското ниво на водата на Потомак и на неговите притоци по онова време беше благоприятно за военни операции. Въпреки тази заповед Мак-Клелън не се помръдна от мястото си под предлог, че неговата армия не може да тръгне на поход по липса на провизии. В споменатия доклад Халек доказва, че това е било несъстоятелно извинение, че по отношение на снабдяването източната армия се ползвала с големи привилегии в сравнение със западната и че все още липсващите провизии можели да бъдат получени както на юг, така и на север от Потомак. Към този доклад на Халек се прибавя втори доклад, в който комисията за разследване на въпроса за предаването на арсенала в Харпърс-Ферис³⁵⁹ на конфедератите обвинява Мак-Клелън, че той необяснимо бавно концентрирал намиращите се близо до този арсенал юнионистки войски, като им заповядал да се движат със скорост само 6 английски мили (около 1½ немска миля) на ден. И двата доклада — докладът на Халек и докладът на комисията — се намираха в ръцете на президента *преди* победата на демократите в изборите.

За командването на Мак-Клелън толкова често се е писало на страниците на нашия вестник**, че тук ще бъде достатъчно да припомним, че той се стремеше да замести тактическото решение със стратегически обход и беше неуморим в намирането на висши съображения на шабна мъдрост, които му пречеха било да използва победите, било да предотвратява пораженията. Краткотрайният поход в Мериленд обкръжи неговото име с фалшив ореол. Трябва обаче да се има предвид, че общи указания за настъплението той получаваше от генерал Халек, който бе съставил и плана на първата кампания в Кентъки, и че юнионистите дължаха своята победа на полесражението изключително на храбростта на по-долустоящите командири, особено на загиналия в боя генерал Рено и на още не напълно оправилния се от своите рани генерал Хукер. Наполеон писа някога на своя брат Жозеф, че

* — Главнокомандуваният. *Ред.*

** Виж настоящия том, стр. 482—485, 509—513, 531—534, 538—540. *Ред.*

опасността на полесражението е навсякъде еднаква и че най-сигурният начин да станеш нейна жертва е да се опитваш да я избегнеш. Мак-Клелън изглежда е схванал тази аксиома, но не е извлякъл от нея практическия извод, който Наполеон е искал да внуши на своя брат. През цялата си военна кариера Мак-Клелън нито веднъж не се е появявал на полесражението, нито веднъж не се е намирал под огъня — особеност, която генерал Керни силно подчертава в едно писмо, публикувано от неговия брат, след като Керни беше паднал, сражавайки се под командуването на Поп, в един от боевете при Вашингтон.

Мак-Клелън умееше да прикрива своята посредственост под маската на сдържана сериозност, лаконична мълчаливост и изпълнена с достойнство затвореност. Самите му недостатъци му осигуряваха непоклатимото доверие на демократическата партия на Север и „лоялно признание“ от страна на сецесионистите. Той си спечели привърженици сред висшите офицери на своята армия с това, че създаде генерален щаб с размери, които досега са нечувани в летописите на военната история. Една част от по-старите офицери, възпитаници на академията в Уест-Поинт, служили в някогашната армия на Съюза, намериха в негово лице подкрепа в тяхното съперничество с новоизпечените „цивилни генерали“ и в техните тайни симпатии към „колегите“ в неприятелския лагер. Що се отнася до войниците, те знаеха неговите военни качества само от това, което се говореше за тях, но му приписваха всички заслуги на интендантството и се изказваха много похвално за неговата сдържаност в отношенията с хората. От необходимите за един пълководец качества Мак-Клелън притежаваше само едно — уменията да си осигури популярност в своята армия.

Приемникът на Мак-Клелън, *Бърнсайд*, е много малко известен, за да можем да съдим за него. Той принадлежи към републиканската партия. Затова пък *Хукер*, който поема командуването на армейския корпус, намиращ се под личното командуване на Мак-Клелън, е безспорно един от най-способните бойци на Съюза. „*Fighting Joe*“ („смелчагата Джо“), както го наричат в армията, имаше най-голям дял в победите в Мериленд. Той е *аболиционист*.

Същите американски вестници, от които узнахме за уволняването на Мак-Клелън, съобщават за изявления на Линколн, в които той решително заявява, че няма да отстъпи нито на йота от своята прокламация:

„*Линколн*“ — с право отбелязва „*Morning Star*“ — „се прояви като мъден, но твърд човек, който действува извънредно предпазливо, но никога не отстъпва назад. Всяка крачка в неговата правителствена дейност беше правил-

на и енергично отстоявана. Изхождайки от решението за премахване на робството на териториите, той стигна в края на краищата до главната цел на цялото „антиробовладелско движение“, изкореняването на това чудовище на цялата територия на Съюза, и вече си спечели огромната заслуга, че сие от Съюза всякаква отговорност за по-нататъшното съществуване на робството.“

*Написано от К. Маркс на 24 ноември 1862 г.
Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 327 от 29 ноември 1862 г.*

*Печата се по текста на вестника
Превод от немски*

К. МАРКС

АНГЛИЙСКИЯТ НЕУТРАЛИТЕТ. —
ПОЛОЖЕНИЕТО В ЮЖНИТЕ ЩАТИ

Лондон, 29 ноември 1862 г.

Преговорите между лондонския кабинет и вашингтонското правителство относно каперския кораб „Алабама“ още продължават³⁶⁶, а междуременно вече започнаха нови преговори относно възобновеното екипиране на военни кораби на конфедератите в английските пристанища. Професор *Френсис У. Нюмън*, един от теоретичите на английския радикализъм, публикува днес в „*Morning Star*“ писмо, в което между другото казва:

„Американският консул в Ливерпул, след като се увери от един английски юрист в незаконността на екипирането на „Алабама“, веднага изпрати официална декларация до лорд Джон Ръсел. Консултирани по този повод, кралските юристи също потвърдиха незаконността на екипирането на „Алабама“; но предприетото разследване бе влачено толкова дълго, че пиратът успя междуременно да се изплъзне. В момента в Ливерпул се намира флотилия от повече или по-малко бронирани кораби, готова насилствено да пробие американската блокада. Освен това множество пиратски кораби са готови всеки момент да последват „Алабама“ по нейния позорен път. Нима нашето правителство и този път ще си затвори очите и ще позволи на тези последователи на „Алабама“ да се измъкнат безпрепятствено? Боя се, че и този път. В своята реч в Нюкясъл г. *Гладстон* заяви, че по негови сведения президентът на метежниците, по адрес на когото той произнасяше хвалебни речи, скоро щял да притежава собствена флота. Не бе ли това намек за корабите, построени от неговите ливерпулски приятели?... Лорд Палмерстон и Ръсел, както и торите, са обладани от такава омраза към републиканизма, която ги прави съвсем безогледни, докато г. Гладстон, може би бъдещият министър-председател, открито изразява своето възхищение от вероломните узурпатори, които са се заклели да увековечат и разпространят робството.“

От получените днес американски вестници може би най-интересният е органът на конфедератите „*Richmond Examiner*“. В него

е поместена подробна статия за създалото се положение, от която привеждам най-съществените места:

„Извънредното и внезапно увеличение на неприятелските морски сили създава мрачни перспективи. Увеличението на този вид въоръжение е толкова голямо, че в много отношения то ни се струва по-опасно от сухопътните сили на противника. Янките имат сега 200 военни кораба повече, отколкото при избухването на войната. Извършват се големи приготовления за морските операции през настъпващата зима и освен вече готовите за бой кораби се строят още около петдесет бронирани военни кораби. Имаме всички основания да предполагаме, че флотата на янките, която ще нападне тази зима нашето крайбрежие, по своето въоръжение и по конструкцията на корабите далеч ще надмине своите предшественици. Целите на предстоящите експедиции са от извънредна важност. Касае се да ни бъдат отнети последните морски пристанища, да бъде установена пълна блокада и най-после да бъдат открити пунктове за нахлуване в южните райони, за да може още в началото на идната година да бъдат практически проведени законите за освобождаване на негрите. Глупаво би било да отричаме предимствата, които нашият противник ще получи, след като завземе последните ни морски пристанища, или пък да се успокояваме лекомислено с утешението, че все още ще можем да разбием противника в хода на военните действия във вътрешните райони на страната... С преминаването на Чарлстон, Савана и Мобил в ръцете на неприятеля блокадата ще се провежда с такава строгост, за която не могат да дадат представа дори досегашните ни страдания. Ще трябва да се откажем от всяка мисъл за построяване на флота отсам Атлантическия океан и ще бъдем отново изправени пред унизителния избор да предадем нашите кораби на противника или да ги унищожим със собствените си ръце. Нашата гъста железопътна мрежа в памучните щати ще бъде повече или по-малко прекъсната и ние може би много късно ще се убедим, че войната по суша, на която се възлагат толкова големи надежди, ще трябва да бъде продължена в условия, при които издръжката, снабдяването и концентрацията на големи армии стават невъзможни... Тези пагубни последици от едно завземане на нашите морски пристанища обаче бледнеят пред една по-голяма опасност, пред най-страшната опасност на тази война — завземането на отделни пунктове в памучните щати, откъдето противникът ще може да осъществи своя план за освобождаване на робите. Полагат се, естествено, огромни усилия да се осигури осъществяването на тази любима мярка на аболиционистите и духът на отъмъщението, който г. Линколн е заворил до 1 януари в бутилка, да не отшуми безвредно като сода в чаша вода... Усилията на противника сега са насочени срещу най-уязвимото място на нашата позиция; той иска да отрови самото сърце на Юга... Предсказването на бъдещи беди предизвиква недоволство сред масата, която спяно върва за правителството и взема самохвалството за патриотизъм... Ние не твърдим, че *Чарлстон*, *Савана* и *Мобил* не са подготвени за отбрана. На Юг има, разбира се, доста военни авторитети, които смятат тези пристанища за по-непристъпни от Гибралтар; но военните и техните пригласници твърде често са приспивали нашия народ с лъжливи уверения... Същите приказки слушахме и за Нови Орлеан. Съгласно описанията той бе укрепен по-силно, отколкото Тир против Александър. И все пак едنا прекрасна сутрин народът видя неприятелския флаг да се развява в пристанището на Нови Орлеан... Отбранителната способност на нашите пристанища е тайна на официалните кръгове. Но знаменията на близкото минало не са утешителни. Преди няколко седмици *Галвестон* падна почти без бой в ръцете на неприятеля. На местните вестници бе забранено да пишат за отбранителните средства на този град. Освен това не

се разладе нито един вик за помощ, който да стигне до затъпелия слух на правителството. Народът си оставаше спокоен. От неговия патриотизъм се искаше да се задоволява със своето неведение, да вярва на водачите и да се подчинява на волята на провидението. И в резултат противникът спечели още един трофей... Методът да се забулват всички военни въпроси в дълбока тайна донесе на Юга лоши плодове. Нанстина той може да е задушил критиката и да е забуллил грешките на правителството, но не заблуди неприятеля. Последният винаги е точно осведомен за състоянието на нашите отбранителни съоръжения, докато нашият народ узнава за тяхната слабост едва когато те вече са паднали в ръцете на янките."

Написано от К. Маркс на 29 ноември 1862 г.

*Напечатано във вестник „Die Presse“,
бр. 332 от 4 декември 1862 г.*

Печата се по текста на вестника

Превод от немски

доброволци», «Френската лека пехота», «Артилерията на доброволците», «История на винтовката» и «Доброволческите инженерни войски, тяхното значение и област на дейност». В текста на статиите, включени в сборника, Енгелс направил незначителни редакционни изменения. Сборникът излязъл през март 1861 г. — 262.

- ¹⁴¹ «*Daily Telegraph*» («Ежедневен телеграф») — английски либерален, а от 80-те години на XIX век консервативен ежедневник; излязъл под това заглавие в Лондон от 1855 до 1937 г.; от 1937 г. след сливането му с вестник «*Morning Post*» («Сутрешна поща») излиза под името «*Daily Telegraph and Morning Post*». — 271.
- ¹⁴² «*The London Review*» («Лондонски преглед») — английско седмично списание, излязло от 1860 до 1869 г. — 281.
- ¹⁴³ «*Die französische Armee auf dem Exercirplatze und im Felde*». Berlin, 1861. — 295.
- ¹⁴⁴ Имат се предвид: «*Mémoires pour servir à l'histoire de France, sous Napoléon, écrits à Sainte-Hélène, par les généraux qui ont partagé sa captivité, et publiés sur les manuscrits entièrement corrigés de la main de Napoléon*». Paris, 1823 («Мемоари, осветляващи историята на Франция през време на управлението на Наполеон, съставени на остров Света Елена от генералите, които споделиха участието на Наполеон на пленник, и публикувани според ръкописите, напълно поправени от ръката на Наполеон». Париж, 1823). — 297.
- ¹⁴⁵ Американската писателка Х. Бичер-Стоу — активна участничка в аболционисткото движение — се обърнала към английския аристократ лорд Шефсбъри с писмо, което било публикувано в печата в началото на септември 1861 г. В писмото си Стоу правилно оценява Гражданската война в САЩ като война против робовладението и разобличава несправедливата кауза на конфедератите. Изказвайки възмущението си от позицията на Англия в американската война, Стоу призовава за помощ в полза на северняците.
- Гражданската война в САЩ* — война между прогресивните в икономическо и социално отношение северни щати и робовладелските южни щати, която се водела от април 1861 г. до април 1865 г. Главната причина за войната била борбата между двете социални системи: утвърдилата се на Север капиталистическа система на наеман труд и господстващата на Юг система на робство. От страна на северните щати войната имала прогресивен и революционен характер. Гражданската война минала през два етапа: период на конституционна война за запазване на Съюза и период на революционна война за премахване на робството. Повратна точка в хода на войната било издаването от правителството на Линколн през септември 1862 г. на прокламация за освобождаване на негрите роби. Важно значение имали също приемането на закона за хоумстед (безплатен участък земя), чистката на армията и държавния апарат от предателски елементи, допусането на негри в армията, спирането на реакционните вестници и други мерки от революционнo-демократичен характер. Преминването към революционни методи на водене на война довело до коренен обрат в разволя на военните действия и осигурило победата на Севера в Гражданската война. Решаваща роля за военния разгром на робовладелците южняци изиграли народните маси — работници, фермери, негрското население. По-прогресивният обществен строй и значителният превес в икономическите и човешките ресурси предопределили победата на северните щати, което разчистило пътя за бурното развитие на капитализма в САЩ. — 308.

- 146 «*The Saturday Review*» («Съботен преглед») — английско седмично списание с консервативно направление, излизало в Лондон през 1855—1938 г. — 308.
- 147 «*The Examiner*» («Наблюдател») — английски седмичник с буржоазно-либерално направление, излизал в Лондон през 1808—1881 г. — 308.
- 148 *Републиканската партия* била образувана в 1854 г. от антиробовладелски елементи, които се обединили, за да дадат отпор на растящите претенции на плантаторите от Юга. Изразявайки интересите на промишлената буржоазия на Севера и ползвайки се с подкрепата на широките трудещи се маси — фермери, работници и др., — Републиканската партия си поставяла за задача ликвидирането на политическата власт на робовладелците, ограничаването и постепенното премахване на робството и предоставянето на западните земи за безплатно заселване от фермерите. В 1856 г. Републиканската партия за пръв път участвувала в президентските избори, но получила само една трета от гласовете. В 1860 г. кандидатът на Републиканската партия Линколи бил избран за президент. След завършването на Гражданската война в САЩ партията ревностно защищавала интересите на едрата промишлена и финансова буржоазия. Понастоящем Републиканската партия, както и Демократическата, е една от двете редуващи се на власт в САЩ партии на монополистичния капитал. — 309.
- 149 Става дума за временната конституция, приета на конгреса в Монтгомери (щата Алабама) на 4 февруари 1861 г. от шест южни робовладелски щати — Южна Каролина, Джорджия, Флорида, Алабама, Мисисипи и Луизиана, които се отделили от североамериканския Съюз. Конгресът в Монтгомери провъзгласил образуването на робовладелска държава — Конфедеративни американски щати, и избрал Джеферсон Дейвис за временен президент на Конфедерацията. На 2 март 1861 г. към Конфедерацията се присъединил Тексас, а през май 1861 г. — четири погранични робовладелски щати (Виржиния, Арканзас, Северна Каролина и Тенеси). — 309.
- 150 *Компромисът на Критенден* — проект за мирно уреждане на конфликта между Севера и Юга, внесен на 18 декември 1860 г. в конгреса на САЩ от сенатора Критенден, който предложил шест поправки към американската конституция. Главните от тези поправки предвиждали забраняване на робството в щатите северно от 36°30' — линия, установена от Мисурийския компромис — и узаконяване на робството южно от тази линия, както и забрана за конгреса да ликвидира робството в робовладелските щати на страната. Последният пункт предвиждал, че в конституцията не могат да се внасят каквито и да било поправки, които биха изменили предишните пет члена; същият пункт лишавал конгреса от правото да изменя съществуващата в щатите система на робство. На 22 декември 1860 г. компромисът на Критенден бил отхвърлен от специална сенатска комисия. — 310.
- 151 *Демократическата партия*, образувана в 1828 г., първоначално обединявала плантаторите, някои групи на буржоазията, както и значителна част от фермерите и градската дребна буржоазия. През 30—40-те години на XIX век партията все повече ставала изразителка на интересите на плантаторите робовладелци и на свързаната с тях едра буржоазия на Севера, която била за запазване и разширяване на робството. Но след 1854 г., когато във връзка с приемането на законопроекта Канзас-Небраска възникнала заплахата от разпространяване на робството на цялата територия на САЩ, в Демократическата партия започнало разцепление между привържениците и противниците на по-нататъшното разпространение на робството. Това било

- една от главните причини за поражението на партията в президентските избори през 1860 г. — 310.
- ¹⁵² *Мисурийски компромис* — съглашение, постигнато в 1820 г. след ожесточена борба между привържениците и противниците на робството, която се водела както из цялата страна, така и в конгреса на САЩ. Съгласно компромиса територията Мисури се приемала в Съюза като робовладелски щат, територията Ман — като свободен щат; между свободните и робовладелските щати се установявала демаркационна линия — 36°30' северна ширина, на север от която робството се забранявало. Компромисът временно примиривал привържениците на отменяването на робството и привържениците на робовладенето, но не можел да отстранява противоречията между промишления Север и робовладелския Юг, които всяка година се изостряли. В 1854 г. Мисурийският компромис бил фактически анулиран в резултат на приемането на законопроекта Канзас-Небраска от конгреса на САЩ.
- Th. Jefferson. «Memoirs, Correspondence, and Private Papers». Vol. IV. London, 1829 (Т. Джеферсон. «Спомени, кореспонденция и частни документи». Т. IV, Лондон, 1829). — 311.
- ¹⁵³ *Законопроектът Канзас-Небраска*, приет от конгреса на САЩ през май 1854 г., отменил установената от Мисурийския компромис граница между свободните и робовладелските щати. Занапред всеки щат, независимо от решението на конгреса и от своето географско положение, можел да въведе робството. — 311.
- ¹⁵⁴ Става дума за Бюкнън, който в качеството си на пълномощен министър на САЩ в Лондон публикувал в 1854 г. Остендския манифест заедно с дипломатическите представители на Съединените щати във Франция и Испания. Манифестът препоръчвал на правителството на САЩ да купи или вземе принадлежащия на Испания остров Куба. В 1856 г. Бюкнън бил избран за президент на САЩ от Демократическата партия.
- Делото на Дред Скот* — процесът на роба негър Д. Скот, който, след като се озовал заедно със своя господар в щата Иллинойс, а по-късно в щата Уисконсин, където според Мисурийския компромис робството било забранено, предявил в 1848 г. иск за своето освобождение. Делото продължило до 1857 г., когато Върховният съд на САЩ отхвърлил иска на негъра. Това решение, което узаконявало робството в цялата страна, било използвано от аболиционистите в САЩ в агитацията им в навечернето на Гражданската война от 1861—1865 г. — 311.
- ¹⁵⁵ *Канзаската война* — въоръжената борба в Канзас през 1854—1856 г. между привържениците на робството, които се стремели да превърнат Канзас в робовладелски щат, и противниците на робството, главно фермерите. Въпреки редната победи на противниците на робството, Канзас се оказал в ръцете на привържениците на робството, които получили въоръжена поддръжка от федералното правителство. Но мнозинството от населението на щата, което продължило борбата, понесало Канзас да бъде приет в Съюза като свободен щат. Борбата в Канзас фактически била началото на Гражданската война в САЩ. — 311.
- ¹⁵⁶ Става дума за «*Reynolds's Newspaper*» («Вестник на Рейнолдс») — английски седмичник с радикално направление; излязал в Лондон от 1850 г. под редакцията на Рейнолдс; в началото на 50-те години поддържал чартистите. — 312.

- ¹⁶⁷ *Олд Бейли* — название на цитаделата на Нюгейтския затвор в Лондон, където се помещава Централният наказателен съд. — 313.
- ¹⁶⁸ «*The New-York Herald*» (Нюйоркски вестител) — американски ежедневник; излизал под това име от 1835 до 1924 г.; през време на Гражданската война в САЩ бил за компромис с робовладелците от Юга. — 313.
- ¹⁶⁹ На 16 октомври 1859 г. борецът за освобождение на негрите в САЩ Джон Браун направил опит да вдигне въстание на робите в робовладелските щати. С малък отряд съмишленици той завзел държавния арсенал в Харпърс-Фери, щата Виржиния. Браун обаче не успял да предизвика по-широко въстание. Почти всички участници в тази акция (22 души, от които 5 негри), които оказали отчаяна съпротива на правителствените войски, загинали. Д. Браун и петима от неговите другари били екзекутирани. Въстанието на Джон Браун, което било показател за нарастването на революционната криза в САЩ; допринесло за засилването на борбата на негрите против робството и за сплотяването на аболиционистките сили в страната. — 314.
- ¹⁷⁰ През ноември 1832 г. конвентът на щата Южна Каролина анулирал федералните тарифни актове от 1828 и 1832 г., с които се установявали високи мита на вносните стоки. Издаденият на 24 ноември 1832 г. «Акт за нулификацията» съдържал призив до гражданите на щата да защитават независимостта си от федералната власт и заплаха, че Южна Каролина ще се отдели от североамериканския Съюз. Президентът Джаксън, след като получил санкцията на конгреса да употреби въоръжена сила, изпратил войски в Южна Каролина, но под натиска на плантаторите робовладелец на 2 март 1833 г. утвърдил компромисна, намалена тарифа. Щатът скоро отменил своето решение за нулификацията.
- Тарифата на Морил* — протекционистка тарифа, внесена в конгреса от републиканеца Морил. Приета от камарата на представителите през май 1860 г. и станала закон на 2 март 1861 г. след утвърждаването ѝ от сената. Тарифата на Морил предвиждала значително увеличение на митата в САЩ. — 315.
- ¹⁷¹ «*The Spectator*» («Зрител») — английски седмичник с либерално направление, излизал в Лондон от 1828 г. — 316.
- ¹⁷² Блокадата на пристанищата на южните щати, обявена през април 1861 г. от правителството на САЩ, допринесла за развитието на контрабандната търговия не само между южните щати и Англия, но и между южните и северните щати. Доходността на контрабандната търговия се увеличавала с развитието на военните действия. Правителството на Конфедерацията вземало активно участие в контрабандната търговия с Англия. Особена роля в нея играел Ливерпул, който през първите две години на войната доставил от южните щати 31 000 бали пресован памук. — 319.
- ¹⁷³ «*Calcutta Price Current*» («Калкутски ценоразпис») — индийски седмичник, излизал под различни заглавия от 1818 г. — 319.
- ¹⁷⁴ През 1845—1847 г. картофената реколта в Ирландия всяка година била компрометирана от мана по картофите. Като се прибави и неурожаят в Европа през тези години, който предизвикал увеличение на цените на селскостопанските продукти, това бедствие довело до опустошителен глад. От глад и болести загинали повече от един милион ирландски бедняци, а приблизително толкова емигрирали от Ирландия. — 321.

¹⁶⁵ *Еманципация на католиците* — отменяването в 1829 г. на ограниченията на политическите права на католиците от английския парламент. Католиците, повечето от които били ирландци, получили правото да бъдат избирани в парламента и да заемат някои правителствени длъжности; същевременно имущественият избирателен ценз бил увеличен пет пъти. С помощта на тази маневра управляващите класи в Англия се надявали да привлекат на своя страна върхушката на ирландската буржоазия и католическите земевладелци и да разцепят по този начин ирландското национално движение.

Реформата на избирателното право била приета от английската камара на общините в 1831 г. и окончателно утвърдена от камарата на лордовете в 1832 г. Реформата била насочена против политическия монопол на поземлената и финансовата аристокрация и открила достъп в парламента на представителите на промишлената буржоазия. Пролетариатът и дребната буржоазия, които били главната сила в борбата за реформа, били измамени от либералната буржоазия и не получили избирателни права.

За отменяването на *житните закони* виж бележка 16.

Гербов налог — един от налозите върху вестниците в Англия, въведен в 1712 г. с цел за увеличаване на държавните приходи и за борба с опозиционния печат. Гербовият налог извънредно много оскъпявал вестниците, ограничавал тяхното разпространение и ги правел недостъпни за широките маси. В 1836 г. парламентът бил принуден да намали гербовия налог, а в 1855 г. да го отмени.

Данъкът върху хартията, въведен в Англия в 1694 г., имал за главна цел да попречи на поевтиняването, а следователно и на демократизирането на английския печат. Данъкът носел на държавата годишно около 1,4 милиона ф. ст. приход и тежал изцяло върху трудещите се. В 1861 г. широкото движение в Англия против данъка върху хартията, което продължило няколко години, завършило с неговото отменяване. — 322.

¹⁶⁶ Названието славна революция в английската буржоазна исторнография получил държавният преврат от 1688 г., след който в Англия се утвърдила конституционна монархия, основана върху компромис между поземлената аристокрация и финансовата буржоазия. — 323.

¹⁶⁷ Става дума за «*Cobbett's Weekly Political Register*» («Седмична политическа хроника на Кобет») — радикален седмичник, който излизал в Лондон от 1802 до 1835 г. — 323.

¹⁶⁸ В 1839 г. английският парламент издал Синя книга, съдържаща дипломатически документи относно англо-персийските и англо-афганистанските отношения. Включената в нея преписка на английския представител в Кабул А. Бърнс относно събитията, свързани с англо-афганистанската война (виж бележка 10), била тенденциозно подбрана и фалшифицирана от министерството на външните работи с цел да се скрие провокационната роля на Англия в разпалването на войната. Малко преди да умре, Бърнс изпратил копие от своята преписка в Лондон и частта от нея, невключена в Синята книга, била публикувана от неговото семейство. Така била разобличена фалшификацията, извършена от английското правителство. — 324.

¹⁶⁹ *Датски договор* — протокол за целостта на Датската монархия, подписан на 8 май 1852 г. в Лондон от представители на Русия, Австрия, Англия, Франция, Прусия и Швеция заедно с представители на Дания. В основата му бил положен приетият на 2 август 1850 г. от споменатите участници в Лондонската конференция (с изключение на Прусия) протокол, който установявал принципа на неделимостта на владенията на датската корона, включително и на хер-

- цогствата Шлезвиг и Холщайн. В Лондонския протокол руският император се споменавал като един от законните претенденти за датския престол, които се отказали от своите права в полза на херцог Кристиан Глюксбургски, който бил обявен за наследник на крал Фредерик VII. Това създавало прецедент за претенции на руския цар върху датския престол в бъдеще, в случай на прекратяване на Глюксбургската династия. Подписвайки Лондонския протокол, царска Русия се стремела да попречи на Прусия да откъсне Шлезвиг и Холщайн от Дания и да овладее Килския залив. По този начин борбата около въпроса за целостта на Датската монархия прикривала борбата между европейските велики сили за господство на Балтийско море. — 324.
- ¹⁷⁰ *In usum delphini* — буквално: «за дофина», в преносен смисъл: с купюри, в изопачен вид. Този израз почнал да се употребява след 1668 г., когато за наследника на френския престол (дофина) били издадени съчиненията на древните класици в много окастрен вид. — 325.
- ¹⁷¹ От 6 до 8 октомври 1861 г. в Компьен (Франция) се състояла среща между Наполеон III и руския крал Вилхелм I. — 328.
- ¹⁷² «*Le Pays, Journal de l'Empire*» («Родна, вестник на империята») — френски ежедневник, основан в Париж в 1849 г.; в периода на Втората империя (1852—1870) — полуофициален орган на правителството на Наполеон III. — 328.
- ¹⁷³ *Приктинг хаус скуер* — площад в Лондон, на който се намира главната редакция на вестник «*Times*». — 328.
- ¹⁷⁴ *Делото Макдоналд* — арестуването през септември 1860 г. в Бон и предаването на съд на капитана от английската армия Макдоналд по обвинение в неподчинение на местните власти. Английското правителство се възползвало от този инцидент, уреден едва през май 1861 г., като предлог за засилване на антипруската пропаганда. — 328.
- ¹⁷⁵ Става дума за антибонапартистката брошура «*Lettre sur l'histoire de France*» («Писмо върху историята на Франция»), написана от херцог Омалски в отговор на една реч на принц Наполеон (Плон-Плон) във френския сенат през пролетта на 1861 г. По заповед на Наполеон III брошурата била незабавно конфискувана, а издателят ѝ и печатарският работник били осъдени на затвор и глоба по 5 000 франка. — 329.
- ¹⁷⁶ Става дума за участието на принцовете от Орлеанската династия — принц Жоанвил, херцог дьо Пантевър, граф дьо Пари и херцог дьо Шартър — в Гражданската война в Америка на страната на северняците. — 329.
- ¹⁷⁷ Намек за Луи Наполеон, който в 1848 г., през време на пребиваннето си в Англия, доброволно се присъединил към специалните констебли (полицейски резерв от граждански лица), които действували заедно с полицията против работническата демонстрация, организирана от чартистите на 10 април 1848 г. — 329.
- ¹⁷⁸ През време на войната на североамериканските колонии на Англия за независимост (виж бележка 127) френските революционери поддържали борбата на въстаналите колонии. В организирането на изпращане на оръжие и доброволци от Франция за Америка участвувал известният драматург Бомарше. Сред френските доброволци — участници във войната, с широка известност се ползувал буржоазният революционер Лафайет. — 330.

¹⁷⁹ През първата половина на XIX век Франция, както и другите европейски велики сили, предприемала многократни опити да проникне в Индокитай. В 1858 г. правителството на Наполеон III със съдействието на Испания започнало нова колониална война в Индокитай под предлог, че защитава католическите мисионери. В резултат на тази война, която завършила в 1862 г., Франция окупирала отначало три провинции в южната част на Индокитай, наречена от европейците Кохинхина (Намбо), а в 1867 г. и цяла Кохинхина. — 330.

¹⁸⁰ С тази статия започва сътрудничеството на Маркс във вестник «Die Presse». «Die Presse» («Печат») — австрийски буржоазен ежедневник с либерално направление, който излизал във Виена от 1848 до 1896 г. Основан през юли 1848 г. като орган на умерено-либералната буржоазия, вестникът бил временно спрял след поражението на революцията от 1848—1849 г. в Австрия. Това създало на вестника репутацията на известна «опозиционност». В началото на 60-те години той имал най-голям тираж (30 000 абонати) от вестниците, излизащи на немски език. Значителната популярност на вестника през тези години се обяснява с неговата антибонапартистка позиция по външнополитическите въпроси, както и с неговите статии против реакционната вътрешна политика на австрийското правителство. От 1856 г. един от редакторите на «Die Presse» става германският публицист М. Фридендер, който преди това издал буржазномодернатическия «Neue Oder-Zeitung» («Нов одерски вестник»), в който през 1855 г. Маркс сътрудничил като лондонски кореспондент. Редакцията на «Die Presse» неведнъж се опитвала да привлече Маркс за сътрудник на вестника. Маркс дал окончателното си съгласие едва през октомври 1861 г., след като «Die Presse» се обявил против минимоконституционалисткото правителство на Шмерлинг в Австрия.

Статиите на Маркс в «Die Presse», които обикновено били подписани от редакцията: «От нашия лондонски кореспондент» или «Спец. кор.», засягали всички най-важни въпроси на международната политика и на вътрешната политика на Англия, Франция и САЩ, запознавали австрийския и германския читател с положението на работническата класа и демократическото движение в тези страни. Повечето статии на Маркс, написани за «Die Presse», са посветени на Гражданската война в Съединените щати и на влиянието и върху положението в европейските и американските страни. За прегледите на военните действия Маркс обикновено се ползвал от материалите, които му доставял Енгелс. Сътрудничеството на Маркс в «Die Presse» продължило повече от година. През този период на страниците на вестника били публикувани повече от 52 статии на Маркс — от тях две са написани съвместно с Енгелс и една статия е написана от Енгелс. Значителна част от статиите и кореспонденциите, написани от Маркс за «Die Presse», не била поместена от редакцията на вестника. Това било главната причина за прекратяването на сътрудничеството на Маркс във вестника в края на 1862 г.

Маркс започнал да работи върху статията «Гражданската война в Северна Америка», изглежда, още през юни—юли 1861 г., когато получил предложението от Фридендер да сътрудничи в «Die Presse». Още тогава била написана в общи линии и статията «Гражданската война в Съединените щати», изпратена в редакцията, както и първата статия, през октомври 1861 г. — 332.

¹⁸¹ Става дума за анулирането през 1832 г. от щата Южна Каролина на федералните тарифни актове от 1828 и 1832 г. (виж бележка 160). — 333.

¹⁸² *Капитолий* — здание във Вашингтон, където заседава конгресът на САЩ.

- Фанъл хол** — здание, подарено в 1742 г. от търговеца П. Фанъл на град Бостон. През време на войната на североамериканските колонии за независимост (виж бележка 127) в зданието ставали митингите на американските патриоти. — 334.
- ¹⁸³ Ордонансът на Континенталния конгрес, издаден в 1787 г., предвиждал, че щом броят на населението на отделните територии, намиращи се северозападно от река Охайо, достигне 60 хиляди души, тези територии ще бъдат приемани в Съюза като щати с равни права със старите щати. — 335.
- ¹⁸⁴ За *делото на Дред Скот* виж бележка 154. — 336.
- ¹⁸⁵ Става дума за закона за бегълците роби (Fugitive Slave Act), приет от конгреса на САЩ през септември 1850 г. в допълнение към закона от 1793 г. за предаването на избягали роби. Съгласно новия закон във всички щати се назначавали специални пълномощници за залавяне на робите. За всеки заловен и върнат в робство негър се полагало възнаграждение от 10 долара, а ако задържаният негър бивал пускан на свобода — само 5 долара. Властите и населението на северните щати се задължавали да оказват пълно съдействие на пълномощниците. Нарушаването на закона се наказвало с глоба от 1 000 долара и шест месеца затвор. Законът, който засилил недоволството на народните маси и аболиционисткото движение, станал практически неосъществим още преди започването на Гражданската война в САЩ и бил окончателно отменен в 1864 г. — 337.
- ¹⁸⁶ Едно от главните искания на фрисойлерите — членове на масовата демократична фермерска партия, образувана в САЩ в 1848 г., било искането за безплатни участъци земя от фонда на свободните земи на Запад, които били държавна собственост. Фрисойлерите искали също да се забрани робството на новите територии, завзети от Мексико, както и предаването на земя на едрите земеделци и спекулантите. Исканията на фрисойлерите се натъквали в конгреса и в правителството на САЩ на неизменна съпротива от страна на представителите на робовладелските щати. Така законопроектът за хомстеда, поставен на гласуване в конгреса за пръв път в 1854 г. и приет от камарата на представителите, бил отхвърлен от сената. Когато в 1860 г. двете камари на конгреса приели най-последно законопроект, който предвиждал заселниците да платят сравнително малка сума за обработваната от тях земя, президентът Бюкнън наложил вето на този законопроект — 337.
- ¹⁸⁷ За *Остендския манифест* виж бележка 154. — 337.
- ¹⁸⁸ *Чиуауа, Коауила и Сонора* — северни щати на Мексико, които граничели със САЩ и били обект на завоевателните претенции на американските плантатори робовладелци и на едрата буржоазия. — 337.
- ¹⁸⁹ Американската конституция от 1787 г., която узаконила робството на негрите в щатите, където то вече съществувало, разрешавала свободния внос на роби в тези щати в срок от 20 години от приемането на конституцията. Едва на 2 март 1807 г. конгресът приел закон, с който се забранявал вносът на роби в САЩ от Африка или от която и да било друга държава. Влезният в сила на 1 януари 1808 г. закон предвиждал редица мерки за борба с търговията с роби, включително конфискуване на корабите, пренасящи негри, както и на целия им товар. Но на практика законът бил често нарушаван, което довело до голямо развитие на контрабандната търговия с роби. В резултат вносът на негри през годините, които предшествували Гражданската война в САЩ, дори пораснал. — 337.

- ¹⁶⁰ Става дума за дружествата за подпомагане на преселниците от Канзас, образувани през 1854—1855 г. в редица северни и северозападни щати (Масачузетс, Ню Йорк, Пенсилвания, Охайо, Илинойс и други). Първото дружество за подпомагане било създадено през април 1854 г. в щата Масачузетс. Дружествата си поставяли за задача да пречат за разпространението на робството на новите територии на САЩ и да съдействуват за заселването на Канзас със свободни дребни фермери. Те се занимавали с вербуване и финансиране на преселниците, с изпращане на селскостопански инвентар и машини в Канзас, със строеж на пансони за пристигащите, със снабдяването им с продоволствие, дрехи, медикаменти и т. н. Наред с това дружествата изпращали в Канзас и оръжие.
- Движението за подпомагане достигнало кулминационната си точка през лятото на 1856 г. във връзка с активизирането на въоръжената борба в Канзас (виж бележка 155). През юли 1856 г. на конгрес в Буфало бил образуван Национален комитет за подпомагане на Канзас. Но опитите помощта за Канзас да се насочи по единен план не се увенчали с успех поради разнородния състав на участниците в движението. Дейността на дружествата упражнявала голямо влияние върху общественото мнение на страната и съдействувала за консолидирането на силите, които образували републиканската партия. След завършването на Гражданската война в САЩ дружеството се занимавало с преселване в щатите Орегон и Флорида, като съществувало до 1897 г. — 338.
- ¹⁹¹ Става дума за прекратяването в 1837 г. поради смъртта на последния представител на Хановерската династия на личната уния между Англия и Хановер, която съществувала от 1714 г. — 343.
- ¹⁹² Става дума за опитите на привържениците на южните щати през зимата на 1860—1861 г. да откъснат Калифорния от североамериканския Съюз чрез създаване на «неутрална» Тихоокеанска република. Този заговор бил на време разкрит от правителството на Линколн. — 349.
- ¹⁹³ *Нова Англия* — група от шест щата в северноизточната част на САЩ (Ман., Масачузетс, Конектикът, Род-Айланд, Вермонт и Ню Хемпшир) с високо-развита промишленост. Нова Англия била центърът на аболиционисткото движение. — 350.
- ¹⁹⁴ *Илоти* — безправни жители на древна Спарта, прикрепени към земята и задължени да изпълняват определени повинности в полза на земевладелците спартиати. Положението на илотите по нищо не се е отличавало от положението на робите. — 350.
- ¹⁹⁵ *Мисурийската прокламация*, издадена от генерал Фримонт на 30 август 1861 г., освен конфискацията на имуществото на ония лица в щата Мисури, които поддържали Конфедерацията, обявявала за свободни робите, принадлежащи на метежниците. Линколн предложил на Фримонт да съгласува тази прокламация със закона за конфискацията, като изключи от нея пунктовете за освобождение на робите (приетият от конгреса на 6 август 1861 г. закон за конфискацията предвиждал само освобождение на робите, използвани от метежниците непосредствено за военни цели). За отказ да изпълни искането на президента през октомври 1861 г. Фримонт бил отстранен от поста командващ армията в Мисури. — 351.
- ¹⁹⁶ В 1833 г. след въстанието на негрите роби на остров Ямайка английският парламент приел закон за отменяване на робството в колоните. За компен-

сащия на плантаторите робовладелци от Западна Индия и другите колонии била гласувана сума от 20 милиона фунта стерлинги. — 351.

¹⁹⁷ Става дума за «*Brownson's Quarterly Review*» («Тримесечно списание на Браунсон») — американско католическо списание, което било издавано под това заглавие от О. Браунсон в Бостон от 1844 до 1855 г. и в Ню Йорк през 1856—1865 и през 1872—1875 г. — 351.

¹⁹⁸ «*The World*» («Свят») — американски ежедневник, орган на демократическата партия; излизал в Ню Йорк от 1860 до 1931 г. — 351.

¹⁹⁹ За *тарифата на Морил* виж бележка 160. — 346.

²⁰⁰ След австро-итало-френската война от 1859 г., в резултат на която към Франция преминали Савоя и Ница, Наполеон III направил опит да окупира част от територията на Швейцария. На 28 октомври 1861 г. отряд френски войски нахлул в принадлежащата на Швейцария Дапска долина в кантона Во (Ваадт) и окупира селото Кресоннер, след което последвал протестът на швейцарското правителство, подкрепен от редица европейски държави. През декември 1862 г. било подписано споразумение, по силата на което част от Дапската долина преминавала към Франция срещу отстъпването на еднаква по големина френска територия на Швейцария. — 365.

²⁰¹ *Интервенцията в Мексико*, или мексиканската експедиция през 1861—1867 г. — въоръжена интервенция на Англия, Франция и Испания с цел за събирането на прогресивното правителство на Хуарес и за превръщането на Мексиканската република в колония на европейските велики сили. Интервенциите имали също намерение да използват територията на Мексико като плацдарм за намеса в Гражданската война в САЩ на страната на робовладелските щати. Много скоро след започването на интервенцията (декември 1861) се разкрили противоречията между участниците в нея, поради което през април 1862 г. Англия и Испания отзовали своите войски. Френските интервенти продължили военните операции, окупирали през лятото на 1863 г. град Мексико и провъзгласили Мексико за империя начело с протезето на Наполеон III — австрийския ерцхерцог Максимилиан. Мексиканският народ проявил голяма твърдост и мъжество в борбата против френските колонизатори и им нанесъл решително поражение. През март 1867 г. интервентите били принудени да напуснат Мексико. За провалването на мексиканската авантюра на Наполеон III допринесли и крайната ѝ непопулярност във Франция и изменението на международната обстановка във връзка с победата на северните щати в Гражданската война през 1861—1865 г. — 366.

²⁰² През ноември 1859 г. Испания, която се стремяла към колониални завоевания в Северна Африка, обявила война на Мароко. Но военните действия, които продължили до март 1860 г., не донесли особени успехи на испанците, които срещнали упорита съпротива от страна на свободолюбивия марокански народ. През април 1860 г. бил сключен мир, по който Испания получавала парична контрибуция и малки териториални отстъпки.

Сан-Доминго — източната част на остров Ханти, която до 1821 г. била испанска колония, а в 1844 г. била обявена за независима Доминиканска република. В 1861 г. тази част от острова била отново окупирана от Испания в резултат на победата на происпанската партия, която през март 1861 г. обявила «доброволното» присъединяване на Сан-Доминго към испанските владения в Западна Индия. Колониалното господство на Испания

- в Сан-Доминго продължило до 1865 г., когато испанците били окончателно изгонени от страната. — 366.
- ²⁰³ «*The Morning Post*» («Утринна поща») — английски консервативен ежедневник; излизал в Лондон през 1772—1937 г. В средата на XIX век бил орган на десните елементи от партията на вигите, групирани около Палмерстон. — 366.
- ²⁰⁴ «*La Patrie*» («Родина») — френски ежедневник, основан в 1841 г.; след държавния преврат от 2 декември 1851 г. — бонапартистки вестник. — 366.
- ²⁰⁵ *Сентджеймски кабинет* — така по името на Сентджеймския дворец в Лондон (бивша резиденция на английските крале) Маркс нарича английското правителство. — 366.
- ²⁰⁶ Става дума за предложения през лятото на 1823 г. от френския министър на външните работи Шатобриан план за въоръжена интервенция в страните на Латинска Америка с цел за възстановяване на колониалното господство на Испания в тези страни, както и за разширяване на колониалните владения на Франция. Планът на Шатобриан предвиждал испанските колонии да бъдат превърнати в автономни кралства, управлявани от принцове от Бурбонската династия, включително и френски. Този план се провалил главно поради противодействието на Англия и САЩ, които се стремели да използват националноосвободителното движение в испанските колонии, за да установят там свое влияние. — 368.
- ²⁰⁷ *Доктрината Мънро* — известно послание на президента на САЩ Джеймс Мънро до американския конгрес от 2 декември 1823 г., в което се провъзгласявали принципите на външната политика на САЩ, насочени против опитите за колонизиране на територията на Америка от европейските велики сили и против тяхната намеса във вътрешните работи на американските държави. По-късно доктрината Мънро била използвана от американските експанзионисти за установяване хегемонията на САЩ на американския континент. — 369.
- ²⁰⁸ «*Journal des Débats*» — съкратено название на френския буржоазен ежедневник «*Journal des Débats politiques et littéraires*» («Вестник за политически и литературни дебати»), основан в Париж в 1789 г. След държавния преврат от 2 декември 1851 г. орган на умерената орлеанистка опозиция. — 372.
- ²⁰⁹ «*Courrier du dimanche*» («Неделна поща») — френско седмично буржоазно списание с антибонапартистко направление, излизало в Париж от 1858 до 1866 г. — 374.
- ²¹⁰ За англо-афганистанската война виж бележка 10. — 377.
- ²¹¹ За англо-персийската война виж бележка 10. — 377.
- ¹¹² Настоящата статия, означена като написана в Париж, била написана от Маркс в Лондон. Понякога Маркс означавал статии, в които се привеждал материал за отделни страни от европейския континент, като написани съответно в Париж, Берлин или Виена, поставяйки при това вместо действителната дата на написването по-ранна или по-късна дата. — 378.
- ²¹³ Като нарича Верон «bourgeois de Paris» («парижки буржоа»), Маркс намерва за книгата му «Спомени на един парижки буржоа» («*Mémoires d'un*

- bourgeois de Paris»), излязла в шест тома в Париж през 1853—1855 г. — 378.
- 214 *Школа на физиократите* — едно от направленията в буржоазната класическа политическа икономия, възникнало през 50-те години на XVIII век във Франция. Физиократите били решителни привърженици на едрото капиталистическо земеделие, на отменяването на съсловните привилегии и проекционизма. Макар и да разбирали необходимостта от премахване на феодалните отношения, физиократите все пак искали това да стане чрез мирни преобразования, без да се накърняват интересите на господстващите класи и на абсолютисткия строй. По своите философски възгледи физиократите се доближавали до френските буржоазни просветители от XVIII век. Редица икономически преобразования, предложени от физиократите, били проведени в периода на френската буржоазна революция. — 379.
- 215 *Династическа опозиция* — опозиционна група във френската камара на депутатите в периода на Юлската монархия, която изразявала интересите на либералните кръгове на промишлената и търговската буржоазия. Представителите на династическата опозиция били за умерена избирателна реформа, тъй като виждали в нея средство за запазване властта на Орлеанската династия и за предотвратяване на революцията. — 379.
- 216 A. Fould. «Pas d'assignats!» Paris, 1848 (А. Фулд. «Долу асигнаците!» Париж, 1848). — 379.
- 217 *Drapeau blanc* (бяло знаме) — държавното знаме на Франция през време на монархията на Бурбоните, както и в периода на Реставрацията. След установяването на буржоазната Юлска монархия и идването на власт на Орлеанската династия било отново въведено трицветното (синьо-бяло-червено) знаме, което било държавно знаме на Франция в периода на буржоазната революция от края на XVIII век и на империята на Наполеон I. — 383.
- 218 Виж бележка 195. — 385.
- 219 Става дума за войната на САЩ против Мексико през 1846—1848 г., предизвикана от окупаторските претенции на американските плантатори робовладелци и на едрата буржоазия върху мексикански земи. В резултат на тази война САЩ завзели почти половината от територията на страната, включително Тексас, Горна Калифорния, Ново Мексико и други области. — 385.
- 220 «*Irrepressible conflict*» («неудържим конфликт») — израз, който бил употребен от Сьюърд в речта му в Рочестер (щата Ню Йорк) през октомври 1858 г. и получил широка популярност; Сьюърд имал предвид непримиримостта на противоречията между Юга и Севера и неизбежността на сблъскването между тях в бъдеще. — 386.
- 221 «*Pathfinder*» («Следотърсач») — заглавие на един от популярните романи на Фенимор Купер; Фримонт бил наречен така поради изследванията, които правел в Калифорния. — 387.
- 222 Край река *Бул-Рън* близо до Манасас (югозападно от Вашингтон) на 21 юли 1861 г. станало първото голямо сражение от Гражданската война в САЩ. В това сражение армията на южняците нанесла поражение на числено превъзхождащите я, но зле обучени войски на Севера.
В сражението при *Болс-Блъф* (северозападно от Вашингтон) на 21 октомври 1861 г. южняците разгромили няколко полка от армията на генерал

- Стоун, които се били прехвърлили на десния бряг на река Потомак и били оставени там без подкрепления. И двете сражения разкрили сериозни недостатъци в организацията и тактиката на армията на северняците. — 387.
- ²²³ *«The Morning Herald»* («Утринен вестител») — английски ежедневник с консервативно направление, излизал в Лондон през 1780—1869 г.
«The Standard» («Знаме») — английски консервативен ежедневник, основан в Лондон в 1827 г. — 393.
- ²²⁴ Започналата в 1812 г. война между Англия и Съединените американски щати била предизвикана от политиката на непризнаване националния суверенитет на САЩ от страна на управляващите класи в Англия и от опитите им да възстановят господстващото си положение в Северна Америка. Като повод за САЩ да обявят война на Англия послужили незаконните задържания на американски кораби и моряци от англичаните. В борбата с Англия американските въоръжени сили се ползували с подкрепата на народните маси, които виждали в действията на англичаните заплаха от възстановяване на колониалния режим и гледали на тази борба като на втора война за независимост. Военните действия по суша през 1812—1814 г. били неуспешни за американците. Въпреки временното завземане на Вашингтон през август 1814 г. Англия, изтощена от войните с Наполеон и претърпяла значителни загуби в резултат на успешните действия на американската флота, била принудена през декември 1814 г. да сключи Гантския мирен договор на базата на признаването на положението отпреди войната. Военните действия били преустановени през януари 1815 г., след като американските войски нанесли решително поражение на английската армия при Нови Орлеан. — 393.
- ²²⁵ F. Th. Pratt. «Law of Contraband of War» (Ф. Т. Прат. «Законът за военната контрабанда»). Първото издание излязло в Лондон в 1856 г. — 394.
- ²²⁶ Th. Jefferson. «Memoirs, Correspondence and Private Papers». Vol. III, London, 1829 (Т. Джеферсон. «Спомени, кореспонденция и частни документи». Т. III, Лондон, 1829).
- Става дума за войните на Франция против коалицията на европейските велики сили през 1792—1815 г., когато между Англия и Франция започнала ожесточена борба за политическо и икономическо надмощие в Европа. В отговор на обявената от Наполеон в 1806 г. континентална блокада, която забранявала на страните от европейския континент да търгуват с Англия, последната установила контрол върху морската търговия на неутралните страни и използвала широко контрабандната търговия, като задържала корабите на Франция и на другите страни в открито море. — 394.
- ²²⁷ *Дънс-скотови контрoверси* — начин на водене на схоластични спорове чрез противпоставяне на взаимноизключващи се доводи «за» и «против» («pro et contra»), наречен така по името на средновековния шотландски философ-номиналист Дънс Скот, в съчиненията на когото той бил най-широко прилаган. — 394.
- ²²⁸ *Юристи на короната* (law officers of the Crown) — висши представители на правосъдието в Англия — министър на правосъдието и главен прокурор. — 395.
- ²²⁹ *Прокламацията на кралица Виктория за неутралитет* във войната между северните и южните щати (виж настоящия том, стр. 412—413) била издадена на 13 май 1861 г. в отговор на обявената от Съединените щати през април 1861 г.

- блокада на пристанищата на Конфедерацията. В прокламацията се заявявало, че блокадата на Юга се признава само ако бъде ефективна, и едновременно се признавало правото на южняците да задържат северноамериканските кораби в открито море. Прокламацията означавала фактически признаване на Конфедерацията за воюваща страна. — 395.
- ²³⁰ *Призови съдилища* воюващите държави създават на своя територия за определяне законността на морските призи. Морски призи се наричат неприятелските търговски кораби или товари, задържани през време на война от една от воюващите страни. Към призите могат да бъдат отнесени и неутралните кораби, превозващи военна контрабанда. — 395.
- ²³¹ J. Spence. «The American Union; an Inquiry into its Real Effects on the Well-Being of the United States, and into the Causes of its Disruption; with an Examination of the Secession as a Constitutional Right». London, 1861 (Дж. Спенс. «Американският Съюз; изследване върху действителното му влияние върху благополучието на Съединените щати и върху причините за неговото разцепление, както и изследване на сецесията като конституционно право». Лондон, 1861). — 396.
- ²³² «*The Morning Advertiser*» («Утринен уведомител») — английски ежедневник, основан в Лондон в 1794 г.; през 60-те години буржоазно-либерален орган. «*The Sun*» («Слънце») — английски буржоазно-либерален ежедневник, излизал в Лондон от 1798 до 1876 г. — 399.
- ²³³ «*The Daily News*» («Ежедневни новини») — английски либерален вестник, орган на промишлената буржоазия; излизал под това заглавие в Лондон от 1846 до 1930 г. «*The Morning Star*» («Утринна звезда») — английски ежедневник, орган на фритредерите, излизал в Лондон от 1856 до 1869 г. — 399.
- ²³⁴ «*The Morning Chronicle*» («Утринна хроника») — английски буржоазен ежедневник, излизал в Лондон от 1770 до 1862 г.; орган на вигите, в началото на 50-те години орган на пилитите, след това на консерваторите. — 399.
- ²³⁵ Става дума за неутралитета на щата Кентъки в началото на Гражданската война в САЩ (вж за това настоящия том, стр. 347). — 404.
- ²³⁶ W. F. P. Napier. «History of the War in the Peninsula and in the South of France, from the year 1807 to the year 1814». Vol. I—VI, London, 1828—1840 (У. Ф. П. Нейпир. «История на войната на Пиринейския полуостров и в Южна Франция от 1807 до 1814 г.» Томове I—VI, Лондон, 1828—1840). — 405.
- ²³⁷ *Федералисти*, или *юнионисти* (привърженици на Съюза), в периода на Гражданската война в САЩ били наричани привържениците на северните щати в противоположност на сецесионистите, или конфедератите — привържениците на Конфедерацията на робовладелските южни щати. — 406.
- ²³⁸ В 1763 г. английският публицист Джон Уилкс разкритикувал в издавания от него вестник «*The North Briton*» («Северният британец») тронното слово на крал Георг III, заради което бил изключен от камарата на общините, обявен извън закона и принуден да избяга във Франция. След завръщането си в родината в 1768 г. Уилкс четири пъти бил избиран в парламента, но изборите всеки път били обявявани за недействителни. Уилкс влязъл в парламента

едва след като бил избран пети път. «Делото Уилкс» било показател за засилването на политическата криза в Англия. Като станал шериф и кмет на Лондон, Уилкс жестоко потушил в 1780 г. акцията на лондонските трудещи се и се разобличил като демагог.

Във връзка с «делото Уилкс» широка известност придобили писмата, публикувани във вестник «The Public Advertiser» («Обществен уведомител») от края на 1768 до 1772 г. с подписа Юниус. Авторът на писмата водел борба за реабилитирането на Уилкс и за демократизирането на политическия строй в Англия. В 1772 г. писмата на Юниус били издадени в отделна книга. Както по-късно се установило, техният автор бил английският публицист Ф. Френсис. — 409.

- 239 Ch. Wilkes. «Narrative of the United States Exploring Expedition. During the Years 1838, 1839, 1840, 1841, 1842». Vol. I—V, Philadelphia, 1845 (Ч. Уилкс. «Описание на изследователската експедиция на Съединените щати в 1838, 1839, 1840, 1841 и 1842 г.» Томове I—V, Филадельфия, 1845). — 409.
- 240 Ch. Wilkes. «Western America, including California and Oregon». Philadelphia, 1849 (Ч. Уилкс. «Западна Америка, включително Калифорния и Орегон». Филадельфия, 1849). — 409.
- 241 В битката при *Уустер* на 3 септември 1651 г. английските войски под командването на Кромвел нанесли съкрушително поражение на шотландската роялистка армия, предвождана от Чарлз II, който след това избягъл във Франция. — 409.
- 242 *Тайният съвет* в Англия възникнал в XIII век и първоначално се състоял от представители на феодалната аристокрация и висшето духовенство. Като висш съвещателен орган при краля до XVII век Тайният съвет играл важна роля в управлението на държавата. С развитието на парламентаризма и засилването на властта на министерския съвет Тайният съвет постепенно губи своето значение. — 410.
- 243 През ноември 1845 г. Слайдел бил изпратен в Мексико с неофициално поръчение от президента Полк да постигне разширяване на южните граници на анексирания Тексас, както и да купи Ново Мексико и Горна Калифорния. След отказа на мексиканското правителство да приеме Слайдел като пълномощен пратеник САЩ предприели през април 1846 г. военни действия против Мексико, в резултат на които били завзети споменатите две области. — 411.
- 244 *Законът за бегълците роби* — виж бележка 185. — 411.
- 245 H. Wheaton. «Elements of International Law, with a Sketch of the History of the Science» (Х. Уитън. «Основни на международното право с кратък очерк по историята на тази наука»). Първото издание излязло във Филадельфия в 1836 г. — 413.
- 246 T. Walker. «Introduction to American Law». (Т. Уокър. «Увод в американското право»). Първото издание излязло във Филадельфия в 1837 г. — 413.
- 247 J. Kent. «Commentaries on American Law». Vol. I—IV (Дж. Кент. «Коментари върху американското право». Томове I—IV). Първото издание излязло в Ню Йорк през 1826—1830 г. — 413.
- 248 R. Phillimore. «Commentaries on International Law» (Р. Филмор. «Коментари

- ри по международно право». Първото издание излязло в четири тома в Лондон през 1854—1861 г. — 413.
- ³⁴⁹ S. Johnson. «A Dictionary of the English Language» (С. Джонсон. «Речник на английския език»). Първото издание излязло в 1755 г. — 415.
- ³⁵⁰ J. Walker. «A Critical Pronouncing Dictionary of the English Language» (Дж. Уокър.» Критически фонетичен речник на английския език). — 415.
- ³⁵¹ E. Vattel. «Le droit des gens, ou principes de la loi naturelle appliqués à la conduite et aux affaires des nations et des souverains» (Е. Вател. «Международно право, или принципи на естественото право, приложени към поведението и постъпките на народите и владетелите»). Първото издание излязло в два тома в Лайден в 1758 г. — 415.
- ³⁵² «Последният англичанин» — перифразиран израз от «последния римлянин», под който обикновено се подразбират убийците на Цезар — Брут или Касий, които в периода на упадък на Римската република запазили нравите и представите на древнорепубликанския Рим. Като нарича Уркарт «последния англичанин», Маркс осмива неговата привързаност към старите, отдавна изживели времето си английски институции. — 415.
- ³⁵³ «The Free Press» («Свободен печат») — английски буржоазен вестник, опозиционно настроен спрямо правителството на Палмерстон; бил издаван от Уркарт и неговите привърженици в Лондон от 1855 до 1865 г.; във вестника били публикувани няколко статии на Маркс. — 416.
- ³⁵⁴ Става дума за посланието на президента на САЩ Медисон до конгреса от 1 юни 1812 г., в което Англия била обвинявана във враждебни действия против САЩ, по-специално в задържане на моряци от американските кораби и блокада на Атлантическото крайбрежие на Съединените щати. В посланието се предлагало да се даде отпор на тези действия. Скоро след това, на 18 юни 1812 г., американският конгрес обявил война на Англия (виж бележка 224). — 419.
- ³⁵⁵ За Гантския мирен договор виж бележка 224.
В 1842 г. между представителите на Англия и САЩ, лорд Ашбъртон и Уебстър, се водели преговори, които завършили с подписването на 9 август 1842 г. на договор за границите между САЩ и американските владения на Англия, за забрана на търговията с роби и за предаване на избягалите престъпници. Този договор обаче не ограничавал правото на Англия да обисктира американските кораби, заподозрени в търговия с роби. — 419.
- ³⁵⁶ Става дума за писмото на американския генерал Уинфилд Скот, публикувано във вестник «Times» на 6 декември 1861 г. Като излага отношението си към инцидента с «Трент», Скот заявява, че в САЩ никога не иска война с Англия, и се изказва за мирно разрешаване на конфликта между двете страни. — 421.
- ³⁵⁷ Черна контрабанда през време на Гражданската война в САЩ се наричали негрите, които били избягали от метежниците робовладелци и търсели убежище във военните лагери на армията на северняците. Въпреки предписанията на вашингтонското правителство, отделни генерали от армията на Севера още в първите месеци на войната отказвали да предават тези негри на предишните им собственици на основание на това, че робите, собственост на метежниците, трябва да се разглеждат като военна контрабанда. — 422.

- ³⁵⁸ *Демократично регентство* Маркс нарича ръководната група на демократическата партия на САЩ в щата Ню Йорк, която съществувала до 1854 г. и била известна под името Олбанско регентство. Седалището ѝ бил град Олбани — административен център на щата Ню Йорк. Олбанското регентство играло ролята на общонационален център на демократическата партия на САЩ. — 423.
- ³⁵⁹ На 19 ноември 1861 г. конфедератският крайцер *«Нашвил»* нападнал в открито море североамериканския търговски кораб *«Харвей Бърч»* и го запалил. На 21 ноември *«Нашвил»* влязъл в английското пристанище Саутхемптън, където се укрил от преследването. — 424.
- ²⁸⁰ На 6 януари 1861 г. кметът на Ню Йорк Ф. Ууд отправил до градския съвет традиционното годишно послание, в което излагал план за отделянето на Ню Йорк от северните щати и обявяването му за свободен град. — 425.
- ²⁸¹ Става дума за епизода, който се разиграл в сената на САЩ през време на въоръжената борба в Канзас (виж бележка 155). На 19—20 май 1856 г. сенаторът републиканец Чарлз Съмнър произнесъл в конгреса речта *«Престъплението против Канзас»*, в която разобличил машиниците на робовладелците в Канзас. Речта на Съмнър разярила робовладелците и техните привърженици в конгреса. Два дни след речта на Съмнър на последния бил нанесен побой в сградата на сената от робовладелеца южняк Брукс, който му нанесъл няколко тежки телесни повреди. Съмнър можал да се върне към политическа дейност едва в 1859 г.
- Институт на Купер* — висше учебно заведение в Ню Йорк, основано в 1859 г. от индустриалеца филантроп П. Купер. — 425.
- ²⁶² *Court of Exchequer* (Съд на държавното съкровище) — едно от най-старите съдилища в Англия; първоначално било облечено главно с финансови функции, през XIX век било по същество едно от висшите съдебни учреждения в Англия.
- «Lloyd's Weekly News»* — съкратено заглавие на английския либерален вестник *«Lloyd's Weekly London Newspaper»* (*«Лондонски седмичник на Лойд»*), който излизал под това заглавие през 1843—1918 г. — 427.
- ²⁸³ Става дума за Декларацията за принципите на морското международно право, приета от Парижкия конгрес на 16(4) април 1856 г., която забранявала капъорството и гарантирала защитата на търговските кораби на неутралните държави срещу нападения от страна на воюващите държави. Приемането на декларацията било дипломатическа победа на Русия, която от 1780 г. протестирала против претенциите на Англия да претърсва и задържа корабите на неутралните страни. — 430.
- ²⁸⁴ Става дума за принципите за защита на правата на морски неутралитет, изразени в декларацията на Екатерина II за въоръжен неутралитет от 11 март (28 февруари) 1780 г., през време на войната на североамериканските колонии за независимост. В декларацията се провъзгласявало правото на неутралните държави да търгуват свободно с воюващите страни и принципът за неприкосновеност на неприятелската собственост, намираща се под неутрален флаг. Тази декларация легнала в основата на конвенцията, сключена между Русия и редица държави (Дания, Швеция, Холандия, Австрия и др.), които обявили през 1780—1783 г. първия въоръжен неутралитет.
- Принципите на декларацията от 1780 г. били по-късно потвърдени и допълнени в сключенията по инициатива на Русия на 18 (6) декември 1800 г. руско-пруски договор за обявяване на втори въоръжен неутралитет през

- периода на войните на Англия с Наполеонова Франция. Към този договор се присъединили Дания и Швеция. — 430.
- ²⁶⁵ *Манчестерска школа* — направление в английската икономическа мисъл, което отразявало интересите на промишлената буржоазия. Привържениците на това направление, фритредерите, защитавали свободата на търговията и ненамесата на държавата в икономическия живот. Център на агитацията на фритредерите бил Манчестер, където начело на това движение застанали двамата текстилни фабриканти Кобден и Брайт. В началото на 60-те години фритредерите влизали в английската либерална партия. Изразявайки интересите на промишлената буржоазия, която се стремяла да унищожи памучния монопол на южните робовладелски щати, фритредерите били против намесата на Англия в Гражданската война в САЩ на страната на южните щати. — 431.
- ²⁶⁶ Става дума за прокламацията на кралица Виктория за неутралитет от 13 май 1861 г. (вж бележка 229). — 432.
- ²⁶⁷ «*Punch*» — съкратено название на английското седмично хумористично списание с буржоазно-либерално направление «*Punch, or the London Charivari*»); излиза в Лондон от 1841 г. — 434.
- ²⁶⁸ *Истински британски министър* — така лорд Ръсел нарекъл на заседанието на камарата на общините от 25 юни 1850 г. министъра на външните работи лорд Палмерстон, чийто надменен израз «*civis romanus sum*» («аз съм римски гражданин»), който той употребил в речта си на същото заседание на камарата, бил възторжено посрещнат от английската буржоазия. Палмерстон заявил, че както формулата за римско гражданство «*civis romanus sum*» гарантирала на гражданите на Древния Рим престиж и всеобщо уважение, така и английското поданство трябва да бъде гаранция за личната безопасност и неприкосновеността на имуществото на английските поданици, където и да се намират те. — 434.
- ²⁶⁹ *Low church men* — привърженици на ниската църква, т. е. направление в англиканската църква, което се разпространило главно сред буржоазията и низшето духовенство. Привържениците на ниската църква били за опростяване на обредността в богослужението и поставяли центъра на тежестта върху проповядването на буржоазно-християнски морал. — 434.
- ²⁷⁰ *Война на вигите* Маркс нарича Кримската война от 1853—1856 г., започната от английския коалиционен кабинет на Абърдин, в който всички важни постове принадлежали на лидерите на вигите. — 435.
- ²⁷¹ *Penny paper* (вестник за едно пени) — нов тип ежедневник, който се разпространил в Англия след отменяването на гербовия налог в 1855 г. (вж бележка 165). Тези вестници се различавали от старите скъпо струващи вестници по ниската си цена и масовия си тираж. Главното съдържание на вестниците за едно пени, които възприели методите на американската журналистика, били сензационните новини и скандалната хроника. — 435.
- ²⁷² «*The Globe*» — съкратено название на английския ежедневник «*The Globe and Traveller*» («Земно кълбо и пътешественик»), който излизал в Лондон от 1803 г.; орган на вигите, в периодите на управление на тази партия — правителствен вестник; от 1866 г. — орган на консерваторите. — 435.

- 279 «*The Observer*» («Наблюдател») — английски седмичник с консервативно направление; излиза в Лондон от 1791 г. — 436.
- 274 «*Macmillan's Magazine*» («Списание на Макмилън») — английско списание с буржоазно-либерално направление; излизало в Лондон от 1859 до 1907 г. — 436.
- 275 Намек за военната шумотевница, която Наполеон III вдигнал през януари 1859 г. във връзка с пригответленията за австро-итало-френската война (вжж бележка 18). Подробно описание на тези събития е дадено в статията на К. Маркс и Ф. Енгелс: «Перспективите за война в Европа», «Паричната паника в Европа», «Положението на Луи Наполеон» (вжж настоящото издание, т. 13, стр. 178—191). — 436.
- 276 *Ceterum censeo* — началните думи на станалата пословична фраза на римския политически деец Катон Стари, с която той обикновено завършвал всичките си речи в сената: *Ceterum censeo Carthaginem esse defendendam* (Впрочем аз смятам, че Картаген трябва да бъде разрушен). — 438.
- 277 За *сражението край Байхе* вжж бележка 8. — 441.
- 278 В стремежа си да избегне по-нататъшното усложняване на отношенията с Англия правителството на САЩ взело на заседанието си на 25—26 декември 1861 г. решение да освободи емисарите на Конфедерацията Мейсън и Слайдел, задържани на парахода «Трент». В началото на януари 1862 г. Слайдел и Мейсън заедно със секретарите си били предадени на английски параход. След като бил уведомен за това, Ръсел съобщил, че английското правителство е удовлетворено и смята инцидента с «Трент» за приключен. — 442.
- 279 За *инцидента с «Нашвил»* вжж бележка 259. — 444.
- 280 «*Gazette*» — съкратено название на английския правителствен орган «*The London Gazette*» («Лондонски вестник»); излиза под това заглавие 2 пъти седмично от 1666 г. — 454.
- 281 *Законопроектът за заговорите* (законопроектът за чужденците), съгласно който емигрантите наред с англичаните бивали сурово наказвани за участие в политически заговори, бил внесен от Палмерстон в камарата на общините през февруари 1858 г. под предлог, че съществувала заплаха от страна на френското правителство, което обвинявало Англия, че дава убежище на политическите емигранти. Под натиска на масовото протестно движение законопроектът бил отхвърлен от камарата на общините, а Палмерстон бил принуден да подаде оставка. — 457.
- 282 Вжж бележка 276. — 458.
- 283 «*Daily Post*» («Дневна поща») — английски вестник, орган на търговско-промишлените кръгове, излизал под това заглавие в Ливърпул от 1855 до 1879 г. — 461.
- 284 За *ликвидирането на Остиндийската компания* вжж бележка 83. — 465.
- 285 *Magna Charta* — *Magna Charta Libertatum* (Велика харта на свободите) — грамота, предявена на английския крал Йоан Безземни от въстаналите едри феодали, които се ползували с подкрепата на рицарите и гражданите. Хартата, подписана на 15 юни 1215 г., ограничавала правата на краля главно

- в интерес на едрите феодали и съдържала известни отстъпки в полза на царството и градовете. И през XIX век хартата била за английските буржоа символ и основа на конституционния строй на английската държава. — 471.
- ²⁸⁶ Става дума за Декларацията за принципите на морското международно право (виж бележка 263). — 472.
- ²⁸⁷ Съгласно условията на мирния договор, сключен след завършването на испано-мароканската война от 1859—1860 г. (виж бележка 202), град Тетуан бил окупиран от испанските войски до пълното изплащане на контрибуцията. — 474.
- ²⁸⁸ Става дума за «Correspondence relative to the Affaires of Mexico». 3 Parts, London, 1862 («Преписка относно положението в Мексико». 3 части, Лондон, 1862). — 476.
- ²⁸⁹ «Младият Наполеон» — прозвище, дадено на Мак-Клеълън от неговите противници от демократическата партия като първия генерал в историята на американската армия, достигнал поста главнокомандуващ на сравнително млада възраст, 34 години. — 482.
- ²⁹⁰ Флбианската тактика получила названието си от името на древноримския полководец Фабий Кунктатор, който бил известен с изчаквателната си тактика и избягвал решителни сражения в борбата с Анибал през време на Втората пуническа война (218—201 г. преди н. е.). — 483.
- ²⁹¹ Macaulay. «Critical and Historical Essays» (Маколей. «Критически и исторически очерци»). Първото издание в три тома излязло в 1843 г. — 483.
- ²⁹² В Уест-Поинт (близо до Ню Йорк) се намирала военната академия, основана в 1802 г., която в средата на XIX век била единственото висше военно учебно заведение в Съединените щати. Системата на подготовка на офицерите, основана на пълна изолация от външния свят, допринасяла за развитието на кастов дух сред възпитаниците на академията. — 483.
- ²⁹³ В текста на статията има неточност. Става дума за речта на Кромвел в Малкия парламент, който бил открит на 4 юли 1653 г. и се състоял от представители на ниндентентските църковни общини.
Th. Carlyle. «Oliver Cromwell's Letters and Speeches» (Т. Карлайл. «Писма и речи на Олвер Кромвел»). Първото издание излязло в Лондон в 1845 г. — 483.
- ²⁹⁴ Става дума за «Evening Star» («Вечерна звезда») — американски буржоазен вестник, основан във Вашингтон в 1852 г. — 483.
- ²⁹⁶ Виж бележка 224. — 488.
- ²⁹⁶ «Revue contemporaine» («Съвременно списание») — френско двуседмично списание с бонапартистско направление; излизало в Париж през 1851—1870 г. — 489.
- ²⁹⁷ За сражението при Бул-Рън виж бележка 222. — 491.
- ²⁹⁸ При Жемап (Белгия) на 6 ноември 1792 г. френската армия под командването на Дюмурне удържала голяма победа над австрийските войски. В сражението при Фльорюс (Белгия) на 26 юни 1794 г. френските войски напълно разбили австрийската армия. В сраженията при Монтеноте, Кастилионе и Риволи през време на италианската кампания от 1796—1797 г.

- френската армия нанесла поражение на австрийските и пиемонтските войски в Пиемонт и Ломбардия. — 492.
- ²⁹⁹ За сражението при *Болс-Балф* виж бележка 222. — 494.
- ³⁰⁰ За сраженията при *Маджента* и *Солферино* виж бележка 20. — 496.
- ³⁰¹ *Кордонна система* (кордонна стратегия) — широко прилаган през XVIII век в Западна Европа начин на водене на война, при който войската се разполагала равномерно по цялата фронтова линия с цел да прикрива страната от неприятелско нашествие. Такова разположение на войските създавало възможност за сравнително лесно пробиване на отбраната от противника във всеки пункт. Теоретическа обосновка на «кордонната система» дал австрийският фелдмаршал Ф. Ласи. — 497.
- ³⁰² В сраженията при *Милезимо* и *Дего* (Северна Италия) на 13—14 и 14—15 април 1796 г. армията на Бонапарт разбила групата австрийски войски, които действували в състава на съюзната пиемонтска армия, както и друга група австрийски войски, изпратена им на помощ. След това френските войски се насочили срещу армията на Пиемонт, нанесли ѝ редица поражения и принудили краля на Пиемонт да сключи сепаративен мир. — 497.
- ³⁰³ Както показал по-нататъшният ход на Гражданската война в САЩ, стратегическият план за разгромяване на южната Конфедерация, изложен от Маркс и Енгелс в настоящата статия, бил единствено правилният. Армията на южняците претърпяла окончателно поражение едва след като командването на северняците провело аналогичен план през втората половина на 1864 г. Знаменитият «рейд към морето», предприет от генерал У. Т. Шерман, разделил на две части територията на Конфедерацията и подготвил необходимите условия за разгромяването на армията на южняците от войските на генерал Грант. През пролетта на 1865 г. армията на южняците напълно капитулирала. — 499.
- ³⁰⁴ За *мексиканската експедиция* виж бележка 201. — 500.
- ³⁰⁵ Става дума за окупирането на Рим от френските войски в 1849 г. (виж бележка 106), както и за пребиването на френски войски в Атина и Цариград през време на Кримската война от 1853—1856 г. През октомври 1860 г. английските и френските интервенти, които се намирили в Китай, завзели Пекин. — 500.
- ³⁰⁶ През време на третата «опиумна» война (виж бележка 8) английските и френските интервенти под командването на генерал Монтобан завзели през октомври 1860 г. столицата на Китай Пекин и опожарили и разграбили знаменития летен дворец на цинските императори — Юанминюан — най-голямата съкровищница на китайското изкуство. Стойността на заграбеното в Китай имущество се оценявала на няколко десетки милиона франка; огромно количество ценности било варварски унищожено. — 500.
- ³⁰⁷ Става дума за постановлението на мексиканския конгрес от 17 юли 1861 г. за преустановяване за две години на плащанията по външните заеми, което послужило като предлог за интервенцията на Англия, Франция и Испания в Мексико (виж бележка 201). В стремежа си да избегне войната възглавяваното от Хуарес правителство на Мексико отменило през ноември 1861 г. постановлението от 17 юли и се съгласило да удовлетвори претенциите на трите държави. — 500.

- ³⁰⁸ Шумният процес на известния френски banker Мирес, обвинен в мошенически борсови спекулации и нарушение на закона за дружествата, основани на доверие, който се гледал през лятото на 1861 г. в Париж, разкрил скандалните финансови машиниации, в които били замесени редица високопоставени лица от Втората империя. Мирес бил осъден на парична глоба и пет години затвор, но в 1862 г. бил оправдан от по-горните съдебни инстанции. — 501.
- ³⁰⁹ Конференцията на представители на Англия, Франция и Испания в Орисаба (Мексико), която се състояла на 9 април 1862 г., имала за задача да набележи план за по-нататъшните съвместни действия на трите държави в Мексико. Но на нея се разкрили съществени разногласия между участниците в интервенцията. Представителят на Франция заявил, че отказва да води преговори с мексиканското правителство и че скъсва прелиминарния мирен договор, сключен на 19 февруари 1862 г. в Ла-Соледад. Английският и испанският пълномощници, пазововайки се на намесата на Франция във вътрешните работи на Мексико, заявили, че отказват да участвуват повече в съвместната интервенция. Наскоро след конференцията в Орисаба английските и испанските войски били изтеглени от Мексико. — 502.
- ³¹⁰ Нови Орлеан бил предаден на 29 април 1862 г. след падането на фортите, които прикривали подстъпите към града откъм Мисисипи. На 1 май войските на северняците влезли в града. Вземането на Нови Орлеан, важен политически и военен център на робовладелската Конфедерация, било голям военен успех за армията на северняците. — 503.
- ³¹¹ *Ройтер, Хаас, Волф* — телеграфните агенции на Англия, Франция и Германия. — 503.
- ³¹² *Сарагоса* се прославилa с герончната си отбрана в периода на освободителната борба на испанския народ против Наполеоновите войски, които на два пъти (1808 и 1809 г.) обсаждали този град. Сарагоса паднала едва на 21 февруари 1809 г. след втората обсада, която продължила два месеца.
Москва, изиграла голяма роля в Отечествена война от 1812 г. на руския народ против Наполеоновото нашествие, станала символ на общонационалната съпротива. На 13 (1) септември 1812 г. Москва била изоставена от руските войски с цел за запазване на армията и за подготвяне на контра-настъпление. През време на окупацията на града от френските войски в Москва започнал пожар, който продължил повече от 5 денонощия. — 503.
- ³¹³ *Градът на Полумесеца* — разпространено название на Нови Орлеан, старата част на който е разположена на остър завой на делтата на Мисисипи. — 504.
- ³¹⁴ Става дума за «*Daily Dispatch*» («Ежедневно съобщение») — американски вестник, орган на южните робовладелци, излизал в Ричмонд (щата Виржиния) от 1850 до 1883 г. — 505.
- ³¹⁵ «*Day Book*» («Дневник») — американски вестник, орган на южните робовладелци; излизал под това заглавие в Норфолк (щата Виржиния) от 1857 до 1867 г. — 505.
- ³¹⁶ Става дума за вестник «*The Daily Intelligencer*» («Ежедневен осведомител»), който излизал в Атланта (щата Джорджия) от 1854 до 1871 г.; орган на южните робовладелци. — 505.

- ³¹⁷ Има се предвид вестник *«Daily Express»* («Ежедневен експрес»), който излизал в Питърсберг (щата Виржиния) от 1852 до 1869 г.; орган на южните робовладелци. — 505.
- ³¹⁸ Влезлият в сила на 1 януари 1808 г. закон за забраната на вноса на негри роби (виж бележка 189) запазвал търговията с роби на територията на Съединените щати, която се водела между южните и югозападните робовладелски щати, предимно в южните крайбрежни градове на страната. Забраната на вноса на негри роби отвън се придружавала от разширяването на вътрешната търговия с роби и от превръщането на такива щати на Юга като Мериленд, Виржиния и Северна Каролина в щати, които държали роби за продажба. Законопроектът, внесен от сенатора Съмър на 2 май 1862 г., отменял членовете на закона от 1808 г., които регулирали търговията с роби по крайбрежието на САЩ, и забранявал транспортирането на роби от един щат в друг. — 507.
- ³¹⁹ *«Янки Дудъл»* — американска песен, популярна на Север в периода на Гражданската война в САЩ. — 511.
- ³²⁰ Става дума за въстанието от 1848—1849 г. на Йонийските острови, които от 1815 г. се намирили под протектората на Англия. Националноосвободителното движение на гръцкото население на Йонийските острови било насочено против английското господство, за присъединяване на островите към Гърция. Въстанието било жестоко потушено от англичаните. — 514.
- ³²¹ Става дума, изглежда, за обсъждането на законопроектите за лендлордовете и арендаторите в Ирландия, многократно внасяни в английския парламент. В тези законопроекти се предвиждало известно облекчаване на условията на арендата в Ирландия. В 1853 г. законопроектите минали през камарата на общините, но срещнали противодействие в камарата на лордовете. През следващите години те преминавали от едната камара в другата и били подлагани на различни изменения, с които се целело да се запазят привилегиите на едрите земеделци. Но и в този окастрен вид законопроектите срещали упорита съпротива от страна на представителите на лендлордовете. През юли 1855 г. тяхното обсъждане било отиово отложено за неопределено време. Маркс дава оценка на позицията на двете камари по отношение на въпросните законопроекти в статията «Из парламента: предложението на Булвер, ирландският въпрос» и «Оставката на генерал Симпсън. — Из парламента» (виж настоящото издание, т. 11, стр. 386—389 и 521—522). — 515.
- ³²² *Сагунтинци* — жителите на град Сагунт в древна Испания. В 219 г. преди н. е. Сагунт, който се намирал в съюз с Рим, бил нападат от войските на картагенския пълководец Анибал и след упорита осеммесечна обсада бил завет от тях. Жителите на града, които отхвърлили предложението за капитулация, се самоизгорили. — 515.
- ³²³ *Statute law* (статутно право) — правни норми, източник на които са статутите — законодателни актове на английския парламент. — 515.
- ³²⁴ След потушаването на националноосвободителното въстание от 1798 г. в Ирландия английският парламент приел в 1801 г. по инициативата на Касълри реакционни закони за въвеждане на военно положение в Ирландия и за преустановяване на действието на Habeas Corpus Act, съгласно който всяка заповед за арестуване трябва да бъде мотивирана. — 515.
- ³²⁵ *Декемврийският преврат* — бонапартисткят държавен преврат във Франция от 2 декември 1851 г. Палмерстон, който по това време бил министър на

гънните работи на Англия, одобрил в разговор с посланика на Франция и Лондон узурпаторските действия на Луи Бонапарт. Палмерстон не бил съгласувал тази стъпка с другите членове на кабинета, което довело до неговата оставка през декември 1851 г., макар че по принцип английското правителство не било против гледището на Палмерстон и първо в Европа признало бонапартисткия режим във Франция. — 516.

³²⁸ На 8 март 1862 г. в залива Хемптън-Родс станало сражение между първия брониран кораб на южняците «Меримак» и състоящата се от дървени кораби флотилия на северняците. През време на сражението били унищожени фрегатите на северняците «Къмбърланд» и «Конгрес», а останалите кораби били силно повредени. Пристигналият на 9 март сутринта броненосец на северняците «Монитор» след четиричасово сражение обърнал «Меримак» в бяство. За разлика от последния артилерийското въоръжение на «Монитор» се намирало в бронирана въртяща се кула, издигната в централната част на кораба. «Монитор» бил построен по проект на инженер Ериксон. — 518.

³²⁷ Става дума за широкото увлечение по спиритизма в Европа, особено в Германия, в началото на 50-те години на XIX век.

В 1851 г. в Китай се разгърнало антифеодално освободително движение, което взело характер на мощна селска война. В хода на войната въстаниците създали «Небесната държава на великото благоденствие» («Тайпин тян-го») с център Нанкин, откъдето и цялото движение получило названието тайпинско движение. Тайпините унищожавали манчжурските феодални, които господствували в Китай, отменяли данъците, ликвидирали едрата феодална собственост. Въстанието придобило и характерната за селските движения, особено на Изток, религиозна окраска. Тайпинската революция, която сложила началото на широка борба на китайския народ против феодалния гнет и чуждите завоеватели, все пак не била в състояние да ликвидира феодалния начин на производство в Китай. В тайпинската държава се образувала феодална върхушка, която сключила компромис с господстващите класи. Това било една от причините за упадъка на движението. Главният удар на революцията бил нанесен от откритата интервенция на САЩ, Англия и Франция, въоръжените сили на които заедно с войските на китайските феодални потушили в 1864 г. тайпинското въстание. — 521.

³⁸⁸ Нахлуването в началото на XVII век на манчжурски племена на територията на Китай довело до установяването на господството на манчжурската Цинска династия (1644—1911) в страната. — 521.

³²⁹ «Опиумни» войни — завоевателни войни против Китай, които Англия водела сама през 1839—1842 г. и съвместно с Франция през 1856—1858 г. и 1860 г. Като повод за така наречената първа «опиумна» война послужило унищожаването от китайските власти в Кантон на запасите от опиум, които принадлежали на английски търговци. Възползувани от поражението на изостаналия феодален Китай, след завършването на първата «опиумна» война английските колонизатори му натрапили неравноправния Нанкински договор (1842), който предвиждал откриване на пет китайски пристанища за английската търговия, преминаване на остров Хонконг във «вечно владение» на Англия и заплащане на огромна парична контрибуция от Китай. Съгласно допълнителния договор от 1843 г. Китай се задължавал да даде на чужденците правото на екстериториалност.

Втората и третата «опиумни» войни (виж бележки 9 и 8) били нова крачка по пътя на заробването на Китай и на превръщането му през втората половина на XIX в. в зависима полуколониална страна. — 521.

- ³³⁰ Има се предвид: «Correspondence relating to the Works under the Thames Embankment Bill, and to Plans for facilitating the Passage and Traffic or opening better Communication between Whitehall and Bridge Street». London, 1862 («Преписка относно работите, извършени по силата на закона за укрепяване бреговете на Темза, както и относно проектите за облекчаване на пешеходното и транспортното движение или за подобряване на съобщенията между Хуайтхол и Бридж стрийт». Лондон, 1862). — 524.
- ³³¹ *Закопи за бегълците роби* — виж бележка 185. — 532.
- ³³² Става дума за обръщението на президента Линколн от 12 юли 1862 г. до представителите на пограничните щати в конгреса на САЩ. В обръщението се предлагало с цел за най-скорошно прекратяване на войната да се пристъпи в тези щати към постепенно освобождаване на негрите роби на базата на обезщетяване на робовладелците. — 532.
- ³³³ *Законът за хомстеда* (Homestead Act), приет на 20 май 1862 г., бил най-важното мероприятие на правителството на Линколн, което означавало демократично разрешение на аграрния въпрос. Съгласно този закон всеки гражданин на САЩ или лице, което заяви, че желае да стане такъв, можел след заплащане на малка такса от 10 долара да получат безвъзмездно от държавния фонд 160 акра (65 ха) земя. Земята преминавала в пълна собственост на фермера, ако я обработвал в продължение на 5 години, или по-рано от този срок при заплащане на 1,25 долара на акър. Издаденият под натиска на народните маси закон за хомстеда бил една от революционните мерки, които предизвикали прелом в хода на войната в полза на Севера. — 533.
- ³³⁴ Става дума за федералния окръг *Колумбия*, в който влизат обособените в самостоятелна административна единица столица на САЩ Вашингтон и неговите предградия. Искането за отменяване на робството в столицата на САЩ било едно от основните искания на антиробовладелските сили от времето на войната за независимост през 1775—1783 г. Със закона от 16 април 1862 г. се освобождавали 3 хиляди негри при условия, предвидени от закона за компенсацията. Съгласно този закон правителството се задължавало да плати на собственика обезщетение от 300 долара за всеки освободен роб. — 533.
- ³³⁵ *Либерия* — република в Западна Африка, образувана в 1847 г. от колонистите, основани от Американското колонизаторско дружество с цел за емигриране на свободните негри от САЩ.
Хаити — формално независима държава в западната част на остров Хаити, от 1859 г. — република.
 Установяването през юни 1862 г. на дипломатически отношения с негрите републики Либерия и Хаити, вече признати по това време от другите държави, било победа на аболционистите. Същевременно дипломатическото признаване на Либерия и Хаити имало за цел да се поощри емиграцията на негри от САЩ в тези страни. Създаването на колонии на освободените негри извън САЩ било една от точките на програмата на Линколн, против която рязко се обявили представителите на революционното крило на аболционистите. — 534.
- ³³⁶ «*The Evening Post*» («Вечерна поща») — американски ежедневник, излизал под това заглавие в Ню Йорк през 1801—1934 г.; в края на 40-те и през 50-те години поддържал исканията на фрисойлерите, от 1856 г. — орган на републиканската партия; от 1934 г. излиза под името «*The Post*» («Поща»). — 535.

- ³³⁷ В писмото до Дурхамския епископ от 4 ноември 1850 г. Ръсел, който по това време бил министър-председател, лицемерно се представя за защитник на протестантизма против «узурпаторските действия» на папа Пий IX, който бил издал едикт за назначаването на католически епископи и архиепископ в Англия. По този въпрос виж памфлета на Марк «Лорд Джон Ръсел» (настоящото издание, т. 11, стр. 413—438).
- В писмото си до английския пълномощен министър в Торино Хадсън от 27 октомври 1860 г. министърът на външните работи Ръсел, въпреки позицията на Русия, Франция, Австрия и Пруссия, одобрил присъединяването на Южна Италия към Сардинското кралство и действията на Виктор-Емануил II, който използвал революционното движение на италианския народ за своите династични цели. В писмото се твърдяло също, че народите имат право по всяко време да отстраняват своите правителства. Тази декларация, насочена против Наполеон III, същевременно засягала и самия монархически принцип на управление, на който лорд Ръсел верно служил. — 536.
- ³³⁸ «*Mark-Lane Express*» — съкратено название на седмичника «*The Mark-Lane Express and Agricultural Journal*» («Вестител на житната борса и селскостопански вестник»); орган на търговските кръгове; излизал под това заглавие в Лондон от 1832 до 1924 г. — 536.
- ³³⁹ Седемдневното сражение на подстъпите към Ричмонд (25 юни—1 юли 1862 г.) край река Чикахомни, която имала трудно проходими блатисти брегове, завършило с отстъплението на армията на северняците под командването на Мак-Клелън. — 540.
- ³⁴⁰ «*Allgemeine Militär-Zeitung*» («Всеобщ военен вестник») — германски вестник по военните въпроси, орган на Дружеството на германските офицери и военнослужещи; излизал от 1862 до 1902 г. в Дармщат и Лайпциг. През 1860—1864 г. във вестника сътрудничел Енгелс. През това време в «*Allgemeine Militär-Zeitung*» били публикувани статиите на Енгелс «Прегледът на английските стрелци доброволци», «Прегледът на доброволците в Англия» и «Военните сили на Англия против Германия». Статиите на Енгелс били публикувани от редакцията обикновено с кореспондентските инициали «F. E». — 546.
- ³⁴¹ Става дума за събитията, свързани с похода на Гарибалди през юли—август 1862 г. за освобождението на Рим от властта на папата и френските окупатори. През време на престрелката с кралските войски при Аспромонте на 29 август тежко раненият Гарибалди бил пленен и подложен на дълъг арест. Позорната разправа на Виктор-Емануил II с народния герой на Италия предизвикала широка протестна вълна в европейските страни и особено в Англия. — 548.
- ³⁴² Става дума за второто световно промишлено изложение, което се състояло в Лондон от май до ноември 1862 г. — 551.
- ³⁴³ «*Newcastle Journal*» — съкратено название на английския консервативен вестник «*Newcastle Daily Journal*» («Нюкаслски ежедневник»), основан в 1832 г. и излизал под това заглавие от 1861 до 1920 г. — 555.
- ³⁴⁴ Става дума за оставката на кабинета на Палмерстон през февруари 1858 г. във връзка с отхвърлянето от камарата на общините на внесения от него законопроект за заговорите (виж бележка 281). Повод за внасянето на законопроект било покушението срещу Наполеон III, извършено на 14 януари 1858 г. от италианския революционер Орсини, който преди това живял в Лондон. — 556.

- ³⁴⁶ Става дума за масовия подем на чартисткото движение през лятото и есента на 1842 г. във връзка с изострянето на икономическата криза в Англия през пролетта на 1842 г. В началото на август 1842 г. в Стейлнбридж (близо до Манчестер) избухнала стачка, която скоро обхванала основните промишлени райони на страната. Започнала с икономически искания, стачката бързо прераснала в политическа и протичала под лозунга за борба за Хартата. Само с помощта на редовни войски управляващите класи успели да се разправят със стачниците. След неуспеха на стачката в Стейлнбридж, която била последвана от правителствени репресии, чартисткото движение временно заляднало. За това допринесло и известно оживление на промишлеността, което започнало в 1843 г. Подробно описание на тези събития се съдържа в произведението на Енгелс «Положението на работническата класа в Англия» (виж настоящото издание, т. 2, стр. 444—447). — 556.
- ³⁴⁸ Настъплението на конфедератите в щата Мериленд, което започнало на 4 септември 1862 г., завършило с тяхното поражение при Антитам-Крик на 17 септември. — 558.
- ³⁴⁷ Нахлулите на 12 септември 1862 г. в щата Кентъки войски на конфедератите били разбити от северняците в сражението при Перивил на 8 октомври. — 558.
- ³⁴⁸ «*Великани на Запада*» Маркс нарича фермерското население на западните щати на САЩ, които през XIX век се наричали Великия Запад (The great West); фермерите на Запада изиграли решаваща роля в борбата против робството през периода на Гражданската война от 1861—1865 г. — 559.
- ³⁴⁹ Прокламацията за освобождение, обнародвана от Линколн на 22 септември 1862 г., обявявала за свободни от 1 януари 1863 г. негрите роби, които принадлежали на южните плантатори — участници в метежа. Едновременно на всички негри се давало правото да служат в армията и флотата. Освобождението на негрите, обявено след редицата военни неуспехи и под натиска на народните маси, бележело преминаването на Севера към революционна война. Същевременно освобождението без земя при запазване на господстващото положение на плантаторите в южните щати не избавяло негрите от безмилостната експлоатация от страна на предишните робовладелци и от варварската расова дискриминация. — 560.
- ³⁵⁰ Маркс очевидно има предвид една мисъл, изказана от Хегел в «Лекции по естетика», кн. III, параграф «Принципи на трагедията, комедията и драмата». Виж G. W. F. Hegel, Werke, Bd. X, Abt. III. Berlin; 1838, S. 526—540 (Г. В. Ф. Хегел, Съчинения, т. X, ч. III, Берлин, 1838 г., стр. 526—540). — 560.
- ³⁵¹ Става дума за революционните събития в Гърция, които започнали през февруари 1862 г. Движението било предизвикано от извънредно тежкото икономическо положение, създадено в резултат на англо-френската окупация на Гърция през 1854—1857 г. Начело на борбата, насочена против господството на чужденците в икономиката и политическия живот на страната, стояла националната буржоазия. На 22 октомври 1862 г. в Атина въстанал гарнизонът, към който се присъединило цялото население на града. Образуваното тогава временно правителство обявило крал Отон Баварски за свален. По-късно обаче английското правителство, използвайки слабостта на гръцката буржоазия, успяло отново да натрапи на гръцкия престол свое протеже — датския принц Вилхелм под името Георг I.
- Фалитът на Вейар*, френски предприемач, свързан с комитета по организирането на световното промишлено изложение в Лондон (виж бележка 342),

- станал известен през септември 1862 г., малко преди закриването на изложението; вестниците вдигнали голям шум около този фалит. — 562.
- ³⁶² Става дума за Синята книга: «Report addressed to Her Majesty's principal Secretary of State for the Home Department, relative to the Grievances complained of by the Journeymen Bakers». London, 1862 («Доклад до министъра на вътрешните работи на нейно величество по повод жалбите, подадени от хлебопекарите надначари». Лондон, 1862). Съставил Х. С. Трнменхър. — 563.
- ³⁶³ На 3 октомври 1862 г. войските на южняците под командването на генералите Прайс и Ван-Дорн атакували позициите на северняците при Коринт. Двудневното сражение завършило с разгрома и отстъплението на конфедератите. — 570.
- ³⁶⁴ Става дума за несполучливия опит на конфедератите през октомври 1862 г. да си върнат Нашвил, загубен през февруари 1862 г. — 570.
- ³⁶⁵ Има се предвид речта на Гладстон в Нюкясъл на 7 октомври 1862 г., в която той заявил, че южняците «създадоха не само армия и флота, но и нация, което е по-важно». — 572.
- ³⁶⁶ Става дума за изборите за камара на представителите на конгреса, които се състояли в северните щати на 4 ноември 1862 г., и за едновременните избори на губернатор на щата Ню Йорк. Макар и да удържали победа в повечето северни щати, републиканците все пак загубили значителен брой гласове в сравнение с предишните избори главно в Ню Йорк, както и в северозападните щати, които гласували за демократите. За губернатор на щата Ню Йорк бил избран един от лидерите на демократическата партия, Сеймур. — 573.
- ³⁶⁷ *Виги* — партия в САЩ, която представлявала главно интересите на промишлената и търговската буржоазия и в която влизали и част от плантаторите. Партията на вигите съществувала от 1834 до 1852 г., когато изострянето на борбата по въпроса за робството предизвикало разцепление и прегрупиране в политическите партии в страната. Мнозинството на вигите заедно с част от демократическата партия и партията на фрисойлерите (виж бележка 186) образували в 1854 г. републиканската партия, която била за ограничаване на робството. Останалата част от вигите се присъединила към демократическата партия, която защищавала интересите на плантаторите робовладелци. — 574.
- ³⁶⁸ Става дума за предложението на френското правителство от 31 октомври 1862 г. до дипломатическите представители на Англия и Русия за съвместни постъпки на трите държави с цел за временно прекратяване на военните действия, за вдигане на блокадата и отваряне на южните пристанища на САЩ за търговия с Европа. Предложението на Наполеон III за намеса във вътрешните работи на Съединените щати било отхвърлено на 8 ноември (27 октомври) 1862 г. от Русия, а по-късно и от английското правителство. — 575.
- ³⁶⁹ При нахлуването си в Мериленд войските на южняците под командването на Джаксън завзели на 15 септември 1862 г. важния населен пункт на брега на река Потомак Харпърс-Фери с 10-хиляден гарнизон и голям арсенал. — 577.

³⁰⁰ «Алабама» — крайцер, построен и екипиран в Англия по поръчка на Конфедерацията. На 23 юни 1862 г., наскоро след пушането на кораба във водата, пълномощният министър на САЩ в Лондон Адамс протестира пред английското правителство по повод построяването и военното снаряжаване на «Алабама». Въпреки това английското правителство дало възможност на кораба да отплува за Азорските острови, където той получил въоръжение. За две години (1862—1864) крайцерът унищожил около 70 кораба на североамериканската флота. Преговорите с английското правителство за обезщетение на загубите, причинени от «Алабама» и други капъорски кораби, построени в Англия, продължили до 1872 г. и завършили с подписването на спогодба, по силата на която Англия се задължавала да плати на САЩ 15,5 милиона долара. — 580.

³⁰¹ Декларацията на Маркс до редакцията на «Berliner Reform» била написана по повод на това, че на 10 април 1863 г. в този вестник се появила бележка, в която се представяли в погрешна светлина преговорите на Маркс с Ласал за съвместно издаване на вестник през време на пребиваването на Маркс в Берлин през пролетта на 1861 г.

«Berliner Reform» («Берлинска реформа») — ежедневник на германските дребнобуржоазни демократи, излизал в Берлин през 60-те години на XIX век. — 585.

³⁰² Маркс написал възванието за Полша по поръчение на лондонското Просветно дружество на германските работници, което организирано комитет за събиране на средства за подпомагане участниците в полското въстание от 1863—1864 г.

Просветното дружество на германските работници било основано в Лондон през февруари 1840 г. от К. Шапер, Й. Мол и други дейци на Съюза на справедливите. След организирането на Съюза на комунистите ръководна роля в Дружеството започнали да играят местните общини на Съюза. През 1847 и 1849—1850 г. активно участие в дейността на Дружеството вземали Маркс и Енгелс. На 17 септември 1850 г. Маркс, Енгелс и редица техни привърженици излезли от Дружеството, тъй като в борбата между ръководеното от Маркс и Енгелс мнозинство на Централния комитет на Съюза на комунистите и сектантско-авантюристическото малцинство (фракцията на Вилих—Шапер) Дружеството застанало на страната на малцинството. От края на 50-те години Маркс и Енгелс отново участвували в дейността на Просветното дружество. Дружеството съществувало до 1918 г., когато било забранено от английското правителство. През XX век Дружеството било посещавано от много руски политически емигранти. — 586.

³⁰³ Става дума за Централния национален комитет, който през януари 1863 г. възглавил освободителното въстание в полските земи, принадлежащи на царска Русия. Въстанието от 1863—1864 г. било предизвикано от засилването на класовите и националните противоречия в Полското кралство и било насочено против гнета на царското самодържавие. Националният комитет, който се състоял от дребнобуржоазни и дребношляхтски елементи, издигнал в началото на въстанието програма за борба за националната независимост на Полша, както и редица искания от аграрно-демократически характер. През май 1863 г. комитетът се нарекъл Национално правителство («Жонд народови»). Но поради непосветелността и нерешителността на въстаническото правителство, което не посмяло да посегне на привилегиите на едрите земевладелци, основната селска маса не се присъединила към въстанието. Това било една от главните причини за поражението на въстанието, потушено от